

**PRIEBEH PSYCHOSOCIÁLNEJ IDENTIFIKÁCIE
V NETRADIČNOM NÁBOŽENSKOM SPOLOČENSTVE
DIZERTAČNÁ PRÁCA**

LIBOR KLENOVSKÝ

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA PSYCHOLÓGIE**

Študijný odbor: Sociálna psychológia

Školiteľ dizertačnej práce: prof. PhDr. JANA PLICHTOVÁ, CSc.

BRATISLAVA 2008

Abstrakt

KLENOVSKÝ, Libor: *Priebeh psychosociálnej identifikácie v netradičnom náboženskom spoločenstve* (dizertačná práca). Univerzita Komenského v Bratislave. Filozofická fakulta; Katedra psychológie. Školiteľ: prof. PhDr. Jana Plichtová, CSc. Komisia pre obhajoby: Sociálna psychológia. Predseda: prof. PhDr. Teodor Kollárik, Dr.Sc. Stupeň odbornej kvalifikácie: Doktor filozofie. Bratislava: FFUK, 2008. 197 s.

Práca sa týka výskumu zameraného na otázku, ako vplýva členstvo v netradičnom náboženskom spoločenstve na identitu jedinca – člena spoločenstva. Identita je vymedzená ako sebainterpretácia: ako interpretovanie svojho vlastného bytia vo svete. Pre veriaceho je pritom dôležitá ideológia, definovaná ako vieroučný výklad sveta. Porovnáva sa substančný a nesubstančný model osobnosti a odôvodňuje sa potreba nesubstančného modelu ako východiska na skúmanie identity. Ku konverzii sa pristupuje ako k radikálnej reinterpretácii identity. V prístupe k týmto pojmom sa využíva psychologický, filozofický a antropologický uhol pohľadu.

Výskum sa uskutočnil v náboženskom spoločenstve Hnutie zjednotenia. Použila sa kvalitatívna metodológia: výskumné údaje sa získali prostredníctvom interview s účastníkmi výskumu – príslušníkmi Hnutia zjednotenia. Získaný materiál bol analyzovaný pomocou ukotvenej teórie a interpretovaný v súlade s daseinsanalytickou hermeneutikou. Pri výskume sa použili aj písomné materiály – vieroučné texty a tlačoviny Hnutia zjednotenia.

Výskum odhaľuje dôležitosť ideológie pre integráciu identity jedincov, ktorí konvertujú k Hnutiu zjednotenia. Vierouka Hnutia zjednotenia je označená ako „uzavretý ideologický systém“. Vytváranie identity účastníci výskumu charakterizujú ako cieľavedomý proces, pri ktorom využívajú stratégie na dosiahnutie cieľa: nájsť životnú orientáciu, pocit istoty a podporné spoločenstvo.

Kľúčové slová:

Identita. Ideológia. Konverzia. Netradičné náboženské spoločenstvo.

Abstract

KLENOVSKÝ, Libor: *The course of psychosocial identification in a non-traditional religious movement* (dissertation thesis). Comenius University in Bratislava. Faculty of Philosophy; Department of psychology. Primary supervisor: prof. PhDr. Jana Plichtová, CSc. Dissertation defence committee: Social psychology. Chairman: prof. PhDr. Teodor Kollárik, Dr.Sc. Degree of professional qualification: Doctoral degree. Bratislava : FFUK. 2008. 197 p.

The research explores the question how membership in a non-traditional religious movement affects identity of individual – member of such movement. The identity is defined as interpretation of his or her own being in the world. Religious explanation of the world named in text as ideology is important for the worshipper, too. Substantive and non-substantive models of personality are compared and reasons why non-substantive model is needed as a source for the research into identity are explained. Religious conversion is approached as a radical change of identity. In approach to this concepts psychological, philosophical and anthropological perspectives are applied.

The research was conducted in religious community of Unification Movement. Qualitative methodology was applied: input data was received during interviews with respondents – members of Unification Movement. Received material was analysed with the help of grounded theory and interpreted in line with daseinsanalytical hermeneutics. The research explored also written material – dogmatic texts and prints published by the Unification Movement.

The research revealed the importance of ideology for identity integration of individuals who converted to the Unification Movement. Teaching of the Unification Movement was defined as a “closed ideological system”. Interviewed members of the movement described their identity creation as a purposeful process in which they used strategies to reach the goal: to find life orientation, feeling of security and supportive community.

Key words:

Identity. Ideology. Conversion. Non-traditional religious movement.

PREDHOVOR

Náboženská sloboda sa v našej spoločnosti prejavila jednak ako možnosť verejne sa prihlásiť k svojej náboženskej viere bez perzekúcie zo strany štátnych orgánov, jednak ako možnosť jednotlivca zvoliť si náboženstvo, ktoré ho najviac oslovuje.

Skutočná sloboda je však spojená aj s pocitmi ohrozenia z neznámeho a s možnosťou zlej voľby. Premena našej spoločnosti na slobodnú spoločnosť sa takisto spájala s iracionálnymi obavami z neznámeho i s oprávnenými obavami z javov spojených s vierou, ktoré boli predtým vytesnené z verejného diskurzu. Medzi ne patrili aj náboženské sekty.

Pretože fenomény ako psychická manipulácia a jej prevencia či výstupové poradenstvo súvisia so psychoterapiou a sociálnou prácou, teda s oblasťami, ktorým sa autor tejto dizertačnej práce profesionálne venoval, bol za Československú cirkev husitskú menovaný do Spoločnosti pre štúdium siekt.

Nebolo jasné, ktorých siekt a z akých konkrétnych dôvodov sa má spoločnosť obávať, pred akými nebezpečenstvami ju treba chrániť. Táto situácia trvá dodnes. Výnimkou sú udalosti, kde sa predpokladá spojitosť so satanizmom (predovšetkým mediálne známe kauzy vraždy a samovraždy, ktoré boli inšpirované ideológiou satanizmu, ako aj viaceré prípady hanobenia cintorínov). Okrem satanizmu však autorovi doteraz nie sú známe konkrétne prípady trestne postihnutelného správania sa príslušníkov iných netradičných náboženských spoločenstiev na území Slovenskej republiky.

Zdrojom informácií o sektách sú jednak zahraničné zdroje a jednak negatívne stanoviská jednotlivých registrovaných cirkví voči jednotlivým sektám. Čoskoro sme zistili, že chýbajú nezaujaté informácie, osobná skúsenosť s týmito spoločenstvami, prehľad o ich členskej základni a evidencia o ich (negatívnom) pôsobení na území Slovenska.

Sekty však môžu znamenať aj inú hrozbu, než je protizákonné správanie. Vo verejnosti sa zakorenila predstava o psychickej manipulácii a indoktrinácii náboženským učením, ktorá prináša zmenu identity: z konvertantov sa stávajú manipulovateľné bytosti bez vlastnej vôle, potenciálne nebezpečné pre spoločnosť.

Považovali sme preto za potrebné preskúmať, ako sa mení identita člena netradičného náboženského spoločenstva, ako si on sám vysvetľuje túto zmenu.

Zvolili sme kvalitatívnu výskumnú metodológiu, ktorá sa opierala prevažne o výpovede členov náboženského spoločenstva, o štúdium vieroučných a iných dokumentov z prostredia hnutia a o pozorovanie aktivít hnutia. Základnou metódou zberu údajov boli interview s členmi Hnutia zjednotenia. Prepisy výpovedí boli analyzované pomocou ukotvenej teórie a počítačového programu na kvalitatívnu analýzu údajov, ktorý je kompatibilný s touto teóriou. Pri syntéze výsledkov sme využili hermeneutickú interpretáciu. Pozorovanie aktivít hnutia bolo pomocnou metódou.

Autor je kresťan a ako taký sa neidentifikuje s ideológiou Hnutia zjednotenia. Pre jeho pozíciu zúčastneného pozorovateľa v danej cieľovej skupine pokladáme toto východisko za výhodu oproti východisku ateistickému alebo svetonázorovo indiferentnému, podobne ako je výhodou komentátora futbalového zápasu osobná skúsenosť s futbalom: pomohlo nám – parafrázujúc výrok D. Lužného – porozumieť členom náboženského spoločenstva zvnútra a súčasne ostať vonku.

Pozícia spoločenskovedného výskumníka sa zvykne spájať s kritickým vzťahom k viere a veriacim. Je preto namieste vysloviť poďakovanie účastníkom výskumu a ďalším členom náboženského spoločenstva Hnutie zjednotenia za to, že prijali a rešpektovali moju pozíciu, umožnili mi vykonávať výskum a ochotne spolupracovali pri interview.

Predovšetkým ďakujem svojej školiteľke Jane Plichtovej za to, že prejavila záujem o mnou zvolenú tému, za kritické a súčasne trpezlivé dlhoročné odborné vedenie a za intenzívnu pozornosť, ktorú venovala mojím textom.

OBSAH

ÚVOD	8
1 EPISTEMOLOGICKÉ VÝCHODISKO K POJMU „IDENTITA“	13
1.1 Emancipácia konceptu identity od substančného modelu osobnosti	13
1.2 Identita v nadväznosti na nesubstančný model osobnosti	21
1.3 Konverzia	27
2 METODOLOGICKÝ PRÍSTUP KU SKÚMANIU IDENTITY	32
2.1 Grounded Theory (ukotvená teória): analýza textu	32
2.2 Výpoveď ako predmet analýzy	36
2.3 Interpretácia výpovede	36
2.3.2 Spôsoby interpretácie	37
2.3.3 Daseinsanalytická hermeneutika	38
3 HNUTIE ZJEDNOTENIA	41
3.1 Ideológia Hnutia zjednotenia	45
3.1.1 „Rodinný“ základ bytia	45
3.1.2 Hriechy a ich odškodnenie	48
3.1.3 Pozícia reverenda Moona	49
3.1.4 Reinterpretácia biblických textov	51
3.1.5 Projekt zjednotenia sveta	52
3.1.6 Ponímanie Boha	57
3.2 Vzťah hnutia k vonkajšiemu svetu	58
4 POSTUP PRI ZBERE A ANALÝZE ÚDAJOV	60
4.1 Získavanie údajov	60
4.1.1 Účastníci výskumu	60
4.1.2 Okolnosti interview	62
4.2 Postup pri analýze údajov	64
5 SEBAREFLEXIA ÚČASTNÍKOV VÝSKUMU	68
5.1 Obdobie detstva a ranej mladosti	68
5.1.1 Identifikačný model spoločnosti a rodiny (kultúrno-historický a sociálny kontext)	68
5.1.2 Osoby, ktoré participantom sprostredkovali náboženské hodnoty	73
5.1.3 Rozchod rodičov	76
5.1.4 Problémy participantov vo vzťahu k rodičom	78
5.1.5 Sebahodnotenia participantov	82
5.1.6 Životné hodnoty	84
Zhrnutie	87
5.2 Obdobie pred pripojením	90
5.2.1 Identita ako potreba zorientovanosti (Da – sein)	90
5.2.2 Problémy v spolubytí	92
5.2.3 Mystické zážitky	94
5.2.4 Prvý kontakt s Hnutím zjednotenia	99
Zhrnutie	102
5.3 Obdobie pripojenia	104
5.3.1 Priebeh pripojenia	105

5.3.2 Dôvody pre pripojenie	108
a/ Model života	108
b/ Model pre život	110
c/ Sociálne vzťahy a kultúrna atmosféra	115
d/ Zmysel života	117
e/ Osobný vzťah k Bohu	118
f/ Potreba seberealizácie, spoznávanie sveta	119
Zhrnutie	120
5.4 Obdobie po pripojení	123
5.4.1 Reflexia novej identity	124
5.4.2 Reakcie okolia na pripojenie sa a na členstvo participantov v HZ	138
5.4.3 Partnerské vzťahy	143
a/ Výber partnerov	145
b/ Obdobie oddelenia	150
c/ Etapa plného partnerského súžitia	153
d/ Deti	164
6 INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV VÝSKUMU	166
6.1 Vonkajší svet a spoločenstvo: priestorovosť bytia členov HZ	166
6.2 Spolubytie	168
6.3 Časovosť členov HZ	172
6.4 Stratégie a následky	175
7 ZISTENIA	183
ZÁVER	190
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	192

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ

Obrázok 1 Vytváranie kategórie „Dôvody na vstup do Hnutia zjednotenia“.....	34
Obrázok 2 Vytváranie teórie.....	35
Obrázok 3 Základ štyroch pozícií.....	47

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1 Prehľad primárnych konceptov, zhodne identifikovaných v etape otvoreného kódovania	66
--	----

ÚVOD

Po roku 1989 nastalo obdobie zvýšeného záujmu obyvateľov Slovenska o náboženstvo. Tento záujem sa celkom prirodzene spájal s celospoločenskou politickou zmenou smerom k slobodnej spoločnosti, ktorej samozrejmosťou je sloboda náboženského vyznania a šírenia náboženských ideológií.

Zaujímavou skutočnosťou však je, že zvýšený záujem o náboženské hodnoty sa vyskytoval nielen v krajinách, ktoré prešli zmenou režimu, ale paralelne aj v západnej Európe, ktorá žiadnou významnou zmenou spoločenského usporiadania neprešla. Lambert (2004, s. 29-45) referuje o „Európskom výskume hodnôt“, ktorý zaznamenal posun v náboženských hodnotách: zatiaľ čo výskum, ktorý sa konal v rokoch 1981 a 1990, dokazoval vzrastajúcu sekularizáciu západoeurópskej spoločnosti, následný výskum v roku 1999 odhalil významnú zmenu. Ukázalo sa, že celá Európa zažila náboženské prebudenie.

Z toho vyplýva, že oslobodenie spoločnosti spod totalitného režimu je len vedľajším faktorom náboženského prebudenia na Slovensku. Je potrebné identifikovať iné faktory. Bačová (1997) upozorňuje, že náboženstvo spolu s ostatnými ideológiami hrá dôležitú rolu pri formovaní identity jednotlivcov tým, že pre ňu poskytuje základný rámec. V európskej spoločnosti, ktorá sa sekularizuje už od obdobia osvietenstva a za posledné storočia zažila vzostup a pád viacerých ideológií, možno rozvoj religiozity interpretovať ako vyjadrenie potreby nájsť oporu pre dosiahnutie uspokojivej osobnej identity. Európska kultúra vo svojej histórii vytvorila viaceré systémy ideí – explanačné modely, medzi ktorými si môžeme čoraz voľnejšie vyberať. Väčšinou však majú veľmi starý pôvod, zdanlivo nesúvisiaci s problémami dnešnej doby, a aj preto mnohých neoslovujú. Berger a Luckmann (1999, s. 84) hovoria o „integrácii významov“, ktorá je súčasťou spoločenského diskurzu. Integráciu významov chápajú ako prepájanie parciálnych významov do vyššieho, mytologického či náboženského celku. Potrebné sú pre integritu individuálnej osobnosti aj celej spoločnosti. Nedostatočná produkcia integrujúcich významov je problémom dnešnej doby.

V bývalom Československu nastalo krátke obdobie voľného šírenia ideí už v roku 1968, keď sa začína príbeh nami sledovanej bratislavskej skupiny netradičného náboženského hnutia. V období normalizácie už v našej spoločnosti ilegálne pôsobili viaceré náboženské hnutia, avšak ich činnosť bola utajovaná. Po páde komunizmu sa

zviditeľnili a verejnosť si ich začala viac všímať. Nastalo náboženské prebudenie, ktoré Tížik (2006) delí do dvoch foriem: hovorí jednak o **návrate k tradičnému kresťanstvu** a jednak o príklone k **novým formám religiozity**, ktorá sa prejavuje v tradičných cirkvách, ale aj v nových náboženských hnutiach.

Tradičné cirkvi v dnešnej dobe zahŕňujú rôzne charizmatické („letničné“) hnutia, ktoré sa v histórii kresťanstva bežne vyskytovali. Nekonformné hnutia vnútri tradičných cirkví spolu s netradičnými náboženskými hnutiami priťahujú konvertitov, predovšetkým z radov mládeže. Rôzne odhady hovoria, že na Slovensku v súčasnosti pôsobí niekoľko desiatok nových náboženských spoločností. Ich množstvo a ich zviditeľňovanie po Novembri '89 upútalo pozornosť verejnosti aj viacerých inštitúcií. Veľkú pozornosť im venujú aj tradičné cirkvi. Vnímajú ich ako nebezpečenstvo pre spoločnosť, avšak najmä ako konkurentov.

Tížik (2006) sa zaoberá vzťahom štátu a náboženských spoločenstiev. Zatiaľ čo tradičné kresťanstvo sa stalo súčasťou legitimizácie nášho štátu (odvolanie na cyrilometodskú tradíciu v preambule našej ústavy) a tradičné cirkvi dostávajú štátnu podporu, netradičné náboženské hnutia žiadnu štátnu podporu nedostávajú. Diskriminačná politika štátu napomáha udržiavať napätie medzi tradičnými cirkvami, štátom a spoločnosťou na jednej strane a netradičnými náboženskými hnutiami na strane druhej.

Pri Ekumenickej rade cirkví Slovenskej republiky bola preto krátko po Novembri '89 založená Ekumenická spoločnosť pre štúdium siekt, ktorá sa zaoberá prevenciou (osvetou a poradenstvom) v oblasti siekt a vydáva časopis Rozmer, zameraný na túto problematiku. Netradičným náboženským hnutiam sa venuje aj Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, ktorý takisto poskytuje informácie a vykonáva poradenstvo v tejto oblasti. Do tretice treba spomenúť občianske združenie Integra so sídlom v Banskej Bystrici, ktoré sa taktiež zaoberá osvetou a poradenstvom.

Všetky spomínané subjekty pristupujú k netradičným náboženským hnutiam z pozície ochrancov spoločnosti pred ich zhubnými vplyvmi. Opierajú sa o prevažne zaujaté stanoviská predstaviteľov tradičných cirkví a o výpovede členov, ktorí z týchto spoločenstiev vystúpili. Obviňujú tieto spoločenstvá z toho, že manipulujú dôverčivými ľuďmi, predovšetkým mládežou, aby získali moc a materiálne prostriedky. Druhá strana – členovia netradičných náboženských spoločenstiev – sa bráni a tvrdí, že majoritná spoločnosť a jej inštitúcie potláčajú náboženskú slobodu. Chýbajú konkrétne informácie o tom, ktoré z týchto spoločenstiev a čím sa v našej spoločnosti prejavujú ako nebezpečné. Chýba objektívny vedecký výskum zameraný na porozumenie tomu, prečo

Ľudia konvertujú na nové viery, ako konštruujú svoju novú identitu. Táto absencia bola hlavným motívom nášho výskumu. Preto je cieľom práce porozumieť identite jedinca v kontexte netradičného náboženského spoločenstva.

Pod netradičným náboženským spoločenstvom budeme rozumieť také, ktoré hlása novú, v kultúre majoritnej spoločnosti doteraz neukotvenú vieru. Jedinca sa do neho nenarodili, ale prežili náboženskú konverziu a pripojili sa k nemu. Predtým, než definujeme ponímanie identity, s ktorým budeme ďalej pracovať, sme považovali za nevyhnutné vymedziť model osobnosti, ktorý bude poskytovať primerané východisko k pojmu identity.

V 1. kapitole charakterizujeme substančný a nesubstančný model osobnosti a odôvodňujeme potrebu nesubstančného modelu. Pri definovaní identity a konverzie za vhodnú a použiteľnú považujeme filozofickú koncepciu Dasein, rozpracovanú M. Heideggerom (1972) v rámci fundamentálnej ontológie. K človeku teda pristupujeme ako k sebainterpretatívnej bytosti, ktorej ide o jej bytie vo svete. Identitu chápeme ako sebainterpretácie v zmysle takto ponímaného bytia. Náboženskú konverziu chápeme ako radikálnu reinterpretáciu identity. Od pochopenia významu konverzie pre identitu veriaceho si sľubujeme hlbšie porozumenie fenoménu členstva v netradičných náboženských spoločenstvách.

Človek vždy určitým spôsobom rozumie svetu a podľa toho sa v ňom orientuje. Dosiahnuť porozumenie možno buď zdĺhavým individuálnym úsilím, alebo osvojením si určitého výkladu sveta, ktorý vytvoril niekto iný. Vysvetľujúci výklad sveta sme označili termínom „ideológia“. Pri pojme ideológie sme vyšli zo symbolickej antropológie Geertza (2000). Ideológia integruje identitu jedinca do zmysluplného celku. Vzájomnú previazanosť intelektuálneho poznania, vier a presvedčení zvykneme označovať pojmom „integrita osobnosti“, ktorá sa všeobecne považuje za dôležitú kvalitu; v psychoterapii sa zvykne považovať za predpoklad psychického zdravia. Explanačný model, ktorý ponúkajú rôzne ideológie, môže predstavovať pre jedinca, ktorý sa s ním identifikuje, práve takýto integrujúci prvok.

K výskumu identity možno pristupovať z viacerých vedných disciplín. Použili sme interdisciplinárny prístup vo výbere literatúry a v metodologických úvahách, vychádzajúc z psychologických, sociologických, antropologických i filozofických koncepcií. Pýtať sa na skúmaný problém je však sociálnopsychologické. Výskumné otázky sme formulovali takto:

Akým spôsobom interpretuje svoju identitu jedinec, ktorého pôvodná identita prešla konverziou?

Aké motívy ku konverzii uvádza?

Akými stratégiami sa jedinec vyrovnáva s touto zmenou?

Aké obeť musí tomuto vývinu svojho sebaurčenia priniesť a čo za to získava?

V 2. kapitole popisujeme použitú metodológiu. Vzhľadom na zvolenú teoretickú koncepciu osobnosti a identity, ako aj na cieľ – porozumieť, ako účastníci výskumu hľadajú, konštruujú, charakterizujú svoju identitu v rozhovore s výskumníkom – sme zvolili kvalitatívnu metodológiu, kompatibilnú s koncepciou Dasein. Pre potrebu vytvoriť teoretickú reflexiu priamo z textu výpovedí a pre možnosť usporiadať množstvo textu sme zvolili postup ukotvenej teórie Straussa a Corbinovej (1990), ktorý umožnil jeho prehľadné počítačové spracovanie a určenie významových celkov, vzťahujúcich sa k pojmu identity. Pri interpretácii jednotlivých tém a pri syntetizovaní teórie však bolo potrebné použiť aj interpretačný postup, ktorý nie je naviazaný na Ukotvenú teóriu (nie je s ňou však ani v protiklade) a neobmedzuje sa na hľadanie funkčných vzťahov medzi jednotlivými kategóriami, ale umožňuje nachádzať ich zmysel. V našej práci sme sa inšpirovali hermeneutikou H. G. Gadamera (1999) a P. Ricoeura (1997, 1981).

Cieľovou skupinou našej práce sú ľudia, ktorí prešli zážitkom náboženskej konverzie k netradičnému náboženskému spoločenstvu – Hnutiu zjednotenia. Preto v 3. kapitole analyzujeme explanačný model, s ktorým sa identifikujú – náboženské učenie Princípu. Cieľom práce nie je hodnotiť skúmanú cieľovú skupinu z pozícií kresťanskej vierouky ani rozoberať teológiu Hnutia zjednotenia. Ak sme sa dotkli teologického a vieroučného diskurzu, konali sme tak výlučne v kontexte jeho psychologických a sociálnych súvislostí, predovšetkým identity. Venovali sme sa aj vzťahu hnutia k majoritnej – predovšetkým slovenskej – spoločnosti, a to aj v historickom kontexte. Umožnilo nám to sledovať súvislosť motívov na konverziu a jej dôsledkov v závislosti od politického režimu a konkrétnych prelomových historických udalostí. Údaje sme získavali analýzou dokumentov a propagačných materiálov Hnutia zjednotenia, pozorovaním aktivít cieľovej skupiny a čiastočne analýzou výpovedí účastníkov výskumu.

Výskumom sa zaoberá 4. a 5. kapitola. V 4. kapitole popisujeme, akým spôsobom a v akom situačnom kontexte sme aplikovali výskumnú metodológiu. Výskum sme uskutočnili v spoločenstve Hnutie zjednotenia, ktorému je vo verejnom

medzináboženskom diskurze pripísaný status nebezpečnej sekty a ktorého vodca – reverend Moon – sa pokladá za kontroverznú osobu.

Hlavným zdrojom údajov boli výpovede účastníkov výskumu, ku ktorým došlo väčšinou po bohoslužbách v priestoroch Hnutia zjednotenia. Doplnkovým zdrojom bola analýza písomných prameňov z prostredia hnutia a pozorovanie bohoslužieb, prípadne osobná účasť na niektorých aktivitách hnutia pre verejnosť.

V 5. kapitole sme analyzovali výpovede účastníkov výskumu. Text je štruktúrovaný podľa jednotlivých životných období participantov. V rámci každého obdobia sa text člení podľa hlavných tém, ktoré sú vo výpovediach participantov naviazané na dané životné obdobie. Text je zostavený z citátov z výpovedí účastníkov výskumu a z ich interpretácií.

6. kapitola zhrnuje výsledky výskumu. Jej obsahom je interpretácia výsledkov kvalitatívnej analýzy a odpoveď na výskumné otázky. Výskum preukázal, že za najsilnejší dôvod pre pripojenie sa k Hnutiu zjednotenia sa považuje ideológia hnutia. Poskytuje jednak orientáciu v dnešnom svete, jednak ciele do budúcnosti. Dôležitým motívom je aj to, že členov hnutia spája s ostatnými vyznávačmi spoločnej ideológie. Ideológiu Hnutia zjednotenia charakterizujeme ako uzatvorený systém ideí, ktorý prináša pocit istoty a zorientovanosti vo svete, ale má určité požiadavky na konvertantov. Plnenie týchto požiadaviek vplyva na súkromie konvertantov a na ich vzťahy s okolím. Za pocit bezpečia a nový zmysel života, ktorý im dáva, sú ochotní prinášať veľké obete vrátane časti osobnej slobody.

Konverzia je vyústením obdobia existenciálnej krízy, ktoré jej tesne predchádza. Tento priebeh zodpovedá výsledkom Loflandovho (1977) výskumu Hnutia zjednotenia, ktorý sa uskutočnil v USA.

Účastníci výskumu konštruujú svoju konverziu ako cielenú stratégiu. Pomocou identifikácie s vieroukou Hnutia zjednotenia definujú zmysel života a životné ciele a s týmito definíciami sú spokojní – majú pocit, že vyriešili svoje existenciálne problémy. Tento spôsob konštruovania novej identity sme charakterizovali ako obnovenie rodinného spoločenstva. Nadobudnutá identita predstavuje hodnotu, ktorej veľa obetovali a ktorú pomocou obranných a podporných stratégií bránia proti konformným tlakom „vonkajšieho sveta“.

Počas svojej viacročnej výskumnej činnosti v prostredí bratislavskej skupiny Hnutia zjednotenia sme nadviazali priateľské vzťahy s jej členmi. Zachovali sme si však status nezávislého pozorovateľa a v tejto role nás akceptovali aj účastníci výskumu.

1 EPISTEMOLOGICKÉ VÝCHODISKO K POJMU „IDENTITA“

Určenie totožnosti ľudí a vecí bolo témou už starovekej filozofie, ktorá riešila problém: čo spôsobuje, že veci a ľudia sú identickí, keď sú zároveň takí premenliví v čase. Vysvetlenie spočívalo v postulovaní konceptu **substancie** (podstaty) človeka, ktorá jediná je nositeľom identity samej so sebou: hmoty (Herakleitos a materializmus) či ducha, prípadne Boha (Spinoza a špiritizmus). Tieto monistické názory (predpoklad jednej jedinej podstaty) boli menej rozšírené než dualizmus – presvedčenie o dvoch podstatách (ducha a hmoty), ktoré sa traduje od Platóna až po predstaviteľa moderného dualizmu Reného Descartesa.

Psychológiu ovplyvnil Descartesov dualistický model, ktorý predpokladá pre duševné fenomény existenciu mentálnej substancie a pre telesné fenomény existenciu substancie materiálnej.

Odpoveď na otázku o identite teda vždy implicitne predpokladá určitý filozofický model človeka. Téma identity preto spája psychologické a sociálne vedy s filozofiou.

1.1 Emancipácia konceptu identity od substančného modelu osobnosti

O **mentálnej substancii** sa uvažovalo v podobe základných elementov, z ktorých – podobne ako hmota z atómov – je ľudská psychika vystavaná. Fungovanie pozorovateľných psychických fenoménov, zložených z elementov, by bolo možné vysvetliť – podobne ako chemické zlúčeniny – ako zákonitosti zlučovania psychických elementov. Objavením takýchto zákonitostí by sa psychológia stala plnohodnotnou exaktnou vedou, porovnateľnou s fyzikou či chémiou. Filip (2003) ukazuje, ako tento model, s ktorým pracovali staršie psychologické smery, preniká aj do koncepcií kognitívnej psychológie v podobe hypotetických neredukovateľných mentálnych entít, vyznačujúcich sa reálnou existenciou.

Príkladom teórie, ktorá pracuje s konceptom **materiálnej substancie**, je psychoanalýza.

Freud (1984, 1991) vo svojej klasickej psychoanalytickej teórii postuloval hypotetickú konštrukciu nevedomia, obsahujúceho pudovú energiu – pudové sily sexuálneho života, pre ktoré vyhradil termín „libido“, a pudy „ja“, ktoré pomenoval ako sebazáchovné a označil ich ako „záujem“. Obe skupiny pudov pochádzajú zvnútra organizmu (v podstate majú hmotný pôvod) a predstavujú základnú energetickú a motivačnú silu. Vzťahol na ne platnosť fyzikálneho zákona o zachovaní hmoty a energie – libido je konštantné, nezničiteľné. Ak tomu „vonkajší svet“ nebráni, realizuje sa prostredníctvom fyziologických mechanizmov. Spoločenské tlaky sú však veľké, vonkajšie okolie nedáva libidu veľa možností na fyziologické odreagovanie, a preto nastupuje mechanizmus sublimácie pudovej energie, čím vzniká jedinec ako kultúrna, duchovná a podobná bytosť.

Freud (1991, s. 367) nepoužíval termín „identita“, ale „identifizierung“ (identifikovanie, stotožňovanie) v zmysle prispôsobenia sa vlastného „ja“ určitému cudziemu „ja“ (napr. dieťať a rodičovi), „...čož má za následok, že vlastní Já se v jistém směru chová tak jako ono cizí Já, napodobňuje je, pojímá je do jisté míry do sebe“. Teda podľa Freuda sa „Ja“ identifikuje s vonkajším svetom preto, aby s ním nebolo v konflikte. S pudovo obsadenými objektmi sa identifikuje zasa preto, aby im ukradlo niečo z ich pudovej energie. Prisvojovanie si cudzej identity motivované „taktickými zámermi nevedomia“ sa však viac podobá na vytváranie zdanlivej, klamlivej, neautentickej pseudoidentity, než na autentické, často proti konvenciám „vonkajšieho sveta“ smerujúce hľadanie svojho vlastného sebaurčenia.

Marxizmus takisto vychádza z predstavy hmotnej substancie. Podľa marxistickej náuky o bytí je psychika funkciou jedinej materiálnej substancie, ktorá sa vyvinula v procese predmetnej činnosti v priebehu histórie. Hoci sa psychickým javom priznáva určitá autonómia, nesvojprávny ontologický status psychiky vedie k tendencii vysvetľovať psychické javy z úrovne fyziologických procesov.¹

Frankl (1994, s. 107-120) nazýva tendenciu vysvetľovať všetky fenomény vedomia zo subhumánnej úrovne (napríklad úrovne psychologických mechanizmov či fyziologických procesov) redukcionizmom. Poukazuje na to, že redukcionizmus súvisí s deterministickými koncepciami ľudskej psychiky, ktoré popierajú možnosť slobodnej voľby.

Koncept substancie zostáva len hypotetickou konštrukciou, slúžiacou na vyplnenie medzery v teórii, ktorá neprispieva k pochopeniu komplexných psychických javov. Preto

¹ Pozri: Pardel, 1977

v rámci substančných modelov osobnosti nebola vypracovaná teória identity ako komplexného psychického fenoménu.

Predstavitelia novších psychoanalytických prúdov, ktorí oslabili Freudovu koncepciu jednostranne biologickej determinácie psychiky, postupne opúšťali aj substančný model osobnosti. Zakladateľ „psychológie Self“ Heinz Kohut charakterizuje identitu ako pocit Self, že má minulosť a budúcnosť, že je pevná a kohézna. Self pokladá za duševnú konfiguráciu, ktorá vysvetľuje tie fenomény, ktoré nemožno vysvetliť v rámci deterministickej „psychológie mentálneho aparátu“ (štrukturálneho modelu psychoanalytickej teórie osobnosti). Tejto „konfigurácii“ Kohut pripisuje charakter autonómneho bytia: „Self... se stává centrem iniciativy; jednotkou, která se snaží jít svou vlastní cestou“ (1991, s. 71, s. 91).

Z ego psychológie H. Hartmanna vychádza E. H. Erikson (1999), ktorý sa viac zaujíma o vzťah ega k vonkajšiemu svetu, než k jeho pudovo-energetickej podstate. Hoci nepoprel psychosexuálnu vývinovú teóriu a štrukturálny model osobnosti klasickej psychoanalýzy a sčasti sa o tieto koncepcie opieral, jeho postoj k nim bol voľnejší. To mu umožnilo vniesť do psychoanalýzy komplexný pojem identity a študovať ho do značnej miery ako autonómny fenomén, tak ako sa mu predstavoval v biografickej perspektíve jeho pacientov či známych historických osobností.

U Eriksona už ľudská identita nie je viazaná na určitú substanciu, ale na určitý typ vzťahov. Telesnosť, predovšetkým posturálne modality (skúsenosť s vlastným telom v sociálnom kontexte – napr. skúsenosť dojsť a ležiaceho na chrbte s udržiavaním očného kontaktu alebo skúsenosť dieťaťa s ovládaním telesných otvorov), pritom nie je determinujúcim, ale len limitujúcim faktorom. Identitu ovplyvňuje aj sociálne prostredie a kultúrne vzory. Výsledná podoba identity konkrétneho jedinca je dôsledkom toho, ako sa jedinec na danom vývinovom stupni vyrovnáva so všetkými naznačenými vplyvmi: či získaním novej vlastnosti, nevyhnutnej pre ďalší vývin, alebo insuficientne. Musí prejsť krízovým obdobím, keď sa rozhodne o jeho ďalšom raste alebo stagnácii. Napríklad v dojčenskom období ide o vytvorenie základnej dôvery, prípadne základnej nedôvery, ktorá má vplyv na citový život a postoje jedinca v ďalšom živote. V adolescencii ide o vytvorenie identity. Jej súčasťou je ideologický pohľad na svet¹. Psychosociálna kríza vyústí do dosiahnutia kongruentnej identity, alebo do zmätenia identity. Jedinec selektívne potvrdzuje alebo zavrhuje individuálne identifikácie z detstva, naviazané na

¹ Pozn.: Preto je adolescencia najčastejším obdobím vstupu do rôznych ideologicky motivovaných hnutí.

dospelé autority: svoju oddanosť rodičovskej autorite môže prenášať na ďalšie autority, ktoré ho v tomto období oslovujú. Insuficientný variant je neschopnosť alebo vzdor voči dosiahnutiu identity. Svoju úlohu tu zohráva spoločnosť, ktorá by mala adolescentom ponúkať identifikačné vzory. Na vývoj identity človeka teda vplývajú tri navzájom previazané systémy – telo, psychika a interpersonálne vzťahy, kultúra a sociálna previazanosť ľudí okolo neho. Hoci sa k identite jedinca pristupuje aj zo strany sociálnej skupiny či kultúry, hľadisko psychológie je význačné v tom, že všetky roviny sa prelínajú v ľudskej psychike, čiže psychologický pohľad integruje všetky ostatné.

Pre Eriksonovský vývoj teórií identity je podstatné, že pojem „identita“ sa začína spájať s bytím človeka v kontexte individuálnej životnej histórie (vývin identity, identita ako systém rolí a pozícií, identita ako sebadefinovanie, identita ako životný príbeh), človeka ako člena skupiny (roly a pozície v skupine, kategorizácia) a človeka ako príslušníka určitej kultúry. Teórie identity už so žiadnym substančným modelom nepracujú.

Do výskumov identity podnetným spôsobom prispela kognitívna psychológia. Z hľadiska témy náboženskej konverzie je významná teória J. E. Marcia (2002), ktorý vychádza z Eriksonovej koncepcie ego-identity. Ide o konfrontáciu jedinca – jeho „teórie seba“ – so sociálnou realitou, pričom zohrávajú úlohu asimilačné procesy (informácie z prostredia sa spracúvajú podľa prvkov existujúcej identity) a akomodačné procesy (keď si nové poznanie sociálnej reality vynúti reštrukturalizáciu identity). V procese reštrukturalizácie pôsobia dve fázy: kríza identity (pochybnosti, strata orientácie a hľadanie novej) a záväzok identity (osvojenie si stabilných hodnôt, presvedčení vo významných oblastiach života vrátane ideológie a zodpovednosť voči nim). Kríza identity nastane, keď sa jedinec stretne s udalosťami, ktoré narušia štruktúru jeho identity.

Z prítomnosti alebo absencie obdobia rozhodovania a prijatia zodpovednosti Marcia postuloval štyri stavy identity. Zisťovaním stavov identity účastníkov výskumu vypracoval charakteristiku jedincov podľa jednotlivých stavov identity:

Jedinec, ktorý neprešiel obdobím krízy a nemá vytvorenú zodpovednosť voči svojej existencii, sa nachádza v stave tzv. **difúznej identity** – nevytvoril nijaký sebaobraz. Jedinec je disponovaný na posudzovanie druhých podľa kultúrnych klišé („viete, aké sú ženy...“), prípadne sa k nim nevie priblížiť a ostáva v izolácii.

Ak jednotlivec prijme záväzok bez predchádzajúceho krízového obdobia ťažkého rozhodovania, ide o **predčasné prijatie záväzku (foreclosure)**, ktoré sa vyskytuje

u malých detí preberajúcich rodičovské vzory, pričom zostávajú závislé od rodičovských autorít. Dospelí, ktorí prijímajú predčasný záväzok, vyvinuli svoju osobnostnú štruktúru ako ochranu pred narušením ich rovnováhy, čo možno označiť za defenzívnu stratégiu. Každé narušenie rovnováhy prežívajú ako otrasnú skúsenosť. Chýba im hlbšia sebareflexia. Títo jedinci si vyberú „vhodného“ životného partnera a uvážlivo zastávajú svoju manželskú rolu, pričom absentuje aj hlbšia reflexia partnerského vzťahu. Predčasné prebratie záväzku teda môže vysvetliť konverziu na takú vieru, ktorá uprednostňuje bezkonfliktovosť a stabilitu vo vzťahoch pred spontánnosťou a kde sa vyskytuje závislosť od náboženského vodcu.

V prípade, že jedinec prešiel obdobím krízy, avšak kríza nevyústila do rozhodnutia prebrať záväzok, nastáva **obdobie moratória**: jedinec nemá žiadne pevné ukotvenie v záväzkoch a skúma rôzne možnosti zodpovedného rozhodnutia. Zvyčajne je to prechodné obdobie, ktoré vyústí do dosiahnutia identity. Existujú však osobnosti, pre ktoré je obdobie krízy a moratória celoživotným stavom, teda aj osobnostnou črtou.

Dosiahnutiu novej identity musí predchádzať obdobie krízy – hľadania a rozhodovania sa pre novú identitu, ktoré vyústí do stavu integrity. Integrita zahŕňa prijatie zodpovednosti vyplývajúce z nových životne významných podnetov: zodpovednosti voči osvojeným hodnotám, presvedčeniam, minulosti. Zahŕňa aj dosiahnutie neegoistickej spoluzodpovednosti. Takto jedinec získava identitu dospeljej autonómnej osobnosti.

Marcia pracuje s Eriksonovým modelom životného cyklu, kde sa každé obdobie viaže so špecifickými krízami. Aby sa posunul do ďalšieho štádia vývinu identity, musí sa vyrovnáť s krízovým obdobím a preformulovať svoju identitu. Proces vytvárania identity cyklicky pokračuje celý život. Má svoju dynamiku: niekedy jedinec stagnuje, prípadne aj regreduje do predchádzajúceho stavu. Každý stav identity môže byť prechodnou fázou alebo relatívne stálym stavom.

Na základe Marciových stavov identity formuloval Berzonsky (2008) tri štýly vytvárania identity (identity processing styles), čiže štýly internalizácie sociálnych a kultúrnych podnetov:

1/ Informačný štýl používajú tí, čo dosiahli novú identitu – charakteristický pre tých, čo si svoju identitu vytvárajú tým, že aktívne vyhľadávajú a kriticky overujú relevantné informácie ešte predtým, než sa rozhodnú a prijímajú záväzok novej identity. Jedinci používajúci informačný štýl zaujímajú kritický postoj voči svojmu self – konceptu, sú otvorení pre nové informácie a ochotní zmeniť prvky svojej identity, ak zistia

diskrepanciu v dôsledku nového poznania. Vyznačujú sa väčšou opatrnosťou pri rozhodovaní, potrebou nových poznatkov, činnosťou zameranou na riešenie problémov, autonómiou a pevnosťou názorov. Informačný štýl však zahrnuje nielen racionálne, ale aj intuitívne procesy, čiže nie je výsledkom len vedomých procesov.

2/ Normatívny štýl sa spája s predčasným prijatím záväzku. Vyznačujú sa ním tí, čo sa v prípade problémov spojených s vytváraním identity spoliehajú na predpisy a očakávania významných druhých osôb (rodičov a osôb v postavení autority). Uzatvárajú sa voči informáciám, ktoré by mohli ohroziť ich ústredné hodnoty a presvedčenia. Pridržiavajú sa rigidne organizovaných záväzkov identity, ktoré sa snažia brániť a udržať. Zistilo sa u nich vysoké skóre kultúrneho konzervativizmu, potreby štruktúr a potreby názorovej uzavretosti. Normatívny štýl je úzko spojený s intuitívnymi procesmi.

3/ Difúzne – vyhýbavý štýl sa spája so stavom difúznej identity. Charakteristické je vyhýbanie sa konfliktom a problémom, ktoré sú z hľadiska identity významné. Riešenie problémov sa odkladá až do chvíle, keď si situácia vyžaduje konať. Jedinci charakteristickí difúzne – vyhýbavým štýlom priebežne prispôbujú svoje správanie a názory aktuálnym požiadavkám svojho okolia bez toho, aby zásadne revidovali štruktúru svojej identity. Táto stratégia vyúsťuje do zlomkovitej, len povrchno integrovanej štruktúry identity. Aj s týmto štýlom sa spájajú intuitívne procesy. Títo jedinci cítia pred rozhodovaním paniku a pri rozhodovaní využívajú maladaptívne praktiky. Celkovo sa vyznačujú vysokým skóre neuroticizmu.

Macek (2003, s. 192-193) predpokladá význam raného vývinu dieťaťa pre utváranie kognitívnych štýlov. Podľa utvoreného kognitívneho štýlu si jedinec vytvára identitu aj v dospelosti. Typ vzťahu s matkou (pripútania), t. j. „bezpečné pripútanie“, „úzkostné pripútanie“ či „odmietavé pripútanie“ môže súvisieť (hoci výsledky výskumov neprinášajú jednoznačné potvrdenie) s informačným, normatívnym či difúznym štýlom vytvárania identity.

Soenens et al. (2005, s. 427-442) porovnali Berzonského model štýlov vytvárania identity s teóriou sebaurčenia (Self – Determination Theory) Ryana a Deciho.

Teória spočíva v predstave človeka ako aktívneho, na svoj rast orientovaného organizmu, ktorý má vnútornú prirodzenú tendenciu na vytváranie čoraz prepracovanejšej a zjednotenejšej identity. Pohyb smerom k väčšej integrovanosti je riadený vznikajúcim self, ktoré umožňuje konať a žiť v súlade so základnými motívmi, potrebami a hodnotami. Self funguje ako integrujúce centrum, slúžiace syntetizujúcim

funkciám. Self nie je jediná motivačná sila – pôsobí v interakcii so sociálnym prostredím. Nepretržitý proces integrácie môže byť sociálnym prostredím podporovaný (nurtured), avšak takisto ním môže byť aj vykoľajený. Dôsledkom je to, že jedinec si buď vyvinie kultivované a overené vedomie identity, alebo skončí s ochudobneným a krehkým self – konceptom.

Teória zdôrazňuje afektívnu dimenziu vytvárania identity: súlad konania ľudí s ich vnútornými potrebami tak, aby ich správanie bolo vnútorne uspokojujúce a zmysluplné. Dosiahnutie takejto integrity je preto hodnotou, pre ktorú je jedinec ochotný veľa obetovať, ktorá má pre neho veľkú cenu.

Podľa teórie sebaurčenia sa ľudia navzájom líšia vo svojich presvedčeniach o tom, čo ovplyvňuje ich správanie, teda kde sa nachádza príčinná súvislosť ovplyvňujúca ich správanie. Existujú **tri druhy kauzálne motivačnej orientácie**:

1/ Autonómna orientácia je typická pre jedincov, ktorí svoje činy zakladajú na vlastných štandardoch a cieľoch: svoje správanie považujú za slobodne zvolené, iniciované a regulované sebou samým. Títo jedinci aktívne vyhľadávajú príležitosti, ktoré korešpondujú s ich osobnými hodnotami a záujmami. Ukázalo sa, že táto orientácia sa vzťahuje k premenným vyjadrujúcim psychickú pohodu, nezávislosť, sebaúctu, sebavedomie, vysoký stupeň rozvoja osobnosti a osobnej integrity, úspešné dosahovanie cieľov a nízky stupeň sebaponížovania.

2/ Jedinci s kontrolovanou orientáciou majú dojem, že ich správanie ovplyvňujú vonkajšie sily alebo zvnútornené imperatívy. Majú tendenciu podriaďiť sa faktorom, ako hrozby, termíny a internalizované očakávania o tom, ako by mali konať. Zaoberajú sa externými činiteľmi kontroly (sociálnymi očakávaniami, tlakmi iných ľudí, hmotným prospechom, verejnou mienkou).

3/ Neosobná orientácia je spojená s presvedčením jedinca, že jeho konanie ovplyvňujú faktory, ktoré kontroluje len v obmedzenej miere. Takíto ľudia majú sklon veriť, že ich schopnosť regulovať svoje konanie tak, aby dosiahli vytúžené ciele, je nedostatočná. V procese „naučenej bezmocnosti“ sa u nich vyvinul prenikavý pocit neschopnosti, ktorý spôsobuje ich zraniteľnosť v prípade zlyhania, depresiu, sociálnu úzkosť, zahanbenie, sebaponížovanie, nízku úroveň sebaúcty, pocity strachu a hostility.

Autori porovnávali teóriu sebaurčenia s modelom štýlov vytvárania identity a zistili, že autonómna kauzálne motivačná orientácia je prediktorom informačného štýlu vytvárania identity, kontrolovaná orientácia predikuje použitie normatívneho štýlu

a neosobná orientácia sa javí ako prediktor využívania difúzne – vyhýbavého štýlu vytvárania identity.

Teória obsahuje posolstvo, že je dôležité, aby jedinec poznával a konal v súlade so svojimi skutočnými potrebami a záujmami (Soenens et al, 2005, s. 427-442).

Macek (2003, s. 193-194) uvádza do súvislosti Berzonského štýly sebadefinovania s osobnostnými vlastnosťami: jedinci charakteristickí informačným a normatívnym štýlom sú aktívnejší a vo svojej aktivite dôslednejší; jedinci s normatívnym štýlom sa vo väčšej miere orientujú na druhých a presadzujú sa v sociálnom kontexte.

Bačová (1994, s. 28) vymedzuje identitu jednotlivca ako „...subjektívne prežívanie (čiastočne uvedomované, väčšinou však neuvedomené) toho, čím jedinec je (vlastnej autenticity, jedinečnosti a konzistentnosti v čase a priestore), či už ako individuum alebo ako člen ľudských spoločenstiev“.

Identitu možno konštruovať prinajmenšom dvoma spôsobmi: esencialistickým a inštrumentalistickým. Esencialistické konštruovanie vytvára identitu ako danú a priori, pevnú a nemennú. Jedinec necíti, že by ju vytváral svojimi rozhodnutiami. Je presne stanovené, kam patrí, kde je jeho miesto. Jediným problémom je túto identitu objaviť. Pri inštrumentalistickom spôsobe konštruovania identity si jedinec konštruuje svoju identitu vedome ako svoj výtvor, a tento proces nikdy nie je ukončený.

Sociálny konštruktivizmus vychádza z koncepcie intersubjektívneho konštruovania významov. Pri procese konštruovania osobnej identity zohrávajú dôležitú úlohu „Veľké Konštrukcie Identity“, medzi ktoré patria náboženstvá i svetské ideológie. Jedincovi poskytujú koherentný obraz sveta, v ktorom môže svoju identitu ukotviť. „Veľké Konštrukcie Identity“ pôsobia aj pri zjednocovaní spoločenstva tým, že jeho členov zaväzujú lojalitou (Bačová, 1997).

Diskurzívna psychológia vychádza z predpokladu, že vedomé sebaotváranie sa môže diať len prostredníctvom – a v prostredí – reči. Proces vytvárania identity chápe ako uvedomelú diskurzívnu aktivitu subjektu v kontakte so spoločenským a kultúrnym prostredím. V diskurzívnej psychológii je centrum identity – „ja“ konkrétneho človeka – výsledkom diskurzívnej aktivity jedinca v určitom kultúrno-sociálnom prostredí. „Ja“ si v diskurze nachádza svoju vlastnú pozíciu, svoj uhol pohľadu na seba a na ostatných, svoje interpretácie, klasifikácie. V diskurze hrá dôležitú úlohu gramatika: sebaaprezentácia sa odohráva v rámci gramatických pravidiel. Pre vyjadrenie skúsenosti „ja“ sú dôležité tzv. indexické výrazy – tie, čo vyznačujú pozíciu hovoriaceho (Harré, Gillett, 2001, s. 126-133).

Diskurzívna psychológia predstavuje významnú paradigmatickú zmenu v súčasnej psychológii, inšpirovanú podľa Plichtovej (2001) analytickou filozofiou a niektorými smermi v kultúrnej antropológii, predovšetkým predstaviteľa symbolickej antropológie Clifforda Geertza. Plichtová zmenu charakterizuje ako prechod od mentalizmu k zdôrazneniu základnej roly jazyka a diskurzu pri utváraní psychiky.

Opustenie substančného modelu osobnosti so sebou nesie dôležitú implikáciu pre epistemológiu. Viac než o vonkajšie **príčiny** správania sa zaujímate o **motívy** a motivačné súvislosti, ktoré viedli k určitému mysleniu, prežívaniu či správaniu – v našom prípade k náboženskej konverzii. Znamená to odvrátenie od predstavy pevne stanovených osobnostných typov, ktoré predurčujú určité správanie. Nekladíme si preto otázku, aké osobnostné črty sú spojené napr. s religiozitou, ale – aké motívy a vysvetlenia tohto správania a prežívania podávajú religiózni ľudia, ako reagovali na vonkajšie obmedzenie, na svoje vlastné limity a pod. Tento spôsob pýtania sa predpokladá, že v metodológii výskumu použijeme interpretatívny prístup.

Nemenej dôležitou implikáciou je odstránenie dualizmov tela a duše, teda psychického a sociálneho. Jedinec vniká do rozličných diskurzov a vytvára si v nich svoju vlastnú pozíciu, čiže sociálne je súčasťou psychického.

Strauss (1995, s. 4-12) upozorňuje, že identitu jednotlivca preto nemožno separovať do dvoch oddelených kategórií – individuálnej a kolektívnej identity.

Adekvátne uchopenie témy identity umožňuje opustenie substančného modelu osobnosti, nezlučiteľného s ponímaním identity, ku ktorému sme sa priklonili: identity ako – slovami Viery Bačovej – sebaaprežívania, sebadefinovania (Bačová, 2003, s. 201-214).

1.2 Identita v nadväznosti na nesubstančný model osobnosti

Substančné modely osobnosti sa zotrvačnosťou udržiavajú ako primerané vedeckému mysleniu, avšak pre svoj redukcionizmus neumožňujú budovať také komplexné pojmy, ako identita.

Na druhej strane, adekvátne pracovať s pojmom identity ako sebaurčenia si vyžaduje vedecky reflektovať predpoklady o tom, kto je človek (s dôrazom na slovo „je“), teda nahradiť substančný model nesubstančným, pracovať s chápaním identity ako procesu. Identita sa z roviny materiálnej či mentálnej substancie posúva do roviny existovania

človeka vo svete. Mottom tohto pohybu môže byť známy výrok Martina Heideggera (1972) o tom, že esenciou (podstatou) človeka je jeho existencia. Nesubstančné modely osobnosti preto vychádzajú z bytia človeka.

K slovu prichádza filozofia, ktorá pomáha integrovať ľudskú skúsenosť do ucelenej koncepcie ľudského života. Existencializmus, existenciálna analýza a Daseinsanalýza sa pritom explicitne či implicitne opierajú o koncepciu bytia vo svete.

Československý filozof Egon Bondy poukazuje na nesubstančný model osobnosti ako na východisko budhistickej filozofie. Tým, že v nej absentoval pojmový aparát aristotelovskej logiky (pojmy ako podstata a vlastnosti, javy psychické a materiálne), umožnila fenomenologicky (t. j. bez redukovania na ontologicky nadradenú podstatu, ale len z fenoménu samotného) uchopiť ľudskú existenciu. Jej dominantnú črtu videl Budha v utrpení. Jeho učenie obsahuje myšlienky o identite osobnosti v kontexte karmického zákona (Bondy, 1995, s. 69, 115).

K tradícii budhizmu však patrí negatívny postoj k individuálnej identite: lipnutie na svojej sebarealizácii, potrebách, motívoch – podľa budhizmu bráni v prerušení reťazca skutkovej odplaty – v dosiahnutí nirvány. Aj význam budhistickej meditácie spočíva v tom, aby jedinec nelipol na svojom svete.

Existenciálna analýza, naopak, pristupuje k individuálnej identite pozitívne. V zmysluplnej realizácii bytia vo svete spočíva základ (nielen) psychického zdravia. Vychádza sa z modelu osobnosti, ktorý ponúka existenciálna filozofia. Existenciálni analytici a existenciálni psychológovia (Ludwig Binswanger, Rollo May, Irvin D. Yalom a iní) vychádzajú z ľudskej potreby rozumieť celku svojej existencie, respektíve nájsť jej zmysel. Identitu chápu ako sebakúsenosť a sebautváranie, teda ako uvedomelú, tvorivú aktivitu subjektu. Rollo May (1973) zdôrazňuje aspekt integrovanej skúsenosti: identitu prežívame ako stávanie sa osobou. Identita nie je iba súhrnom rôznych rolí, ktoré hráme, ale je to naša schopnosť rozpoznať, že ich zastávame, a súčasne je to stred, z ktorého sa pozeráme na rôzne aspekty seba samého. Súčasťou identity je aj stávanie sa v zmysle sebautvárania, napĺňania svojich možností podľa svojich vedomých plánov a na základe svojej voľby.

Prepracovaný ontologický model, s ktorým možno pracovať v pomáhajúcich profesiách, ponúka zakladateľ fundamentálnej ontológie Martin Heidegger (1972), ktorý sa odvrátil od substancialistickej tradície v európskom myslení. Jeho nasledovníkmi v oblasti psychológie, psychiatrie a psychoterapie sú predstavitelia Daseinsanalýzy

Medard Boss, Rollo May, Gion Condrau. V Českej republike je jeho reprezentantom psychológ Oldřich Čálek a psychiater Jiří Růžička.

Východiskom pre analýzu bytia jednotlivých daností, ktoré sa vyskytujú v realite, je nesubstančný model osobnosti, ktorý je založený na predstave človeka ako procesu bytia. Bytie človeka (v ďalšom texte – Dasein) sa od ostatných líši práve tým, že rozumie samo sebe – interpretuje svoje bytie, orientuje sa v ňom, vytvára si angažovaný vzťah k všetkému, s čím sa stretáva. Ako uvádza Hlavinka (2003), Dasein nemožno stotožniť s psychickým aparátom či vedomím; psychické javy sa v Dasein zakladajú a možno ich z neho odvodiť.

Základnou štruktúrou ľudskej existencie je bytie vo svete (In – der – Welt – sein). Podobne ako v známej Weberovej definícii človeka ako tvora zachyteného v sieti významov, Dasein možno charakterizovať ako takúto sieť, ktorá má svoje centrum; jej vlákna sú zachytené na javoch, ktoré pred Dasein vystupujú v hraniciach jeho sveta nielen v priestore (Dasein sa zdržiava pri veciach tam, kde sa s nimi stretáva, a to buď priamo, alebo vo svojej fantázii), ale aj v čase (Dasein sa rovnako vzťahuje aj k minulosti a k možnostiam svojho bytia v budúcnosti). Zbiehajú sa do jedného „da“, do jedného uhlu pohľadu.

„Svet“ je jednou z charakteristík ľudskej existencie, teda tvorí s ňou jednotu. Je to celok významov, ktorý máme určitým spôsobom usporiadaný a ktorý nám dáva zmysel. Človek nežije – a v tomto je rozpor s formuláciou Harrého a Gilletta (2001, s. 122-123) – v dvoch svetoch, diskurzívnom a fyzickom, ale v jednom svete. Jeho jednotlivé danosti vnímame a máme k nim vzťah v kontexte tohto celku (Heidegger, 1972). Pocitom nezmyselnosti bytia alebo straty orientácie vo svete sa prejavuje deficientný modus sveta.

Proces bytia človeka vo svete sa vyznačuje určitou usporiadanosťou, ktorá zodpovedá základnej životnej skúsenosti. Jednotlivé črty tejto usporiadanosti nazval Heidegger (1972) existenciály. Sú nimi – priestorovosť, časovosť, telovosť, vzájomné spolubytie ľudí v jednom spoločnom svete, vyladenosť, pamäť a dejinnosť, smrť a smrteľnosť.

Podrobnejšie sa pozrieme na existenciály, podľa ktorých budeme interpretovať výsledky výskumu.

Priestorovosť je na rozdiel od fyzikálneho priestoru, ktorý sa vyskytuje nezávisle od existencie človeka, existenciálnou črtou (existenciálom). Existencia je priestorová tým spôsobom, že nie je obmedzená na hranice vlastného tela ani na jeden určitý bod vo

fyzikálnom priestore. Sú v nej ľudia a veci, ku ktorým má jedinec vzťah, sprítomňuje si ich, majú pre neho rôzny význam. Boss to formuluje tak, že „...človek je prístupný pro významovost prostoru”, pretože „...nosným, základním rysem jeho vlastního Da – Sein je rovněž otevřenost (das Offen – Sein)” (M. Boss, 1992, s. 33). Existenciálna priestorovosť je nezávislá od dimenzií fyzikálneho priestoru. Pobyt môže byť „duchom prítomný“ i na miestach značne vzdialených od toho, kde sa fyzikálne vyskytuje, ak o nich vie, t. j. ak nie sú za horizontom jeho sveta a ak k nim má vzťah.

Časovosť nevychádza z fyzikálnej jednodimenzionálnej predstavy času, ktorá, má podobu časovej osi, na ktorej sú za sebou zoradené samé bodové „teraz“. Vychádza z ľudskej skúsenosti s časom. Človek je bytosť, ktorá sa vykláňa z kontinuálneho toku fyzikálneho času a dáva si do súvislostí vecí a deje, ktoré boli, s tými, ktoré sú „teraz“ (bez ohľadu na to, že z fyzikálneho hľadiska „teraz“ existuje len ako nekonečne krátky časový úsek) a anticipuje veci a deje, ktoré budú. Dávať si do súvislostí znamená vytvárať určitú životnú líniu.

Človek prežíva čas v dimenziách prítomnosti, minulosti a budúcnosti. Tie sú neustále prítomné v mysli jedinca a každý dej možno podľa nich zaradiť. Koncepcia troch „prítomných“ časových dimenzií je „teóriou trojakej prítomnosti“ Augustína z Hippa. Od nej odvíjal aj psychické fenomény ako pamäť, vnímanie a očakávanie.

Augustín na svoju teóriu použil výlučne metódu introspekcie. Ricoeur (2000, s. 27-28) preto hovorí, že teória trojakej prítomnosti je fenomenologickým jadrom každej analýzy. Čas sa nevyskytuje „sám pre seba“, je to vždy „čas na niečo“, časovosť Dasein je preto intencionálna. Preto Ricoeur Augustínovu teóriu „trojakej prítomnosti“ preformulováva na „teóriu trojakej intencie“ (ibid).

V odlíšení časovosti Dasein od fyzického času spočíva napríklad aj rozdielny prístup k životnej histórii analyzantov v porovnaní s psychoanalýzou: nevidí v nej kauzálne vysvetlenie jeho terajších problémov a ťažkostí a nesnaží sa ju teda verne rekonštruovať, ale poníma ju ako premenlivú, v závislosti od súčasného charakteru „svetovzťahu“ autora výpovede (Boss, 1992).

Pamäť a dejinnosť: Pod pojmom pamäť si netreba predstavovať intrapsychické obrazy objektov vonkajšieho sveta či pamäťové stopy v mozgovej substancii, ale vnímané veci samotné, a to tak, ako sa nám javili, ako ich udržiavame v pamäti a ako si ich sprítomňujeme. Pamäť súvisí s myslením a myslenie si tradičná psychológia predstavuje iba ako mozgové procesy. Následne sa aj pamäť chápe ako znovuvyvolávanie vnútorných duševných obrazov z materiálnych mozgových štruktúr.

Fakticky si však spomínaním vyvolávame určité danosti z nášho sveta a podobne aj myslenie je taký spôsob existencie (Boss použil termín „spôsob správania“), keď si stále nechávame vynárať to, čo sa nás v našom svete dotýka a čo nás oslovuje. Napríklad „celostné“ myslenie¹, súvisiace s umením, filozofiou a náboženstvom, ale aj s magickým myslením, možno charakterizovať ako určitý spôsob existencie. Odráža sa v ňom silná potreba zasadiť konkrétny jav do určitého jednotiacieho princípu sveta.

Keďže Da – Sein bolo definované ako vzťahovosť k veciam v našom svete, každé zabudnutie znamená vždy trocha sebazabudnutia. Ako ľudská existencia sa sami sebe strácame do tej miery, ako sa znižuje počet vecí, ktoré si môžeme sprítomniť.

Udržiavanie pamäti je preto dôležitá sebazáchovná činnosť.

Tak ako je Da – Sein otvorené priestorovo, je otvorené aj časovo. Aj časovo vzdialené veci a udalosti si dokážeme sprítomniť, môžeme ich nechať prehovoriť a spoluovplyvňovať naše súčasné správanie. Bývalé prežíva v súčasnom a spolu s ním ovplyvňuje budúce (Boss, 1992).

Spolubytie neznamená výskyt viacerých subjektov spoločne, ale spôsob existencie. Osamelosť nie je jeho opakom, ale insuficientným variantom (kameň nemôže byť osamelý). Spolubytím udržiavame svet, rozumieme mu, orientujeme sa v ňom. Primárne teda neexistuje osamotená subjektívna ľudská myseľ, ktorá by reflektovala vonkajší svet, projikovala ho a komunikovala tak s iným intrapsychickým. Človek spoznáva ostatných ľudí bezprostredne tým, že s nimi žije v spoločnom svete, v ktorom má vzťah k tým istým veciam, existuje tými istými existenciálami. Iba na tomto základe sa môže formovať vzťah k sebe samému.²

Identitu možno v Daseinsanalýze definovať ako interpretovanie svojho vlastného bytia vo svete. Interpretácia je svojou podstatou rečová, a to aj vtedy, keď ide o jej emocionálnu zložku. Zmysel fenoménov, s ktorými sa stretáva vo svete, Dasein odkrýva v reči. Interpretácia nie je svojvoľný akt, nie je to ani v pravom zmysle slova **konštruovanie**, ale skôr **odkrývanie** významu, ktorý bol predtým skrytý. Význam nemusí byť vždy slovne formulovaný; naopak, zvyčajne ho chápeme „predtematicky“, svojou intuíciou či emotívnosťou, najčastejšie praktickým konaním. Novosád (1995) preto hovorí, že sebainterpretačné procesy nie sú primárne intelektuálnym procesom.

¹ Pozn.: k problematike celostných poznávacích postupov teológov, filozofov a umelcov oproti čiastkovému poznávaniu v prírodných vedách pozri: Černý, 2007.

² Pozn.: Podobným spôsobom vyvodzuje diskurzívna psychológia vedomie Ja z diskurzov, na ktorých sa človek zúčastňuje. Pozri: Harré, Rom, Gillet, Grant R.: Diskurz a myseľ. Úvod do diskurzívnej psychológie. IRIS, Bratislava 2001, s. 122 -133.

Interpretovať svoje bytie predpokladá osvojiť si určitý výklad sveta a svojho postavenia v ňom (Da – sein), hoci aj insuficientným spôsobom – banálne, útržkovito, povrchné. Výklad sveta pozostáva z ideí, obsahujúcich presvedčivé predstavy človeka a sveta. Sú to spoločnosťou vytvorené zdroje informácií, ktoré pomáhajú usporiadať vnímanie, porozumenie a manipulovanie so svetom i s vlastnými psychickými procesmi (Geertz, 2000). Pod pojmom „ideológia“ budeme v ďalšom texte rozumieť práve takýto výklad sveta.

Pretože jedinec potrebuje dosiahnuť stav zorientovaného bytia, zúčastňuje sa na ideologickom (náboženskom, politickom) diskurze, v ktorom si buď autenticky hľadá svoju pozíciu, alebo neautenticky preberá stanoviská svojho okolia.

Dasein interpretuje seba samého takmer nepretržite (dokonca aj snový spôsob existencie v spánku je mimovoľnou sebainterpretáciou, často priliehavejšou ako intelektuálne analýzy v bdelom stave) a vytvára tak svoju identitu. Vytváranie identity je preto nepretržitý proces.

V našej práci budeme pracovať s pojmom identity v zmysle interpretovania svojho bytia vo svete. Participanti prieskumu patria k veriacim. Fenomén viery (nielen viery v Boha) predstavuje pre jej nositeľov integrujúcu časť ich obrazu sveta a seba v ňom. Bytie sveta ako plynutie času, ktoré umožňuje vznikanie a zanikanie javov v čase, Heidegger (1972) nazýva „absolútne transcendentno“. „Absolútne transcendentno“ nemožno odkrývať fenomenologicky, o tejto oblasti hovoria len náboženské koncepcie.

Monoteistické náboženstvá, judaizmus, kresťanstvo a islam, a od nich odvodené nové náboženské smery integrujú transcendentno pomocou predstavy jedného jediného Boha – osoby (personálneho bytia). Veriaci človek vzťahuje svoju identitu k tomuto „absolútnemu transcendentnu“ ako k centru, ku ktorému upína svoju existenciu.

Existencia transcendentného centra identity má za následok iný smer životnej orientácie než sebarealizáciu či sebauspokojenie. Veriacemu ide o naplnenie ideálu, ktorý prekračuje osobnosť jednotlivca. Veriaci sa viac než sebauspokojením (ktorého zvyčajným vyjadrením je konzumný spôsob života) riadi etikou naplňania svojho poslania v zmysle pôvodného významu slova „povolanie“, ktoré zaviedol náboženský reformátor Martin Luther (Weber, 1998). Proces vytvárania identity veriaceho býva často vyjadrený pojmami ako hľadanie, inšpirácia, oslovenie (v prípade mystikov aj vnuknutie či osvietenie), ktoré implikujú predstavu, že existuje zdroj identity vyššieho rádu, ktorému sa možno otvoriť a integrovať ho do svojho vlastného sebaobrazu.

Do tohto procesu vstupujú postoje verejnosti a jednotlivých inštitúcií. Na rozdiel od stredoveku sa v dnešnej európskej kultúre náboženstvo pokladá za súkromnú vec každého človeka. Na druhej strane, náboženstvo má kolektívnu povahu: svojimi prikázaniami kultivuje spolubytie a udržiava sa prostredníctvom spoločenstva veriacich. Ten veriaci (aj príslušník niektorého z tradičných vierovyznaní), ktorý svoje náboženstvo praktizuje autenticky, prekračuje intímny priestor, do ktorého ho vykázala väčšinová kultúra, a aj nechtiac sa stáva nonkonformistom. Ak sa stane členom netradičného náboženského spoločenstva, tlak okolia je väčší kvôli konfliktu týchto spoločenstiev s tradičnými cirkvami.

Súčasťou náboženského presvedčenia je „prekonávanie protivenstva“. Spoločenské tlaky sú vnútri náboženského spoločenstva Hnutie zjednotenia reinterpretované ako dozvuky „starého sveta“ – sveta, ktorý je ešte v područí satana. Odolávanie týmto tlakom sa stáva zásluhou – podobne ako v laickej interpretácii kresťanstva sa stáva zásluhou prekonávanie prekážok. Preto spoločenské tlaky v konečnom dôsledku pôsobia priaznivo pre náboženské spoločenstvo tým, že posilňujú kolektívnu identitu jeho členov.

1.3 Konverzia

Konverziu chápeme ako radikálnu zmenu identity: dochádza k radikálnej reinterpretácii jedincovho bytia vo svete. Navonok sa prejaví zmeneným správaním a celkovou zmenou životného štýlu. Vonkajšie prejavy sú pre okolie jedinca znamením, že sa s ním „niečo deje“ – zmenil sa z dôvodov, ktorým okolie nerozumie. Pretože okolie tieto dôvody nepozná, interpretuje zmenu ako psychické ochorenie.

Motívy konverzie k netradičným náboženským hnutiam sa skúmajú – v súvislosti s intenzívnejším šírením netradičných náboženských spoločenstiev, najmä od 70. a 80. rokov minulého storočia. K tomuto fenoménu existujú dva prístupy.

1/ Prístup „zvonku“, ktorý pri procese konverzie jedinca zdôrazňuje aktivitu vonkajšieho prostredia, naliehajúceho na konverziu jedinca. V tomto prístupe má jedinec rolu pasívnej obete. Používajú sa pojmy ako „afektívne puto“, „programovanie“ či „kontrola mysle“. V terénnom výskume je predmetom záujmu výskumníkov predovšetkým organizovaná aktivita náboženskej skupiny. Sledujú sa postupy náboženského spoločenstva pri získavaní nových členov. Tieto postupy sa interpretujú ako psychická manipulácia.

2/ Prístup „zvnútra“ kladie dôraz na aktivitu konvertanta, ktorý svoju konverziu sám iniciuje. Terénny výskum sa zameriava na výpoveď jedinca o dôvodoch, ktoré ho viedli ku konverzii. Konverzia sa interpretuje ako úsilie jedinca získať orientáciu vo svojom živote.

Ad 1/: Lofland a Stark (1965) skúmali proces konverzie v prostredí Hnutia zjednotenia v dvoch centrách na západnom pobreží USA. Spracovaním výsledkov zúčastneného pozorovania a následných interview s konvertantmi vypracovali teóriu konverzie v podobe sledu siedmich podmienok, ktoré iniciujú konverziu jedinca na stáleho člena HZ. Autori považujú tento sled podmienok za štruktúru, ktorá systematicky redukuje počet osôb, vhodných na naverbovanie za aktívneho člena HZ. Jedinec musí:

- a/ prežívať dlhodobé, naliehavo pociťované psychické napätie
- b/ riešiť problémy v rámci náboženského pohľadu na svet
- c/ sám sa definovať ako „hľadač pravého náboženstva“
- d/ stretnúť člena HZ počas obdobia zmeny v svojom živote
- e/ nadviazať pritom afektívne puto s jedným alebo viacerými konvertantmi
- f/ väzby na vonkajší svet mimo prostredia HZ musia chýbať alebo byť

neutralizované

g/ konvertant sa presťahuje do komunitného centra, kde bude vystavený intenzívnej interakcii s členmi HZ.

Na činiteľoch vedúcich ku konverzii sa adept podieľa len sčasti. Významnú úlohu pritom zohráva náboženská skupina. Lofland a Skonovd (1981 s. 373-385) skúmali, aké motívy sú kľúčové pre náboženskú konverziu. Stanovili existenciu šiestich základných typov motívov, ktoré charakterizovali podľa rozhodujúcej motivujúcej skúsenosti: sú to motívy intelektuálne, mystické, experimentálne, motívy pozitívnych citových väzieb na náboženskú skupinu, motívy duchovnej obnovy („revivalist“ – vtedy býva konverzia spojená so skupinovými extatickými javmi) a napokon motívy donútenia, podľa hnutia nátlaku, spojené s fenoménmi označovanými ako „brainwashing“, „programming“, „mind control“ a pod.

Každý jednotlivý motivačný typ sa skladá z piatich zložiek, ktoré ovplyvňuje náboženská skupina: stupeň sociálneho nátlaku, dĺžka trvania obdobia konverzie, stupeň afektívneho vybudenia, obsah afektu; napokon hľadisko poradia, v akom si adepti a/ osvojujú vierovyznanie a b/ participujú na aktivitách skupiny.

Konverzia ako proces riadený náboženskou skupinou sa viaže aj ku konceptu brainwashingu (vymývania mozgov). Albert Somit (1968) považuje za jeho hlavné črty nátlak na jedinca a jeho „úprimné“ priznanie viny, prípadne prijatie ideologického systému.

Praktické postupy, ktoré boli dokumentované na začiatku 20. storočia v stalinských procesoch za účelom doznania viny a u čínskych komunistov, snažiacich sa o úplnú ideologickú konformitu, boli doložené aj v prípade niektorých radikálnych politických hnutí v západnej Európe. Somit (ibid) uvádza sedem kritérií, ktoré charakterizujú postupy „vymývania mozgov“:

- 1/ totálna kontrola nad životom väzňa vrátane jeho intímnych potrieb
- 2/ pocit neistoty pokiaľ ide o útoky na svoju osobu a vzhľadom na celú budúcnosť
- 3/ izolácia od okolitého sveta
- 4/ mučenie psychické či fyzické
- 5/ fyzické poškodenie a vyčerpanie, ktoré sprevádza rýchly úbytok na váhe
- 6/ ponižovanie, nerešpektovanie ľudskej dôstojnosti
- 7/ ubezpečovanie o vine zajatca, „neochvejné presviedčanie, že uverí a zmení sa“.

V revivalistických hnutiach síce niektorí výskumníci zistili určitý sociálny a psychologický nátlak, avšak výskyt brainwashingu v prostredí nových náboženských hnutí pokladá autor za problematický. Takto vynútená konverzia je zvratná – pomínie, keď sa skončí totálny nátlak na jednotlivca. Nezanedbateľný argument proti využitiu brainwashingu spočíva v ekonomike tohto prístupu: totálny nátlak je náročný vzhľadom na čas, priestor a štáb ľudí, ktorí by museli navodiť podmienky úplnej kontroly nad jednotlivcom či malou skupinkou (Somit, 1968, s. 381-382). Podobné skeptické stanovisko k výskytu brainwashingu v náboženských spoločenstvách zastáva Lužný (1997).

Moscovici (1985) formuloval hypotézu konverzie, ktorá vychádza z úvah Sigmunda Freuda ohľadne náboženstva. Dôležitú úlohu má pritom charizmatik vodca, ktorý má moc nad skupinou nasledovníkov. Existujú nevedomé a navzájom komplementárne motívy, pre ktoré sa navzájom potrebujú: dominantnou črtou vodcu je narcistický a erotický komponent libida. Jeho hlavným záujmom je získať lásku druhých a najväčšiu obavu má z toho, že ju stratí. Preto je závislý od tých, ktorí ho milujú a prispôbujú sa mu. Jeho nasledovník býva „davový človek“ – outsider, ktorý stratil svoje tradičné miesto v spoločnosti a zmysel svojej existencie. Davového človeka si nájde vodca a poskytne mu všetko, čo mu chýba: charizmatikú osobnosť ideálneho rodiča, blízke

sociálne vzťahy, víziu. Konverzia je mechanizmus, pomocou ktorého sa konvertita oddelí od svojich doterajších väzieb a osvojí si nového vodcu – rodiča. Identifikuje sa s jeho víziou, ktorá dodá jeho individuálnej existencii sociálnu významnosť (Moscovici, 1985, s. 353-360).

Ad 2/: Iní autori vychádzali z aktivity jedinca a skúmali konverziu ako samoriadiaci proces jedinca. Sem možno zaradiť koncepciu konverzie Eriksona (1996), ktorý považuje konverziu za jav, úplne zrozumiteľný v rámci procesu vytvárania identity adolescenta. Mladý človek si v tomto období dotvára identitu dospelého, a tento proces môže prebiehať dvoma spôsobmi: u adolescenta „bezstarostne zakotveného v ideológii svojej doby“ ide o kontinuitu doterajšieho spôsobu života, ktorá si nevyžaduje veľa duševnej námahy a možno ju označiť ako bezstarostnú mladosť.

Druhý, komplikovanejší priebeh nastáva vtedy, keď sa psychosociálny vývin jedinca stretol v minulosti s ťažkosťami: adolescent z istých dôvodov nemohol prijať identifikačný model svojich rodičov, vníma ho ako negatívny a vymedzuje sa proti nemu. Hľadá opačné vzory a hodnoty („nechcem byť ako...“), ktoré by mohol prijať a žiť podľa nich. Keďže je so svojím doterajším životom nespokojný, hľadá niečo, čomu by svoj život zasvätil. Prejavuje sa tendencia „... najít novou oddanosť a zavrhnout starou“ (Erikson, 1996, s. 31).

Mladý človek sa stáva vnímavejším voči rôznym ideológiám, ktoré mu sľubujú novú životnú perspektívu za cenu zavrhnutia starej, tradičnej. Negatívna identita je teda dôvodom na hľadanie novej identity.

Náboženská konverzia zasahuje celú osobnosť človeka, a preto predstavuje z hľadiska vývinu identity najdôležitejšiu udalosť: „...ti, kteří se jednou zrodili a setkali se s nezdarem, touží po příležitosti nového zrození.“ „Znovu sa narodiť“ znamená opakovať predchádzajúce štádiá psychosociálneho vývinu a vybudovať si svoju identitu odznovu¹ (Erikson, 1996).

Zo zdôrazňovania aktivity jedinca vychádza aj teória racionálnej voľby Gartrella a Shannona (1985). Podľa nej je konverzia výsledkom rozhodovacieho procesu. Či jedinec bude konvertovať alebo nie, závisí od toho, ako adept zvažil sociálny a kognitívny prínos konverzie, resp. odmietnutia konverzie. Prínos konverzie zhrnuli do 2 kategórií: a/ sociálny prínos (vzťahy s členmi hnutia, s priateľmi a známymi mimo náboženského spoločenstva) a b/ prínos spojený s vierou a náboženskou praxou

¹ Pozn.: V kresťanských cirkvách sa používa termín „znovuzrodenie z Ducha Svätého“ pre krst, prípadne v letničných hnutiach pre „obrátenie“ – pre nadobudnutie identity veriaceho.

spoločenstva. Adept je uvedomelým aktérom, ktorý zvažuje „plusy“ a „mínusy“ závažného životného kroku.

Fenomén konverzie má aj dôležitý sociologický, resp. kultúrnoantropologický rozmer: nevyhnutne predpokladá existenciu konkurenčných vier či svetových názorov v spoločnosti a možnosť ich spochybnenia. P. L. Berger (1991) hovorí o „vedomí relativity“ všetkých významových systémov, ktoré sa vyskytujú v celospoločenskom diskurze v západnej spoločnosti. Vedomie, že všetky morálne, politické a filozofické záväzky sú relatívne, bolo v minulosti prístupné len vzdelaným intelektuálom. V dnešnej pluralistickej spoločnosti, keď sa masy ľudí konfrontujú s inými kultúrami prostredníctvom masovej turistiky, masmédií či imigrácie, vedomie relativity vlastnej kultúry zasahuje aj nižšie vrstvy sociálneho systému. Kultúrna a náboženská identita sa čoraz viac stáva predmetom individuálnej voľby; preto možno dnešok charakterizovať ako „dobu konverzií“ (Berger, 1991, s. 48-52).

2 METODOLOGICKÝ PRÍSTUP KU SKÚMANIU IDENTITY

2.1 Grounded Theory (ukotvená teória): analýza textu

Výskumným cieľom bolo odpovedať na otázku, ako účastníci výskumu vypovedajú o svojom sebaopínaní v kontexte pripojenia sa k netradičnej náboženskej spoločnosti. Zaujímalo nás, či sa vo výpovediach participantov výskumu objaví problematická identifikácia s autoritami, ktorá by oprávňovala k záveru, že existuje motivačná súvislosť tohto špecifického priebehu identifikácie s náboženskou konverziou. Zaujímalo nás, či identifikácia s Hnutím zjednotenia sa uskutočnila bez predchádzajúceho obdobia krízy a zvažovania tohto kroku a či participantí prieskumu neprejavovali závislosť od autorít v hnutí (čo by mohlo súvisieť s Marciovou koncepciou predčasného prebratia rolového záväzku súvisiaceho so vstupom do hnutia a s Berzonského normatívnym štýlom vytvárania identity).

Pretože identita patrí medzi tie psychické fenomény, kde je ťažké stanoviť všeobecne platné kauzálne súvislosti, a pretože našim cieľom bolo porozumieť spôsobu, ako konštruujú svoju identitu členovia Hnutia zjednotenia, rozhodli sme sa vo výskume pre kvalitatívnu metodológiu.

Predpokladom pre neskreslené odkrývanie fenoménov, t. j. tak, ako sa nám predstavujú v skúmanom materiáli, je zrieknutie sa teórií a konceptov, ktorých prizmou by sme ich mohli hodnotiť, kategorizovať, hľadať súvislosti. Tomuto zámeru vyhovuje „Ukotvená teória“ Glasera a Straussa. Teória sa buduje induktívnym spôsobom prostredníctvom kvalitatívnej analýzy údajov. Zdrojom údajov môžu byť terénne poznámky, výpovede participantov, ale aj materiály neverbálnej povahy (hudba, maľba, grafika), ktorým chceme rozumieť ako zmysluplnej výpovedi. Teória sa buduje pomocou artikulácie jednotlivých pojmov a ich zgrupovania do vyšších celkov podľa tematickej príbuznosti. Uvedeným spôsobom vznikne teoretická formulácia zmyslu študovaného materiálu.

Postup tvorby teórie možno rozdeliť do troch etáp:

1/ **Otvorené kódovanie** – etapa vytvárania konceptuálnych označení priamo zo študovaného materiálu. Na vytvorenie konceptu sa nepoužíva čistá deskripcia, ale abstrakcia: kód, neskôr aj kategória kódov, má byť abstraktnejšie formulovaný než

elementy, ktoré združuje. Vzniknuté **pojmy** treba charakterizovať vzhľadom na ich vlastnosti a dimenzie týchto vlastností (vytvorí sa škála vlastností). Z príbuzných pojmov sa vytvárajú **kategórie**, tvoriace základ ukotvenej teórie. Kategórie sa vytvárajú inak než pri kvantitatívnej analýze textu¹: vytvárajú sa postupne v priebehu analýzy textu, jednotlivé koncepty sa môžu priradovať do viacerých kategórií (napríklad koncept „manželstvo“ môže patriť do nadradenej kategórie „vzťahy“, ale aj do kategórie „ideológia“, kde sa manželstvu venuje veľká pozornosť).

Spočiatku možno vytvoriť veľké množstvo pojmov. Tieto pojmy treba grupovať. Proces grupovania konceptov, ktoré by mohli patriť do spoločnej kategórie, sa nazýva **kategorizácia**. Kategórie možno označiť aj pojmami prevzatými z iných teoretických koncepcií. Výhodou je možnosť overiť ich v ukotvenej teórii, nevýhodou býva odlišný kontext, ktorý prevzaté pojmy vnáša do interpretácie textu. Pojmy a kategórie sa preto často označujú výrazmi prevzatými priamo zo študovaného textu (tzv. kódovanie in vivo), prípadne sa používa termín, ktorý nie je zaťažený teoretickým kontextom. Dôležitá je invencia výskumníka. Teória je v tomto prípade písaná jazykom, ktorý sa formou (nie však metodologicky) ponáša na literárne dielo.

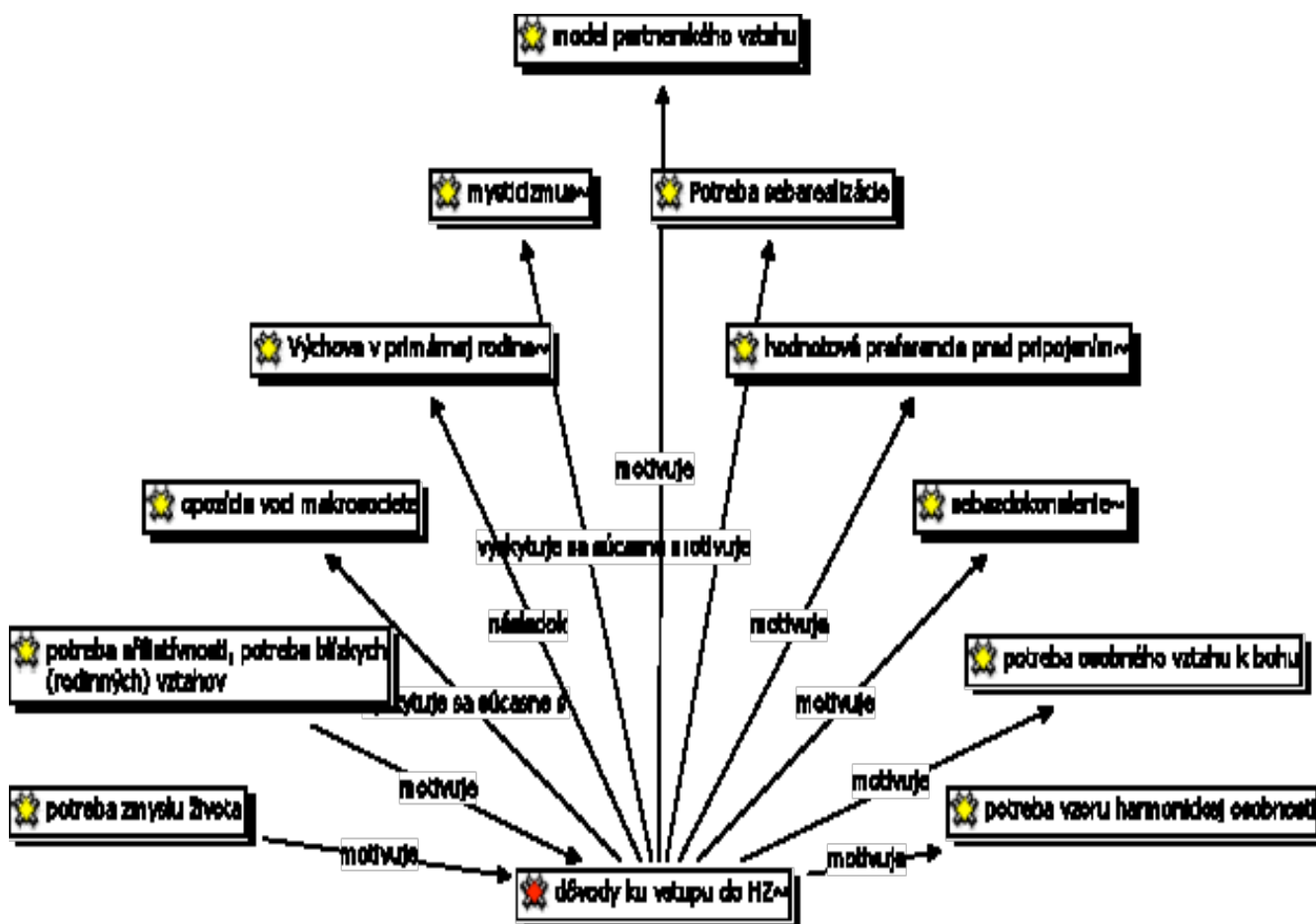
Otvorené kódovanie môžeme vykonávať rôznymi postupmi.

Jedným zo spôsobov môže byť analýza zdroja, ktorý má verbálny charakter, **riadok za riadkom**. To zahŕňa tesné sledovanie, frázu za frázou, a dokonca občas jednotlivých slov. Toto je azda najdetailnejší typ analýzy.

Možno kódovať celý **odsek**. Pritom si treba klásť otázku: čo je jeho hlavnou myšlienkou? Myšlienku treba stručne pomenovať a následne daný pojem detailnejšie analyzovať.

Tretím spôsobom je analyzovať **celý dokument**, pozorovanie či interview a pýtať sa: o čo tu asi ide? Prečo je tento dokument taký istý alebo odlišný od predchádzajúceho? Keď boli tieto otázky zodpovedané, možno sa vrátiť k údajom a špecificky analyzovať podobnosti a rozdiely.

¹ Pozn.: Porovnaj: Teodor Kollárik; Eva Sollárová: Metódy sociálnopsychologickej praxe. Ikar, Bratislava 2004, s. 15-24.

Obrázok 1 Vytváranie kategórie „Dôvody na vstup do HZ“

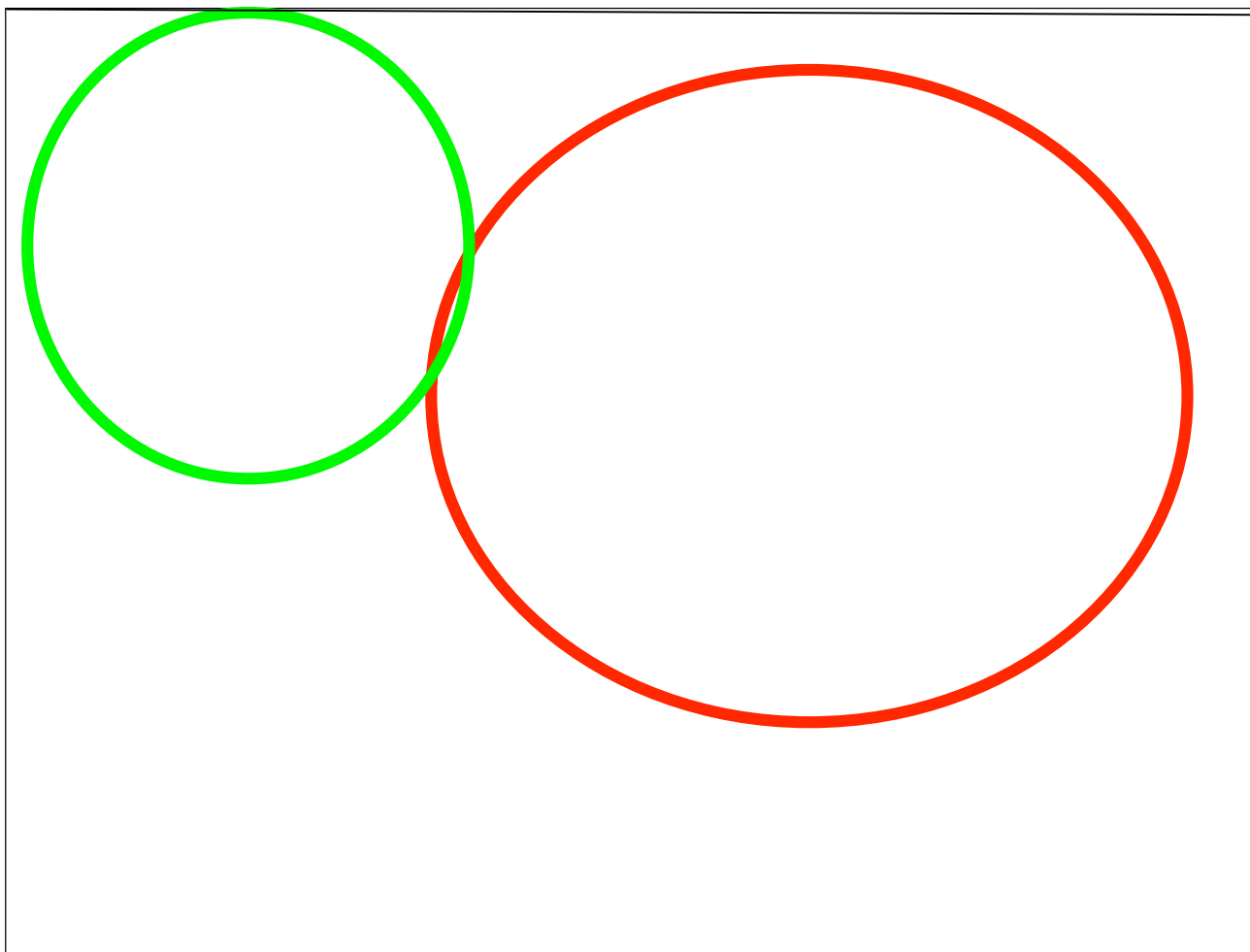
Primárne vytvorené koncepty (kódy) sa grupujú do konceptov vyššej úrovne – kategórií. V tomto prípade sa z jedenástich primárnych konceptov vytvorila kategória, ktorú sme nazvali „Dôvody na vstup do HZ“. V počítačovom programe ATLAS.ti je táto kategória ako tzv. „superkód“ graficky odlišená červenou farbou.

2/ **Axiálne (osové) kódovanie** – objavovanie vzťahov medzi kategóriami. Podľa teoretického zamerania výskumníka môžu byť vzťahy koncipované ako kauzálne súvislosti, prípadne – vzhľadom na objekt výskumu, ktorým je výpoveď človeka – ako súvislosti motívov ich konania.

Axiálne kódovanie sa vykonáva pomocou súboru procedúr, keď sa údaje znovu spoja po perióde otvoreného kódovania. Jednotlivé kategórie sa spájajú podľa paradigmy štruktúry zahrnujúcej podmienky, kontext, stratégie konania a následky. Spájajú sa do pojmu nadradeného kategóriám. Tento pojem sa nazýva **fenomén**. Jeho štruktúra naznačuje, že fenomén má naratívny charakter.

3/ **Selektívne kódovanie:** Účelom je vytvoriť deskriptívny príbeh o centrálnom fenoméne štúdie. Príbeh sa konceptualizuje podľa ústrednej kategórie. Selektívne kódovanie je proces selekcie ústrednej kategórie, ktorá ju uvádza do systematického vzťahu k ostatným kategóriám príbehu. Tento vzťah treba validizovať a spätne kompletizovať tie kategórie, ktoré potrebujú ďalšie spresnenie a rozvinutie (Strauss, Corbin, 1990).

Ak existuje väčšie množstvo nazbieraného materiálu, je výhodné použiť niektorý z počítačových programov určených na kvalitatívnu analýzu textu. Priamo na aplikáciu ukotvenej teórie bol vyvinutý software ATLAS.ti, ktorý umožňuje pracovať aj s grafickými či akustickými materiálmi, s citáciami z textov, označovať ich pojmovými nálepkami, vkladať komentáre a vytvárať z pojmov kategórie, graficky znázorňovať ich vzájomné vzťahy a pod. (Muhr, 1997).

Obrázok 2 Vytváranie teórie

Konverzia sa vo výpovediach účastníkov výskumu javí ako cesta k získaniu a udržaniu identity. Jedinec prechádza etapami vývoja identity. Po konverzii sa vyrovnáva s tlakmi okolia (zelený ovál). Podporu čerpa z prostredia náboženského spoločenstva (červený ovál).

2.2 Výpoveď ako predmet analýzy

Paul Ricoeur (1981) odlišuje jazyk a diskurz. Na rozdiel od gramatických pravidiel a slovnej zásoby jazyka je diskurz udalosťou, ktorá sa odohráva v konkrétnom čase a priestore.

Diskurz komunikuje na viacerých úrovniach. Okrem toho, že komunikuje o niečom, sa uskutočňuje v konkrétnej situácii. Preto treba brať do úvahy jeho **situačný kontext**. V situácii interview to znamená brať do úvahy situáciu, miesto a čas jeho uskutočnenia.

Hneď ako sa diskurz uskutočnil ako udalosť, možno interpretovať jeho **význam**. Ricoeur cituje teóriu rečových aktov Austina a Searla, podľa ktorej sa diskurz odohráva v troch rovinách:

1/ Diskurz ako **výpoveď** obsahujúca tému, ktorú chce hovoriaci vyjadriť. Participant výskumu odpovedá na otázky výskumníka, hovorí o svojich skúsenostiach s členstvom v hnutí a pod. Téma výpovede patrí k **lokučným aktom**.

2/ Diskurz odkazuje na svojho hovoriaceho, ktorý ním niečo **koná**. Napríklad v prípade interview s členom náboženskej komunity sa hovoriaci stretáva s človekom „zvonku“, ktorý nie je vyznávačom rovnakej viery, ale súčasne sa zaujíma o jeho vieru. Svojou výpoveďou podáva svedectvo o svojej viere, **svedčí** – čím napĺňa svoje poslanie príslušníka Hnutia zjednotenia. Svedčením **inšpiruje** poslucháča, aby sám prehodnotil svoj život a nasledoval jeho príklad: je to jeho „konanie hovorením“ – **ilokučný akt**.

3/ Diskurz môže vyprovokovať určité dôsledky: ak v situácii interview výpoveď stimuluje výskumníka k určitým dojmom či pocitom, ak ho **pre – svedčí**, ide o **perlokučný akt** (Ricoeur, 1981, s. 134-135).

Text – na rozdiel od priamej reči – predstavuje odlišnú situáciu: bezprostredný dialóg výskumníka s participantom výskumu sa mení na dialóg s textom.

2.3 Interpretácia výpovede

Interpretáciu chápeme ako proces, v ktorom interpretujúci subjekt prerozpráva zmysel či význam (vzťah k fenoménu) tým, že ho uvedie do zmysluplných súvislostí.

Ak sme výpoveď charakterizovali ako sebainterpretáciu, interpretácia výpovede je akousi „interpretáciou na druhú“ – zložitým procesom, plným možností interpretovať nesprávne – nechtiac či vedome tendenčne dezinterpretovať. V každom prípade pri tom interpret rozbieha konfiguráciu pôvodnej výpovede a refiguruje ju do podoby svojej vlastnej výpovede. Kvôli zamedzeniu interpretačnej svojvôle sa pritom treba pridržiavať primeraného prístupu.

2.3.2 Spôsoby interpretácie

Vo všeobecnosti možno za cieľ interpretácie považovať porozumenie zmyslu výpovedi, či už v ústnej alebo písanej forme. Za zmysel výpovede však možno považovať rôzne veci.

Podľa Pokorného (2005, s. 314) *Dogmatický výklad* spočíva v presvedčení, že zmyslom textu je jeho doslovné znenie. Týmto spôsobom narábajú aj mnohé náboženské („fundamentalistické“) spoločenstvá so svojimi základnými vieroučnými textami.

V epistemologickom rámci psychoanalýzy výpoveď obsahuje skrytý zmysel. Cieľom interpretácie výpovede klienta – verbálnej i neverbálnej (kresbovej, a pod.) – je podchytiť a interpretovať symboly, ktorými sa vyjadruje jeho nevedomie, a skrytý zmysel preložiť do reči, ktorá je klientovi prístupná. Psychoanalytik vybavený špeciálnymi znalosťami systému kódov rozozná v kresbe pacienta potláčané prejavy jeho pudovosti a na ich základe mu sprostredkuje významy, ktoré pacient vedome vôbec nereflektoval. Grondin (1977) uvádza tento spôsob výkladu ako alegóriu. *Alegorický spôsob výkladu* sa používal už v starovekých výkladoch „znamení bohov“, svätých textov, snov a pod.¹

Popri alegorickom výklade existuje *deskriptívny výklad* (opisný, vystihujúci obsah výroku), o ktorý sa usiluje obsahová analýza textu. Interpret sa zameriava na frekvenciu jednotlivých tém, prípadne na analýzu intencií komunikátora (Plichtová, 2002, s. 122-124).

Výklad podľa vnútorného zmyslu výroku je pôvodne koncepciou predstaviteľa cirkevnej patristiky Augustína. Slovo poukazuje na duchovno, ktoré sa do neho prevtelilo. Cieľom interpretácie je porozumieť tomu, na čo slovo poukazuje. Na to je zo

¹ Pozn.: Hľadanie skrytého významu textu bol za čias totality bežným spôsobom interpretácie textov určených pre verejnosť. Výroky známych osobností, texty publikácií, politické narážky na verejných predstaveniach boli poslucháčmi jednotne vnímané (boli zasvätení, ovládali kód) a pohotovo na ne reagovali.

strany interpreta potrebné zaujať postoj hľadania pravdy, t. j. nevkladať do interpretácie iné významy než tie, ktoré text dovoľuje. Dnešné chápanie hermeneutiky vychádza z augustinovskej koncepcie vnútorného zmyslu výroku (vnútorného logu). Pritom sa zdôrazňuje autonómna realita jazyka: vnútorný zmysel nemusí byť tým, čo myslel autor výroku. Po fixácii výroku vzniká text, ktorý sa stáva autonómnou entitou a umožňuje odkrývať aj iné významy než tie, ktoré do neho úmyselne vkladal autor. Môže sa teda vymykať jeho zámeru (Ricoeur, 1997).

Táto situácia nastáva po prepise interview. Interpretácia textov dovoľuje odkrývať iné významy a interpretovať ich iným spôsobom, než bolo zámerom účastníka výskumu. Obmedzovanie interpretácie na porozumenie autorovi alebo redukovanie významu textu na jeho štruktúru vidí Ricoeur ako dve krajnosti interpretácie, ktoré pomenúva ako romantizmus a štrukturalizmus. Obe chápe ako redukcionistické vo vzťahu k cieľom interpretácie (Ricoeur, 1997). Takáto interpretácia si vyžaduje aj ovládanie trópop – štylistických figúr jazyka, ktoré obsahuje text výpovede a ktoré sú výrazom jazykovej polysémie. Okrem doslovného zmyslu sa totiž hermeneutika zaoberá aj zmyslom, ktorý je skrytý v metafore a metonymii (Grondin, 1997).

2.3.3 Daseinsanalytická hermeneutika

Na rozdiel od iných interpretačných postupov v daseinsanalytickej hermeneutike porozumenie druhému človeku, literárnemu či historickému textu nie je porozumením niečoho „mimo mňa“, ale vzťahuje sa vždy aj k životu interpreta. Porozumenie je možné na základe toho, že interpret aj autor textu zdieľajú spoločný svet. Daseinsanalytická interpretácia preto nestráca zo zreteľa kontext bytia vo svete. Pokorný (2005, s. 308-309) upozorňuje na odlišnosť konceptu seba porozumenia, s ktorým pracuje interpret v daseinsanalytickej hermeneutike, od známeho pojmu introspekcie, pod ktorým myslíme skúmanie vlastných vnútorných psychických javov.

Hermeneutická interpretácia prebieha v kruhu. Proces vykladania textu sa pohybuje od sebareflexie výskumníka k textu. Výskumník sa má „nastaviť do smeru“ skúmanej výpovede a preložiť to do kontextu svojej vlastnej výpovede, ktorá vychádza z jeho

vlastnej existenciálnej situácie. Pohyb od seba k textu a od textu k sebe vytvára hermeneutický kruh (Gadamer, 1999, s. 22-29).

Z porozumenia cudzieho textu sa stáva porozumenie svojej vlastnej skúsenosti, seba porozumenie. Využíva sa napr. uvažovanie o pozorovanom jave per analogiam – prostredníctvom porovnávania jedného javu (náboženská konverzia) s iným javom podobnej kategórie, s ktorým je výskumník dobre oboznámený (iný prípad zmeny životnej línie než náboženská konverzia – napr. pobyt v psychoterapeutickej skupine – ak má výskumník skúsenosť s psychoterapeutickou skupinou). Porovnávanie sa uskutočňuje ako systematické generovanie výskumných otázok. Ako príklad si môžeme položiť nasledujúcu otázku: „Zmeny v osobnosti člena psychoterapeutickej skupiny pôsobia na okolie, ktoré sa s nimi musí vyrovnáť. Ako sa vyrovnáva okolie so zmenami člena náboženskej skupiny v dôsledku jeho konverzie?“ Ak sa otázky týkajú konceptov dôležitých z hľadiska cieľa výskumu, dochádza k ich spresňovaniu, k vyjasňovaniu vzťahov medzi nimi a k postupnému vytváraniu teoretickej reflexie.

Daseinsanalytická interpretácia teda obsahuje dva predpoklady, s ktorými výskumník pristupuje k interpretácii textu. Jedným je kontext existencie človeka vyjadrený v existenciálnej štruktúre, ktorý tvorí horizont interpretácie každého javu. Druhým predpokladom je schopnosť výskumníka nechať sa osloviť významom interpretovaného javu. Interpretácia je v prípade textu výsledkom dialógu interpretátora s textom. Technika výkladu nie je primárne najdôležitejšia a daseinsanalytická hermeneutika ani žiadnu určitú techniku nevypracovala. Prílišné zdôrazňovanie technických aspektov možno, naopak, interpretovať ako únik interpretátora od úlohy porozumieť zmysel textu.

Hoci je hermeneutika primárne určená na výklad verbálneho vyjadrenia, Gadamer (1999, s. 30), zahrnuje do rečovej súvislosti aj neverbálnu zložku komunikácie: neverbálne človek vyjadruje porozumenie svetu prostredníctvom mimiky, gestikulácie, ako aj nekontrolovaných telesných prejavov. Všetky spôsoby dorozumenia a porozumenia sú rečové: intuícia, pocity, nejasné tušenie, ktoré sa prejavujú telesne – to všetko sú mody rečovosti. Gadamer tým vyjadruje myšlienku, že jazyk štruktúruje nielen naše myslenie, ale aj vnímanie a prežívanie. Daseinsanalýza odlišuje **znaky** (to, čo je doslovne vypovedané, nakreslené, vyjadrené pohybom, čo možno zaznamenať) od ich zmyslu či **fenoménu**, ktorý sa ukáže v interpretácii. Znaky, napr. chorobné príznaky, môžu poukazovať na fenomény, samy ale nimi nie sú. Napr. červenanie sa je príznak, ktorý poukazuje na istý fenomén – na osobitný problém vo vzťahu k ľuďom, prípadne

na obmedzenie možností pobytu ochorením, na jeho telesnosť. V prvom prípade sa tu **teluje** (prostredníctvom tela prejavuje) napríklad hnev alebo hanblivosť ako špecifický modus vyladenosti v oblasti spolubytia. Znakom sú aj verbálne a neverbálne prejavy v texte výpovede. Preto si v situácii interview všímame aj telesné prejavy interviewovanej osoby.

Daseinsanalytická interpretácia sa teda nekončí opísaním javu¹, s ktorým sa stretáme vo výpovedi, ale ukázaním fenoménu, ktorý je za ním ukrytý, teda zmyslom javu v kontexte ľudského bytia vo svete. Interpretátor pri práci s výpoveďou má na zreteli existenciálnu štruktúru bytia vo svete. Prihliadanie na ontologický kontext je špecifickou črtou hermeneutiky oproti iným interpretačným postupom² (Condrau, 1989).

¹ Pozn.: Opísať a definovať jednotlivé predmety mimo kontextu bytia nie je vecou hermeneutiky, ale špecializovaných vied.

² Pozn.: Konkrétne témy výpovede poukazujú na bytie vo svete v univerzálnom zmysle slova, a nielen špecificky vo svete náboženskej komunity: konflikt s rodičmi napríklad poukazuje na potrebu byť sám sebou v spolubytí s druhými, biografické rozprávanie v interview už samo poukazuje na časovosť pobytu a pod. Existenciálna štruktúra, na ktorú výpoveď interview poukazuje, je súčasne východiskovou pozíciou, z ktorej budeme pristupovať k vykladaniu výpovede. Tým sa hermeneutický prístup odlišuje od konštrukcionizmu, ktorý zostáva na úrovni partikulárnych významov a neuvádza ich do kontextuálneho rámca všeobecného modelu človeka a sveta).

3 HNUTIE ZJEDNOTENIA¹

Hnutie zjednotenia (v ďalšom texte HZ) je medzinárodné náboženské spoločenstvo s hierarchickou organizáciou a synkretickou náboženskou náukou, založené r. 1954 v Kórei. Na čele stojí charizmatický vodca – zakladateľ, ktorého oficiálny titul je „reverend“ - Sun Myung Moon“ (v ďalšom texte rev. Moon) spolu so svojou manželkou – Hak Ča Han. Hnutie má svojich kontinentálnych a národných vedúcich, v rámci jednotlivých štátov je sústredené do väčších miest. V mestách sa vytvárajú centrá, kde sa odohráva život náboženského spoločenstva na miestnej úrovni.

Roku 1968 sa začala história HZ na území Slovenska. Vtedy sa do Bratislavy dostala slovenská emigrantka, ktorá bola po vojne ako karpatská Nemka spolu so svojou rodinou vysídlená z Československa. Prišla ako misionárka HZ, oficiálnym dôvodom jej pobytu v Československu bol dvojročný študijný pobyt na FF UK. Orientovala sa na „ľudí s kresťanským pozadím“, prevažne na bratislavských vysokoškolských študentov. Celej spoločnosti, najviac však práve vysokoškolských študentov, sa v danom období intenzívne dotýkali udalosti spojené s okupáciou krajiny sovietskymi vojskami a upálením Jana Palacha. Študenti na ne reagovali prerušením prednášok, protestnými hladovkami a štrajkami.

V tejto spoločenskej klíme sa do r. 1971 okolo prvej misionárky HZ vytvorila skupina 16 nasledovníkov, ktorí na seba prostredníctvom svojich rovesníckych sociálnych sietí „nabalovali“ ďalších záujemcov – niekto priviedol na zhromaždenie svojho kamaráta či svoje dievča a skupina rástla.

Československo sa tak stalo prvou z krajín Varšavského paktu, v ktorej sa rozšírilo učenie Princípu (Bednárík, 1997).

Od roku 1972 začala skupina vyvíjať priamu evanjelizačnú misijnú činnosť: oslovovali neznámych ľudí na ulici či v škole, ponúkali vyučovanie náboženstva a ak sa stretli so záujmom, ponúkali ďalšie kontakty. Stretávali sa v prenajatom domčeku – spočiatku v Petržalke, neskôr v Lamači. Od roku 1973 začalo hnutie podnikat'

¹ Pozn.: Názov náboženskej spoločnosti nie je ustálený. Na svojom počiatku niesla názov „Spoločenstvo ducha svätého pre zjednotenie svetového kresťanstva“. Časom sa názov zjednodušil na „Cirkev zjednotenia“ (Unification Church), prípadne „Cirkev rodiny“ (Family Church), tá však rozhodnutím rev. Moona zanikla r. 1997. Súhrnne sa členovia cirkvi a všetky aktivity označovali – a označujú – ako Hnutie zjednotenia (tento názov sa vyskytuje aj v tiráži interného časopisu „Prameň života“). Podľa názvu následníckej organizácie – Federácie rodín za svetový mier a zjednotenie (Family Federation for World Peace and Unification), prípadne podľa cieľa hnutia vyjadreného v Princípe – vytvoril Nebeské kráľovstvo na zemi prostredníctvom tzv. Pravej rodiny – sa vžil jednoduchý názov „Rodina“, čiže jej príslušníci sa nazývajú aj členovia Rodiny.

zahraničné misie do Poľska, Bulharska, Sovietskeho zväzu, Rumunska, Maďarska a NDR.

Počet členov v Bratislave narastal, a tak začali jazdiť na misie aj do iných miest po celom bývalom Československu. Vytvorila sa hierarchická štruktúra. Centrum zostalo v Bratislave. Celé Československo rozdelili na tzv. župy – to boli väčšie mestá, a v rokoch 1972 – 1973 už mali zastúpenie vo vyše 20 väčších aj menších mestách po celej republike. Na svoje pôsobiská prichádzali misionári v dvoj- či trojčlenných skupinkách a okolo nich sa vytvárali skupiny z domácich obyvateľov a študentov, ktorí v mieste študovali. Misionári sa rozhodovali, kam ísť, a vždy sa niekto prihlásil na vyhliadnuté miesto, prípadne si nejaké sám našiel a presťahoval sa tam – našiel si v danom mieste byt a zamestnanie. Ich prvotným zámerom teda neboli ich súkromné existenčné dôvody, ale priniesť do zvolenej lokality učenie Princípu.

V bratislavskom centre, ale aj na iných miestach po celej republike sa raz do mesiaca stretávali na prednáškach a seminároch a vzdelávali sa v Princípe. Do tohto centra chodili zo Západu – z Rakúska a z vtedajšej NSR – spojky, ktoré udržiavali kontakty bratislavskej skupiny so svojimi centrami a pozývali slovenských členov hnutia na svoje vlastné študijné aktivity. Najintenzívnejšie kontakty boli s viedenským centrom hnutia. Odhadovaný počet členov vzrástol do roku 1973 na 100 ľudí, väčšinou mladých študentov.

Spoločenstvo HZ sa od svojho vzniku stretávalo s represiou zo strany spoločnosti, a to predovšetkým v súvislosti s postupom tzv. normalizačného procesu v spoločnosti, ktorý charakterizoval represívny postoj voči ideovým oponentom režimu. Na úrovni štátnych štruktúr ju vykonávala Štátna bezpečnosť, v prípade vojakov v činnnej službe vojenská kontrarozviedka, následne prokuratúra a súdnictvo.

Počas obdobia normalizácie prenasledovanie nadobudlo podobu koordinovanej represie inštitúcií totalitného štátu (KSC, polícia, štátnej polície vrátane ich štruktúr priamo v organizáciách, kde boli členovia hnutia zamestnaní, prokuratúry, súdnictva, v prípade členov HZ – vojakov v prezenčnej službe aj armády) do života členov hnutia. Roku 1969 na spiatočnej ceste z viedenského centra HZ československé orgány zhabali jednému príslušníkovi hnutia na štátnej hranici literatúru, z ktorej sa dozvedeli o ich existencii, a v roku 1972 bol pri misijnom pôsobení na ulici oslovený príslušník ŠtB v civile. V septembri 1973 sa začalo zatýkanie. Výsluchy členov hnutia a ich rodičov, informácie štátnej bezpečnosti rodičom, že ich dieťa vyvíja protištátnu činnosť, strata zamestnania, domové prehliadky, razie spojené so zatýkaním, policajné vyšetovania

vedúce k obžalobám, odsúdeniu a uväzneniu v rozpätí od niekoľkých mesiacov do piatich rokov – s tým musel každý člen hnutia počítať. Stratégia ich správania sa bola zameraná na znižovanie rizika stretu s políciou. Bola to stratégia skupiny žijúcej v ilegality: skupina nevystupovala priamo na verejnosti, niektoré informácie členovia tajili aj pred svojimi rodinami, striedali miesta pobytu svojich študijných centier (boli to nájomné byty na periférii Bratislavy).

Následné vyšetrovanie sa týkalo asi dvesto ľudí. V priebehu 70. rokov bola väčšina členov HZ – približne 30 ľudí – odsúdená na výkon trestu odňatia slobody v rozsahu niekoľkých mesiacov až piatich rokov. Členovia hnutia spomínajú na protestné hladovky vo väzení a násilné kŕmenie väzenským personálom. Bratislavská skupina HZ má aj svoju mučeníčku – oficiálnu mučeníčku svetovej Cirkvi zjednotenia: jedna mladá členka zo zakladajúcej skupiny zahynula za podozrivých okolností vo väzení v bratislavskom Justičnom paláci. Členovia hnutia stratili miesta v zamestnaní, vyhodeili ich zo štúdií, vyhostili z miest ich misií. V 80. rokoch už bolo hnutie zdecimované – hlásili sa k nemu len jednotlivci, ktorí represiu prežili „duchovne a morálne“. Prežili zdecimované spoločenstvá v Bratislave a Nitre a štyri príslušníčky v Prahe, Pardubiciach a Brne. Kontakty so Západom sa prerušili približne na dva roky. Až v roku 1981 prišiel vedúci predstaviteľ Cirkvi zjednotenia z Viedne v mene Pravých rodičov zasnúbiť štyri páry a r. 1982 po prvýkrát dostali požehnanie pri hromadnom obrade v Soule aj účastníci zo Slovenska (išlo o osem párov), aj keď v dôsledku politickej situácie len v ich neprítomnosti.

Vnútri hnutia existovala aj skupina, ktorá udržiavala kontakty s disidentskými skupinami ochranárov („Budajovci“) a s katolíckym disentom, s ktorým sa spoločne zúčastnili na známej sviečkovej demonstrácii v r. 1988. Členovia hnutia však pocitujú odmietavý postoj aj zo strany bývalých disidentov, s ktorými kedysi tvorili jedno spolupracujúce spoločenstvo. S istou dávkou zveličovania možno povedať, že zatiaľ čo ostatné disidentské skupiny sa po novembri 89 aktívne zapojili do verejného života, členovia HZ zostávajú stále marginalizovaní, označovaní ako „sektári“.

Ich sociálne postavenie bolo pravdepodobne ťažšie než ostatných disidentských skupín, ktoré boli zo strany mocenských štátnych štruktúr perzekvované, ale mali neformálnu podporu vlastných rodinných a príbuzenských sietí a sympatie určitej časti verejnosti. Na rozdiel od nich členovia HZ často stáli proti koalícii zloženej z vlastných rodičov, zamestnávateľa, polície, vojenského útvaru a miestneho farára. Ich vlastná rodina sa tak stala ďalšou sociálnou inštitúciou, ktorá na nich vykonávala represívny

nátlak. Podnety štátnym orgánom na vyšetrovanie prichádzali aj od rodičov detí, ktoré sa stali príslušníkmi HZ a ich rodičia cítili, že sa im deti odcudzujú. Nátlak cez policajné orgány bol silný prostriedok, ktorým rodičia sledovali jediný cieľ – odchod ich detí z HZ. Inými spôsobom nátlaku bolo odoprenie rodičov prispievať na ich štúdium. Mnohí tomuto nátlaku podľahli a prerušili kontakty s hnutím. Niekedy sa však vzťahy medzi rodičmi a deťmi, ktoré sa tomuto tlaku nepoddali, vyhrotili natoľko, že deti boli vyhodené z domu. Úzka skupinka predstaviteľov hnutia, ktorí nepodľahli tomuto tlaku, naopak, posilnila svoju identitu príslušníkov HZ. Táto podskupina „starých pamätníkov“ dodnes tvorí jadro aktívnych členov bratislavskej skupiny HZ.

Celospoločenská zmena po Novembri sa prejavila aj v zmiernení postojov sociálneho okolia k členom HZ. Slovenská ponovembrová spoločnosť sa začala liberalizovať. Predovšetkým absentuje perzekúcia zo strany štátnych orgánov. Spoločnosť začala viac tolerovať náboženské prejavy. Zástupcovia hnutia tvrdia, že ubúdajú konflikty v rodinách ich členov. Hnutie začalo uplatňovať stratégiu voči rodinným príslušníkom, ktorú v totalitnom štáte uplatňovať nemohli – namiesto ochrany svojich členov pred represiou zo strany rodín a iných spoločenských štruktúr je to, naopak, usporadúvanie seminárov pre rodičov, poradenstvo zamerané na vzťahy v rodine a usporadúvanie seminárov pre verejnosť (napr. prostredníctvom Federácie rodín). Problémy vo vzťahu so sociálnym prostredím však pretrvávajú, aj keď v menšej intenzite. Po r. 1989 začali členovia hnutia aktívne vystupovať na verejnosti. V roku 1990 sa centrála hnutia presťahovala do Prahy. Misie sa postupne znovu rozšírili do rôznych miest.

Dňa 17. februára 1996 sa konal v Bratislave prvý obrad požehnania manželstva existujúcich párov. V deväťdesiatych rokoch uskutočnili členovia bratislavskej organizácie misijný zahraničný pobyt (pioneering) v Rusku v oblasti Novgorodu.¹

V západných krajinách – v USA a v západnej Európe – malo prenasledovanie inú formu a konalo sa v inom čase. Členovia HZ zažívali najsilnejšie prenasledovanie v 60. rokoch. Mladí ľudia² boli zo spoločenstva často unášaní vlastnými rodičmi a vystavovaní pôsobeniu deprogramátorov³. Únosy spočiatku americké súdy odobrovali

¹ Pozn.: Ďalšie informácie o Hnutí zjednotenia na Slovensku – pozri: Bednárík, 1997.

² Pozn.: V tejto súvislosti sa nebudeme zaoberať neplnoletými, ktorí nespochybniteľne podliehajú opatere a výchovnému vplyvu svojich rodičov; naše poznámky sa týkajú výhradne plnoletých, svojprávnych mladých ľudí.

³ Inštitút deprogramátora sa opieral o známu a rozšírenú predstavu vymývania mozgov (brainwashing). Pod týmto mechanistickým pojmom sa skrýva predstava, že ľudský mozog možno naprogramovať podobne ako pamäť počítača, a to pomocou násilnej a intenzívnej propagandy. Naopak,

ako právo rodičov. Neskôr boli tieto praktiky súdne napadnuté, kvalifikované ako obmedzovanie osobnej slobody a prestali sa vykonávať. Deprogramátori prešli na formu klasického poradenstva, ktorú členovia HZ zvyknú hodnotiť ako jemnejšiu formu perzekúcie HZ.

3.1 Ideológia Hnutia zjednotenia¹

Participantí vo svojich výpovediach zhodne tvrdia, že to najpodstatnejšie, čo ich ovplyvnilo v období vstupu do Hnutia zjednotenia, bolo stretnutie sa s učením rev. Moona. Učenie je súborom navzájom previazaných axiomatických výrokov o podstate Boha, človeka a sveta a o zmysle dejín, a na nich založených svojráznych explanácií biblických textov, ktorými z nich odstraňujú tajomné, iracionálne prvky. Ide o náboženské učenie gnostického typu², teda z hľadiska kresťanského učenia o heretické učenie. V metafyzickom diskurze, ktorý participantov oslovoval už v období pred vstupom do HZ, má učenie interpretačný monopol. Participantí stoja na pozíciách Princípu a z nich vnímajú seba a svet. Princíp sa stáva súčasťou ich identity, a to súčasťou, ktorá integruje ich globálny pohľad na svet a ktorá aj v konkrétnostiach organizuje ich každodenný život. Predovšetkým mesiášske sebedomie rev. Moona a posúvanie zmyslu evanjelií mimo hranice kresťanského kontextu spôsobilo polarizáciu pohľadov na hnutie „zvnútra“ a „zvonku“. V majoritnej spoločnosti si toto náboženské spoločenstvo všímajú predovšetkým tradičné cirkvi. Príkladom ojedinelých prameňov vychádzajúcich z pozície pozorovateľa je štúdia Barkerovej (1984).

V ďalšom texte bude našou snahou analyzovať ideológiu hnutia tak, ako jej rozumejú participantí a ako ju implementujú v životnej praxi.

3.1.1 „Rodinný“ základ bytia

Podstata učenia je obsiahnutá v základnom vieroučnom texte hnutia – Božom Princípe. Autor Hyo Won JU (1998) ho zostavil úpravou staršieho textu reverenda

„chybný“ záznam možno vymazať a nahradiť spoločensky akceptovanejším. Deprogramátori organizovali na podnet rodičov únosy ich detí zo spoločenstva a intenzívnou protipropagandou sa usilovali jedinca, vystaveného ich vplyvu a izolovaného od okolia, „preprogramovať“.

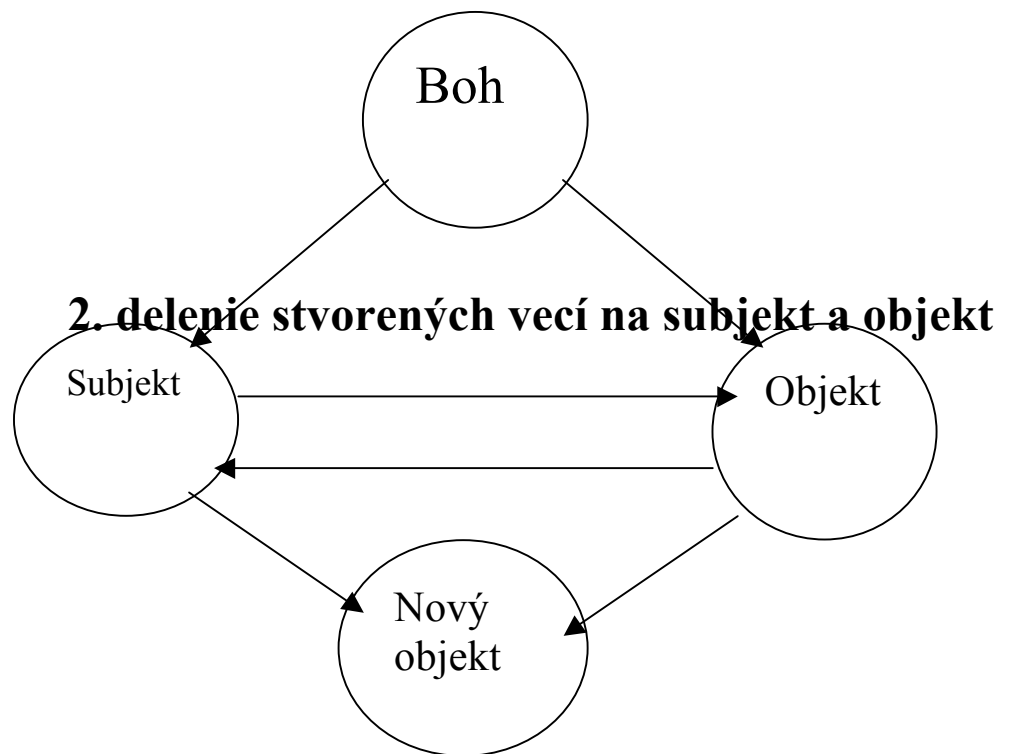
¹ Pozn.: Pojem „ideológia“ zahŕňa jednak prvky učenia obsiahnuté v oficiálne akceptovanej základnej publikácii „Boží princíp“, jednak spôsob, akým členovia hnutia (neoficiálne) učenie interpretujú a uskutočňujú v praktickom živote.

² Pozn.: Gnosticizmus vychádza z presvedčenia o poznateľnosti Boha rozumom.

Moona. Ďalším zdrojom informácií o učení sú prednášky reverenda Moona a posolstvá predstaviteľov HZ z duchovného sveta. Nejde o nové náboženstvo v pravom zmysle slova. Účelom je presadiť spoločný princíp kresťanstva a judaizmu a vlastne všetkých hlavných náboženstiev sveta, a na tomto základe ich zjednotiť.

Ontologickým východiskom je tzv. „základ štyroch pozícií“. Na všetkých rovinách existencie – Boha, sveta a ľudského bytia – sa nachádzajú konkrétne entity v presne definovaných vzťahoch, ktoré by sme mohli vyjadriť ako vzťahy dynamickej rovnováhy medzi celkom a jeho časťami. Každá entita má svojho pôvodcu, ktorý je v tzv. „pozícii najvyššieho subjektu“, v ktorej zastupuje Boha. „Najvyšší subjekt“ pozostáva z duálnych vlastností, ktoré možno pomenovať ako pozitívnosť a negatívnosť, prípadne podľa taoistickej terminológie ako jang a jin. Proces Božieho tvorenia sa začína tým, že jeho duálne vlastnosti vytvoria silu, ktorá umožňuje existenciu a vznik všetkého. Táto sila je láska. Premieta sa do jednotlivých entít, rozdelených na kladné – záporné, jang – jin dvojice, pričom každý člen dvojice má vzťah k Bohu ako k svojmu pôvodnému subjektu a voči sebe navzájom majú vzťah „nadradeného“ subjektu a „podradeného“ objektu. Ak v jednej entite prevláda pozitívny „jang“, táto sa ocitne vo vzťahu subjektu ku komplementárnej entite s prevahou „jin“ princípu, čo odráža vzťah medzi elektrónmi a protónmi, takisto medzi mužom ako subjektom (prevaha jang) a ženou ako objektom (prevaha jin), medzi rodičom a dieťaťom, nadriadeným a podriadeným, ale napr. aj človekom a jeho domácim zvieratám. Ak je zachovaný vzťah „najvyšší subjekt verzus dvojica objektov“ a ak tieto objekty dajú prednosť jednote pred svojimi individuálnymi záujmami či účelmi, môžu sa spojiť a vytvoriť nového partnera v pozícii objektu voči nim aj voči pôvodnému objektu – Bohu. Tým sa vytvorí „základ štyroch pozícií“ – základ pre existenciu bytia, ktoré je v harmónii s Bohom a s inými entitami. To je v učení Princípu základný kozmologický princíp vzťahujúci sa na celý vesmír aj na ľudskú existenciu vrátane napr. medzinárodných vzťahov (Ju, 1998).

1. Pôvod stvorenia

3. Jednota objektu a subjektu

(vytvorenie nového objektu vo vzťahu k pôvodu stvorenia)

Obrázok 3 Základ štyroch pozícií (Prameň: Interný materiál Hnutia zjednotenia.)

Človek nemá možnosť vytvoriť si harmonickú existenciu ako osamotený jedinec. Jeho účelom je vytvoriť základ štyroch pozícií tak, že v kontakte s Bohom ako so svojim ideálnym subjektom vytvorí dvojicu s osobou opačného pohlavia (homosexuálne vzťahy nie sú uznané, pretože neumožňujú jang-jinovú komplementaritu) a splodí dieťa. Tak vznikne nový – a ak bola dodržaná podmienka vzťahu k Bohu ako k svojmu ideálnemu subjektu, aj ideálny jedinec, ktorý naplní Boží zámer vo vzťahu k človeku. Pozorovateľ „zvonku“ môže charakterizovať toto učenie ako syntézu prvkov taoizmu (konceptia duálnych vlastností) a konfucianizmu (stanovenie pravidiel hierarchie pre rôzne úrovne vzťahov). Nevyhnutnosť rešpektovať vzťahy authority ako zákonitosť Univerza konzervuje asymetrické postavenie muža voči žene (muž v pozícii subjektu, bližšie k Bohu, a žena v pozícii objektu) a uctievanie rodičov aj ostatných predkov v rodovej línii.

Niektoré náboženské praktiky možno charakterizovať ako magické, napríklad očisťovanie pomocou „svätej soli“ pri príchode z „vonkajšieho sveta“ do rodiny alebo do priestorov hnutia. Prítomné sú aj špiritistické praktiky pri komunikácii s obyvateľmi

duchovného sveta a predstavy o aktívnom zasahovaní duchov do záležitostí tohto sveta, v čom sa prejavuje vplyv šamanizmu.

Učenie o „základe štyroch pozícií“ predstavuje vzorec pre všetky úrovne sociálnych vzťahov príslušníkov hnutia – teda nielen pre rodinné vzťahy, ale aj pre vzťahy vnútri hnutia a pracovné vzťahy. Hierarchické pozície jednotlivých účastníkov sú teda učením definované a legitimizované. Súčasťou ich legitimizácie je uznanie priority celku (ľudstvo, Hnutie zjednotenia, prípadne rodina) pred záujmom jednotlivca. Domnievame sa, že prijatie tohto modelu má svoje dôsledky pre identitu jedinca. Na rozdiel od budovania autonómnej identity, ktoré je bežné v euroamerickej kultúre, identita integrovaná učením Princípu bude mať výrazne sociocentrický charakter (Markus, Kitayama, 1991). Členovia hnutia vnímajú svoje vzájomné sociálne vzťahy v porovnaní s majoritnou spoločnosťou ako zrozumiteľnejšie, predvídateľnejšie a menej konfliktné. Legitimizácia pozícií jednotlivcov podľa „vzorca vzťahov“ so sebou prináša ritualizáciu a identický jazyk vo všetkom, čo sa týka náboženského spoločenstva. Improvizáciu v živej situácii medziľudského kontaktu nahradia typizované sociálne interakcie. Identifikácia členov hnutia s učením „základu štyroch pozícií“ teda stabilizuje inštitúciu manželstva a vzťahy v náboženskom spoločenstve. Cenou za stabilitu môže byť čiastočná redukcia spontánnosti a autenticity vo vzťahoch v rámci relevantných inštitúcií.

3.1.2 Hriechy a ich odškodnenie

Na obnovenie pôvodného vzťahu ľudstva s Bohom je potrebné odstrániť nevysporiadané hriechy. Na život človeka nemajú vplyv len tie hriechy, ktoré spáchal on sám. Ovplyvňujú ho aj hriechy iných ľudí, predovšetkým pokrvných predkov po mnoho pokolení dozadu. Okrem dedičného hriechu Adama a Evy sú tu teda ďalšie hriechy, ktoré každý zdedil vo svojej rodovej línii a ktoré nemôžu odčiniť ich dávno mŕtvi pôvodcovia. Hriechy možno odčiniť jedine vo fyzickom tele.

Dôsledkom nevysporiadaného hriechu bývajú fyzické, mentálne či duševné ochorenia, prípadne komplikácie v ľudskom osude. Z toho vyplýva terapeutická konzekvencia, že kľúčom k terapii chorôb vzniknutých následkom hriechov našich predkov je odškodnenie zdedených hriechov vrátane pôvodného hriechu Adama a Evy.

Ak jedinec na seba prevezme zodpovednosť za hriech predka v rodovej línii, splní podmienky odškodnenia a hriech sa vymaže. Je možné nechať si spraviť analýzu predkov, ktorá presne zistí ich hriechy a určí podmienky odškodnenia. V zásade ide o odškodnenie charakteru modlitby, a takéto odškodnenie môže trvať aj niekoľko rokov. Niektorí liečitelia sa zaoberajú takouto analýzou predkov – napr. americký projekt Healing Circle ponúka svoje služby za 40 dolárov (Duchovné príčiny chorôb, 1996, s. 2).

Zákon odškodnenia je absolútne neúprosný. Boh nemôže – na rozdiel od kresťanského pojmu milosti – bezpodmienečne odpúšťať, pretože by to odporovalo jeho princípom. Etický základ Princípu sa preto viac než kresťanstvu podobá starozákonnému dôrazu na Zákon, vyjadrenému v Mojžišovom „oko za oko, zub za zub“.

Ľudstvo však v priebehu histórie získava aj zásluhy za kumulované utrpenie. Napríklad „mučenie miliónov kresťanov v bývalom Sovietskom zväze nahromadilo zásluhy, ktoré napokon ukončili bezbožnú tyranu“ (Wilson, Pak, 1998, s. 4).

3.1.3 Pozícia reverenda Moona

Prvoradým prostredníkom kontaktu s duchovným svetom a jeho hlavnými predstaviteľmi je pre členov HZ sám reverend Son Mjong Moon, ktorý má pre členov hnutia rolu spasiteľa ľudstva. Narodil sa r. 1920 v Severnej Kórei v dedine Sansa v provincii Severný Pchjongjang v roľníckej rodine. Navštevoval tradičnú základnú školu vedenú v konfuciánskom duchu. Podľa úvodu k Princípu mal od svojich 16 rokov duchovné zážitky pobytu v „duchovnom svete“, kde bojoval proti Satanovi a stretol sa s Ježišom a mnohými svätými v raji a „vďaka dôvernému duchovnému spojeniu s Bohom vyniesol na svetlo sveta všetky tajomstvá nebies“ (Ju, 1998). V kontexte ideológie HZ tieto duchovné zážitky legitimizujú rev. Moona na to, aby radikálne prerozprával biblické príbehy. Tak vzniklo učenie Princípu, o ktoré sa opiera Hnutie zjednotenia ako inštitúcia. Rev. Moon svoje učenie dopĺňa v mnohých vyhláseniach, kázaniach či prejavoch a často tým prekvapuje aj zasvätenjších členov hnutia. Na učenie Princípu a súčasne na hlavné aktivity hnutia má rev. Moon výlučný vplyv. Jeho vyhlásenia a aktivity sa absolútne prijímajú, nepodliehajú kritickej diskusii. Ostatné

vplyvné osoby v hnutí systematicky zaznamenávajú jeho myšlienky a snažia sa uviesť ich do odborného diskurzu relevantných disciplín.¹

Moonovo životné obdobie kryštalizácie náuky o Božom princípe trvalo 9 rokov. Počas 2. svetovej vojny študoval v Japonsku elektrotechniku. Po návrate do Kórey sa ako 26-ročný prvýkrát oženil, ale zhruba po šiestich rokoch sa rozviedol. V tom čase začal šíriť svoje učenie. V roku 1954 založil spolu so štyrmi spoločníkmi „Spoločenstvo Ducha Svätého pre zjednotenie svetového kresťanstva“. V roku 1960 sa druhýkrát² oženil, a to so svojou terajšou manželkou – Pravou matkou. V roku 1971 sa hnutie presťahovalo do USA, kde je dodnes jeho centrum.

Podľa učenia Princípu sa aj v biblických textoch nájdu náznaky toho, že druhý príchod Mesiáša sa odohrá na Východe, a usudzuje sa, že tým vyvoleným národom má byť Kórea (Ju, 1998). Tvrdenie, že rev. Moon je Mesiáš, sa priamo v Princípe vyskytuje len v náznaku. Je však častým predmetom seminárov a bohoslužobných kázní a samozrejmom súčasťou presvedčenia členov HZ. V osobe rev. Moona vidia druhý príchod Mesiáša na Zem, predpovedaný v Biblii. Rev. Moon zastupuje Boha pri vytvorení základu štyroch pozícií v pravých rodinách (preto je nevyhnutné jeho požehnanie manželským párom). Podľa učenia Princípu stojí ľudstvo voči Mesiášovi – rev. Moonovi – v rovnakej pozícii ako Lucifer voči Adamovi, ktorého kritizoval a chcel zničiť, ale ktorého mal chrániť a slúžiť mu. Rev. Moon má absolútnu centrálnu pozíciu v náboženstve hnutia. Fotografie Pravého otca či Pravých rodičov sú súčasťou bohoslužobného oltára a pre ich priaznivý účinok sa odporúča mať ich doma a nosiť ich v osobných veciach. Rovnako významnú pozíciu má rev. Moon v hierarchickej štruktúre hnutia. Existujú povesti o tom, že jednoduchí ľudia aj rôzne duchovné či náboženské authority – spočiatku najmä z kórejského prostredia – mali videnie, v ktorom sa im objasnilo mesiášske postavenie rev. Moona. Napríklad Dae Mo Nim – matka Pravej matky (manželky rev. Moona) – mala niekoľkokrát sen o rev. Moonovi, že je Mesiáš, a vo sne videla jeho tvár. Neskôr dostala zjavenie, že jej dcéra bude manželkou Mesiáša (Prameň života, 28/1998, s. 2).

Zrejme sa občas aj vnútri hnutia či v širšom okolí sympatizantov vyskytujú pochybnosti o Pravých rodičoch alebo absencia viery v ich mesiášsku rolu. Tieto

¹ Pozn.: Pozri napríklad: Kimová, Jong – un: Úvod do teologie. Ideál, Praha 2000

² Pozn.: Pridržiavam sa ústnej informácie hovorca HZ na Slovensku, Ing. Klása Gandow (1993) a oficiálnej stránky spoločnosti American United for Separation of Church and State – June 2001 www.au.org uvádzajú terajšie manželstvo rev. Moona ako jeho štvrté. Životopisné údaje a ich interpretácia zvnútra prostredia HZ a „zvonku“ – zo strany odporcov hnutia – sa teda podstatne odlišujú.

pochybnosti niektorí vnímajú ako vážny problém, ako „rakovinu v cirkvi“ (Prameň života, 24/1998, s. 2). U väčšiny príslušníkov hnutia je však postavenie rev. Moona ako Mesiáša neotrasiteľné. Jeho absolútna autorita sa týka troch najdôležitejších aspektov hnutia: tvorby ideológie, organizácie hnutia a postavenia jeho osoby vo vierouke hnutia.

3.1.4 Reinterpretácia biblických textov

Podľa interpretačného rámca ideológie Hnutia zjednotenia schopnosť priamej komunikácie s Bohom kvalifikovala rev. Moona vykladať biblické texty radikálne odlišným spôsobom. Vzhľadom na význam, ktorý v sebe nesú, ide často o nadinterpretáciu. Napríklad tvrdenie, že Ježiš bol nemanželský syn Márie a Zachariáša, manžela jej sesternice Alžbety, nijako nemožno vyvodit' z evanjelií, a pritom podstatne posúva význam evanjelických textov. Tento nový prvok umožňuje prerozprávať niektoré príbehy ako dôsledok Božieho plánu obnovenia človeka do pôvodného stavu pred prvotným hriechom: pretože Eva svojím spojením so Satanom prerušila pôvodnú Božiu pokrvnú líniu, aj prerušenie starej satanskej pokrvnej línie a ustanovenie Pravej rodiny bude spojené s výmenou žien v pozícii manželky a Bohom predurčenej konkubíny. Aby sa výmena podarila, musia všetci zúčastnení prijať túto nevyhnutnosť a celá rodina musí ostať zjednotená. Táto situácia sa prvýkrát týkala Abraháma, Sarah a Hagar, neskôr Jáкова, Ley a Ráchel a napokon Zachariáša, Alžbety a Márie. Ani jedna z týchto rodín, ktoré mali šancu vytvoriť Pravú rodinu, situáciu nezvládla – vznikla žiarlivosť a rozkol. Až rev. Moonovi sa podarilo založiť so svojou druhou manželkou – Pravou matkou – jednotnú Pravú rodinu. Pravá matka v roku 1992 ohlásila oslobodenie žien – ženy už nemusia byť v pozícii konkubín či otrokýň, pretože sa môžu spojiť s Pravou matkou. Tým vzniklo v roku 1993 sesterské hnutie. Ide o aktivitu žien, príslušníčok Hnutia zjednotenia, ktoré je však určené aj pre ženy zvonku (Prameň života, 29/1998, s. 2-4).

Biblický príbeh o vyhnaní prvých ľudí z raja – predovšetkým vznik tzv. dedičného (v terminológii Princípu – „pôvodného“) hriechu – nadobúda tiež špecifický a v učení Princípu dokonca ústredný význam. Podstatou problému zlyhania človeka je problém lásky. V Božom princípe sa láska chápe ako sila, ktorá je väčšia než sila samotného Princípu, pretože ňou sa riadi svet. Ak nerešpektuje zákonitosti Princípu, môže byť nebezpečná.

Presnejšie povedané, nebezpečný je jej erotický komponent. Jablko zo stromu poznania dobrého a zlého je v „princípovej“ interpretácii alegóriou nedovoleného sexuálneho aktu medzi Evou a Adamom, ktorý sa uskutočnil pred dovŕšením ich zrelosti, a teda proti zásadám Princípu. Skutočnosť, že v biblickom príbehu o vyhnaní z raja si Adam a Eva zahalili spodnú časť tela, podľa učenia Princípu naznačuje, že prekročili Boží príkaz predčasnými sexuálnymi vzťahmi. Rozhodujúce bolo sexuálne zvedenie Evy Luciferom. Následne zvedla Eva Adama. Celá udalosť bola inšpirovaná Luciferom a nie – ako malo byť – láskou k Bohu. Zrelým jedincom s rozvinutým vzťahom k Bohu by sa to nestalo, avšak Adam s Evou boli maloletí a Lucifer vystihol okamih ich pohlavnej zrelosti a súčasne duchovnej nevyvinutosti. Tým Lucifer podvodne dosiahol pozíciu, ktorá patrila Bohu, a potomkovia Adama a Evy sa nestali pravými božiami deťmi. Vznikla Luciferova čiže Satanova rodová línia. Erotická láska sa vymkla spod kontroly. To je dôvod ľudského utrpenia v dejinách (Ju, 1998). Hnutie zjednotenia preto v diskurze o erotickej láske zaujíma pozíciu nedôvery. Člen Hnutia zjednotenia sa vo svojom príspevku pre „Federáciu žien za svetový mier“ poeticky pýta: „Je na svete niečo, čo spôsobilo v živote viac bolesti a mizérie než láska?“ (Prameň života 6/1996, s. 7).

Vlastným zmyslom dejín ľudstva, misiou rev. Moona a poslaním HZ je odčiniť a napraviť túto nesprávnu tradíciu. Úlohou členov HZ je „všetkými schopnosťami slúžiť Mesiašovi a ochraňovať jeho život a misiu“ (Prameň života, č. 11/1997, s. 2). Účinným prostriedkom je modlitba. Modlitbou sa vytvára ochranný kruh, ktorý sily zla nemôžu prekonať. Je to vlastne hrdinský čin vykonaný v prospech Pravých rodičov. Možno sa napr. modliť 10 minút denne za ich ochranu a dlhý život, čo by malo následne priniesť požehnanie – ochranu a lásku duchovného sveta. Podobný účinok má mať aj nosenie obrázku Pravých rodičov.

3.1.5 Projekt zjednotenia sveta

Členovia Hnutia zjednotenia však majú pred sebou jasne definované poslanie – pomôcť rev. Moonovi uviesť svet do stavu, v akom bol pred pádom Adama a Evy. Projekt znovuzjednotenia sveta má svoj časový horizont: obdobie druhého príchodu Mesiaša, keď sa naskytá najväčšia šanca na obnovu ľudstva, teda na vytrhnutie ľudstva z rodovej línie Satana a jeho „naštepnie“ na božiu rodovú líniu, zastúpenú Pravými

rodičmi – rev. Moonom a jeho manželkou. K jeho uskutočneniu existujú tri cesty: zakladanie tzv. pravých rodín, zakladanie mienkotvorných medzinárodných organizácií a ukladanie si podmienok odškodnenia členmi hnutia.

Podľa predstáv hnutia treba v každom manželstve hnutia zopakovať príbeh Adama a Evy, v ktorom však namiesto pádu dôjde k naplneniu ich poslania – založiť na základe vzťahu Pravej lásky (budovanom na „základe 4 pozícií“) Pravú rodinu a priviesť na svet tzv. požehnané deti, ktoré už nebudú zaťažené prvotným hriechom. Tak sa svet očistí od nadvlády Satana a opäť zavládne harmónia, ktorú Adam s Evou zažívali v raji.

Cesta k založeniu manželstva prechádza štyrmi etapami: 1/ výber partnerov (matching), 2/ požehnávanie manželských párov (blessing), 3/ obdobie odškodnenia a konečne 4/ po tzv. trojdňovej ceremónii sa začína úplné manželské súžitie vrátane sexuálneho.

Na prvú etapu – výber partnerov – sa adepti vopred pripravujú. Učenie hnutia smeruje k partnerskému životu ako k naplneniu náboženského poslania. Pre túto cestu sa však členovia hnutia rozhodujú dobrovoľne. Dôležitým prvkom ideológie Princípu je koncept tzv. Pravej lásky. Adepti sa učia, že problémy ľudstva na úrovni jednotlivca, rodiny, kmeňa či národa sú spôsobené nesprávnou tradíciou v oblasti sexuálnych vzťahov. Všeobecne vžitý model romantickej lásky treba nahradiť modelom „pravej lásky“ – lásky vedenej zodpovednosťou a požehnanej Pravým otcom. Zodpovednosť – predovšetkým zodpovednosť voči Bohu a voči Mesiášovi – má byť v predstihu pred láskou muža a ženy, a v tom je aj hlavný zmysel výberu partnerov, ktorým je Hnutie zjednotenia verejnosti azda najviac známe. Motívom mladých ľudí vytvoriť pár je vedomie povinnosti založiť Pravú rodinu. Nechať sa viesť láskou k potenciálnemu partnerovi či dokonca len svojím sexuálnym pudom sa teda považuje za čosi nebezpečné: ideálom slobodného a zodpovedného človeka je ten, ktorý nie je ovládaný svojimi fyzickými túžbami a už vôbec nie svojou sexualitou. Preto treba vnieť poriadok do vecí lásky. Pravá láska (v zmysle kresťanského pojmu *agapé*, teda láska ako vzájomnosť v spoločenstve s Bohom) plynie podľa svojho vlastného poriadku vertikálne od Boha dolu k ľuďom a medzi nimi sa rozširuje horizontálne, v subjektovo – objektových vzťahoch. Láska obsahujúca pohlavnú žiadostivosť (*eros*) sa má prežívať výlučne v kontexte vzťahu pravej lásky a takpovediac, pod jeho kontrolou. Praktický dôsledok tohto postoja sa prejavuje v spôsobe výberu partnerov, ktorý má zamedziť nadviazaniu erotického vzťahu mimo rámca pravej lásky. Aby *eros* nepredbehol *agapé*, výber partnerov musí konať osoba nepodliehajúca Satanovi.

Do 90. rokov bol v ideológii hnutia touto osobou rev. Moon osobne. V rámci hnutia sa všeobecne verí, že rev. Moon má schopnosť prostredníctvom podobizne adeptov nahliadnuť do ich rodových línií, posúdiť ich zaťaženosť hriechmi a podľa toho vybrať z množstva uchádzačov páry, ktoré by dokázali eliminovať svoje nedostatky a založiť večné manželstvo.

Pri výbere partnerov sa do istej miery prihliada k etnickému pôvodu adeptov na manželstvo: páry zvyknú mať rôzny etnický pôvod, pochádzajú často z etník, medzi ktorými sa v histórii nahromadili nedorozumenia (napríklad slovensko-maďarské páry, ale aj európsko-ázijské a pod.). Postupne tak vzniká multietnické spoločenstvo rodín, spojené ideológiou hnutia. V súčasnosti funkcia výberu partnerov prešla na národných predstaviteľov HZ. V požehnaných rodinách, kde sa narodila prvá generácia požehnaných detí, táto povinnosť prechádza na ich rodičov, ktorí prešli požehnaním párov a sú teda napojení na božiu pokrvnú líniu. Preto je pochopiteľné, že hnutie sa snaží získať do svojich radov prevažne mladých a slobodných ľudí, ktorí by vytvorili požehnaný pár a založili si rodinu. Požehnávanie párov je aktivita, ktorou sa hnutie často zviditeľňuje. Hromadné požehnávanie za účasti stoviek párov sú predmetom pozornosti verejnosti. Nejde však o svadbu v zvyčajnom chápaní. Na obrade požehnaní sa zúčastňujú aj páry, ktoré už majú za sebou civilný či cirkevný sobáš v niektorej tradičnej cirkvi. Jednou z aktivít hnutia je aj mobilný spôsob požehnávaní párov mimo HZ, čím sa má proces zjednotenia ľudstva pod božou vládou urýchliť.

Deň pred samotným požehnaním sa koná tzv. obrad svätého vína. Víno obsahuje kvapky krvi Pravých rodičov a jeho vypitie symbolizuje zjednotenie v telesnej rovine. Samotné požehnanie celebrujú Práví rodičia v osobitných slávnostných odevoch. Účastníci skladajú slávnostný sľub poslušnosti a trvalého zväzku s Pravými rodičmi. Tým je dovŕšené obnovenie pôvodnej pokrvnej línie v duchovnej rovine. Od tejto chvíle sa môžu páry považovať za tzv. pravých manželov, deti, ktoré sa im narodia, za „pravé deti“ a celé rodiny za „pravé rodiny“.

Založeniu rodiny a sexuálnemu spolužitiu manželov však musí predchádzať tzv. obdobie oddelenia. Toto obdobie odškodňuje nezrelú sexualitu, ktorou Adam a Eva zapríčinili pád. Požehnaní partneri sa vlastne správajú tak, ako sa mala správať prvá dvojica. Vedia, že sú si súdení, ak bývajú oddelene, môžu sa navštevovať a dokonca bývať spolu, ale musia dodržiavať zásadu pohlavnej a erotickej zdržanlivosti. Toto obdobie trvá u mladších tri roky, u starších je kratšie – až po jeho úplné odpustenie. V tomto období sa požaduje angažovanosť adeptov v prospech hnutia, napríklad

v mobilných fundraisingových tímoch, na výstavbe a prevádzkovaní rôznych projektov, pri prezentácii hnutia na verejnosti. Adepti sa na týchto úlohách ochotne zúčastňujú. Hoci vykonávajú náročnú, vyčerpávajúcu a v podstate nehonorovanú prácu, cítia, že sa zúčastňujú na dôležitom projekte zjednotenia sveta. Cestujú pritom po svete, učia sa jazyky, spoznávajú iných ľudí a iné kultúry. Intenzívne študujú Princíp a ich denný režim podlieha prísnej disciplíne. Podmienky intenzívneho ideologického vplyvu a náročný režim sú podobné obdobiu noviciátu v mníšskych rádoch a sú zrejme potrebné na upevnenie zmeny identity adeptov.

Začiatok sexuálneho súžitia uvádza iniciačný tzv. trojdňový obrad, na ktorom sa zúčastňuje len manželská dvojica. Manželia sú vopred inštruovaní, ako majú realizovať sexuálny styk: v prvých dvoch dňoch spočíva žena na mužovi a tretí deň sa ich poloha obráti. Tým sa symbolizuje návrat dominancie muža, ktorá bola narušená pred pádom Evinou neverou.

Manželia majú byť spolu nielen „pokiaľ ich smrť nerozdelí“, ale po celú večnosť. Ich zväzok pretrváva aj po smrti, keď partner odíde do duchovného života. Ovdovení ľudia sa znovu neženia, pretože by sa vlastne dopúšťali bigamie: majú predsa svojho partnera v duchovnom svete. Ovdovená nevesta by mala oddane slúžiť svojim svokrovcem a preukazovať im nesebeckú lásku namiesto toho, aby lásku sebecky požadovala. Tak môže postupne zaujať pozíciu matky domu (Prameň života, 21/1998, s. 4). Podobná oddanosť sa týka aj mužov, len v inom kontexte: napríklad ako oddanosť vojaka, ktorý sa obetuje za vlasť. Oddanosť rodičom a rodinným predkom je nesporne charakteristickou črtou konfuciánskej kultúrnej tradície Kórey, ktorú učenie Princípu absorbovalo.

Možno namietať, či sa dá v dnešnom svete dodržiavať zásada oddanosti, ktorá je odôvodnená učením o štyroch pozíciách. Ako budú takíto ľudia pripravení presadzovať sa v zamestnaní a riešiť konflikty, ktoré prináša bežný občiansky život? Táto námietka by však mohla vzniknúť len v diskurzívnom prostredí, založenom na demokracii chápanej ako konfrontácia rôznych záujmov. Jedine v takom prostredí mohlo vzniknúť „existencialistické“ chápanie konfliktu ako výzvy na konštruktívne riešenie. Spoločenstvo Hnutia zjednotenia sa však neopiera o právo jednotlivca presadzovať (spoločensky akceptovateľným spôsobom) svoje záujmy, ale o právo celku (manželskej dvojice, spoločenstva) na harmóniu a stabilitu, a z tohto pohľadu má konflikt negatívnu konotáciu – ohrozuje harmóniu a stabilitu – a spoločenstvo sa voči nemu bráni silnou normatívnou reguláciou, založenou v „Učení 4 pozícií“.

Požiadavka na sexuálnu abstinenciu pred manželstvom a dôraz na absolútnu vernosť a trvácnosť manželského zväzku napríklad vysvetľujú, prečo členovia hnutia protestovali voči Formanovmu filmu *Ľud verzus Larry Flint*.

Požehnaným párom sa rodia požehnané deti. Tie sa už narodili bez pôvodného hriechu, avšak majú ešte v sebe pozostatok padlej povahy a preto ich treba vychovávať. Veľkou cnosťou detí je oddanosť. Treba pestovať oddanosť a pocit dôvery voči rodičom, pretože rodičia – a v tomto prípade sú fyzickí rodičia súčasne praví rodičia – vyberajú svojim deťom životného partnera. Podľa odporúčania rev. Moona by deti mali byť trestané len mierne. Rodičia by sa pred nimi nemali hádať a ventilovať svoje problémy (Prameň života, 21/1998, s. 2). Problémy pri výchove detí požehnaných rodičov často spočívajú v nedostatku času na ich priamu výchovu. Vedúci aktivisti hnutia často cestujú a jeden príslušník prvej generácie pravých detí sa v osobnom rozhovore zmienil o podpornej skupine zloženej z tých detí, ktoré sú handicapované nedostatkom času ich rodičov viac, než deti z iných rodín.

Oproti ostatnej populácii, kde je súkromie rodín a intímna sféra čoraz viac oddelená od sociálnej kontroly inštitúcií, Hnutie zjednotenia výrazne usmerňuje sféru súkromia a intímneho súžitia. Manželstvo a rodina sa stávajú základným prostriedkom zjednotenia sveta. Aby to mohlo fungovať, podliehajú rodinné vzťahy – na rozdiel od väčšinovej populácie – mnohým príkazom, rituálom, povinnostiam. Požehnaný pár je predovšetkým náboženská inštitúcia. Od účasti na bohoslužbách cez pomoc pri rôznych aktivitách hnutia až po udržiavanie spoločenského života v rámci tzv. „domácej cirkvi“ („Home Church“: vzájomné návštevy, oslavy narodenín detí, spoločné modlitby v domácom prostredí) je život požehnaného páru štruktúrovaný náboženskými povinnosťami. V rámci Hnutia zjednotenia dochádza k inštitucionalizácii (hoci nie totálnej) oblasti súkromia, na rozdiel od posilňovania súkromia v majoritnej spoločnosti.

Okrem zakladania Pravých rodín má hnutie aktivity politického, resp. politicko-náboženského charakteru. Rev. Moon so svojou manželkou vystupujú ako mierotvorcovia a zjednotitelia. Mier a zjednotenie nesú v svojich názvoch aj rôzne federatívne celosvetové organizácie, ktoré zakladajú.

Zjednotenie sa má odohrávať predovšetkým v rovine náboženských organizácií: rev. Moon sa usiluje zjednotiť hlavné svetové náboženstvá. Nielen metaforicky, ale aj v skutočnosti posadiť Krista, Mohameda, Budhu, Lao-tse, Konfucia a predstaviteľov hinduizmu za jeden rokovací stôl.

Existuje napríklad „Rezolúcia predstaviteľov piatich veľkých náboženstiev z duchovného sveta“, ktorá bola vyhlásená na poludnie 25. decembra 2001. Na internetovej stránke hnutia sa uvádza, že do fyzického sveta ju sprostredkoval zosnulý člen HZ Dr. Sang Hun Li pomocou média – pani Jong Sun Kim. V rezolúcii, ktorú za kresťanstvo mal potvrdiť Ježiš, za konfucianizmus Konfucius, za budhizmus Budha, za Islam Mohamed a za hinduizmus Shankara, Madva a Gautama, sa vyhlasuje, že rev. Moon je spasiteľ a Mesiáš ľudstva, Princíp zjednotenia je evanjelium Veku splneného zákona, že sa budú všetci piati zasadzovať o mierové zjednotenie kozmu a že sa v tomto nechajú viesť Pravými rodičmi (Duchovný svet: mierové posolstvá. 2006).

Zjednotenie sa uskutočňuje aj zakladaním rôznych organizácií za svetový mier v mimokonfesijnej rovine. Poslednou známou iniciatívou rev. Moona je návrh na vytvorenie tzv. duchovnej komory pri Valnom zhromaždení OSN, ktorá by bola zložená z duchovných predstaviteľov jednotlivých krajín za účelom korigovania aktivít profesionálnych politikov. Členovia hnutia sú presvedčení, že politické osobnosti, ktoré svoj život nespoja so životom Pravých rodičov, sa pre dejiny stanú bezvýznamnými. Vládovia, ktorí chcú mať morálny kredit pri zjednocovaní sveta a byť úspešní, musia prijať Pravých rodičov a Boha (Prameň života, 1/1996, s. 2).

3.1.6 Ponímanie Boha

Boh sám vystupuje v textoch, kázaniach a modlitbách HZ v súlade s biblickou tradíciou ako personálny Boh. Na rozdiel od tradície všetkých troch veľkých „náboženstiev knihy“ však nie je tajomný: tajomnosť bola dôsledkom nedostatočného pochopenia božích zámerov a božej podstaty. Boh je svojimi esenciálnymi zložkami podobný človeku. Princíp to bez zbytku vysvetľuje, neponechávajúc priestor pochybnostiam a nejasnostiam.¹ Koncept Boha je zjednodušenou verziou gnostických koncepcií založených na viere, že pomocou mystických a špekulatívnych postupov je možné spoznať jeho podstatu.

¹ Pozn.: V biblických textoch Boh nikdy nedáva jednoznačnú odpoveď či vysvetlenie základných existenciálnych otázok (otázka existencie nespravodlivosti, utrpenia detí, vzťahu medzi mužom a ženou, posmrtného života, vytvorenia spravodlivejšieho sveta). Biblické texty samy osebe sú často nesúrodé, rozporné. Súčasťou viery HZ je presvedčenie, že rev. Moon získal presné odpovede od Boha počas deviatich rokov sebaobetovania, priamej komunikácie s Bohom a za úporného boja so Satanom. Učenie imponuje jeho prívržencom práve tým, že podáva ucelený a logický systém týchto odpovedí.

Pozri aj: Thomas Gandow: Mun – Bewegung, Münchener Reihe in Evangelischer Presseverband für Bayern e. V., München 1993, s. 34-39.

Boh je všemocný, nemôže sa však vzoprieť svojim vlastným princípom, pretože by poprel sám seba. Jeho vôľa je úplne predurčená. Preto nemôže odpustiť či uľahčiť ľudstvu prácu, ktorú musí spraviť pre obnovenie vzťahu s Bohom. Na rozdiel od kresťanského chápania nemôže odpustiť bez toho, že ľudstvo bez zvyšku odčiní svoje hriechy, a predovšetkým pôvodný hriech. Boh „drží ľudstvu palce“, teší sa z jeho úspechov, avšak býva smutný, keď práca na obnove ľudstva ide príliš pomaly. Modlitby sú často zamerané na to, aby smutného Boha potešili. Postoj k Bohu ilustruje úryvok z rozhovoru s rev. Moonom: „Boh je Vaším Otcom. Prečo nie sú jeho záležitosti aj vašimi záležitosťami? Prečo nie je jeho utrpenie aj vašim utrpením? Prečo nie je jeho práca i vašou prácou? Neočakávajte, že vás Boh bude utešovať. Vy ho musíte utešovať! Náš Nebeský otec je ten najúbohejší. Keď som bol uväznený počas vlády komunistického režimu, vedome som sa vyhýbal modleniu, pretože keby som sa modlil, mohol som cítiť Božie slzy a smútok. Vskutku som spieval, aby som potešil a utešil Boha, aby nemusel cítiť viac smútku pre mňa. Musíte byť poslušnými deťmi Boha a utešiť ho.“ (Prameň života, 32/1999, s. 3)

3.2 Vzťah hnutia k vonkajšiemu svetu

Cirkev zjednotenia je svojimi stúpecami chápaná ako najprenasledovanejšie náboženstvo na svete (Prameň života, 6/1996, s. 2), čo môže samo osebe posilňovať skupinovú identitu.

Osobitný je vzťah HZ ku kresťanom: na jednej strane sa uznáva sila viery a obetovanie sa kresťanských mučeníkov, ktorí majú v duchovnom svete dobrú pozíciu. Hoci kresťania Ježiša celkom nepochopili, nakumulované zásluhy tých, čo sa obetovali pre vieru, pomáhajú ich žijúcim nasledovníkom. Avšak tie centrálné postavy kresťanstva, ktoré odmietli Mesiáša (rev. Moona), sú považované za duchovne mŕtvych a bývajú predmetom kritiky. Častým predmetom kritiky býva katolícka cirkev.

Príslušníci HZ vcelku tolerujú tú skutočnosť, že kresťania nemôžu prijať Pravých rodičov. Pre nich je dôležitejšie získať kresťanov pre svoj cieľ – zjednotenie ľudstva. Preto sa zakladajú mnohé mimonáboženské organizácie, ktoré majú združovať mládež, učiteľov, politických predstaviteľov a iné vplyvné skupiny. O tých častiach Princípu, ktoré by mohli byť vnímané ako kontroverzné (Moonovo mesiášstvo, Princípová interpretácia biblických príbehov), sa na týchto fórach nehovorí.

Nepriateľstvo zo strany ich odporcov sa prezentuje ako dielo Satana, ktorý sa aktívne snaží vziať vieru príslušníkom HZ tým, že im kladie odpor prostredníctvom okolitej spoločnosti. S týmto účelom vytvoril rev. Moon množstvo projektov na medzinárodnej úrovni, do ktorých sa snaží zaangažovať ľudí a organizácie z prostredia mimo hnutia. Okrem zakladania pravých rodín a odčiniť hriechov svojich vlastných rodových línií sa členovia HZ starajú o odčinenie hriechov iných ľudí a na vyšších úrovniach spoločnosti. Ich životný štýl je plný spoločenských aktivít. Najmä mladší členovia cestujú po svete, aby získavali prostriedky. Okrem toho sa učia cudzie jazyky, venujú sa otázkam partnerstva a zakladania rodiny, pestujú tzv. pozitívne myslenie. V internom časopise hnutia¹ je uverejnené Desatoro prikázaní pre úspešný život:

1. Buď silný, aby nič nemohlo narušiť tvoje vnútro.
2. Rozprávaj o zdraví, šťastí a prosperite každému, koho stretneš.
3. Daj každému pocítiť, že je v ňom niečo vzácne.
4. Hľadaj na všetko ten najžiarivejší pohľad a tvoj názor učiň pravdivým.
5. Mysli len na to najlepšie, pracuj pre to najlepšie, dúfaj len v to najlepšie.
6. Nadchni sa pre úspech druhých tak veľmi ako pre svoj vlastný úspech.
7. Zabudni na chyby v minulosti a zasad' sa za najväčší úspech v budúcnosti.
8. Ukazuj stále šťastnú tvár a usmej sa na každé živé stvorenie.
9. Sústreď sa tak intenzívne na svoj vlastný pokrok, že nebudeš mať čas kritizovať iných.
10. Buď natoľko veľký v duchu, aby si sa nenechal vyviesť z pokoja, natoľko vznešený, aby si sa nenahneval, natoľko silný, aby si sa nebál a taký šťastný, aby si neponechal miesto smútku (Prameň života, 1/1996, s. 3).

¹ Pozn.: Prameň života nie je oficiálnym zdrojom, predstavuje často len osobné názory prispievateľov. Tie sú sice súčasťou zdieľanej ideológie hnutia, môžu sa však do značnej miery odchyľovať od spôsobu, akým je učenie ortodoxne prezentované.

4 POSTUP PRI ZBERE A ANALÝZE ÚDAJOV

4.1 Získavanie údajov

Analýza vychádza z pološtruktúrovaných interview s 21 participantmi výskumu – členmi netradičnej náboženskej spoločnosti „Hnutie zjednotenia“.

4.1.1 Účastníci výskumu

Výskumný súbor tvorilo trinásť mužov a osem žien (N = 21). Účastníci výskumu boli členmi HZ, okrem jednej osoby, ktorá sa sama charakterizovala ako sympatizantka, avšak nečlenka hnutia. Vekové rozpätie účastníkov sa pohybovalo od 18 do 59 rokov. Traja účastníci boli slobodní, piati účastníci boli slobodní – zasnúbení (všetci prešli výberom partnerov a všetci boli zasnúbení s členkou HZ), dvanásť účastníci boli ženatí/vydaté, jedna účastníčka bola rozvedená (niekoľko rokov pred vstupom do HZ).

Súbor charakterizuje vyššia vzdelanostná úroveň: ukončené vysokoškolské vzdelanie malo trinásť účastníkov (z toho jeden skončil ako bakalár, ostatní ukončili magisterské štúdium), dvaja boli študentmi vysokoškolského štúdia. Ukončené stredoškolské vzdelanie malo päť účastníkov, v čase konania interview jeden účastník navštevoval strednú školu. Dvaja účastníci pochádzali z cudziny (Poľsko, Peru).

Piati participantí patrili k zakladateľom HZ na Slovensku – vysokoškolákom z rokov 1968/69. Títo predstavujú „tvrdé jadro“ bratislavskej skupiny. Najväčšiu skupinu – šesťnásť členov – tvorili tí, čo prišli do HZ až po období najtvrdšieho normalizačného prenasledovania. Jeden účastník predstavoval „druhú generáciu“ členov – t. j. narodil sa rodičom, ktorí už boli členmi HZ. V tomto jednom prípade možno hovoriť o identite príslušníka HZ prijatej od rodičov; v ostatných prípadoch účastníci svoju identitu člena HZ dosiahli konverziou.

Charakteristika jednotlivých účastníkov výskumu:

Zdroj číslo:

1. Muž, 24-ročný, ženatý, ukončené gymnázium, v civilnej vojenskej službe.

2. Muž, 24-ročný, slobodný, s vysokoškolským vzdelaním (Poľnohospodárska univerzita), čerstvý absolvent. Čakateľ na civilnú vojenskú službu.
3. Žena, 35-ročná, vydatá, absolventka Vysokej školy ekonomickej, čiastočná invalidná dôchodkyňa, pracuje ako asistentka obchodného zástupcu.
4. Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, zúčastnila sa požehnaní v novembri 1997, ukončený bakalársky stupeň vysokej školy matematického smeru. Nezamestnaná, pracuje dobrovoľne vo Federácii rodín za svetový mier.
5. Muž, 52-ročný, ženatý, s ukončeným stredoškolským vzdelaním, podnikateľ, správca zariadenia HZ.
6. Žena, 36-ročná, vydatá, absolventka vysokej školy, architektka, na materskej dovolenke.
7. Muž, 23-ročný, slobodný – zasnúbený, s dokončeným stredoškolským vzdelaním. Študent na vysokej škole v odbore matematiky.
8. Muž, 47-ročný, ženatý, absolvent VŠ technického i humanitného smeru, podnikateľ.
9. Žena, 33-ročná, vydatá (požehnaný pár, avšak manžel nie je príslušník HZ), absolventka vysokej školy technického smeru, zamestnankyňa v súkromnej firme.
10. Žena, 30-ročná, vydatá, absolventka strednej školy, pracuje pre Federáciu rodín za svetový mier.
11. Muž, 18-ročný, slobodný, študent gymnázia, príslušník „druhej generácie“ na Slovensku.
12. Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa, pôvodným povoláním učiteľka, dobrovoľná práca pre Federáciu rodín za svetový mier.
13. Muž, 59-ročný, ženatý, vysokoškolsky vzdelaný, zamestnaný, strojní inžinier.
14. Muž, 25-ročný, slobodný, absolvent strednej školy, nezamestnaný, neoficiálne pracuje pre Federáciu rodín za svetový mier; nie je v zamestnaneckom pomere.
15. Muž, 31-ročný, ženatý, s vysokoškolským vzdelaním, strojní inžinier, v súčasnosti v rigoróznom pokračovaní, vysokoškolský pedagóg.
16. Žena, 28-ročná, vydatá, stredoškolské vzdelanie s dvojročnou nadstavbou, zamestnankyňa zahraničnej súkromnej firmy. Cudzí štátna príslušníčka (Poľsko).
17. Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ – filozof. fakulta, odbor filozofia; cudzí štátna príslušníčka (Peru). Pôsobí v rámci Federácie rodín za svetový mier.
18. Muž, 29-ročný, Bratislavčan, slobodný – zasnúbený, v období oddelenia, ukončené vysokoškolské vzdelanie, zamestnanec Federácie rodín za svetový mier.

19. Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, v období oddelenia, vysokoškolské vzdelanie, stavebný inžinier, pracuje v stavebnej firme.

20. Muž, 49-ročný, ženatý, vysokoškolsky vzdelaný, právnik a prekladateľ.

21. Muž, 49-ročný, ženatý, s vysokoškolským vzdelaním v odbore elektrotechniky.

4.1.2 Okolnosti interview

Osobnosťou, ktorá nám „otvorila dvere“ do bratislavskej skupiny Hnutia zjednotenia, bol oficiálny hovorca hnutia – Ing. Miloš Klas. Interview sa konali v miestnostiach stretávania sa bratislavskej skupiny HZ, okrem jedného, ktoré sa uskutočnilo v súkromnom byte participanta. Väčšinou boli situované do časového úseku po skončení nedeľných bohoslužieb, občas do popoludňajších hodín, ktoré mali aktivisti hnutia vyhradené pre styk s verejnosťou.

Miesta konania bohoslužieb a stretávania sa bratislavskej skupiny sa v priebehu siedmich rokov našich kontaktov päťkrát zmenili: situácia sa stabilizovala v posledných rokoch, keďže v súčasnosti má HZ svoje vlastné budovy.

Interview sa so súhlasom účastníkov rozhovorov nahrávali na diktafón a doslovne prepisovali do podoby textových súborov. Vzhľadom na zložitosť predmetu skúmania sme prepisovali celé rozhovory, teda aj tie časti, ktoré sa na prvý pohľad netýkali relevantných tém. Ich neskoršia analýza prispela k rozpracovaniu niektorých konceptov, ako postoj participanta k interview, verbálne stratégie a pod.

Po skončení bohoslužieb sa ich účastníkom oznamovali informácie organizačného charakteru. Tam bol priestor pre výskumníka, aby ich vyzval na rozhovor. Výber participantov sa podriaďoval ich dobrovoľnej ochote stráviť 1 až 1,5 hodiny nedeľného predpoludnia rozhovorom s výskumníkom (číselná prevaha mužov medzi participantmi výskumu mohla súvisieť s väčším časovým stresom žien, ktoré sa ponáhľali variť obed).

Dobrovoľníci prichádzali na rozhovor často po diskrétnej výzve niektorého zo starších členov hnutia. Počas rozhovoru neprejavovali netrpezlivosť, naopak, často dávali najavo, že sa podriaďujú časovým potrebám výskumníka. Napríklad v situácii, keď po skončení omše oslavovali narodeniny jedného z nich, participanta výskumu – jeho priateľ – odmietol ponuku výskumníka prerušiť interview a ísť mu zablahoželať – s komentárom „ja mám čas, to závisí len od vás...“ Participantka výskumu – matka s dieťaťom na kolenách, ktoré bolo zrejme hladné, ho tíšila, situácia ju očividne

stresovala, avšak trpezlivo odpovedala na otázky výskumníka a svoj stres poprela. Trpezlivá ochota na interview, diskurzívna stratégia zdôrazňujúca prednosti ideológie hnutia a spontánne rozvíjanie tejto témy vzbudzovali dojem, že rozhovor je súčasťou svedčenia – teda náboženského konania vo vzťahu k verejnosti, ktoré je motivované snahou získavať nových prívržencov.

Možno si položiť otázku, akým spôsobom ovplyvňuje zámer participanta svedčiť autenticitu jeho výpovede. Pre člena HZ je svedčenie (witnessing) integrálnou súčasťou jeho náboženskej identity a patrí k autenticite jeho výpovede. Podľa obsahu kázní pri nedeľných bohoslužbách má svedčenie prednosť pred ostatnými záujmami či povinnosťami člena HZ vrátane ich rodinného života.

Tendencie svedčiť však nemali charakter nátlaku. Domnievame sa, že pre rolu výskumníka v prostredí skupiny, ktorá zvykne šíriť svoje presvedčenie, je potrebné mať svoju vlastnú pozíciu. Výskumník jasne prezentoval svoj postoj pozorovateľa a odlišnosť svojej viery a počas dlhoročného kontaktu s členmi HZ (ktoré trvajú dodnes) sa nestretol s prejavmi netolerancie, psychickej manipulácie a pod. Len občas sa vyskytli situácie, v ktorých sa ho príslušník hnutia taktne pýtal, či ostáva v pozícii pozorovateľa.

Svedčenie je však faktor, ktorý treba zohľadňovať pri interpretácii výpovedí. Nájdú sa v nich dlhšie časti týkajúce sa ideológie hnutia, morálnych hodnôt, partnerského života. Participanti ich vyjadrovali s najväčšou možnou mierou zhody, často identickými výrazmi a slovnými obratmi, bez ohľadu na vek, pohlavie či dĺžku členstva v HZ. Spočiatku si výskumník kládol otázku, či sa na neho nedohovorili, či sa takto nevyhýbajú priamej odpovedi na jeho otázky. Pokladáme ich za autentické, a to z viacerých dôvodov.

1. Ako potvrdila tematická analýza výpovedí, ideológia je jednou z hlavných častí identity člena HZ.

2. Predstava náboženstva ako súkromnej veci každého jednotlivca, ktorá súvisí s oddelením kostola od každodenného života a s redukciou náboženstva na jeho formálnu stránku, účastníkom výskumu už v detstve nevyhovovala. Členovia HZ hľadali autentickú vieru, žitú v spoločenstve a obracajúcu sa na okolitý „padlý svet“ v snahe získať ho pre svoje reformné ciele. Misionárske nadšenie je podľa Tížika (2006) jedným zo znakov, spoločných pre tzv. cirkvi novej religiozity (medzi ktoré zaraďuje aj Hnutie zjednotenia).

Získavanie nových prívržencov je jednou z tém, ktoré najviac polarizujú názory na nové náboženské hnutia. V diskurze majoritnej spoločnosti sa svedčeniu pripisujú temné

motívy oklamať, zmanipulovať dôverčivého človeka, podať mu skreslené či nepravdivé informácie, zahrnúť ho falošnou láskou („love bombing“). Vnútri náboženskej skupiny má svedčenie, naopak, pozitívnu hodnotu ako dôkaz úprimnosti náboženského presvedčenia.

Údaje získané rozhovormi sa dopĺňali pozorovaniami na bohoslužobných zhromaždeniach, na stretnutiach „Medzináboženskej a medzinárodnej federácie pre svetový mier“ a na aktivitách HZ pre verejnosť.

Témy pološtruktúrovaného interview vychádzajú z daseinsanalytickej koncepcie identity ako interpretácie svojho vlastného bytia vo svete. Pýtali sme sa na významy, ktoré účastníkov výskumu oslovovali v priebehu života, a to vzhľadom na existenciálny časovosť a spolubytia:

- 1/ Významy participanta výskumu pred pripojením a po pripojení.
- 2/ Členstvo v sociálnych skupinách pred pripojením a po pripojení.
- 3/ Problémy psychosociálneho vývinu v dospievaní a dospelosti.
- 4/ Prežívanie obdobia pripojenia k HZ.
- 5/ Význam členstva v HZ pre participanta.
- 6/ Hodnotenie spoločenstva (pozitíva aj negatíva).
- 7/ Hodnotenie učenia HZ (pozitíva aj negatíva).
- 8/ Hodnotenie partnerského vzťahu (pozitíva aj negatíva).

4.2 Postup pri analýze údajov

Participanti podávali svoj životný príbeh chronologicky. Pripojenie sa k Hnutiu zjednotenia možno chápať ako udalosť, ktorá tvorí najdôležitejší životný predel v rozprávaniach participantov výskumu.

Text vzniknutý po fáze otvoreného a axiálneho kódovania dostal členenie podľa tematických okruhov, ktoré vznikli v tomto procese. Základom bolo členenie podľa časovej osi na obdobie pred pripojením, obdobie pripojenia a obdobie po pripojení

k Hnutiu zjednotenia. Najrozsiahlejšiu časť tvorí obdobie členstva v hnutí a dominantná téma partnerského života.

Kvalitatívna analýza textov interview bola v etape vytvárania primárnych konceptov nezávisle overená dvoma ďalšími výskumníkmi, diplomantmi na Katedre sociálnej práce Pedagogickej fakulty UK v Bratislave (Babitz, 2004; Karláková, 2004), ktorí mali k dispozícii digitalizované texty interview a použili identickú metódu otvoreného kódovania a rovnaký počítačový program na kvalitatívnu analýzu textu – ATLAS.ti.

Tematická analýza výpovedí preukázala zhodu medzi tromi výskumníkmi v etape otvoreného kódovania. Zhoda nastala v identifikácii primárnych konceptov a v interpretácii ich kontextu. Zhoda v určení primárnych konceptov sa prejavila jednak v chronologickej štruktúre podľa týchto etáp: výchova v primárnej rodine, obdobie pred pripojením, obdobie pripojenia, obdobie po pripojení. Zhodná bola aj štruktúra tematických celkov (vzťahy v orientačnej rodine, skupinová identita pred vstupom do HZ, kríza identity, ideológia hnutia a pod.). Zhoda nastala aj v celkovom hodnotení významu HZ pre jeho členov (garancia stability vzťahu).

Zistili sme obmedzenia ukotvenej teórie pri spracúvaní takého komplexného pojmu, akým je identita. Jej obmedzenie spočíva v tom, že teóriu možno úspešne generovať len v problematike, v ktorej existuje príčinná súvislosť. Strauss a Corbinová uvádzajú ako príklady fungovanie organizácií (výskum významu konkrétnej pracovnej pozície), spôsob zvládania bolesti či stratégie, ktoré uplatňujú ženy v tehotenstve pri komplikácii ich stavu vážnejším ochorením.

V prípade identity však ide o fenomén, pri ktorom zohrávajú dôležitú úlohu dôvody jedinca a jeho slobodné (hoci limitované) rozhodnutie. Vzhľadom na koncept identity bolo preto nevyhnutné na konečnú interpretáciu použiť hermeneutický interpretačný postup, kompatibilný s teoretickými východiskami práce.

Tabuľka 1 Prehľad primárnych konceptov, zhodne identifikovaných v etape otvoreného kódovania

PRIMÁRNE KONCEPTY	TEMATICKÝ KONTEXT
História HZ	HZ na Slovensku
Religiozita v primárnej rodine	Prevaha katolíckeho vierovyznania
Výchova v primárnej rodine	- orientovaná prevažne konzervatívne katolícky, avšak aj deisticky či ateisticky; – dôležitosť svetového názoru v rodine
Vzťahy v rodine	- problémy vo vzťahoch, predovšetkým s otcom - neúplná rodina
Vzťahy s okolím pred pripojením	- pracovisko - záujmové krúžky - predchádzajúce kontakty s rôznymi náboženskými skupinami - insuficiencia sociálnych kontaktov
Hodnotové preferencie pred pripojením	- dominancia vzťahových hodnôt - dominancia duchovných či náboženských hodnôt
Kríza identity a problémy v spolubytí (pred vstupom do HZ)	- kríza ako „hľadanie samého seba“ - kríza v súvislosti so vzťahmi v primárnej rodine
Prvý kontakt s HZ	- kontakt prostredníctvom rodinných príslušníkov alebo blízkych známych - formy kontaktu: rozhovory, prednášky, semináre
Uvádzané dôvody vstupu do HZ	- ideológia hnutia – odpovede na existenciálne otázky - neformálne vzťahy v skupine
Obdobie pripojenia (konverzia)	- kontinuita a zmena
Vzťahy s okolím po pripojení	- odmietanie kontaktov zo strany býv.

	<p>priateľov kvôli členstvu HZ</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociálne kontakty mimo hnutia - odmietavé reakcie rodiny
Pocit zmeny identity po pripojení	<ul style="list-style-type: none"> - aktivizácia v presadzovaní (zmena ako sebazdokonalenie) hodnôt, ktoré predtým vyznávali „pasívne“ - nadobudnutie pocitu zorientovanosti
Partnerské vzťahy (jednotlivé etapy v ich vývoji)	<ul style="list-style-type: none"> - priradenie partnera - požehnanie páru - obdobie odlúčenia - konzumované manželstvo: manželstvo ako náboženská povinnosť
Ideológia hnutia (učenie)	<ul style="list-style-type: none"> - eklektický charakter doktríny - osobitné postavenie rev. Moona
Uvádzané dôvody členstva v HZ	<ul style="list-style-type: none"> - viera v spoločný ideál - kvalita sociálnych vzťahov v HZ - pevnosť manželského zväzku požehnaných párov
Súčasnú vzťahy s okolím	<ul style="list-style-type: none"> - tendencia k svedčeniu, odrádzajúca niektorých starých priateľov

5 SEBAREFLEXIA ÚČASTNÍKOV VÝSKUMU

5.1 Obdobie detstva a ranej mladosti

Výpovede obsahujú fragmentárnu interpretáciu participantov o okolnostiach ich výchovy. Vo výpovediach z tohto obdobia možno identifikovať nasledujúce témy:

- 1/ identifikačný model spoločnosti (kultúrno-historický a sociálny kontext) a rodiny
- 2/ osoby, ktoré participantom sprostredkovali náboženské hodnoty
- 3/ manželské konflikty rodičov
- 4/ problémy participantov vo vzťahu k rodičom
- 5/ sebahodnotenia participantov
- 6/ životné hodnoty

5.1.1 Identifikačný model spoločnosti a rodiny

(kultúrno-historický a sociálny kontext)

Identita účastníkov rozhovorov sa vyvíjala v kultúrno-historickom kontexte slovenskej spoločnosti v časovom úseku od konca 60. rokov minlého storočia po súčasnosť. Tí, čo dospievali v 60. a 70. rokoch, cítili znechutenie nad tým, ako rýchlo sa spoločnosť prispôsobila normalizačnému tlaku okupačnej moci. Správanie sa niektorých ľudí hodnotili ako zbabelé a oportunistické:

„...a aj tá klíma politická – som bol veľmi citlivý na politickú klímu, alebo tú spoločenskú, čo vtedy bola. No a to bolo už za normalizácie, za Husáka, takže som veľmi tým trpel, že som prežíval moje ... že prišiel Dubček a bola určitá reforma a také oživenie v spoločnosti, a potom zrazu prišli zase vojská sovietske, takže ... to som bral ako takú veľkú krivdu, a nepravosť, a... a cítil som, že ľudia klamú a že nasilu sa niečo hovorí, lebo sa to musí povedať, a pritom sa myslí niečo iné ... Robili sa čistky, či na vojne, ktorú som absolvoval po štúdiu, alebo aj zamestnanie, kdekoľvek.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Participantov neodpuďovali ani tak tragické udalosti, ako skôr reakcia slovenskej spoločnosti na ne, keď sa niečo iné hovorilo a niečo iné myslelo, ako to explicitne formuluje ďalší účastník rozhovoru:

„A mňa napríklad vtedy iritovalo tá dvojitvárnosť. Že niečo sa hovorilo, verilo doma a iné sa muselo predstavovať na verejnosti.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

V nespokojnosti s celospoločenským vývojom spočívajú dôvody toho, prečo je identifikácia mládeže s majoritnou spoločnosťou taká komplikovaná a prečo viacerí hľadajú odlišné životné perspektívy.

Participantí vnímali problematiku aj celkovú hodnotovú orientáciu spoločnosti. Tento problém uvádzali najmä v spojitosti s obdobím pred pripojením sa k HZ, podľa niektorých výpovedí si ho uvedomovali už dávno predtým:

„Ja som nejak cez – hlavne cez literatúru a cez trebárs filmové umenie (lebo som tým dost žil) som mal možnosť tak si stále viac uvedomovať, že existuje iná skutočnosť, ako len materiálna realita, ja som ešte z tej generácie, ktorá vlastne študovala v komunizme, mám 29 rokov, takže pre mňa hodnoty, ktoré mi ponúkala spoločnosť, v ktorej som vyrastal, ako neboli prijateľné, a ja som veril iným hodnotám, alebo proste – veril som v taký iný rozmer života, o ktorom sa nehovorilo.: – Ot.: „Ako by sa to dalo pomenovať, ten iný rozmer života?“ – Odp.: „Napríklad pre mňa nestačilo to, že sme nejaké materiálne bytosti, keď to tak nazvem; že ... Ja som nemal nejaký vzťah k Bohu, keď som mal 13 – 14 rokov, ale mal som ako vzťah k tomu, keď som vedel, že náš život sa nekončí smrťou. Pre mňa to bolo určitým spôsobom veľmi jasné, aj keď som nevedel, čo to znamená, čo bude ďalej, ako o tom rozmýšľať.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Aj nasledujúci účastník rozhovoru si uvedomuje, že hodnotu viery spoločnosť príliš neuznáva:

„...a aby oni sami našli v svojom vnútri tú hodnotu viery, hodnotu Boha, a aby sami si vybrali – to už je jedno akože – hociktorú cirkev a aby začali žiť akože život v centre s Bohom. A v súčasnosti medzi mojimi rovesníkmi je to dosť také veľmi nepopulárne...“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Participantka takto opisuje svoje odcudzenie sa majoritnej kultúre, v ktorej vyrástla a ktorá bola pre ňu kedysi veľmi dôležitá:

„...a zrazu mal desať rokov (pozn. – participantka hovorila o synovi), a ja som bola nešťastná, do akej spoločnosti prišiel. Rozprávky, na ktorých som ja ... ktoré som ja sledovala ešte aj v štyridsiatke s veľkým záujmom a ktoré mi čosi hovorili a prebúdžali vo mne proste taký dobrý pocit, keď som videla, že to dobro víťazí, a tak hry, ktoré išli pre mládež v sobotu popoludní v rozhlase, televízny program, všetko bolo úplne iné. Zrazu mi to nemalo čo povedať. Voči starším sa v hrách pre mládež vystupovalo bez úcty, arogantne, rozprávky, kde keď sa zlo stalo, tak – mal sa človek smiať. Dobro víťazí, je pravda, ale pri zle sa smežeme. A to už v človeku trošku tvrdne srdce. A nemôžeme sa čudovať, že máme spoločnosť, ktorú máme, keď – naše deti keď sú vychovávané takýmito rozprávkami a takýmito hrami. Bolo mi veľmi ťažko, a vtedy som prestala sledovať rozprávky a hry pre mládež. Bála som sa – reku – ja to dožijem, moje deti prežijú, ale čo ich deti? A bolo mi veľmi ťažko.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povoláním učiteľka.)

V tejto časti výpovede sa vyskytuje nie zriedkavý pocit, že svet sa rúti do priepasti. V tomto prípade odrážal aj frustráciu z neúspechu manželstva, ktoré sa participantke rozpadlo – „rúcal sa“ svet jej blízkych vzťahov. Z takého pocitu sa ťažko hľadá východisko... Participantka ho neskôr našla v spoločenstve HZ, kde sa pestujú stabilné rodinné vzťahy.

Od svojho sociálneho okolia, spoločnosti cítili participanti tlaky na iný, konvenčnejší životný štýl:

„A myslím si, akože to je normálne, že človek sa musí stretnúť s tým tlakom vonkajšieho sveta. Musí akože vo vnútri sám pochopiť, že čo je preňho dôležité.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Z hľadiska intenzity nadväzovania sociálnych kontaktov boli medzi participantmi zastúpení „individualisti“ aj „spoločensky založení“ a ich vzťahy vcelku zodpovedali prostrediu, kde vyrastali, a ich sociálnemu postaveniu. Vzhľadom na naznačené motivačné súvislosti je pochopiteľný špecifický priebeh vzťahov k okoliu. Zvyčajne absentovali diskotékové či krčmové partie a nadväzovanie náhodných známostí.

Účastník rozhovoru hovorí o svojej nedôvere v partnerské vzťahy, ktoré nadväzovali jeho rovesníci:

„...už predtým som trebárs vyznával určité ideály ... aj predtým som sa samozrejme, že túžil trebárs mať pri sebe niekoho, koho akože by som mohol milovať, nejakú partnerku alebo dievča, a ... ale ako úprimne povedané, že sa mi nikdy nejak nepodarilo vytvoriť nejaký vzťah ako – možno ma niek – častokrát ma odradilo to, že som videl, že ... keď som pozoroval trebárs vzťahy ako medzi mojimi kamarátmi, sa mi proste nepáčili tie vzťahy také, aké boli.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Ideály participanta boli v rozpore so spoločenskou realitou. Medzi priateľmi mu chýbali pozitívne príklady partnerských vzťahov. Rozpor vyriešil tým, že na ne vo svojom živote rezignoval.

Variantom vývoja vzťahov k rovesníkom mohlo byť aj postupné odcudzenie sa:

„...no a takisto možno že to bolo že s priateľmi, že veľa priateľov malo také sklony skôr ako chodiť do rešt – do podnikov, hej, do – krčiem, hej, a takto – a ja som tiež niekedy ako chodil s nimi, ale cítil som sa ako skôr taký – taký úpadok ako môj, ako skôr nie ako radosť z toho, a potom, keď som začal viacej športovať, tak ma to trošku trápilo, že tí ostatní, ako tí kamaráti, že sa nedali na to, a z tých dôvodov som aj stratil tých kamarátov, čo oni pokračovali v tých reštauráciách a ja som začal mať niečo iné, to ma trošku tak trápilo, že tí ostatní ako tí kamaráti ako – nezačali takisto so mnou športovať, alebo takéto, čiže ten – to ma trošku akože trápilo. Čiže rád by som to nejako – taký kompromis v tom našiel, že aby som tých – tých istých ľudí

udržal styky, ale nie za takú cenu, že by som s nimi pokračoval v nejakom úpadku duchovnom akože. Za takú cenu by som nechcel vytvárať tie vzťahy.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participant hovorí o tom, ako sa postupne odcudzil svojej rovesníckej skupine. Jeho orientácia na šport a duchovno ho viedla iným smerom než „orientácia na slasť“, ktorú videl u svojich dovtedajších priateľov. Jeho problémom bolo, ako zlúčiť potrebu spoločenských kontaktov s hodnotovou odlišnosťou od ostatných. Zo súvislostí jeho výpovede vyplýva, že riešením bolo – nájsť si spoločenstvo ľudí s podobnými hodnotami. Šťastnejším variantom bolo vyrastať v rovesníckej skupine, s ktorou bolo možné zdieľať akceptovateľné spoločné hodnoty:

„A patrila som – ak to tak mám nazvať – do jednej partie ľudí, ktorí sme chodili spolu športovať na jednom petržalskom školskom dvore. Ale v zásade – nemyslím na takú partiu, čo sa poneviera. My sme boli naozaj ľudia, ktorí sme mali radi šport, takže keď sme boli vonku spolu, tak sme fakt športovali, chodievali sme spolu veľa plávať, a celkom taký – ako – život. Nebolo to také fajčenie po kútoch a tak. Tam myslím, že som patrila.“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Vo výpovediach možno nájsť viacero modalít vzťahu k rovesníckej majoritnej kultúre: izolácia jednotlivca od väčších skupín, vyhľadávanie skupiniek rovnako zmýšľajúcich – náboženských skupín rovesníkov, často náboženských aktivistov v tradičných cirkevných spoločenstvách, prípadne skupiniek spojených spoločným ideálom:

„...myslím si, že stále som taký trošku utiahnutý, ale ako – hodne sa v tom ako zmenilo, ale ako skôr som predtým mal taký malý kruh – okruh priateľov, a bolo to práve v tej oblasti ako hudby, že sme mali kapelu, s ktorou som hrával, a to bol taký vždy môj svet, aj som ako veril, že trebárs cez to by sme mohli aj – ako niečo – nejaké ideály presadzovať a...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Rovesnícke skupiny sa vytvárali aj v rámci tradičných cirkví. Účastník výskumu hovorí o svojom vlastnom aktívnom hľadaní vhodného spoločenstva:

„Ešte počas vysokej školy som sa snažil nejak zapájať do tých cirkevných aktivít ako – do aktivít v takom – v takom – zmysle slova, že ešte v osemdesiatom deviatom som nastúpil na strojnícku fakultu a vtedy som sa snažil chodiť do kostola, a...“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Viacerí účastníci výskumu už predtým, než sa dostali do kontaktu s HZ, boli členmi takýchto skupín a aj preto nevnímali svoj prestup do Hnutia zjednotenia ako veľkú životnú zmenu:

Ot.: „Žiadny nejaký veľký zlom nenastal vo vašom živote.“ – Odp.: „Dá sa povedať, že je to tak. Že ja som aj predtým bola v takej spoločnosti, čo sa volala „Neokatechumenát“¹, v rámci Cirkvi katolíckej, a to je také hnutie obnovenia.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Participantka teda rolu katolíckej aktivistky zamenila za rolu aktivistky Hnutia zjednotenia.

Ďalšou možnosťou vzťahu k majoritnej spoločnosti bol na jednej strane intenzívny spoločenský život v rôznych rovesníckych kruhoch a na druhej strane pocit, že mu to nestačí:

„Ja som sa nesnažil žiť mimo spoločnosti, mal som veľa priateľov, mal som v okruhu dosť veľa ľudí, ale na druhej strane, keď som potreboval naozaj sa tak znútorniť, alebo proste keď som – tak ako niekto keď má konička lebo hobby ísť do nejakého krúžku, do nejakej spoločnosti, tak pre mňa bolo skôr hobby byť niekde a ... ja som cestoval autostopom po Európe tisíce a tisíce kilometrov a išiel som nie na týždeň, ale išiel som na mnohé týždne, a to bolo skôr pre mňa niečo ako taký môj koniček, alebo...“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Citovaný účastník rozhovoru však súčasne, ako dokladá citácia v predošlom texte, vyjadril pocit nedôvery voči organizáciám a odmietanie celospoločensky hlásaných hodnôt. Tento druh postoja pripomína vzťahy disidentov k majoritnej spoločnosti za bývalého režimu. Participantov možno celkove charakterizovať ako ľudí, pre ktorých boli významné širšie spoločenské súvislosti ich individuálnych životov. Citlivo vnímali ich rozpornosť a negatíva a rozhodne nepatrili do Eriksonovej skupiny bezstarostne zakotvených do ideológie svojej doby.

Vychovávaní bývali väčšinou v náboženskom, najčastejšie v tradične katolíckom duchu, občas na nich v tomto smere pôsobili starí rodičia. Vyskytovali sa okolnosti, kvôli ktorým sa participanti nemohli s tradičným náboženstvom identifikovať:

„Ja som vyrastal, bol som vychovávaný v katolíckom prostredí, povinné náboženstvo, v šesťdesiatych rokoch to ešte fungovalo, a – možno že to dokresľuje nejak to, čo mi to asi dalo, to vyučovanie náboženstva – ja si z toho pamätám jedine to, že keď som kibicoval, pán farár mal také razítka, tak mi dal do zošita somársku hlavu, aby rodičia videli, že som bol zlý na hodine

¹ Pozn.: Neokatechumenát = organizácia katolíckych aktivistov, zameraná na autentické praktizovanie viery.

náboženstva, ale inak si z toho nepamätám nič, že by ma to nejako vzdelávalo. Aj som robil miništranta, ale to som skôr cítil ako nátlak zo strany rodičov – keď sme išli do kostola, musel som miništrovať a mne sa nechcelo.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ – elektrotechnik, hovorca hnutia.)

Často teda išlo o formálne, len z tradície vychádzajúce náboženské prejavy (povinná nedeľná omša, povinná účasť na hodine náboženstva). Účastník interview prežíval pri výchove k náboženstvu nátlak zo strany rodičov, represiu a ponižovanie zo strany učiteľa náboženstva. Jeho formálne a inštitucionálne prejavy odmietal, avšak významnosť viery v ňom zostala. V období ranej dospelosti našiel inú alternatívu náboženského života, s ktorou sa napokon stotožnil.

S tradičným náboženstvom, silne prítomným v rodine, sa účastníčka výskumu nemohla identifikovať kvôli generačnému konfliktu vo svojej rodine:

„V katolíckej cirkvi bola vtedy taká tradícia: jednak že parteri si vyhľadávali svojho – alebo človek si hľadal svojho partnera takou voľnou cestou, skrze priateľstva, alebo na ulici, alebo neviem kde, a druhá cesta tradície je praktizovaná – myslím – v Európe v takých aristokratických rodinách, a to, že rodičia vyberajú partnera. V mojej rodine – neviem, odkiaľ sme zdedili takú tradíciu – že mojej babičke bolo vybraté partner napríklad skrze jej babičku zase, a moja babička to isté chcela pokračovať v tom, ale generácia mojej mamy patrila ku generácii 60. rokov, a to je hippie-generácia, odmietala hodnoty spojené s kresťanskými hodnotami a s rodinou hlavne, no a tak ja som sa narodila v období, ktoré bolo takým prelomom medzi generáciou mojich dedko babka a mojich rodičov. No ale ja som mala šťastie, že som bola vychovaná mojou babkou, a keď som videla ten chaos v živote generácie mojej matky, som vždy sa pýtala, prečo to je tak.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Počas života generácie jej rodičov vtrhlo do konzervatívne katolíckej juhoamerickej spoločnosti hnutie Hippies s vyhranene liberálnym pohľadom na sexualitu, predmanželský sex a pod. a účastníčka výskumu absorbovala protikladné postoje svojich rodičov a najbližšej osoby v rodine – starej mamy. Z kontextu celej výpovede participantky vyplýva, že snaha spojiť jedno s druhým, tradičnú vieru v ustálené pravidlá spoločenského života a súčasne „liberálnu revolúciu“ svojich rodičov, viedla na jednej strane k štúdiu sociológie a k spoznávaniu cudzích krajín a na druhej strane k vyhľadávaniu spoločenstiev, v ktorých by sa cítila chránená.

5.1.2 Osoby, ktoré participantom sprostredkovali náboženské hodnoty

Okrem dôležitosti náboženstva v rodine bola dôležitá aj osoba, ktorá náboženské hodnoty sprostredkovala. Silný, avšak srdečný a bezproblémový vzťah k svojej babičke umožnil participantke pocit, že sa so svojou konfesiou po pripojení sa k Hnutiu zjednotenia vlastne nerozišla a že pokračuje v rodinnej tradícii:

„Keby som ja vám opísala môj – moje pozadie, tak by som vám musela povedať, že pochádzam z veľmi prísnej konzervatívnej katolíckej rodiny, som bola vychovávaná mojou babičkou, ktorá bola katolíčka, veľmi – čisto katolícka, v oblasti morálnych hodnôt... Ja by som vám nemohla povedať, že som odišla z katolíckej cirkvi a odcudzila som sa. Nie, ja vnímam, že tie hodnoty, ktorým ma babička učila, to boli hodnoty, ktoré boli ako základ, bez ktorých by som sa ja nepohla...“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Viacero participantov sa skutočne vyjadrilo v tom zmysle, že sa naďalej cítia byť aj katolíckmi a že obe náboženské identity prežívajú ako navzájom kompatibilné.

Náboženské hodnoty teda nemuseli participantom sprostredkovať ich rodičia. Tí sa od náboženstva v niektorých prípadoch odklonili, ale vtedy pôsobil vzor širšej rodiny, často starých rodičov, od ktorých potrebu náboženskej viery „podedili“ ich vnúčatá:

„Moji rodičia sú ateis – to – takto: starí rodičia z otcovej strany ma – babička je katolíčka dosť taká akože silná, celá rodina, z mojej mamy strany – tam tiež katolíci, ale neboli takí až tak možno veľmi praktizujúci, lebo moja mama je z Čiech, a moji rodičia, pretože sú učitelia, a aj v čase toho komunizmu nejak tak – nikdy nepraktizovali vieru, alebo nikdy som ich nevidela sa modliť. A moja mama je ateistka, a vlastne nie je veriaca. Môj otec je možno tak viac veriaci niekde vnútri, ale navonok to nikdy nejak aj ne – nepraktizoval, že by chodil do kostola a tak, a – svoju rolu tu možno zohrala aj tá moja sestra, – ktorá sa pridala asi o rok skôr, sa dostala do tých Kristových zborov...“ (Žena, 36-ročná, vydatá, ukončená VŠ, architektka, v súčasnosti na materskej dovolenke.)

Nebol to jediný prípad, keď náboženské postoje „preskočili“ strednú generáciu. Deti zrejme môžu nielen preberať liberálne či ateistické postoje voči viere od svojich rodičov, ale „vrátiť sa“ k životu viazanému náboženskou vierou svojich starých rodičov. Ich výchovný vzor nebyva zanedbateľný:

„...ja som dvanásť rokov žila so svojou babičkou, a keď som študovala gymnázium, tak som išla bývať ku rodičom. Môj otec bol človek, ktorý nebol prijatý v rodine mojej matky kvôli tomu, že bol človek, ktorý bol spojený s hnutím 60. rokov, teda – ktorí odmietali mravné zásady a hlavne ktorí sa spojovali s ľavicou a s marxizmom, a tak ... moja mama mala predmanželský sexuálny styk s mojím otcom, ktorý moja babička veľmi nedokázala prijať a akceptovať. Také mravné konfrontácie v rámci mojej rodiny boli, z ktorých som nevedela, ako ísť preč.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

„Mravné konfrontácie“ v puberte participantka necítila ako niečo pozitívne – napr. ako možnosť rozhodnúť sa, k čomu sa prikloniť – ale skôr ako napätie a zmätok, z ktorého chcela uniknúť.

Je zrejmé, že rodičovské postavy zlyhávali ako identifikačné vzory pre svoje deti. Tie paradoxne preberali hodnoty náboženstva od svojich rodičov, avšak chceli ich prežívať iným spôsobom, autentickejšie. Niekedy však, ako už bolo povedané, získavali tieto hodnoty od starých rodičov a vymedzovali sa tak voči svojim nábožensky indiferentným či ateistickým rodičom. Vyskytol sa aj prípad, keď dcéra svojou konverziou k HZ inšpirovala matku, aby začala svoje len formálne vyznávané náboženstvo prežívať viac autenticky:

„...moja mama spočiatku bola veľmi prekvapená, že ma zaujímajú náboženské veci, lebo poznala môj názor na cirkvi, že nemám moc rada cirkvi, a bola prekvapená, že jak to, že zrazu o sebe hovorím, že verím v Boha tak veľmi ako oficiálne (smiech), ale postupne videla, že ... že to pre mňa niečo znamená, tak postupne to berie celkom ... ako berie to, lebo vidí, že v tom niečo nachádzam. Dokonca aj z tých nejakých málo rozhovorov, ktoré spolu máme, keď spolu hovoríme o náboženských veciach, ju to inšpirovalo k tomu, aby sa vrátila k svojej tradičnej viere a začala chodiť dosť pravidelne na bohoslužby – myslím katolícke, lebo ona je vychovaná v tom katolicizme, to je teda pre ňu prirodzené, toho sa neobáva, takže k tomu sa vrátila. Z môjho pohľadu je to trochu formálne – to, čo robí, ale je to viac, ako robila kedykoľvek predtým (smiech).“ – Ot.: „To, že vy ste vstúpila do HZ, pohnulo vašu matku, aby začala intenzívnejšie pestovať svoju vieru?“ – Odp.: „Áno, ale ako tomu rozumiem, je to preto, lebo u nás v rodine sme sa začali viacej rozprávať o Bohu a o viere, atď., atď., začali sme viacej rozprávať o tom, čomu ja verím, a pretože pre ňu je najprirodzenejší katolicizmus, tak sa vrátila tam.“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Podľa výpovede dcéry matka vnímala jej konverziu ako inšpiráciu k intenzívnejšiemu prežívaniu svojej tradičnej viery.

Dôležitou osobou, ktorá sprostredkovala morálne hodnoty, nemusel byť rodinný príslušník. V tomto prípade ide o učiteľa:

„Čo snád ma dosť ovplyvnilo, bol učiteľ triedny na strednej škole, ktorý bol veľmi taký silný charakter a veľmi morálny, prísny, a viedol nás k takej silnej individualite v dobrom zmysle, nemyslím k nejakému sebestvu, ale skôr k takému ako zodpovednosti, postarať sa. Čo ma ovplyvnilo ... bolo ... asi aj to, že som videla, že nie je ľahké udržať dobré priateľstvo dlhú dobu.“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

V nasledujúcej výpovedi možno identifikovať skupinu Beatles ako príklad „kultovej“ hudobnej skupiny, ktorá participantovi sprístupnila „duchovné otázky“ a stala sa tak prostredníkom jeho dnešnej viery.

„...ja som sa hodne aj k takým trebárs duchovným otázkam dostával prostredníctvom – ja som akože taký fanúšik skupiny Beatles a – ale ako – nemal som tú ich hudbu a to ich poslanstvo, ktoré trebárs oni prinášali, aj keď akože dneska sa na to pozerám možno trošinku už ináč, ale – ako vtedy som to vnímal tak, že ... ako ... tak, jak sa snažili nejak to ... ako propagovať vlastne o ... lásku, alebo proste – samozrejme, že dneska už trošku mám na to iný pohľad, ale ... tie určité ideály, ktoré som videl aj vtedy, tak jako stále mi zostali, aj keď možno tu práve v tomto hnutí som našiel také trebárs hlbšie vysvetlenie aj mojich otázok, na ktoré som sa pýtal, aj takých, na ktoré som sa nepýtal predtým, ale trebárs – ale – ...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

„Kultové“ hudobné skupiny či filmové diela majú nezanedbateľný vplyv na identitu generácií, ktoré zasahujú vo veku ranej mladosti. Odráža sa v nich ideológia mladej generácie, v tomto prípade zrejme ideológia prevládajúceho hnutia Hippies. Beatles inšpirovali aj príslušníkov generácií, ktoré ich nezažili ako svojich súčasníkov (participant sa narodil až v 70. rokoch). Ako vyplýva z výpovedí, kultúrno-historické súvislosti individuálnych životných príbehov nie sú len kontextom utvárania osobnej identity, ale jej dôležitou súčasťou.

5.1.3 Rozchod rodičov

Účastníci rozhovorov hovorili o tom, aké následky mal rozchod rodičov na ich vlastný postoj k manželstvu:

Ot.: „A vaše vzťahy – teda – s rodičmi boli – ako by ste ich hodnotila vy?“ – Odp.: „Moje vzťahy s rodičmi? Poznačené tým, ako žijeme. Pretože mala som otca Maďara, ale moja mama sa nepresťahovala do Maďarska a otec nechcel prísť na Slovensko, takže som žila tiež iba s mamou. Ale – bola som šťastná, že žijem s mamou, keď som videla, ako sa hádajú tam, kde sú obidvaja rodičia, a vždy som si hovorila – radšej jeden rodič v plnej domácnosti, ako dvaja rodičia v pekle.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povoláním učiteľka.)

Participantka dávala nedorozumenie medzi svojimi rodičmi do kontextu s tým, „ako žijeme“, s atmosférou v celej spoločnosti. U svojich rodičov – a nielen u nich – videla nedostatok vôle prispôbiť sa jeden druhému. Ideológiu HZ, naopak, vyjadruje životná stratégia „žiť pre druhých“. Participantka vyjadrila aj pocit frustrácie zo svojho vlastného neúspechu pri vytváraní rodiny:

„My potrebujeme vytvárať takéto rodiny. Ja si to plne uvedomujem, pretože – ako som spomenula – aj sama vychovávam deti bez otca. Ja som bola nešťastná, snívala som o otcovi, o –

kompletnej rodine, a nedokázala som to. Zrejme preto, že som príliš hlboko v srdci cítila nedostatok otca, a – život je taký, že – Boh nás učí veľmi jemno a citlivo.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povoláním učiteľka.)

V tejto výpovedi je obsiahnutá téma rozchodu ako zlyhania, ktoré sa prenáša na ďalšiu generáciu. Zlyhanie rodičov môže disponovať deti k zníženej dôvere v svoje schopnosti vytvoriť stabilný vzťah a k pocitu, že sa to opakuje v ich vlastnom manželstve. Čím možno kompenzovať zníženú sebadôveru? Prijatím identity člena HZ, kde jedinec uzatvára stabilné manželstvo.

Nasledujúca účastníčka výskumu už prešla výberom partnerov a v súčasnosti je vydatá. Predtým bola aj ona skeptická k svojej možnosti žiť v partnerskom vzťahu:

„...pochádzam z rozvedenej rodiny, a rozviedli sa naši, keď som mala tých deväť rokov asi zhruba, aj keď v tom čase som si nejak neuvedomovala, že by ma to otriasalo, ale neskôr som si uvedomovala, že ma to dosť, tak vnútorne bez nejakých takých vonkajších zmien, no – hm – potom už, keď človek jako po tej osemnástke ako začne človek pracovať, tak – tak určite tam už po tej dvadsiatke prišli nejaké tie také jako otázka partnerstva, a to bolo také dosť – jak by sa to mohlo povedať – také určité hľadanie, no ale na druhej strane aj také sklamanie z – taký pohľad do reality, ako fungujú dnešné vzťahy aj mojich známych – rodinných, kde sa to všetko rozpadá a kde vlastne človek už nejak prestáva veriť v nejaké to manželstvo, v ne – jako v trvajúce, by som povedala ako celo – celoživotne, hm, v nejakú tú rodinu v tej vernos – vo fungovanie tých vzťahov, a v nejakú tú lásku, hej, takže ako v tomto takým nejakým postupne po už vlastne – už po dospie – vlastne už v tej dospelosti som si nejak tak začala aj seba nejak tak zaraďovať, a si utvárať vlastný obraz, ktorý mi – vlastne, ovplyvňovala to tá me – vlastne skutočnosť, a okolnosti, spôsob života ako našej spoločnosti, médiá. Neviem, niečo konkrétnejšie ešte k tomu... Že v podstate ako som, že nejakých tých okolo dvadsaťpäťky som to tak nejak uzavrela, že ... že neverím nejak veľmi na lásku, ako – nejaký ten vzťah občas, možno, som si povedala, ale nejak som si nemyslela, že sa chcem viazať ako vôbec do manželstva, mať deti, a nejak som to myslím že aj vzdala vnútorne, ako som to nejak tak zahodila, že – z čoho moji rodičia boli ako veľmi smutní, keďže – ako mama sa aj druhýkrát vydala, tak pochádzajú obidvaja z rozvedeného manželstva a nejak ich to veľmi – nedalo takú nejakú veľkú nádej do budúcnosti v mojom živote..“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Účastníčka výskumu vyjadruje názor, že manželstvo je inštitúciou, v ktorú treba veriť. Rozpad manželských a rodinných vzťahov, ktorý pozorovala vo svojom okolí, spôsobil jej stratu viery v ich trvácnosť. Pritom „neverím nejak veľmi na lásku“ a rezignovať na možnosť manželstva neznamenal oľahostajnosť. Účastníčka výskumu túžila mať rodinu. Podľa nej učenie HZ jej pomohlo uvedomiť si túto túžbu, prekonala svoju skepsu a nabrala odvahu pre účasť na výbere partnerov:

„...nevím, či poznáte teóriu vlastne Princípu, tak ako k – vrátim sa k tej odpovedi predtým, tak mi to trochu ujasnilo také moje vnútro, že – že vždy túžim po rodine a po tom, aby som bola –

teda mala – úplnú rodinu, no a som požiadala o výber partnera, hej...“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

V prípade participantov existuje vzťah úzkej zhody medzi učením („teóriou“) Princípu a ich „túžbami“. Keďže účastníci rozhovorov sa na svoje túžby pozerali už zo zorného uhlu osvojenej ideológie, svoju rolu tu zohrala atribúcia – dodatočné formulovanie svojich túžob. Na účastníkov výskumu negatívne vplývali nielen vzory svojich vlastných rodičov, ale aj manželstvá v širšej rodine. Nasledujúci participant si všímal nielen „vzdialenú rodinu“, ale aj skúsenosti kolegov – brigádnikov:

Ot.: „Spomínali ste, že – máte také – že vaši známi alebo ľudia z vášho okruhu že mali také negatívne skúsenosti aj s tými partnerskými vzťahmi. Mali ste na mysli nejakých konkrétnych ľudí okolo vás?“ – Odp.: „Oh – hlavne aby ja som pracoval ako brigádnik hlavne ako s tými ľuďmi, ktorí ako – ja neviem – na družstve keď som robieval, ešte na strednej škole, som robieval, v roľníckom družstve, alebo – na stavbu keď som chodil pomáhať, tak ako títo, v takejto oblasti. Chlapi – no na strednej škole ako väčšinou neboli tí kamaráti akože ženatí alebo tak, tak s tým som – tým som ako nedôveroval nejak, eee – v rodine takisto, ako – nevravím, že konkrétne v mojej ... ako – nevravím, že konkrétne v mojej akože – akože moji rodičia že by mali nejaký veľmi extrémne zlý vzťah; mali nejaké ako problémy, ale nie nejaké – akože videl som aj horšie, ale – napríklad akože u takej vzdialenejšej rodiny, čo sme mali, tak som videl, že tam boli dosť veľké problémy.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Zreťazenie slov „nebol veľmi extrémne zlý“ má mať na poslucháča zmierňujúci účinok. Účastník výskumu chcel byť na jednej strane otvorený, na druhej strane nechcel hovoriť o vzťahu svojich rodičov v negatívnom význame.

5.1.4 Problémy participantov vo vzťahu k rodičom

Participantí väčšinou naznačovali od detstva trvajúce problémy vo vzťahu k rodičom (ak sa problémy týkali len jedného z rodičov, bol to vždy otec). V tejto problematike boli najmenej otvorení a najmenej konkrétni, čo poukazuje na chúlitosť témy. Vo výpovediach sa spontánne objavovali obsahy poukazujúce na to, že participantí vnímali vzťahy s rodičmi problematicky.

Nasledovný účastník výskumu spomína tieto problémy len akoby mimochodom, pri odpovedi na inú otázku:

Ot.: „A ako je to vlastne so vzťahom k vašim rodičom? Zmenil sa nejak, alebo tolerujú, alebo naopak vám fandia teraz?“ – Odp.: „No – mojich rodičov – na mojich rodičov som nebol nikdy moc fixovaný tak nejak, ani oni na mňa; hovoril som o nezávislosti, a dá sa to

prejavovať v tom, že vlastne som nejako sa staral o seba dost' v ranom útlom veku...“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ.)

Výpoveď naznačuje odstup vo vzťahu s rodičmi. Participant neuviedol negatívne pocity, avšak vzťah rodičov s dieťaťom považoval za chladné. Časť účastníkov výskumu problémy vo vzťahoch len nepriamo naznačila, a to konštatovaním, že po identifikácii s členstvom v HZ sa ich vzťahy zlepšili:

„Alebo v rodine, hej, že som k rodičom aj s bratom som mohol vytvoriť taký lepší vzťah na základe toho tohto (myslí – na základe učenia Princípu – pozn. autora).“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participant sa venoval aj kazateľskej činnosti, dá sa teda predpokladať, že sa oboznámil s učením Princípu a praxou hnutia viac než bežní členovia. Výpoveď súčasne poukazuje na možnosť, že zlepšenie vo vzťahoch bolo následkom toho, že vstupom do HZ jedinec modifikoval svoje postoje a správanie voči rodičovským autoritám.¹

Niektorí účastníci výskumu hovorili o otvorene konfliktnom vzťahu priamym spôsobom:

„...a celý ten vývoj v tej puberte na strednej škole, a tak ďalej, sa rozvinul tak, že my sme, žiaľ, ako ja s otcom, nekomunikovali. Medzi nami sa vytvoril taký nie práve najlepší vzťah, ktorý bol podmienený tým, že on si trochu rád vypil, a to robilo aj v rodine problémy. Ja som mu to nechcel tolerovať. Aj som mu to párkrát povedal, a tým sa vytvoril taký vzťah, že my sme moc nekomunikovali.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Participant v tomto prípade otvorene pomenoval príčinu zlého vzťahu s otcom ako následok požívania alkoholu. Nasledujúca participantka výskumu – nečlenka, avšak sympatizantka s hnutím – spomína hostilné, agresívne správanie otca:

„...som v podstate riešila akurát také úplne bežné otázky chápania vzťahov trebárs v rodine, ale tiež neriešila, len som sa snažila a narážala som trebárs na – na múr zo strany rodičov, keď neboli schopní verbálne so mnou komunikovať, keď – keď otec napríklad povedal mojej starej mame niečo nepekne, a keď som sa pýtala prečo, tak ma napríklad konkrétne poslal do boha, hej, tak som odišla do kostola a – a keď trebárs mi dal facku a – zas som odišla tam, kde ma poslal v úvodzovkách, a medzitým keď matka chcela vysvetlenie, že kde som odišla, tak rozbil lampu, lebo nevedel ako – a to boli také veci, kedy ja som sa zamýšľala nad tým, že prečo je taký. Prečo napríklad – alebo chcela som s ním rozprávať o probléme, a on nedokázal komunikovať, nanajvýš tak skričal po mne a buchol dvermi, ale vždy som sa zamýšľala nad tým, prečo je taký.“

¹ Pozn.: Podobné javy sme zaradili do kategórie „Sebazdokonalenie“. Tejto témy sa týka podkapitola 5.1.4

Proste bol večný otáznik, prečo.“ (Žena, 35-ročná, vydatá, ukončená VŠ, asistentka obchodného zástupcu.)

Postava otca sa javí ako nevypočítateľná vo svojej agresivite, príčiny jej správania sú pre dieťa netransparentné.

Domnievame sa, že kritické hodnotenie svojej vlastnej pôvodnej rodiny nie je špecifické pre participantov nášho výskumu; svedčí skôr o úprimnosti a otvorenosti výpovede.

Vzťahy s rodičmi sa skomplikovali aj v dôsledku psychickej poruchy rodiča:

„...čo je pre mňa veľmi dôležité, čo veľmi ovplyvnilo môj život, je, že môj otec trpí dlhú dobu dosť vážnou psychickou chorobou. To teda veľmi ovplyvnilo môj život, pretože to bolo v istých časových obdobiach veľmi také – každodenné prežívanie dosť intenzívne rôznych stavov a problémov, ktoré s tým súvisia. ...“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Vážne psychické ochorenie nemusí znamenať zhoršenie vzťahov v rodine, avšak môže sťažiť komunikáciu s chorým. Participantka nehodnotila svoj vzťah s otcom ako zlý, avšak zrejme nebol plnohodnotný: komunikovala s ním prostredníctvom matky:

„...u nás v rodine je to dáko tak, že otec je skôr veľmi pasívny, veľa rozhovorov prebieha s mamou, a on sa potom porozpráva s mamou(smiech) môj otec ma má veľmi rád, to som si istá, aj ja mám svojho otca rada ... len ako – s mamou sa dokážu lepšie porozprávať ako so mnou.“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Hoci participantka vyznala, že má svojho otca rada, spôsob komunikácie s ním naznačuje absenciu jeho vplyvu ako transparentnej rodičovskej autority a transparentnej mužskej roly, ktorá by poskytla funkčný model pre jej vlastný dospelý život.

Či už boli vzťahy s rodičmi chladné, otvorene konfliktné alebo poznačené psychickým ochorením, v kontexte vytvárania identity je relevantné, že rodičovské postavy neslúžili ako identifikačný model pre participantov. Súčasne je dôležitou skutočnosťou, že v ich rodinách malo významné postavenie náboženstvo. Oba faktory – nedostatok identifikačných modelov v primárnej rodine a silná náboženská viera – viedli k hľadaniu alternatívneho spôsobu náboženského života.

Ako vlastne hodnotiť životnú líniu hľadania zmyslu života spojenú s náboženskou (duchovnou, a pod.) konverziou? Ponúka sa možnosť stanoviť dva typy životnej

trajektórie – „bezstarostné užívanie si mladosti“ a „problémy s hľadaním sebaurčenia“ – ako „zdravý“ a „nezdravý“, prípadne „prispôsobivý“ a „neprispôsobivý“ – a vyhlásiť prvý typ za hodnotnejší. Avšak, ak sa pohybujeme v humanistickom a existencialistickom diskurze, ako hlavné kritérium pre posudzovanie kvality života nestanovíme prispôsobivosť. Intenzívne prežívanie životných kríz budeme tematizovať ako problém na riešenie, a tým aj príležitosť na osobnostný rast.

Participant väčšinou premietli svoje skúsenosti s rodinnou výchovou do svojho vlastného príbehu pripojenia sa k HZ. Nebola to celkom náhoda, že ich oslovilo práve hnutie, ktoré sa okrem náboženskej viery vyznačuje výraznými rodičovskými postavami zakladateľov – svojho druhu náhradných rodičov. Identifikovali sa s ideológiou, ktorá vyjadruje základnú potrebu stabilnej rodiny.

Vyskytla sa však aj výpoveď o dobrých rodinných vzťahoch v trojgeneračnej rodine, kde rodičia aj starí rodičia boli vysokoškolsky vzdelaní a verejne činní:

„Ja som z dobrej rodiny, vďaka Bohu, kde ako môžem povedať, že som dostal naozaj veľa lásky od rodičov, žili sme aj dokonca tak, že sme mali možnosť zažiť aj staršiu generáciu, spolu s nami sme žili vlastne aj so starými rodičmi v jednom byte, nikdy nám to nevadilo, že by sme sa tlačili, alebo nejak – bolo to pre nás niečo také prirodzené, ako – prijímať aj výchovu aj od starších rodičov, od starých rodičov, zároveň naši rodičia – oni sú takí viac verejne žijúci ľudia, otec bol učiteľ na vysokej škole, mama je lekárka, takže bolo to aj také prirodzené, že starí rodičia nám v tomto pomohli, a my sme mali možnosť o to intenzívnejšie zažiť lásku v rodine, že sme ju dostávali aj od rodičov, aj od starých rodičov, a dennodenne.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Táto výpoveď nenaznačuje žiadne problémy vo vzťahu k rodičovským postavám, hovorí o milujúcom, akceptujúcom prístupe rodičov a významnej role starých rodičov pri výchove. Podobne vypovedal aj „Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg“, ktorý označil svoju primárnu rodinu za harmonickú, bez vážnejších konfliktov. V jeho prípade sa k HZ postupne pridala celá rodina, avšak po čase v hnutí ostal len participant a jeho brat, ostatní členovia rodiny sa „odpojili“ (čo participant pripísal negatívnym informáciám rodičov o hnutí). Obaja vypovedajúci mali spoločný záujem vyhl'adávať rôzne duchovné autority a rozhodovali sa, ku ktorej sa prikloniť. Žiadne problémy vo vzťahu k rodičom neuvádzala ani „Žena, 32 – ročná, slobodná, zasnúbená, VŠ – filozof. fakulta, obor filozofia“.

Účastníci výskumu pokladali za dôležité vzory, ktoré na nich pôsobili v detstve. Typicky sa v ich výpovediach stretáme s problematickými identifikačnými vzormi a následne s ťažkosťami identifikovať sa s rolou partnera/partnerky a manžela/manželky.

Členstvo v HZ mohlo byť jednou z možností, ako tieto nedostatky kompenzovať. Našli sa však aj traja takí, ktorí o týchto ťažkostiach nereferovali. Hoci výpovede väčšiny účastníkov výskumu podporujú tvrdenie o tom, že členstvo v HZ motivoval priebeh primárnej socializácie, toto tvrdenie neplatí pre všetky prípady. Treba pripustiť, že pre vstup do HZ existuje viacero motívov.

5.1.5 Sebahodnotenia participantov

Niektorí účastníci výskumu charakterizovali samých seba ako už od detstva „citových a introvertovaných“:

„...pretože som bol tak nejak o otvorený alebo taký typ citový a introvertovaný...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Aj ďalší účastník rozhovoru charakterizuje svoju „pôvodnú povahu“ ako plachého, do seba uzatvoreného jedinca:

„...predtým som žil v takom svojom svete, kam som sa bál niekoho vpustiť častokrát, a ... nezaujímal ma trebárs ten svet tých druhých ľudí ... som bol viac taký utiahnutý človek a ťažko sa mi trebárs nadväzovali také hlbšie vzťahy...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Iní zas zdôraznili svoj optimizmus, rebelantstvo a odpor voči inštitúciám a voči organizovaným aktivitám:

„...a preto (pretože – ako na inom mieste sám spomína, aj rodičia a starí rodičia boli k nemu v detstve dobrí a láskaví – pozn. autora) pre mňa bola taká samozrejímavá viera vo víťazstvo dobra v mojom živote, a vôbec v živote ľudstva.; ... ja nie som človek, ktorý by si zakladal na členstve v nejakej organizácii, a už vôbec nie čo sa týka takýchto ako duchovných hodnôt; skôr by som povedal, že som bol ... alebo som taká rebelantská povaha, a skôr som inklinoval fakt k takej – nie že by som bol anarchista, ale to moje myslenie bolo skôr také akože – pokiaľ bolo niečo organizované, ja som k tomu nikdy nemal dôveru, a neveril som, že takým spôsobom sa môže dosiahnuť nejaká zmena v spoločnosti...“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Účastník rozhovoru myslel predovšetkým na inštitucionalizované náboženstvo, ktorému pred svojím pripojením sa k HZ nedôveroval, hoci sám sa považoval za veriaceho.

Rebelantstvo sa týkalo aj vzťahu k monopolnej ideológii komunistického režimu:

„A keďže som bol svojím spôsobom aj zvnútra taký rebel, tak – jednoducho – jasne formulované myšlienky, povedzme aj – keď to nazvem, že – to antikomunistické učenie – povedzme – reverenda Moona – mi ukázalo zároveň také jednoznačné postavenie sa či už z hľadiska demokracie...“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Participant kriticky hodnotili svoje osobnostné nedostatky z obdobia pred pripojenia sa k HZ. Po pripojení cítili, že sa s nimi vyrovnávajú, posilňujú či zdokonaľujú. Obdobie po pripojení potom prežívali ako obdobie vyrovnávania sa s nimi. V nasledujúcej výpovedi participant kriticky vníma svoje nedostatky v období pred pripojením – nedostatky v nadväzovaní vzťahov a prevládajúce pesimistické ladenie. Ich odstraňovanie vidí ako proces, ktorý stále trvá:

„Skôr nedostatok sebavedomia celkovo ako. Nejak taká – neschopnosť nájsť si priateľov, tak ako viacero, alebo tak – tak aktívnejšie nadviazať styk. Nejak s druhými. Tak asi by som to charakterizoval ... vlastne takým najväčším mojím problémom, čo som mal, bol taký – ja neviem – pesimizmus, alebo taká negativita, a – no – tak samozrejme, že pro – problémy ako sa nevyriešia zo dňa na deň, a človek vlastne každý deň ako hľadá niečo nové, a tie boje – tie sa opakujú, a stále na inej úrovni.“ (Muž, 23-ročný, slobodný – zasnúbený, ukončená SŠ, študent na VŠ.)

Účastník výskumu hovorí o svojej povahe v minulom čase. Podľa učenia Princípu totiž pôvodná „padlá povaha“ patrí minulosti, členovi HZ ju treba zmeniť. Jej kritické hodnotenie a korigovanie nedostatkov je súčasťou náboženského poslania. Nasledujúca participantka kriticky hodnotí svoju impulzívnu povahu, ktorú jej pomáha krotiť partnerský vzťah nadviazaný v hnutí:

„...napríklad ja sama osebe som dosť taká prudká osobnosť (smiech) a mnohokrát viem, že nemala by som nejak rýchlo príliš reagovať, ale nie vždy dokážem nejak svoje emócie zachovať nejak tak – no – pribrzdiť, alebo neviem čo. Takže akože ja viem, že sa nezmením hneď, ale tak snahou nás obidvoch je, že sa to akože dá vyriešiť všetko, môžeme si niečo vysvetliť, a tak. Proste pokiaľ vidím, že ja sa snažím, aj ten druhý sa snaží, tak ako mi to dáva nádej.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Jedinec niekedy reflektuje nepriemný fakt, že konflikty vo vzťahoch spočívajú v ňom samom, a cíti sa bezmocný. Nádej, o ktorej hovorí citát, sa vzťahuje k snaženiu oboch partnerov, vedenému ideológiou HZ: vierou v existenciu pravidiel, ktoré umožnia pochopiť toho druhého.

Sebahodnotenia účastníkov výskumu prinášajú rôzne osobnostné charakteristiky. Participant majú spoločný kritický pohľad na svoju „pôvodnú povahu“ a snahu prekonávať svoje nedostatky.

5.1.6 Životné hodnoty

Podľa účastníkov výskumu boli dôležitými hodnotami náboženstvo, prípadne morálne hodnoty, potreba stáť na strane dobra. Nemuseli byť vždy definované nábožensky. Účastníci rozhovorov mali pocit, že vo svojom hodnotovom smerovaní sa odlišovali od majoritnej spoločnosti, ktorú z tohto hľadiska hodnotili značne kriticky¹. Svoj hodnotový systém tematizovali jednak ako kognitívne modely – spoznanie pravdy, Boha, zmyslu života a pod., jednak ako návod, zásady či pravidlá dobrého života. Často pritom používali slovník učenia Princípu – pravá láska, srdce a pod. Niektorí účastníci rozhovorov formulovali svoje pôvodné hodnoty ako úplne bežné „svetské“ záujmy:

„No – som bola dosť ako zaneprázdnený človek, tak dosť bola pre mňa dôležitá taká voľnosť, by som povedala, a v tom čase bol to – ako ja som sa upriamovala na tancovanie, tak to bolo ako také dôležité, z týchto tak – takých vecí, čo teda ako fungovali...“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participantí uvádzali ako dôležitú hodnotu spolubytia s druhými:

„...pre mňa bola dôležitá úprimnosť a tiež vzťahy medzi ľuďmi. Blízke vzťahy medzi ľuďmi.“ (Žena, 33-ročná, vydatá, ukončená VŠ, zamestnankyňa v súkromnej firme.)

Najčastejšie uvádzanými hodnotami boli morálne hodnoty. Treba však brať do úvahy, že túto oblasť participantí intenzívne kultivovali praktizovaním svojej viery a diskurzom v spoločnosti (preto o nich hovorili s použitím zhodného slovníka). Ťažko preto odlišiť, ktoré z nich boli „pôvodné“ a ktoré získali až počas pôsobenia v Hnutí zjednotenia a pripísali ich aj svojej minulosti.

Člen Hnutia zjednotenia formuluje svoje hodnoty ako hodnotu spoznania pravdy:

„Ja stále vlastne sa zaujímam o také – jako – vzťah človeka k Bohu. Ako – nie výlučne ako – proste že ten je z takého náboženstva, ten z takého, ale – tak, ako – prakticky, že čo to človeku prináša. A stále ma zaujíma ako taká – také niečo, čo je pravda. Že č – čo je skutočné, aké sú naozajstné hodnoty, a hlavne ako to previesť do praxe.“ (Muž, 23-ročný, slobodný – zasnúbený, ukončená SŠ, študent na VŠ.)

¹ Pozn.: O vzťahu k majoritnej spoločnosti pojednáva text nasledujúcej kapitoly „Obdobie pred pripojením“.

„Pravda“ je v uvedenej citácii nadkonfesijná – podobne ako deklarovaná snaha HZ zjednocovať svetové náboženstvá. Participant definuje „ozajstné hodnoty“ ako také, ktoré možno „previesť do praxe“, čiže hľadá v nich motívy pre svoje praktické konanie.

Iný účastník hovorí o hodnotách morálky konkrétnejšie:

„Tak to sú hodnoty – možno to znie ako taká fráza, ale – sú to hodnoty ako srdce, pravá láska, čistota človeka, úprimnosť, srdečnosť. To aby sme v našich vzťahoch medziľudských boli žičliví, prajní, aby sme si vedeli odpustiť, a tie základné ľudské hodnoty, ktoré nakoniec nemusia ani náboženstvo propagovať, však častokrát to počujeme v nejakých živých slovách, alebo ľudia o tom vedia, len nežijú veľmi podľa toho...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Participant hovorí o potrebe skutočne žitej a nielen deklarovanej morálky. Súčasne nepriamo kritizuje majoritnú spoločnosť za rozpor medzi tým, čo sa deklaruje („živé slová“), a tým, ako sa žije.

Duchovné hodnoty sa vyskytovali nielen výlučne, ale aj v kombinácii s bežnými profánnymi kultúrnymi a spoločenskými záujmami:

Ot.: „...čo bolo pre vás také dôležité, ktoré konkrétne veci boli pre vás dôležité? Významné v živote predtým?“ – Odp.: „... (povzdych) Hodnoty podaktorých – človek sa uznáva ako človek. Dobro, spravodlivosť, múdrosť. Vzťahy, založené na láske. A taká istota nezradiť.“ – Ot.: „Čiže toto bolo u vás už predtým, vždy?“ – Odp.: „Bolo. Bolo už predtým.“ – Ot.: „A z takých materiálnych vecí keby ste mohli povedať, že čo – čo bolo pre vás, keďže ako gymnazisti ste mali nejaké koničky alebo niečo podobného?“ – Odp.: „Koničky – ako študentka som si myslela, že divadlo nebude, keď tam nepôjdem, že nová premiéra filmu sa neuskutoční, keď tam nebudem, že nebude koncert, keď tam neprídem, proste – všetko, čo sa týka kultúry plus – hm – zo športu snád' tá turistika, mala som rada chodiť na výlety, do zahraničia, a vôbec poznávať krajinu a ľudí, a – hodne som čítala...“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povoláním učiteľka.)

Morálne hodnoty majú byť stabilné. Participantka ironizuje „svetské“ hodnoty – šport a kultúru. Za dôležité ich považovala len v určitom období, „ako študentka“.

V nasledujúcej citácii majú duchovné hodnoty podobu „kresťanského postoja“:

„Tak môžem povedať, že predtým som to cítil akože v takom zmysle, že stále som sa pokúšal akože neviem – taký kresťanský postoj ako žiť, akože skutočne poctivým kresťanským životom...“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Vlastnosťou, ktorá sa viaže k morálnym hodnotám a ktorá sa sama osebe stáva hodnotou, je autentickosť ich prežívania v každodennom živote. Účastník výskumu sa

o to stále pokúšal, avšak zrejme sa mu to nedarilo k jeho plnej spokojnosti. Podobný problém mal aj nasledujúci účastník rozhovorov:

„...predtým som to cítil akože v takom zmysle, že stále som sa pokúšal akože neviem – taký kresťanský postoj ako žiť, akože skutočne poctivým kresťanským životom, ale stále tam bolo také obdobie, že to išlo do úzadia, a zasa pre – prišiel ten svetský spôsob života, a sa to tak prelínalo – povedal by som, že – mesiac po mesiaci, až bolo to v takom akože protiklade, a stále som akože sa snažil viac prebojovať akože k tomu kresťanskému životu, ale na druhej strane nemal som akože dost' síl, pretože som akože vo vnútri sám chápal, že musím akože tú svoju vieru podložiť aj skutkami.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Participant vyslovil životnú skúsenosť človeka, ktorý chcel svoje morálne hodnoty žiť autenticky, teda aplikovať ich vo svojom každodennom živote. „Svetský spôsob života“, ktorý sa riadi odlišnými hodnotami, ho však nútil, aby sa mu prispôbil. Príslovka „predtým“ sa viaže k okamihu pripojenia sa k HZ. „Predtým“ nedokázal dôsledne žiť podľa morálky, ktorú vyznával. „Potom“ sa odohrávalo v prostredí HZ, kde sa členovia navzájom podporujú vo svojom novom živote, kde viera je podložená skutkami.

Potrebu autenticity vyjadrila aj nasledujúca participantka:

„...žiť s Bohom naozaj, že by akože nejak tak chytiť sa niečoho a proste nech tam život je jedno a nieže teraz keď som v kostole, tak tam kňaz ví lepší, ale keď som doma, ja viem lepšie. Takže ako mňa nezaujímalo proste tak – niečo také naozaj pravé. Akože keď to beriem vážne, tak vždy to beriem vážne. Keď nejaké hodnoty sú pre mňa hodnotami, tak nielen v kostole, keď tam stojím, ale akože vždy.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Účastníčka výskumu kritizuje spôsob života, pri ktorom sa jedinec riadi dvoma hodnotovými systémami – „kostolným“ a „domácim“. Podľa nej život má byť „jedno“ – morálne hodnoty ho majú integrovať do jedného celku. Autentické prežívanie životných hodnôt zahrnuje aj potrebu ich trvácnosti – hodnoty nemožno relativizovať: sú platné „vždy“. K „pravému“ životnému plánu patrí toto „vždy“, pretože dodáva identite jedinca pocit životnej kontinuity.¹

Hodnotou môže byť aj názorová pevnosť, o ktorej hovorí ďalšia výpoveď:

„...ja nemám problém stretnúť sa s ľuďmi, s ktorými som sa stretal pred dvadsiatimi – tridsiatimi rokmi, možno príde medzi nami aj ku konfliktu, pretože ja mám zase svoj názor, ktorý nemienim meniť, ako vietor zafúka, a tým ale nechcem povedať, že môj názor je jediný správny a jediný možný na celom svete. Ja v tomto som fakt demokratického presvedčenia, že každý človek má mať svoj vlastný názor, nebyť ako handra vo vetre, a podľa toho konať.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

¹ Pozn: Tému kontinuity budeme podrobnejšie spracúvať v kapitole „Obdobie po pripojení“.

Účastník výskumu prežíva seba samého ako človeka, ktorého dôležitou hodnotou je stáť si za svojím presvedčením. „Názor, ktorý nemieni meniť, ako vietor zafúka“, je jeho „princípový“ svetonázor. V bežnej spoločenskej konverzácii sa považuje za spoločenský priestupok vážne sa rozprávať o svojej viere či presvedčeniach či obhajovať v tejto téme svoj názor voči iným. V diskurze väčšinovej spoločnosti ide o intímnu tému, o ktorej sa na verejnosti veľmi nehovorí. Pre člena HZ je to, naopak, aktuálna spoločenská téma. Hovoriť o nej (svedčiť) je jeho poslaním. Bývalí spolužiaci a vôbec ľudia z prostredia mimo HZ ťažšie tolerujú iniciatívne predkladanie svetonázorových tém, čím môžu vznikáť konflikty.

Zhrnutie

Vo výpovediach o detstve sme identifikovali tieto témy:

1/ Morálne hodnoty a presvedčenie o vyššom zmysle života, typicky ukotvené v tradičnej náboženskej viere, výnimočne aj inšpirované filozofickou či ezoterickou literatúrou: v živote všetkých účastníkov výskumu mali stálu platnosť, neboli relativizovateľné. Dôležité bolo uplatňovať ich v bežnom živote. Slúžili jednak ako kognitívny model – spoznanie pravdy, zmyslu života, božej vôle a pod., jednak ako návod na dobrý život: prijatie spôsobu života, zásad a pravidiel, podľa ktorých treba konať. Účastníci výskumu zdieľali tieto hodnoty s dospelými autoritami, ktoré im ich sprostredkovali, a na nich budovali svoju identitu.

2/ „Svetské“ hodnoty (šport, tanec, kultúra): tie sa síce vo výpovediach vyskytovali, neboli však najdôležitejšie a neboli trvalé, ale viazané na vek. Patrili predovšetkým do minulosti, v prítomnosti ich význam pre účastníkov ustupoval.

3/ Kritický vzťah k spoločnosti: prejavovali ho všetci účastníci výskumu. Vyjadrovali ho ako odmietanie neúcty, arogancie, cynizmu, konzumovania alkoholu, absencie duchovného ukotvenia – v čom videli dominantné črty majoritnej spoločnosti. Tento svoj postoj zaujali už dávno pred pripojením k HZ. Reagovali odstupom, prípadne začlenením sa do rovesníckych skupín, s ktorými mali podobnú hodnotovú orientáciu.

Vytváranie identity je v dospievaní a dospelosti osobnou zodpovednosťou a osobným rozhodnutím každého jednotlivca. Na druhej strane existuje aj zodpovednosť výchovných autorít a majoritnej spoločnosti za stav, v ktorom sa nachádza. Erikson naznačuje spoločenskú spoluzodpovednosť za utváranie identity mladého človeka takto: „Jestliže sociální uspořádání nedokáže nabídnout žádnou životaschopnou alternativu,

může to vše vést k náhlé a někdy i hraniční regresi ke konfliktům nejčasnějších zkušeností vnímání „já“, téměř jako zoufalé pokusy o znovu – narození.“ (Erikson, 1999, s. 72.)

4/ Vzťah spolubytia s rodičovskými autoritami: typicky sa vyskytoval problematický vzťah k rodičom, ktorí preto neslúžili ako identifikačný model pre ďalší život. V primárnej rodine bola problematická predovšetkým postava otca; v jednom prípade absentovali vo výchove obaja rodičia. Traja účastníci výskumu však charakterizovali vzťahy ako bezproblémové a ovzdušie v primárnej rodine ako harmonické.

Charakter vzťahu s rodičovskými autoritami vplýval aj na spôsob utvárania identity v neskorších obdobiach života. Prejavovalo sa to a/ v hodnotení udalosti konverzie, b/ v interiorizácii rodičovských konfliktov autorít a c/ v utváraní vzťahov k rodičom po pripojení sa k HZ.

a/ Ak participanti vnímali sprostredkujúce osoby ako pozitívne identifikačné vzory, vo svojich výpovediach zdôrazňovali kontinuitu svojho vývoja a vstup do Hnutia zjednotenia nevnímali ako zlom v životnej línii.

Typicky však vnímali tieto sprostredkujúce osoby ambivalentne – na jednej strane ich rešpektovali, súčasne však nemohli prijať niektoré aspekty ich správania (kritizovali aj ich praktizovanie etických či náboženských hodnôt). V takom prípade neskôr vnímali svoju konverziu ako niečo úplne nové, ako prudkú zmenu v životnej orientácii.

b/ Konflikty rodičov, ktoré viedli k zániku manželstva, mali za následok nižšiu sebadôveru participantov vo vzťahu k ich budúcemu partnerstvu a rodičovstvu. Títo participanti mali ambivalentné postoje voči založeniu rodiny: na jednej strane cítili túžbu založiť si rodinu, na druhej strane mali obavy z možného neúspechu. Často rezignovali aj na partnerský život. Jedna výpoveď podala svedectvo o konflikte v hodnotovom diskurze primárnej rodiny. Spočiatku sa účastníčka výskumu identifikovala so všetkými rozpornými stanoviskami, zvnútornila ich ako svoj vlastný intrapsychický konflikt a snažila sa tieto rozpory sama v sebe vyriešiť. Tak sa usilovala vytvoriť si svoju životnú filozofiu. Hľadala ju aj v rovesníckej skupine. V tom spočíval význam hodnotovo či priam nábožensky orientovaných skupín pre účastníkov výskumu.

c/ Tí participanti, ktorí naznačili problém vo vzťahu k rodičom a chceli sa od nich odlíšiť, však nevybočili z diskurzívneho rámca svojej rodiny a prevzali od nich hodnotovú orientáciu. Pretože im chýbali identifikačné vzory, hľadali také, ktoré nemali asociované s negatívnymi pocitmi. Hnutie zjednotenia poskytuje identifikačný vzor –

mocnú, charizmatickú a súčasne zaväzujúcu dvojicu rodičovských postáv – rev. Moona a jeho manželky. Po pripojení sa k HZ participanti výskumu prijali tieto identifikačné vzory a súčasne sa zhoršili ich vzťahy s biologickými rodičmi. Výnimkou boli dve výpovede, podľa ktorých boli účastníci výskumu vychovaní v harmonickej rodine, a jedna ďalšia výpoveď účastníčky, ktorú vychovávala stará mama. Tieto výpovede podávajú obraz jedincov hľadajúcich pravdu v knihách náboženského či ezoterického zamerania, v čom ich podporili ich podobne orientovaní rodičia. Vzťahy s identifikačnými modelmi promárnej rodiny zostali v týchto prípadoch korektné aj po pripojení sa participantov k HZ (v jednom prípade rodičia dočasne vstúpili do HZ).

Sebahodnotenia respondentov týkajúce sa detstva a mladosti obsahujú charakteristiky spoločensky plachých samotárov aj spoločensky angažovaných aktivistov, ľudí, ktorí sa cítili slabí bojovať proti tlakom sociálneho okolia, ako aj „rebelov“, racionálne založených osobností aj jedincov, ktorí sa charakterizovali skôr ako impulzívní. Obsah výpovedí participantov preto nepodporuje závery týkajúce sa povahových črt, ktoré by disponovali participantov pre vstup do Hnutia zjednotenia. Podobnosti medzi nimi sa týkajú spôsobu, ak konštruovali proces primárnej socializácie – osvojovanie hodnôt a utváranie vzťahov k autoritám, ktoré ich vychovávali. U identifikačných vzorov, ktoré im ponúkala spoločnosť, vnímali nedostatky ako dvojtvárnosť, osobnostné problémy, konfliktné rodinné súžitie a pod. Výpovede väčšiny účastníkov výskumu naznačujú, že vstupom do HZ riešili problém identifikácie v primárnej rodine. Nepochybne mohli nájsť aj iné spôsoby riešenia tohto problému. Riešenie, ktoré participanti prijali, zrejme súviselo so zvýšenou senzitivitou na etické otázky. Tento záver je však tentatívny. Potvrdiť alebo vyvrátiť by ho mohol výskum zameraný na spôsob konštruovania identity u mládeže s náboženskou orientáciou v porovnaní s nenábožensky založenými. Treba brať do úvahy aj to, že motív problematickej identifikácie v primárnej rodine nepodporujú všetky výpovede. Podľa skupiny výpovedí o dobrých vzťahoch v nukleárnej rodine treba predpokladať existenciu ďalších motívov, ktoré napokon viedli k pripojeniu účastníka výskumu k HZ.

Výpovede naznačili aj zaujímavú súvislosť medzi konštruovaním vzahov k rodičom v detstve a pocitom kontinuity životnej línie po pripojení k HZ: konštruovanie vzťahov ako pozitívnych súviselo s dôrazom na kontinuitu životnej línie po pripojení, zatiaľ čo konštruovanie vzťahov ako negatívnych súviselo so zdôrazňovaním životného zlomu po pripojení (samozrejme, participanti vnímali pripojenie v každom prípade ako pozitívnu

udalost'). Súvislosť medzi hodnotením svojho detstva a vnímaním kontinuity životnej línie však takisto možno potvrdiť či vyvrátiť len v inak zameranom výskume.

5.2 Obdobie pred pripojením

Obdobím pred pripojením chápeme obdobie bezprostredne pred a počas prvých kontaktov s HZ. Výpovede participantov k tomuto životnému obdobiu obsahovali tieto témy:

- 1/ Identita ako potreba zorientovanosti (Da – sein)
- 2/ Problémy v spolubytí
- 3/ Mystické zážitky
- 4/ Prvý kontakt s HZ

5.2.1 Identita ako potreba zorientovanosti (Da – sein)

„Obdobie pred pripojením“ väčšinou patrilo do prelomového životného obdobia: ukončenie strednej školy a nástup na vysokú školu, teda hraničné obdobie medzi adolescenciou a ranou dospelosťou, alebo vekové obdobie 25 – 26 rokov, väčšinou súvisiace s ukončením vysokej školy.

Počas tohto obdobia naliehavo potrebovali celkovo sa zorientovať vo svojom živote, ujasniť si perspektívy svojej ďalšej existencie. Participant výskumu charakterizuje túto životnú etapu ako hľadanie si svojho miesta v spoločnosti:

„Dá sa povedať, že to bol ten vrchol, kedy som – dá sa povedať – v tom čase – asi tie dva – tri roky, alebo štyri, nejak tak hľadal intenzívnejšie, keď – človek si fakt hľadal svoje miesto v tej spoločnosti. Konkrétne to teda bolo osemnásť a pol roka.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Dôležité je slovo „intenzívnejšie“ v zmysle „vrchol intenzity“. Pocit, že sa človek nemôže stotožniť so svetom a nájsť si v ňom svoje miesto, mal svoju dynamiku. V tomto období, ktoré predchádzalo pripojeniu k Hnutiu zjednotenia, sa tento pocit vystupňoval. Aj nasledujúce citáty vyjadrujú pocit väčšej intenzity či naliehavosti (s použitím prísloviak „veľmi“, „viac“) pri hľadaní životnej orientácie.

V ďalšej výpovedi participant v tomto období zvažoval svoje životné možnosti v oblasti profesionálneho zamerania a ako vyriešiť problematický partnerský vzťah:

„No a vlastne v tom čase po skončení univerzity som veľmi o tom rozmýšľal, aj čo mám robiť. Okrem tých otázok, ktoré som ja kládol Bohu v tom mojom zápase o pochopenie života a zmyslu života, tak som sa aj snažil pochopiť, že čo mám ja konkrétne robiť, čo si mám vybrať za svoju životnú profesiu. Či mám zostať žiť na Slovensku, či trebárs ten vzťah... My sme v tom vzťahu konkrétne (keď hovorím o tom tak osobne), tak tom vzťahu neskončili, ale ja som sa snažil pochopiť, či je dobré v ňom pokračovať, alebo či je lepšie pre nás v ňom skončiť, a ale-...“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Otázky, čo má konkrétne robiť, kládol Bohu. Náboženstvo vo väčšinovom chápaní dnešných veriacich má však funkciu celkového etického smerovania, a nie konkrétneho usmerňovania. Boh v tomto prípade zastával funkciu rodičovskej autority, ktorá ešte rozhoduje za dieťa. Napriek tomu, že svoju rodinu označil za dobrú a harmonickú, zrejme nemal k dispozícii žiadnu autoritu, od ktorej by prijal radu či usmernenie.

V jednom prípade bola dôležitou súčasťou tohto obdobia celospoločenská udalosť – November 89, vzrušujúca atmosféra na Námestí SNP v Bratislave a charizmatik Karel Kryl, ktorý v ňom naštartoval záujem o „duchovnú existenciu človeka“:

Ot.: „...nie je celkom jasné, že či November 89 zohral nejakú úlohu v tomto vašom duchovnom raste, alebo rozhodovaní?“ – Odp.: „Zohral. Ja som bol ako aj tuná na tých manifestáciách, napriek tomu, že som bol stredoškôľák, išiel som z Námestova, čiže nie som z Bratislavy, tak sme docestovali ako z Námestova tuná, a hodne som – napríklad Karla Kryla som počúval, a dosť ma ako – tak som zamýšľal sa viac nad tou duchovnou existenciou človeka, ma ako podnietilo, hlavne tí – tí speváci, čo boli, čo sa týka v tom Novembri, Karel Kryl, alebo...“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Výrazom „charizma“ označujeme schopnosť speváka či skupiny ľudí na námestí inšpirovať participanta svojou osobnosťou alebo atmosférou, ktorú šíрили okolo seba. Tento fenomén je pre vytváranie osobnej identity každého z nás taký dôležitý, že ľudia vyhľadávajú charizmatiké osobnosti a charizmatikú atmosféru.

Hľadanie sa týkalo aj hľadania „pravého“ náboženstva. Účastník výskumu chodil v tom čase na prednášky z religionistiky, zaujímal sa aj o budhizmus a intenzívne si kládol otázky obsahu viery:

„Veril som v kresťanstvo, prijal som Ježiša Krista ako Mesiáša, ale zároveň som ako veľmi intenzívne rozmýšľal o reinkarnácii a o tom vlastne, že ako to je, a myslel som si, že sa rodíme viackrát na tejto zemi. Ale zároveň som veril v Ježiša Krista ako v človeka, ktorý bol jeden jediný tých daných schopností, a ako prišiel naozaj ako Mesiáš, aj keď som nevedel nejak rozlíšiť, že

prečo Ježiš je Mesiáš, a Budha nie je Mesiáš.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Účastník si kládol otázky, ktoré nemožno exaktne zodpovedať, za ktorými sa skrýva jedna podstatná: Ako možno čisto intelektuálnou cestou vybrať „to pravé“ náboženstvo, ak jedinec nevyrastal v náboženskej tradícii.

5.2.2 Problémy v spolubytí

Spolubytie je jednou zo základných existenciálnych charakteristík človeka v Daseinsanalýze. V nasledujúcom texte budeme pod týmto termínom rozumieť blízke vzťahy (partnerské, priateľské) participanta, ako aj jeho vzťah k udalostiam týkajúcim sa majoritnej spoločnosti a jej reakcií na ne.

Obdobie pred pripojením bolo charakteristické insuficientným spôsobom spolubytia, ktoré sa vyznačovalo potrebou nájsť svoje miesto v spoločnosti, pocitom osamelosti, izoláciou od rodiny a celkovo od sociálnych a kultúrnych vzťahov. V jednom prípade sa takéto obdobie vyskytlo dvakrát: po maturite aj po ukončení vysokej školy. Nasledujúca účastníčka výskumu v tomto období riešila pracovné a partnerské problémy:

„...bola som v čase, keď som veľmi rozhodovala, ako vyriešim môj život, lebo som sa zrovna zapojila do mnohých problémov, ktoré nejak tak povznikli.“ – Ot.: „Mohlo to mať nejakú súvislosť s partnerskými problémami?“ – Odp.: „Bolo to – bola to kombinácia rôznych – ako – hej, určite tam bolo, že som sa rozišla s partnerom, mala som – v niečom boli problémy v práci, a bolo to nejak tak – prišlo všetko naraz, tak som sa snažila nejak zúfalo ako vyriešiť tú situáciu, veľa som rozmýšľala o tom, že odídem z práce, čo som po ôsmich rokoch pracovania ako bola, a vyskytla sa mi určitá alternatíva, ktorú som nie veľmi chcela použiť. No a – v podstate som sa ja pýtala, že či je možnosť tuto (v Hnutí zjednotenia – pozn. autora) – tu niekde prac – ako pracovať, ako pomôcť, a vôbec som chcela nejaký čas na také sebaspoznávanie a nejak vo svojom živote – bo som tak cítila, že potrebujem sa nájsť, no.“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Výpoveď hovorí o krízovej situácii, keď sa kumulovali partnerské a pracovné problémy natoľko, že nevidela východisko, strácala sa v nich. Pripojenie sa k HZ bolo riešením jej životnej situácie vo viacerých smeroch (celkové životné smerovanie, práca, partnerské vzťahy). Krízová situácia mala občas aj podobu osamelosti:

„Vtedy som mal záujem, povedzme, o šport, o futbal, mal som záujem trebárs aj o nejaké dievča, alebo o ... o kamarátstvo s chlapcami. Práve v tej dobe som bol v takej situácii, že každý z tých spolužiakov, alebo chlapcov, išiel svojou stranou, do svojho zamestnania, alebo na inú

školu. Takže kamarátstva zo základnej školy, alebo zo strednej školy a týchto maturantov a vysokoškolákov sa nakoniec tak ako rozchádzali, tie cesty, každý išiel inde, alebo mal iné záujmy, alebo sa trebárs oženil, zatiaľ čo ja som nebol ani ženatý, a ani som momentálne nemal žiadne dievča a nemal som poriadneho kamaráta...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Účastník výskumu bol zraniteľnejší rozpadom „kamarátstiev“ (rovesníckych skupín), pretože nemal blízke vzťahy: iné časti jeho výpovede prinášajú evidenciu o chladných vzťahoch s rodičmi, pričom chýbal aj bližší priateľský či partnerský vzťah.

Účastníčka rozhovoru vyrastala v Bratislave. Dobre vychádzala s matkou, udržiavala sporadické kontakty so starými známymi. Rozpad svojej rovesníckej skupiny, ktorý predchádzal jej pripojeniu sa k HZ, pokladá za prirodzený proces:

„Tá partia, o ktorej hovorím, sa rozpadla tak nejak prirodzene kvôli nášmu veku a tomu, že každý získal iné záujmy. Zhodou okolností zrovna v tom čase, kedy ja som sa pripojila sem, takže to bolo nejak veľmi následne, ale teda – to spoločenstvo ľudí tam, ktoré fungovalo na tom dvore, sa rozpadlo len kvôli veku a tomu, že sa každý rozišiel niekde inde. (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Rovesnícke skupiny vo veku puberty a ranej adolescencie patria medzi primárne sociálne skupiny. Na svojich členov majú veľký formujúci vplyv.

V tomto prípade účastníčka rozhovoru so svojou rovesníckou skupinou trávila celé dni prevažne športovaním. Ako sama povedala v inej časti rozhovoru, súčasťou ich skupinovej identity bol pocit, že sa hodnotovo pozitívne odlišujú od svojho okolia:

„...nemyslím na takú partiu, čo sa poneviera. My sme boli naozaj ľudia, ktorí sme mali radi šport...“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Rozpad takejto primárnej skupiny znamenal stratu všetkého, čo skupina predtým poskytovala.

Bratislava je miestom, kam odchádzajú mladí ľudia na rozhraní medzi adolescenciou a ranou dospelosťou kvôli vysokoškolskému štúdiu. Pre väčšinu z nich to znamená obmedzenie kontaktov s rodinou a doterajšími priateľmi. Práve tí zažili pocit osamotenosti vyvolaný sociálnou izoláciou v cudzom meste:

„...to bol ako čas, kedy som išiel zo Žiliny, ako skadiaľ som, zo strednej školy som išiel na vysokú školu, takže tam myslím, že sa tak celkovo mení jako život človeka. To – vlastne – tu už nie som doma s rodičmi, ako to bolo v Žiline, teda, teda celkovo som bol tak samotársky vlastne,

že vlastne ten môj svet sa hýbal medzi školou a domovom.“ (Muž, 23-ročný, slobodný – zasnúbený, ukončená SŠ, študent na VŠ.)

Obdobie pred pripojením bolo spojené aj s pocitom ohrozenia z cudzej kultúry, v ktorej sa participant ocitol. Mladý človek sa po presťahovaní na Slovensko ocitol v kultúrne odlišnom prostredí, kde platia iné normy v medziľudských vzťahoch než v južnej Amerike:

„...ja jednak – kým som vám povedala, ako som prišla do Cirkvi zjednotenia, tak v tej dobe som mala problémy spojené hlavne – keď človek je mladý, tak chlapci prenasledujú dievčatá. Neprenasledujú ju s čistou motiváciou, ale väčšinou majú nečisté úmysly. Keď som sa ocitla v cudzom prostredí, tak – trebárs u nás my môžeme ísť niekam v sprievode nášho otca alebo nášho brata, a tým sme ochránení od toho, že človek bude zväzvaný. Ale keď som ja bola tu, tak som sa zrazu ocitla sama, a nikto neochraňoval ma. Teda ja som musela nájsť vnútornú silu, aby som sa z toho sveta chaosu dokázala proti tomu brániť, a jednak aj oddeliť sa od – ja tomu hovorím – masovej filozofie, ktorá u vás aj po revolúcii – trebárs voľný sex, fajčenie, pitie, drogy, a tak ďalej. Keď človek je pod dohľadom rodičov, to je veľmi dobre, lebo rodičia dávajú také zázemie, človek nerobí také veci.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Príchod z krajiny s prísnejšou konzervatívnou morálkou do liberálnejšieho prostredia vyvolal v participantke pocit ohrozenia – zo strany okolia, ale aj z otvorenia vlastných možností správať sa mimo rámca zažitej morálky. Participantka spomína sex a závislosť na drogách, teda náruživosti ohrozujúce človeka tým, že sa vymykajú jeho vedomej kontrole. Identifikácia s učením HZ, ktoré považuje založenie rodiny za službu Bohu a zameriava sa na kontrolu sexuality, jej pomohlo vyriešiť problém ako odolať.

5.2.3 Mystické zážitky

Vo výpovediach participantov, ktoré sa týkali tohto obdobia, sa častejšie a intenzívnejšie objavovali zvláštne psychické stavy, ktoré označujeme ako mystické zážitky. Prichádzali v kritických okamihoch: v okamihoch rozhodovania sa pre nové, doteraz nevyskúšané možnosti, ako si nájsť miesto v živote¹. Niekedy prichádzali vo sne, inokedy v bdelom stave.

Oproti racionálnemu zvažovaniu mali skôr charakter emócie: boli charakteristické pocitom jednoty, splynutia s prírodou, spoločenstvom ľudí, Bohom, so svetom ako s celkom. V daseinsanalytickom explanačnom rámci možno mystický pocit jednoty so

¹ Pozn.: Súvislosť mystických zážitkov s krízou identity a konverziou uvádza Erikson (1996, s. 71).

svetom interpretovať ako pocit jednoty bytia.¹ Charakteristická bola aj osobitná naliehavosť posolstva, ktoré v nich bolo obsiahnuté. Mystické zážitky pôsobili ako motivačný činiteľ: pod ich vplyvom si participanti hľadali a nachádzali svoje bytostné určenie. Svojim mystickým zážitkom pripisovali veľký význam:

Ot.: „Mimochodom, mnohí ľudia teda mali alebo respektíve niektorí mali, niektorí nemali nejaké také – jako hlbšie mystické zážitky. Videl si toto ty niekedy na sebe, alebo skôr toto nebola tvoja cesta?“ – Odp.: „Áno. Zažil som aj niečo podobné. A viackrát. A osobne si myslím, že v duchovnom vývoji každého človeka musí jednoducho prísť k takému bodu. Pretože vývoj není bez určitých impulzov. A tieto zážitky boli niečím, čo ma vždycky posunovalo ďalej, čo mi zároveň aj hovorilo, či som na dobrej, alebo zlej ceste.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Participant hovorí, že mystické zážitky mu poskytovali životnú orientáciu, stimulovali jeho duchovný rozvoj a považuje ich za nevyhnutné pre duchovný vývoj každého človeka.

Podľa obsahu bolo možné rozdeliť mystické zážitky do dvoch kategórií:

a/ Zážitky s neurčitým obsahom, ktorý možno opísať ako silný pocit jednoty či splynutia so svetom ako s celkom, s prírodou, s Bohom. Participanti mali pocit, že napriek obsahovej neurčitosti ich tieto zážitky posúvajú k duchovnému rastu.

b/ Sny a vízie s konkrétnym náboženským obsahom. Obsah je často vyjadrený metaforami a vychádza z náboženských predstáv jedinca.

Ad a/: Účastníčka výskumu ich opísala ako citový zážitok jednoty s prírodou alebo so skupinou priateľov, ktorý sa u nej dostavoval častejšie:

Ot.: „Spomínala ste meditáciu. Mala ste aj nejaké mystické zážitky?“ – Odp.: „Myslím, že zopár áno. Nie nejaké extra zvláštne, ako – ono je ich veľmi ťažké opísať, ale sú to väčšinou zážitky tohto charakteru, takého zvláštneho spojenia s prírodou a harmónie s prírodou a takého zvláštneho ako spolupatričnosti k tomu, čo je okolo nás a spolupatričnosti k ľuďom a pocitu, že všetci sme jeden a všetko sú jeden, a takéhoto (smiech). Ako – skôr zážitky veľmi emocionálne. Nie nejaké vízie alebo zjavenia alebo nejaké – ja neviem, že by som bola ako médium fungovala, že by som mala automatické písanie alebo levitácie alebo niečo také, nie. Skôr len také veľmi emocionálne zážitky viac-menej v prírode a so zopár ľuďmi, ktorých som mala veľmi rada, s ktorými som mala vzťah veľmi blízky.“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

¹ Pozn.: Mystické stavy majú svoj pozitívny význam. Popredný predstaviteľ existencialistickej psychoterapie Rollo May považuje mystický pocit jednoty bytia za nevyhnutný predpoklad pre riešenie špecifických problémov pacienta (May, 1994, s. 91-108).

Pocit, že „...všetci sme jeden a všetko sú jeden“, býva cieľom meditačných techník. Ako vyplýva z kontextu celej výpovede, tento pocit bol umocnením pocitu priateľstva, ktorý bol pre účastníčku výskumu vždy dôležitý.

Mystické zážitky mohli byť vyjadrené aj ako pocit prítomnosti Boha; je významné, že zatiaľ čo v predchádzajúcom prípade nebola podľa svojej výpovede participantka nábožensky vychovávaná a pred pripojením k HZ nebola viera v Boha pre ňu dôležitá, nasledujúca výpoveď sa týka jedinca, ktorý študoval rôzne náboženstvá (hoci žiadne konkrétne náboženstvo neprijal) a o Bohu často rozmýšľal:

„...som našiel jeden kopec, kde bola taká Kalvária opustená, a ja som tam dosť často chodil, a fakt som zažil veľakrát takú prítomnosť Boha, že som vedel, že Boh vie o tom, že čo sa so mnou deje, a nejak myslí na mňa, alebo že dá mi odpoveď čoskoro.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Zážitok participanta nemal podobu konkrétneho zjavenia. Intenzívny pocit Boha v prírode odpovedal na potrebu rozjímania. Situačným kontextom bol samostatný (a osamotený) pobyt participanta v zahraničí. Participant rozjímal nad životnými možnosťami, ktoré sa otvárali pred samostatnou existenciou mladého človeka, vychovaného v liberálnom, nedogmatickom prostredí bez akéhokoľvek usmernenia a bez preferencie určitého náboženstva. Boh tu vystupuje ako starší priateľ, ktorý poskytne aj to, čo mu doteraz chýbalo: jasnú životnú orientáciu.

Mystické zážitky mohli byť ladené aj pocitmi insuficiencie:

„...keď som mal osemnásť rokov, tak častokrát si na to spomeniem, keď niečo hovorím o svojom živote, tak som cítil také niečo, čo by ako, povedzme, filozofi povedali, že to je existenciálna taká – taký zážitok. Človek má zrazu osemnásť rokov... Moji rodičia neboli nejakí extra vzdelaní, boli zamestnaní obidvaja, robili na smeny a nemali čas, boli nervózni, akosi si ani nevšimli, boli my sme štyri deti, tak si nevšimli, že mám akorát teda tie narodeniny. No ja som bol ticho, a celý deň nikto nič nepovedal... Ja som nečakal nič extra, ale aspoň také akože že si to ľudia všimnú, tí moji najbližší. A samozrejme tak som potom nad tým meditoval, aj keď som nebol vtedy veriaci, ale mi to nedalo, pretože som bol tak nejako otvorený alebo taký typ citový a introvertný, takže som nad tým uvažoval, a tak som zvažoval, že vlastne som sám v tej situácii, že podľa zákona som dospelý, alebo zodpovedám za seba nielen ako ten pätnásťročný, keď dostane ten občiansky, ale už som osemnásťročný, som po maturite, idem na vysokú školu, a v podstate som dospelý a môžem akože robiť, čo chcem. No nikto ma vlastne k tomu nejako nevedie, nič, ani tá škola veľmi neinštruovala, ani rodičia, aj keď ja by som možno aj rád počul niečo hodnotné, niečo dobré, čo by som si zobral, ale akosi sa nikto nestaral o to, že som dospelý... (smiech) Keď, povedzme, niekto sa narodí, tak vítajú toho občana alebo toho novokrstenca, v tom kostole, alebo v rodine, ale keď niekto má osemnásť, tak si to nikto ani nevšimne (smiech) – aspoň v mojom prípade si to nevšimli, tak to si tak dodnes pamätám, že sa mi stala takáto v úvodzovkách krivda.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Participantovi chýbala – a v jednom určitom dôležitom životnom okamihu veľmi intenzívne – akceptácia a usmernenie jeho života rodičovskou autoritou. Výpoveď je ladená pocitom osamelosti a odcudzenia.

Ad b/

Participantka, ktorá bola vychovaná v konzervatívnom katolíckom duchu, mala sny, v ktorých vystupovali náboženské postavy adekvátne jej výchove.

„...mala som také osobné skúsenosti, trebárs dvakrát predtým, než som poznala Hnutie zjednotenia, som mala sen s Pánom Ježišom, potom som mala sen s mníškou, tak som si myslela, že nikdy predtým som nemala sen s Pánom Ježišom, tak som si myslela, že je to také volanie a že by som mala byť mníška. Ale nevedela som, čo to má znamenať, ale potom keď som poznala Hnutie zjednotenia, tak som si uvedomila, prečo to ... čo je zmysel tých snov, čo som mala.“
(Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Náboženské postavy v snoch boli adekvátne tradičnej katolíckej viere, v ktorej bola participantka vychovaná. Rozumela im v interpretačnom rámci učenia Princípu. Postavy Ježiša a mníšky sú spojené so službou cirkvi v celibáte. Zjavenie interpretovala ako povolanie, že má nasledovať tieto vzory a stať sa mníškou. V tomto prípade je významný rodinný kontext: stará mama – udržiavateľka rodinnej tradície chcela venovať jedno dieťa službe cirkvi, syn však zomrel a dcéra – matka participantky – sa identifikovala so subkultúrou hippies. Pre vnučku – tradicionalistku bola však babkina túžba životnou výzvou. Kariéra mníšky bola tá zo životných možností, o ktorej začala uvažovať aj v bdelom stave a ktorá ju vyzývala na nasledovanie aj vo sne.

Daseinsanalýza rozlišuje sen a bdelý stav ako dva odlišné mody ľudskej existencie: v snení chýba kritický odstup od predstavovanej skutočnosti. Témy, ktoré sú v bdelom stave prekryté silnými podnetmi každodenného života, sa môžu prejaviť vo sne. Avšak v bdení i vo sne si ľudská existencia zachováva vzťah k svetu, ktorý je špecifický pre konkrétneho človeka. Daseinsanalýza neuznáva hypotetickú konštrukciu nevedomia a nevedomej „snovej práce“, a preto pre symboly a metafory, ktorými hovorí sen, platí rovnaká významová súvislosť ako pre ostatné skúmané javy (Boss, 1994). Pojmy, v ktorých sa snový diskurz odohráva, nemôžu prekročiť horizont pojmov, s ktorými človek narába v bdelom stave.

C. L. Strauss (2000, s. 244) pokladá aj stavy a vízie po požití halucinogénov za latentný diskurz danej kultúry.

Tak ako platí o zjaveniach Panny Márie, že sa zjavujú len katolíkom, možno aj o snoch všeobecne povedať, že ich jednotlivé témy a spôsoby ich metaforického spracovania sa pohybujú v rámci kultúrneho diskurzu človeka, ktorý sníva alebo má víziu.

Mystické zážitky sa obracajú k adresátovi s osobitnou naliehavosťou. Povolávajú ho na určitú životnú dráhu alebo k voľbe určitej životnej orientácie, a to predovšetkým v etape adolescencie. Preto boli vždy silným podnetom na náboženskú konverziu.

Gebattel (1992) analyzuje význam tohto fenoménu na príbehu Sofoklovej drámy Filoktétés. Protagonistovi hry – osamelému, trpiacemu neriešiteľným vnútorným konfliktom, sa zjaví boh Héraklés a podá mu inštrukciu, ako zmeniť svoj život v najbližšej budúcnosti. Osamelosť a naliehavý vnútorný konflikt, ukotvenosť osoby v ideálnom Ty (viera v Boha) – sú „vnútorné“ predpoklady pre zjavenie, zatiaľ čo symboly, ktorými zjavenie prehovára k svojmu nositeľovi, pochádzajú z kultúry, s ktorou sa identifikuje.

Podľa Davisovej (2005), ktorá analyzovala záznamy o snoch a víziách v historických materiáloch z prostredia anglo-saskej spoločnosti z obdobia 7. storočia n. l., vtedy konvertujúcej na kresťanstvo, sa v snových predstavách a víziách kombinovali kultúrne témy pohanských Anglov a Saxov s kresťanskými námetmi.

Zjavenie, o ktorom čítal a riadil sa ním nasledujúci participant výskumu, potvrdzuje Davisovej zistenia. Kresťanské prvky sú tu kombinované s mesiášskym poslanstvom Princípu:

„To vyšlo niekde z Brna, tam je nejaké také vydavateľstvo, je tam – bola kniha, kde bolo spústu zjavení, ktoré sú fakt také ako na zasmiatie, a niektoré sú veľmi také zaujímavé. A jedno z nich ma tak veľmi oslovilo, to bolo zjavenie, ktoré bolo v deväťdes-, nejak začiatkom tohto storočia – a rozprávala ho jedna pani, že bola vyzdvihnutá Máriou a prechádzala cez celý svet. Videla, že celý svet je veľmi čierny, a išla z Európy na východ. A vravela, že zbadala – že to zjavenie alebo keď prechádzala s tou Máriou po svete, tak videla, že keď sa blížili viac na východ, tak videla svetlo. A postupne čím išla viac na východ, tak to svetlo bolo väčšie a väčšie, a že na úplnom cípe východu videla obrovské svetlo. A tam zbadala muža, ktorý sa snažil dvíhať kríž. A že to utrpenie bolo také ťažké, že začala veľmi plakať a veľmi cítila obrovskú bolesť. Prišla k tomu krížu, a ak sa dotkla toho kríža, tak vravela, že taká bolesť a taká ťažoba prišla, že – ako – to bolo ako niečo neznesiteľné pre ňu, a videla, že ten muž to dvíha, no a ten kríž zdvihol a obrovská žiara sa objavila a objavil sa nejaký kľúč. Kľúč od pravdy. To ma veľmi oslovilo, a že sa to potom ďalej šírilo po Ázii a potom išlo smerom ako na východ od východu, čiže do Ameriky, a postupne vlastne z čiernej Ameriky sa stala svetlejšia, a že posledná prišla Európa. A také – toto zjavenie ma tak nejak utvrdilo...“ – Ot.: „Že bol to taký podobný vzorec vlastne ako Kórea, zakladateľ a tieto veci.“ – Odp.: „Áno, presne, hej, hej. A vtedy som získal také potvrdenie toho, že po čom idem, není zlé.“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Jadrom vízie je postava Panny Márie, ktorá odprevadí veriacu katolíčku k „mužovi na Východe“ – v ktorom identifikoval rodeného Kórejčana rev. Moona. Metafory dvíhania kríža a „kľúča pravdy“ zodpovedajú učeniu Princípu: rev. Moon má zjednotiť kresťanské denominácie na ním objavených princípoch a obnoviť autoritu náboženstva, „dvihnúť zo zeme kríž“. Vzhľadom na pozíciu rev. Moona v Hnutí zjednotenia, ktorú sme definovali ako interpretačný monopol, je aj objavenie sa „kľúča pravdy“ v jeho blízkosti zrozumiteľnou metaforou pre každého, kto sa práve oboznamuje s jeho učením.

Mystické zážitky nepôsobia len na človeka, ktorý ich bezprostredne prežil. V tomto prípade bol zážitok participantovi sprostredkovaný textom publikácie. Napriek sprostredkovaniu nestratil svoju motivačnú silu. Predstava, že taká duchovná autorita, akou je Panna Mária, ho odprevádza k rev. Moonovi, pomohla participantovi – pôvodne veriacemu katolíčkovi konvertovať k Hnütiu zjednotenia.

5.2.4 Prvý kontakt s Hnutím zjednotenia

Ak bol participant v období prvého kontaktu v životnom období adolescencie alebo mladšej dospelosti (bez výnimky slobodný a bezdetný), prvý kontakt s hnutím nastával u participantov najčastejšie ako kontakt rovesníka s rovesníkom. Adept sa mohol s kontaktnou osobou poznať už vopred ako s kolegom v práci, ktorý ho uviedol do skupiny HZ:

„Hľadal som si nejakú prácu, nejaké brigády, administratívnu prácu malú, bol to sklad – expedícia umeleckých výrobkov, a tam sme sa zoznámili s jedným študentom, ktorý v podobnej situácii bol ako ja. Mal prerušené štúdium, pracoval tam ako brigádnik, a okrem nás tam boli len traja takí šesťdesiatroční penzisti, ktorí tam pracovali, takže my sme boli úplne iná generácia, aj keď sme tam veľmi dobre vychádzali s tými starými pánmi, ale viacej sme sa my dvaja ako zblížili. My sme chodili von z predajne, boli sme spolu celý ten čas, a stretávali sme sa po práci, mali sme spolu veľmi dobrý vzťah. Sme sa ako dvojčatá dopĺňali, hrali sme také divadlo, bola to taká improvizácia, to prvé, najpodstatnejšie bol ten vzťah. Ja som teda nevedel, že on sa už rok zaoberal týmto učením, a z tých debát, ktoré sme mali, ako sú v tom veku bežné medzi mladými ľuďmi, z toho on zrejme vybadal, že ja som sa neprejavoval ako nábožensky založený človek. ... S kamarátom sme sa nerozprávali na túto tému, až raz som ho prichytil, ako vysvetľoval nejakým kočkám, mal'oval na stenu tri trojuholníky, hovoril – „prvý Adam, druhý Adam, tretí Adam... Zaujalo ma to, pýtal som sa, čo im to vysvetľuje, on sa nechcel k tomu vyjadrovať. Až potom, po nejakom čase neskoršie sme sa začali rozprávať, dovedol ma medzi skupinu mladých ľudí, a ja som išiel s ním...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Prvý kontakt s HZ sa v tomto prípade odohral ako náhodné zoznámenie sa a priateľský vzťah s rovesníkom na spoločnej brigáde, na základe vekovej a záujmovej príbuznosti. Častejšie sa vyskytoval prvý kontakt ako zámer člena HZ. Cieľovou skupinou kontaktnej osoby boli často spolužiaci z vysokej školy:

„Mne zavolať akože kamarát, spolužiak jeden, na prednášku, tak ma to potom zaujalo. Som chodil na prednášky viac, viac, viac, potom som išiel na seminár, tam bola nejaká pauza cez leto, ja som sa – tuším v roku tisícdeväťsto – dvetisíc tak pred letom nejak tak...“ – Ot.: „Zoznámil v roku dvetisíc, hej? To ste bol teda študent?“ – Odp.: „No, to som bol študent.“ (Muž, 24-ročný, slobodný, ukončená VŠ, čakateľ na civilnú vojenskú službu.)

Vysokoškolskí študenti boli zrejme najvhodnejšími cieľovými osobami príslušníkov HZ – svojich rovesníkov, a to zrejme z rovnakých dôvodov, o ktorých hovorí obsah predchádzajúcej kapitoly. Navyše, čas spoločne trávený na školských aktivitách a na mimoškolských stretávkach dáva množstvo príležitostí na oslovenie potenciálneho záujemcu.

Na zámerný prvý kontakt sa využívali aj kontakty z minulosti. Participant spomína na svoj prvý kontakt s hnutím prostredníctvom bývalého spolužiaka z vysokej školy:

„Samozrejme – bol som v kostole, hej, vyšiel som z kostola a spolužiak ma poklepal po pleci – takto zozadu – „odkedy kemeňisti chodia do kostola?“ – Odkedy kemeňisti = komunisti chodia do kostola (smiech), hej? No vtedy samozrejme on tiež nevedel veľa. Zavolať ma do vinárne, objednal večeru a – krčah vína na stôl. Ja som nevedel, som bol prekvapený. Ale nič – rozprávali sme sa o celkom bežných veciach, a potom mi začal rozprávať o historických paralelách, hej? Historické paralely proste bolo to, čo sa ma dotklo, hej? Kde bol začiatok. Postupne mi požičiaval prvú kapitolu, spýtal sa ma, že čo? – No dobre, páči sa mi. Druhú – páči sa mi.“ – Ot.: „To už máte na mysli Princíp?“ – Odp.: „Áno.“ (Muž, 59-ročný, ženatý, VŠ, strojní inžinier.)

V tomto prípade spolužiak vedel o ťažkej situácii participanta, ktorý odolával prihlásiť sa za kandidáta komunistickej strany na vedeckom pracovisku.

Kontaktnú osobu mohol participant stretnúť na ulici ako neznámu osobu:

„Pre mňa to bolo také nejaké prirodzené, že som teda sa stretla s jedným dievčaťom, ona mi o tom povedala viac, ma pozvala, tie prednášky som absolvovala, celkom som s nimi súhlasila, a tak nejak aj na základe vzťahu s ľuďmi som začala prirodzene chodiť.“ (Žena, 33-ročná, vydatá, ukončená VŠ, zamestnankyňa v súkromnej firme.)

To bol zvyčajný postup. Od osobného kontaktu cez prednášky pre verejnosť až k pozvánke na viacdňový kurz – tam sa dostali tí vážnejší záujemcovia.

V prípade pripojenia generačne starších participantov ich do hnutia priviedli ich vlastné deti:

„A keď ma zobral na prvé rodičovské stretnutie, aby sme vedeli, kam nám deti chodia, tak som potom pochopila, čo sa stalo s mojím synom a čo ho zmenilo. Tak som sa dostala do tejto spoločnosti a som veľmi šťastná, že to poznám.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povolaním učiteľka.)

Participantku pozvali na „harpistický“ seminár¹ (seminár rovesníckej skupiny stredoškolskej mládeže), na ktorom sa zúčastnil jej syn. Na tú udalosť prišla aj s mladšou dcérou, a bola tam z dospelých sama. Bol to pre ňu „úchvatný zážitok“, „šok“ z toho, ako milo sa voči sebe správali. Silný dojem, ktorý participantka nadobudla z prítomnosti na seminári, treba pochopiť v kontexte jej výpovede o postupne narastajúcom odcudzení sa kultúre, ktorá je uvedená v predchádzajúcej kapitole

Príchod do spoločnosti, v ktorom sa zachováva úcta voči starším, ktoré utužuje vzájomnú pospolitosť, ktoré žije optimistickým očakávaním skorého a definitívneho víťazstva dobra nad zlom, môže pre existenciálne frustrovaného človeka znamenať naplnenie očakávaní, v ktoré predtým nedúfal.

Stávalo sa, že pri hromadnom pripojení sa všetkých súrodencov si to neskôr viacerí rozmysleli – a odstúpili:

„A rodičia – zo začiatku boli ako veľmi nadšení, pretože brat keď sa pridal, on bol taký – taký experimentátor akýsi, a akonáhle vstúpil, tak za jedno prestal – ako nebol nejaký alkoholik, ale sem-tam si ako dal, a – ako napil sa, a odvtedy ako prestal s alkoholom, so všetkým, a snažil sa byť taký slušnejší a vážnejší v činoch, slovách, no a matka to veľmi privítala, túto zmenu, a takisto potom vlastne aj – potom som prišiel do cirkvi ja, zhodou okolností ako všetci sme sa pridali, a nakoniec do súčasnosti sme ostali akorát len ako ten mladší brat, ja, ostatní súrodenci sa viac-menej odpojili... a rodičia – tí sa stali na základe negatívnych informácií veľmi negatívni, ale po požehnaní sa veľmi zmenili a nie sú už teraz veľmi negatívni...“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Všeobecne platí, že postoje rodiny boli vcelku pozitívne na základe priamej skúsenosti s prostredím HZ a stávali sa silne negatívnymi na základe postoja okolitej spoločnosti, mediálnych správ o náboženských sektách, a pod., čiže postoje rodiny boli silne závislé od celospoločenského diskurzu o sektách, vplyvnejšieho než bezprostredná skúsenosť členov rodiny.

¹ Pozn.: HARP (Highschool Association for the Research of Principle) je organizácia stredoškolskej mládeže Hnutia zjednotenia.

Zhrnutie

Obdobie pred pripojením možno dostatočne charakterizovať prostredníctvom štyroch tém, ktoré priniesli výpovede participantov výskumu.

1/ Existenciálny aspekt identity, ktorý zahrnoval dve oblasti:

a/ vytýčenie perspektív do budúcnosti – ujasnenie si všeobecne definovaného cieľa, „čo ďalej“, a konkrétnejšie v oblasti partnerského vzťahu, profesionálnej orientácie,

b/ ujasnenie si zmyslu života.

Obe témy tvoria cieľ alebo sústavu integratívnych cieľov, ktorých napĺňovanie tvorí zo života jedinca zmysluplný celok. K etickému aspektu identity, ktorý bol dominantnou témou životnej histórie participantov v predchádzajúcej kapitole, pristupuje aspekt existenciálny – seba porozumenie a sebauskutočňovanie, ktoré bolo naliehavé aktuálne v prelomovom životnom období.

V perspektíve definovaného zmyslu života a stanovenej stratégie v jednotlivých oblastiach života možno identitu chápať ako príbeh, ktorého osnova má dva základné body: počiatočnú pozíciu (seba porozumenie – aký dôvod má moja existencia, „kto som“) a sebauskutočňovanie v časových horizontoch budúcnosti.

Participantí hľadali návod, ako konkrétne majú vytvárať svoj životný príbeh, v rôznych fenoménoch, ktorým pripisovali pozíciu autority: v náboženstvách, v známych charizmatičkých osobnostiach, v prelomovej dejinnej udalosti, v rovesníckej skupine či v Bohu.

Všetci nenaplníme svoju identitu ako zmysluplný príbeh. Heidegger (1972) dokonca pokladá taký prístup k životu, keď sa jedinec nesústreďuje na otázky o zmysle a smerovaní svojej existencie, ale je rozptýlený v každodenných udalostiach („berie život taký, aký je“), za väčšinový. Participantí sú v tomto smere špecifickou skupinou, ktorá chcela dať svojmu životu zmysel a hľadala usmernenie autority.

Obdobie pred pripojením bolo obdobím „prelomových“ životných udalostí: ukončenie strednej školy a nástup na vysokú školu, odchod z domu do Bratislavy, príchod na Slovensko z odlišnej – mimoeurópskej kultúry, ukončenie vysokej školy, November 89, kríza v partnerskom vzťahu, rozpad rovesníckej skupiny, pracovné problémy. Prelomové životné udalosti bývajú spojené so stratou doterajších istôt a s absenciou nového životného plánu.

2/ Prelomové životné udalosti mali vplyv na charakter sociálnych vzťahov – spolubytia. Vzťahy – na úrovni rodiny, priateľské a partnerské vzťahy, vzťahy k spoločnosti a k jej kultúre – často mali insuficientný charakter odcudzenia a osamotenosti. Často išlo o vystupňovanie problémov vo vzťahoch, ktoré participant zažíval už v detstve. Pritom doterajšie sociálne vzťahy boli obmedzené aj z čisto „objektívnych“ príčin, akou bol napríklad príchod na vysokoškolský internát. Aj rozpad rovesníckej skupiny bol pre niektorých „objektívnym“, prirodzeným procesom, ktorý býva spojený s prechodom do dospelosti. Napriek tomu naliehavo pociťovali stratu vzťahov, ktoré im táto skupina poskytovala.

V prípade príchodu na Slovensko ako do cudzej krajiny sa dostavil pocit ohrozenia – nielen z neznámej kultúry a jej liberálnych noriem, ale aj zo seba samej – toho, že v inom sociálnom a kultúrnom prostredí sa zmení aj ona sama, že nadobudne inú identitu.

Vo vzťahoch sa vyskytovali aj problémy a konflikty, ktoré sa kumulovali na viacerých rovinách (napr. partnerský vzťah a práca). Obdobie pred pripojením bolo špecifické väčšou naliehavosťou či nutnosťou riešiť tieto nedostatky.

Naliehavosť vyvoláva tlak na riešenie. Z kontextu výpovedí participantov vyplýva ich túžba po partnerskom vzťahu, po rovesníckej skupine, dokonca po sociálnej kontrole, na ktorú bol rovesník zvyknutý vo svojej pôvodnej kultúre.

3/ S obdobím pred pripojením sa častejšie než inokedy spájal výskyt fenoménu, ktorý sme nazvali „mystické zážitky“. Pod týmto pojmom rozumieme psychické stavy spojené so zážitkom pocitu jednoty či splynutia so svetom, s komunitou priateľov, s prírodou, pocity dôvernej blízkosti s Bohom, ale aj sny či vízie s konkrétnym obsahom, vyzývajúcim na rozhodnutie vo veciach viery.

Mystické zážitky sa v tomto období vyskytovali častejšie a s väčšou intenzitou než inokedy. Aj časovo bezprostredne súviseli s existenciálnou situáciou participantov, ktorú sme charakterizovali ako „prelomovú“. Na participantov pôsobili ako motivačný činiteľ: pod ich vplyvom hľadali zmysel svojho života, a pripisovali im aj kognitívny význam: konkrétnu inštrukciu, čo majú robiť, potvrdenie životnej orientácie, pre ktorú sa participant práve rozhodoval, prípadne celkový posun k „duchovnému rastu“.

Mystické zážitky inšpiratívne vplývali na participantov nielen priamo, v ich snoch či predstavách, ale aj sprostredkovane, čítaním príslušnej literatúry.

Obsah konkrétnych snov, vízií či čítaných posolstiev bol vždy v súlade s kultúrnym a náboženským diskurzom, v ktorom žil konkrétny jedinec, čo oprávňuje na

konštatovanie, že tieto fenomény predstavujú špecifickú „latentnú“ formu diskurzu relevantnej kultúry.

4/ Hľadanie životnej orientácie, pociťované nedostatky v sociálnej a socio-kultúrnej oblasti a mystické zážitky boli často vystupňovaním doterajšieho charakteru existencie participantov výskumu. Spolu predstavovali zložitý komplex motivácií, ktoré ich viedli k pripojeniu k Hnutiu zjednotenia. Participanti výskumu teda nevidia v svojej náboženskej konverzii náhly a nevysvetliteľný zvrät, ale udalosť, na ktorú boli pripravení vo svojej individuálnej histórii.

So svojou odhodlanosťou zmeniť svoj život však museli natrafiť na príslušníkov Hnutia zjednotenia. Do obdobia pred pripojením preto patria aj prvé kontakty s HZ.

Participanti nadväzovali prvé kontakty s hnutím prostredníctvom svojich rovesníkov – členov hnutia. Niekedy náhodne – rovesníci sa spolu zoznámili na brigáde a pod., a až po určitom čase od nadviazania osobného vzťahu vyšlo najavo misijné poslanie príslušníka HZ. Inokedy ich pozval spolužiak – člen HZ na prednášku hnutia. Vyskytli sa aj prípady generačne starších účastníkov výskumu, ktorí nadviazali prvý kontakt s hnutím prostredníctvom svojich detí. V tom prípade neskôr vstupovali do hnutia hromadne, ako celá rodina.

Špecifickou odlišnosťou tohto predvstupového obdobia od predchádzajúceho života bolo vnímanie prítomného času. Prítomnosť bola vnímaná veľmi naliehavo, ako čas, keď treba uskutočniť životnú zmenu. Participanti boli mimoriadne otvorení novým podnetom pre svoje ďalšie životné smerovanie.

5.3 Obdobie pripojenia

Pripojením rozumieme okamih identifikácie jedinca s učením HZ, teda náboženskú konverziu a včlenenie sa jedinca do konkrétneho miestneho spoločenstva Hnutia zjednotenia.

Pripojenie je súčasne zmenou identity – vzdaním sa niektorých prvkov doterajšej identity a prijatím iných. Účastníci výskumu však vnímajú zmenu v kontexte doterajšej životnej histórie. Celý predchádzajúci život bol obdobím hľadania a pripojenie bolo tým, čo predtým dlho hľadali, na čo sa pripravovali.

Konverzia bola včlenená prevažne do životného obdobia adolescencie. Súvisí s výzvou tohto životného obdobia – prekonať závislosť od rodičov. Z odpovedí

participantov sa dozvedáme o pocite oslobodenia sa od závislosti na autoritatívnych rodičoch a autoritatívnej náboženskej výchove. Viac ráz sa opakuje téma hyperprotektívnej, silne nábožensky založenej matky, ktorá sa po vstupe svojho dieťaťa do HZ musí konečne zmieriť s faktom, že jej dieťa si vybralo životnú cestu, s ktorou ona síce nesúhlasí, avšak nemôže tomu zabrániť. Participanti hovorili aj o pocite vyslobodenia z príliš intenzívneho hľadania náboženskej náuky, ktoré predchádzalo pripojeniu.

5.3.1 Pribeh pripojenia

Pripojenie k Hnutiu zjednotenia bol postupný proces. Medzi účastníkmi rozhovorov sa nevyskytli takí, ktorí by pristúpili k hnutiu na základe jednorazového rozhodnutia. Také náhle rozhodnutie adeptov kritizovali:

„Viem, že pre mnohých ľudí je to otázka takého jednorazového premýšľania, najmä pre ľudí, ktorí už predtým trebárs – boli určitého konkrétneho vierovyznania, pre mnohých ľudí to bola dlho otázka tohto – je rev. Mun Mesiáš, alebo nie je Mesiáš? Pre mnohých ľudí to bolo – ak je reverend Mun Mesiáš, tak ja chcem byť členom tohto spoločenstva. Ak nie je Mesiáš, tak – možno že ste dobrí, ale prečo by som sa mala o to zaujímať? Pre mňa to takto nebolo. Pre mňa to bolo naozaj tak nejako postupne. Viem, že pre viacerých ľudí to bola otázka mnohého dlhého úporného premýšľania, či toto je pravda, alebo to nie je pravda...Pre mňa je to proces dodnes.“
(Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Participantka ironizuje pozornosť, ktorú niektorí adeпти venujú mesiášskemu statusu rev. Moona. Vo svojom citáte hovorí, že pre ňu to nebolo to najdôležitejšie. Z ďalších častí jej výpovede vyplýva, že najviac ju oslovilo učenie Princípu, ktoré adeпти spoznávajú len postupne. Hnutie zjednotenia na uchádzačov pôsobí predovšetkým niekoľkoúrovňovými prednáškami o Princípe, náhle obrátenie adepty v tejto fáze nie je typické. Na druhej strane, účastníci výskumu hodnotili svoju konverziu ako pomerne rýchly proces. Pre viacerých z nich bolo pripojenie sa k HZ otázkou niekoľkých týždňov:

„...ja som konkrétne stretol tohto človeka, ktorý mi dal čítať knihu Princíp, nakoniec – to bolo na vojenčine už, keď som skončil vysokú školu, takže už som mal tých dvadsaťtri rokov asi tak približne, a to už bolo v sedemdesiatom tak druhom – treťom na prelome, v treťom roku, no, takže mne sa to veľmi páčilo, aj keď som trochu s tým bojoval, lebo tam boli tie náboženské výrazy, na ktoré ja som nebol veľmi zvyknutý, ale postupne som ako – vedel to dosť rýchlo stráviť a prijať, pretože aj tú vieru si v tom nájsť, pretože som sa veľmi rýchle tak duchovne otvoril, že som mal veľa takých potvrdených dôkazov duchovných, ktoré je ťažko ako dať na

papier alebo dokázať, ale ja sám som ich prežil, takže pre mňa to bolo dosť ľahké to prijať a naozaj dokonca ten človek... na tej vojne sa aj divil, že tak rýchle...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Participant prijal učenie rýchlejšie než kontaktná osoba Hnutia zjednotenia očakávala, čo si vysvetlil tým, že bol na svoje prijatie pripravený „duchovnými dôkazmi“, ktoré prežil. Tým myslel mystické zážitky¹, ktoré urýchlili jeho náboženskú konverziu.

Iní participanti výskumu prežívali pripojenie ako proces, ktorý trval dlhší čas:

„Tak u mňa to bolo zrenie...Pre mňa to nebolo charizmatické znovuzrodenie, alebo prebudenie sa v jednom okamžiku.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Participant vo svojej výpovedi používal výraz „zrenie“ ako synonymum často používaných výrazov „duchovný vývoj“, „duchovný posun“, „nové poznanie“. Poukazoval na to, že jeho konverzia bola spojená s intelektuálnym poznávaním, že je typom racionálneho človeka, ktorý zvykne vopred premýšľať svoje životné kroky.

Konverzia sa uskutočnila väčšinou bez pochybností o HZ a jeho učení. Jediný účastník výskumu spomenul pochybnosti, s ktorými sa musel vyrovnávať ako adept:

„Jedinú ako takú duchovnú krízu som prežíval práve vtedy, keď som vstupoval do Cirkvi zjednotenia. To som spomínal, že mám veľa kresťanských priateľov, a akonáhle sa dozvedeli, že kde som, tak mi dali prečítať knihu od – od pána Hlinku. To je myslím nejaký cirkevný hodnosťár, zabudol som jeho hodnosť cirkevnú, no a – tak to sa ma tak hlboko dotklo, lebo to bolo tak, že mi to dal priateľ prečítať v piatok, a piatok – sobota – nedeľa som prežíval krízu toho charakteru alebo toho hľadiska, že prestal som mať zmysel, alebo – stratil som zmysel v existencii života, lebo pán Hlinka tam ako – nakoniec som sa dozvedel, že on udáva túto knihu ako iba preklad. Že to ako není jeho kniha, ale že to má preklad, ktorý on udal, lebo bolo veľa kritik voči tej knihe, no a – mňa sa to vtedy tak hlboko dotklo, pretože čo som pozeral – on veľmi jako veľmi nepekne rozpráva o – o členoch Cirkvi zjednotenia, o reverendovi Moonovi a – a o celej tej spoločnosti... nechcem o tom rozprávať. Chcem akurát o tom psychickom probléme, že vtedy som stratil taký zmysel, alebo – v existenciu Boha, ...to boli tri dni, kedy som ako veľmi vážne rozmyšľal o sebevražde. Nemal som zmysel života.“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Existenciálna kríza participanta bola vyvolaná konfrontačným diskurzom autority, odporujúcej autorite rev. Moona. Konflikt autorít je pre človeka, ktorý je od nich nezrelo závislý, pravdepodobne neriešiteľný, kým aspoň k jednej z nich nezmení postoj, t. j. kým jednu z nich nezosadí z piedestálu nespochybniteľnej autority. Práve takto vyriešil svoju krízu účastník výskumu:

¹ Pozn.: Pozri kapitolu 5.2.3

„...asi – asi v nedelju som si to uvedomil po tom treťom dni, že – že je to nezmysel sa zaoberať týmto, a takisto som si spomenul počas vysokej školy, keď som chodieval na pred – na skúšky, tak moji spolužiaci vraveli niektorí – a to je – to je taký učiteľ zlý, že ten nedá urobiť skúšku nikomu, a že skúša samé somariny, a tak, a že – že je hrozný. Ale keď som prišiel na skúšku ja a presvedčil som sa na vlastnej skúsenosti, že vyžaduje fakt to, čo je potrebné, a tie názory tých priateľov nie sú vôbec opodstatnené, tak som si uvedomil, že – že sa vlastne ľudia môžu mýliť. Takisto aj profesori často povedali vec, ktorá vôbec neplatila. A my sme mali spústu skúšok, kde vlastne veci, ktoré profesori písali – to boli profesori a písali v knihách a boli vyslovene ako zlé, tak som si uvedomil, že aj Hlin – pán Hlinka sa môže mýliť, a že najlepšie je, keď si to zistím sám. A tak som si povedal, že ja vlastne tých Moonistov vyskúšam a pozrem, akí sú, pretože na prvý pohľad nie sú zlí, a ak sú takí, ako sa píše v tej knihe, tak to musím zbadat'. A to bol – vtedy sa to tak viac-menej ukludnilo a nedelja skončila celkom tak takým víťazstvom pre mňa, ale to bol boj, ktorý trval asi niekoľko mesiacov.” (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Jediný participant, ktorý hovoril o období rozhodovania ako o krízovom období, za príčinu krízy teda označil nepriateľské vyhlásenia známeho predstaviteľa katolíckej cirkvi o HZ. Participant zvažoval, ktorej strane má uveriť. Jeho konverzia bola problematická kvôli konfliktu dvoch uznávaných autorít, ktorý prežíval ako neriešiteľný rozpor medzi dvomi súčasťami svojej náboženskej identity. Participant nakoniec vyriešil rozpor medzi náboženskými autoritami tým, že jednu z nich zosadil z piedestálu (pripustil, že aj autorita sa môže mýliť).

Tvorivá práca na svojej vlastnej identite súvisí s hľadaním spôsobov, ako integrovať jej protikladné komponenty do jedného celku. Neriešiteľný rozpor je opak integrácie a zrejme znamená vážnu prekážku na ceste za integrovanou autonómnou osobnosťou. Syřišťová (1977) upozorňuje na jeho patogenitu: ak nastane v období detstva a trvá dlhodobo, môže zapríčiniť vážne poruchy osobnosti.

Participant výtka hovorili o týchto aspektoch pripojenia sa k HZ:

1/ Nešlo o náhle obrátenie, ale o postupný proces. K hnutiu sa pripojili postupne, spoznávaním učenia Princípu na prednáškach, počas niekoľkých týždňov až mesiacov od prvého kontaktu s členom HZ. Vo svojich výpovediach neidentifikovali určitý presný časový okamih, odkedy by sa mohli považovať za členov hnutia.

2/ Pri spoznávaní Princípu nemali nijaké pochybnosti o jeho pravdivosti, čiže prijali ho „en bloc“, bez kritického zvažovania. Jediné ťažkosti, o ktorých hovoril jeden účastník, sa týkali použitej terminológie, čiže súviseli s racionálnym porozumením obsahu prednášok. Iný účastník výskumu síce cítil pochybnosť, avšak tá sa netýkala náboženského učenia. Týkala sa spochybnenia HZ a jeho predstaviteľa rev. Moona inou náboženskou autoritou.

5.3.2 Dôvody pre pripojenie

a/ Model života

Všetky výpovede svedčia o tom, že dominantným dôvodom na pripojenie bola fascinácia Princípom. Ideológia Princípu slúži ako model života. Poskytuje vysvetlenie toho, ako a prečo fungujú medziľudské vzťahy na všetkých úrovniach a ako je to s existenciou Boha a ľudskej duše. Participanti výskumu potrebovali komplexné vysvetlenie týchto otázok. Bola to väčšia priorita, než „užiť si“ príjemnú atmosféru skupiny či seberealizácia:

„Oslovilo ma učenie, ale samozrejme, že aj atmosféra mňa pritiahla tiež. Ľudia, ktorých som stretla, tak naozaj akože ako stále nejak si rozumieme, stále sme si blízki, takže – myslím, že jed – jedno s druhým. Ale Princíp by som dala akože na prvé miesto.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Účastníci výskumu cítili, že to, čo sa im predtým nábožensky a svetonázorovo zdalo na kresťanstve nejasné či nelogické, je tu zrazu dovysvetlené, predovšetkým zmysel Kristovej misie a ústredná udalosť ukrižovania:

„...mňa oslovil brat, už to bolo v deväťdesiatom druhom, keď som skončil vysokú školu, to myslím bolo ešte v období, keď som mal diplomovú prácu – no tak nejak mi porozprával nejaké veci, už tu chodil častejšie, no a veľmi ma zaujalo, keď povedal, že – Ježiš nemal zomrieť. Ako to ma šokovalo, pretože – ako – som bol tým vedený. A vtedy som si uvedomil, že – ako – že – omnoho viacej by urobil, keby nezomrel. Že keby naplnil svoju misiu takýmto spôsobom – ja som nad tým začal rozmýšľať a – ako tam bolo viacej vecí, čo ma tak oslovilo, a toto bola taká – čo si teda spomínam – jedna z nich.“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg).

Kristova obeť na kríži je jedným zo základných článkov kresťanskej viery. Pritom je ťažké tento článok racionálne uspokojivo vysvetliť (podobne ako napríklad trojičné učenie), a preto podľa kresťanských teológov patrí k tajomstvu viery (Salajka, 2000, s. 180-181). Učenie Princípu bolo pre participantov výskumu prijateľnejšie, pretože odstraňuje záhadu, tajomstvo, iracionalitu. Postuluje princíp, podľa ktorého údajne funguje duchovný svet, ľudské dejiny aj sebaurčovanie jedinca. Navyše, prezentuje sa jednoduchými, graficky vizualizovanými modelmi, podľa ktorých sa jeho vyznávači orientujú vo veciach svetonázoru aj vo svojom každodennom konaní. Tento spôsob prezentácie je primeranejší chápaniu dnešného človeka, než pôvodné biblické texty:

„Ten týždeň, čo som spomenula, na stredoškolskom stretnutí, sa vlastne – vykladala Biblia. Jasným, zrozumiteľným spôsobom, bez symbolov a prirovnaní. Bolo všetko také logické, a dokonca na konci, tie posledné dni, som pochopila, že je to vedecky doložené.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povolaním učiteľka.)

„Vedeckosť“, teda interpretácia biblických textov či politických udalostí podľa jednoduchej duálnej schémy „kainovský – ábelovský“, „vnútorný charakter – vonkajšia forma“, „božia strana – satanská strana“ a pod., ako aj používanie moderných prostriedkov vizualizácie zrejme predstavuje štýl prezentácie, ktorý je prístupný súčasnému človeku a vzbudzuje v ňom dôveru a pocit objektívnosti a zaručenosti. Participantka hovorí, ako mocne na ňu zapôsobila zlučiteľnosť vedy a náboženstva:

„Ked' som počula na prvom stretnutí, že náboženstvo a veda idú dohromady, mne sa to zdalo nezlučiteľné. A tu som bola – videla som, že skutočne je to zlučiteľné a je to holý život, je to skutočnosť. To aj sa človek nemôže ubrániť.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povolaním učiteľka.)

Z obsahu citácie a zo situačného kontextu vyplýva, že „zlučiteľnosť vedy a náboženstva“ zvýšila v očiach participantky hodnovernosť učenia. Je zrejmé, že veda sa aj v našej kultúre teší veľkému renomé medzi širokou verejnosťou, že adjektívum „vedecký“ možno čítať aj ako „dôveryhodný“. Odstrániť iracionalitu, „tajomstva“, znamená sprístupniť vierouku ako vzťahujúcu sa ku skutočnému životu:

„...pre mňa – taký ten prvý impulz bol – objasnenie tajomstiev. Alebo že – už som vedel, prečo verím. Pre mňa viera v Boha sa stala konkrétnou realitou. Nielen slepá viera v nejakého nadprirodzeného Boha, ktorého si neviem predstaviť, ale – stalo sa to niečím konkrétnym v mojom vlastnom živote, aj samotný Boh sa stal konkrétnou realitou v mojom vlastnom živote.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Na učení Princípu priťahovala participantov jeho schopnosť bez zvyšku vysvetliť svet; mali pocit, že pri prezentácii Princípu spoznali „celú pravdu“:

„No a myslím, že keď sa ma aj opýtali, že prečo tu jako si a prečo si medzi nami, tak som povedal – pretože som našiel pravdu. Takže – kvôli pravde. Intelektuálne som to dokázal pochopiť, a to ma uspokojilo na začiatku.“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ a správca zariadenia HZ.)

Princíp patrí medzi učenia, ponúkajúce univerzálne vysvetlenia. Niet miesta na pochybnosti. Pochybnosť je príznakom toho, že jedinec učenie Princípu ešte celkom nepochopil.

Objasnenie Princípu bolo pre participantov silným zážitkom:

„...to je ťažko nejak popísať, že ako sa človeka dotkne takéto zjavenie pravdy, alebo proste – keď otázky, ktoré si kladie niekoľko mesiacov, zrazu sú zodpovedané..“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Nasledujúci participant vyjadruje tento zážitok ako očarenie:

„Ja som bol očarený hlavne ako tým – nebol som ako tým – učením, tým som bol očarený, lebo som hľadal nejaké také logické vysvetlenie toho, ako je – ako má človek žiť.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný – práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Vyjadrenia ako – silný zážitok, očarenie – poukazujú na to, aké dôležité boli pre participantov vysvetlenia týkajúce sa vysvetlenia zmyslu života, dejín, morálky a pod.

b/ Model pre život

„Model pre život“ slúži na orientáciu v konkrétnych veciach existencie jedinca. V rámci konceptu identity ho možno definovať ako plán, smernice, orientáciu do budúcnosti. Participant hovoril o tom, že hneď ako si osvojil učenie Princípu, nadobudli pocit, že ich život sa nasmeroval na určitý zmysluplný cieľ:

„...ja keď som počul učenie božieho princípu, tak – dá sa povedať, že naozaj sa tak bytostne dotklo môjho života, že som si uvedomil, aké je vzácne a ako mne pomohlo nájsť také – by som povedal – jasné určenie mojej cesty.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier)

„Jasné určenie“, „vizia pre život“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier) sú výrazy, ktoré súvisia s jedným zo základných konceptov fundamentálnej ontológie – „bytostné určenie“ (Wesen), určenie seba vzhľadom na seba presahujúci (transcendentný) cieľ. Erikson hovorí o „potrebe oddanosti“ ako o príznaku krízy vo veku adolescencie. Pripojenie sa k HZ túto potrebu nepochybne naplňuje.

V náboženských skupinách sa na základe konkrétnej náboženskej koncepcie presadzuje vizia života jednotlivca ako služby pre transcendentné ciele, ktoré

predstavujú jednotiaci princíp životných udalostí. Ciele si nárokuje postupné naplňovanie a ich postupné naplňovanie je súčasne meradlom sebazdokonaľovania.

Alijevová (2000) hovorí o súvislosti koncipovania identity s dominantnými historiozofickými koncepciami. Tie pôsobia podvedome alebo polovedome na to, ako si jedinec koncipuje svoj život. V európskom myslení je rozšírený predovšetkým „pokrokovno-evolučný“ model, spojený s osvietenstvom, ktorý premieta koncepciu pokroku aj na individuálnu životnú históriu. Vedľa neho existuje historicky starší „kolobehovo-cyklický“ model, ktorý vznikol pozorovaním prírodných cyklov, reflektujúci fázy ľudského života s jeho nevyhnutnou smrteľnosťou.

V postmodernej súčasnosti sa vytráca všeobecná platnosť spoločenských koncepcií. Existuje eklektická zmes rôznych modelov (či metanaratívov). Z filozofie dejín sa do životnej praxe prenáša eventualizmus, ktorý poskytuje priestor pre zvažovanie alternatív individuálnej životnej histórie. V „malých dejinách“ jednotlivca sa prejavuje tým, že identita sa už nevníma ako kontinuita v čase a stáva sa mozaikou epizód len príležitostne zastrešených jednotiacim princípom momentálne vyhovujúcej životnej filozofie.¹ Vďaka novým komunikačným technológiám sa dostávame k veľkému množstvu rôznych modelov identít.

Identita dnešného človeka podlieha fragmentácii. Samo – konštituovanie identity jednotlivca sa v dôsledku orientácie na konzum, pôsobenia masových médií a byrokratizácie „rozpúšťa v masách“, ktoré na seba strhávajú moc.

Navyše, naša skúsenosť s prirodzeným svetom prináša evidenciu o ľuďoch, ktorí nemajú žiadnu celkovú koncepciu života a ktorých život je kaleidoskopom udalostí.

Z pohľadu Daseinsanalýzy možno proces fragmentácie či absencie vnútornej životnej kontinuity charakterizovať ako neautentický spôsob existencie, keď Dasein nepozorovane prijíma nadvládu druhých (Heidegger, 1972, s. 126-130).

Participantia patria medzi ľudí, ktorí potrebujú prežívať svoju identitu ako ucelený príbeh. Potrebujú naplniť svoje bytostné určenie a na to potrebujú jasné vodidlo. Táto potreba pre nich predstavuje silný motivačný faktor.

Do hnutia vstupujú často ľudia vo veku adolescencie a ranej dospelosti. Dôležitou otázkou, s ktorou sa musia vyrovnávať, sú partnerské vzťahy. Mladí ľudia sa potrebujú zorientovať v otázkach partnerských a rodinných vzťahov:

¹ Pozn.: Eventualizmus môže súvisieť so striedaním príslušnosti k sektám či iným hodnotovo orientovaným skupinám: na ich okraji existuje skupina ľudí, ktorí stále hľadajú „tú pravú“ skupinu, ktorá by im vyhovovala. Poznajú všetky, sú dobrými informátormi, ale ani v jednej neprijímajú trvalý rolový záväzok.

Ot.: „Vy ste vlastne čiastočne odpovedal aj na tú druhú otázku, že – ktoré vaše potreby vám naplňuje členstvo tuto v Cirkvi rodiny: hovoríte o vzťahu k Bohu, hovoríte o takom rodičovskom vzťahu – čo si myslíte, že ešte – čím je pre vás toto spoločenstvo konkrétne – čím je pre vás významné?“ – Odp.: „No pre mňa je významné hlavne tým, že mnoho z tých vecí, ktoré som spomínal, ale takisto aj tým, že je tu ten obrad požehnania. V tom vidím akože jedinú vec, ktorej ja akože – ktorá z môjho pohľadu akože chýba v iných cirkvách, akože to je to, že reverend Moon dáva požehnanie do manželstva...“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme).

Všetky známe cirkvi udeľujú manželské požehnania. V Hnutí zjednotenia sa však príprave na manželstvo venuje oveľa väčšia pozornosť: manželstvo a založenie rodiny je poslaním každého príslušníka HZ. Účastníci chceli uveriť spoľahlivému a bezkonfliktnému modelu partnerského vzťahu, ktorý by vylúčil neveru:

„...napríklad sa to týka – konkrétne, čo je také najzávažnejšie, sú – je to vzťah medzi mužom a ženou, ktorý by mal byť ako založený na takej naozaj absolútnej čistote a vernosti. Ja som si mohol cez túto časť božieho princípu, ktorý hovorí o páde človeka ako o zneužití sexuálnej lásky, fakt veľmi tak živo uvedomiť aj cez môj vlastný život, aj cez proste život mojich priateľov alebo ľudí v mojom okolí, že to, čo veľmi dokáže narušiť vzťahy, je práve, keď medzi mužom a ženou nie je niečo v poriadku; a jak sa to potom prenáša do ďalších vzťahov, keď vznikajú nejaké trojuholníky, a tak ďalej. Takže v tomto zmysle nejak ja by som chápal to členstvo alebo to moje členstvo, že sa snažím žiť podľa toho učenia. To je moje pochopenie ako toho, ako by som mal byť ja členom.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Účastník výskumu porovnával ponúkaný model so svojou životnou skúsenosťou, „cez jeho vlastný život a cez životy jeho priateľov“. Skúsenosť s nestabilitou partnerských vzťahov môže zvýšiť hodnotu učenia Princípu v očiach adepta.

Zámerom hnutia však nie je ponúkať len individuálne životné ciele. Tie sa v ideológii Princípu spájajú do kolektívneho cieľa, ktorým je nastolenie nového, z pohľadu nečlenov utopického sveta. Adepti hnutia tak vidia jedinečnú možnosť pripojiť sa k strojom sveta, v ktorom nastane nadvláda dobra:

„Taký aj z prvých momentov vstupu bolo – idea vytvoriť – hm – dobrý svet. Svet pravdy, ktorý by dokázali žiť ako všetci ľudia na tomto svete. O tom rozpráva aj kresťanstvo. Ale toto bolo také – no – ten hodnotový rebríček a logika, prečo to tak má byť, tie dôvody, to je vlastne aj – aj ten dôvod, prečo vlastne v tom zotrávam a čo ma tak oslovuje v tejto rodine.“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Myšlienka uskutočňovania „lepších svetov“ sa spája s pocitom zodpovednosti za vývoj ľudstva a predpokladá filantropický postoj, ktorý participanti zaujímali už predtým, než počuli o HZ:

„Len chcem k tomu dodať to, že som nikdy teda – nerozmýšľal o tom, že by som išiel touto cestou iba kvôli tomu, aby som ja bol zachránený. Mňa skôr zaujímala cesta, ktorou môžu byť ľudia zachránení, cez ktorú budem vidieť, akože ľudstvo má nádej.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participant uviedol, že Princíp mu umožnil pomáhať svojim rovesníkom a súčasne sa realizovať v roli poradcu a učiteľa:

„Ako byť schopný cez toto mať silu pomôcť aj iným a ukázať im cestu. Ja veľakrát som si uvedomil, že vďaka božiemu Princípu ja som bol schopný pomôcť mojim priateľom, ktorí sa ocitli vo veľmi ťažkej situácii a fakt sa nevedeli orientovať, čo je správne urobiť, a...“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Identický motív – filantropiu a zaujatie pozície poradcu – vyjadruje participantka:

„...nestačí mi len žiť tým svojim životom a zaoberať sa len tou svojou osobou, prípadne svojou rodinou, ale urobiť niečo viac, pretože to všetko je spolu späť. Takže aj teraz mám túžbu proste niečo urobiť – vlastne pomôcť druhým ľuďom nejak tak vyjasniť určité otázky a ich vlastnú identitu, aby mohli nájsť seba samých tiež a vlastne prispieť tak či už spoločnosti, alebo k tým zlepšeným vzťahom.“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Aktivity hnutia, ktoré smerujú k tomuto konečnému cieľu – záchrane ľudstva, možno súhrnne označiť termínom „svedčenie“ (witnessing) – demonštrácia cieľov hnutia na svojom vlastnom správaní a propagácia myšlienok hnutia na verejnosti.

„Dobrý svet“ nastane, keď budú všetci ľudia žiť čistým životom. Učenie Princípu poskytuje návod, ako viesť čistý život. Pre hnutie nie je také dôležité, aby do neho vstúpili všetci ľudia, ale aby si osvojili hodnoty a správanie, ktoré hlása jeho ideológia. Učenie preto obsahuje mnohé morálne návody a poučenia. Participant v období pred pripojením sa k hnutiu cítili, že potrebujú mať morálne správanie jasne a jednoznačne definované, a „logicky“, jednoznačne formulované pravdy o morálke, obsiahnuté v učení Princípu, s ktorými sa stretli na úvodných prednáškach, vyhovelí tejto ich potrebe. Pocit zorientovanosti sa teda spájal aj s nadobudnutím morálnych kritérií:

„...myslím si, že dokážem prijať boží Princíp, že je to pravdivé učenie, ktoré ukazuje človeku cestu, ako žiť dobrý život, ako napraviť to zlé, čo sa urobilo v jeho živote (o tom osobnom živote hovorím), ako mať také meradlo, také kritérium, čo je dobré a čo je zlé. Vo svojom svedomí byť taký jasný, prečo nechcem tieto veci robiť a prečo chcem tieto veci robiť. – Ot.: „A ktoré vlastne členstvo v Cirkvi zjednotenia, alebo v Cirkvi rodiny, ktoré tie – ktoré vlastne tvoje potreby to naplňuje? Čím je to pre teba dôležité? Teraz mám na mysli to – tú cirkev aj s tými – so všetkými aspektmi. To konkrétne spoločenstvo, v ktorom sa pohybuješ.“ – Odp.: „Ja by som asi povedal, že – našiel som si svoju vlastnú parketu, ktorá mne pomohla mňa formovať, alebo dáva

odpovede na moje otázky, a pomáha mi žiť určitými štandardami života, alebo určitým životom, ktorým si myslím, že je správne žiť.“ – Ot.: „Čiže to je taká tá pomoc k stanoveniu si a dodržiavaniu nejakých noriem životných, ktoré by si chcel mať?“ – Odp.: „Dalo by sa tak povedať, že našiel som určitým spôsobom tú morálnu etickú cestu k formovaniu, povedzme, svojho charakteru, alebo – sám na sebe som zistil, že je veľmi ťažko, aby človek dokázal byť morálnym aj v čase, keď sú tu rôzne pokušenia. A mne práve napríklad členstvo v oboch – tým, že človek je veriáci, a tu nemyslím, povedzme, našu cirkev, ale každá cirkev vedie človeka k tomu, aby bol skutočne morálny. A to mne dáva, že pomohlo to k formovaniu mňa samého.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Tým, že sa participant stotožnil s etickým diskurzom hnutia, našiel svoju vlastnú pozíciu v dimenzii „správne – nesprávne“, svoju sebainterpretáciu a súčasne stanovisko voči ľuďom a udalostiam, s ktorými sa stretáva v horizonte svojho sveta. Iný participant hovorí o kritériách konkrétne:

„Ale čo sa mi páčilo v Hnutí zjednotenia – to bolo, že veľmi jasne povedali to, čo je príčina zla. Že je to smilstvo, a je to voľný sex. A základom vzťahu k Bohu je čistota mravná, teda panenstvo a čistota u mužov.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Jednou z nosných tém ideológie hnutia je náhľad na existenciu a návod na zvládanie konfliktov. Možnosť vyriešiť si konflikty v medziľudských vzťahoch bola jedna z motívácií k pripojeniu sa:

„...tiež rozumiem možno viac, alebo určite viac, prečo – prečo je na svete toľko všelijakých teda zla, toľko kon – neviem to vyjadriť – protichodných všelijakých situácií, čiže v rodinách, alebo – (napovedám – konfliktov) – konfliktov alebo nešťastia ... Vnímam to vlastne na základe teda tohto učenia. Že bol – niekedy – niekde sa niečo stalo na začiatku, hovorí – náboženstvo o tom hovorí ako o hriechu, a vlastne sa to s nami ťahá. Nesieme si to v génoch. Princíp mi tiež ponúkol aj cestu, ako – ako to vyriešiť, alebo ako sa vysporiadať s týmto konfliktom, ako ho nájsť aj sama v sebe, ako – hm – postupne pracovať vlastne na sebe (úsmev), aby som ho mohla odstrániť zo života...“ (Žena, 36-ročná, vydatá, ukončená VŠ, architektka, v súčasnosti na materskej dovolenke.)

Jeden z nich dokonca vyjadruje názor (kritický, čo je samo osebe mimoriadne; avšak nie voči obsahu, ale voči stupňu rozpracovania Princípu), že učenie Princípu by malo byť ešte konkrétnejšie, než je, v podobe podrobných návodov pre konkrétne životné situácie. Členovia HZ si uvedomujú, že ich etické videnie sveta je odlišné od ich okolia, hoci aj pre ostatných ľudí by bolo užitočné prijať Princíp, pretože podľa nich má totiž univerzálnu platnosť. Ostatným ľuďom by v ich prijatí bránila ich duchovná nevypelost’:

„... pravda táto je dosť ešte málo konkrétna, je to skôr také duchovné, všeobecné učenie, a konkrétne veci – myslím si, že existujú nejaké aj konkrétne – konkrétne zákony, že by sa dalo hovoriť o nich, ale sú ešte – ja myslím, že – ľudia by to dosť ťažko prijímali, si myslím, nejaké konkrétne – nejaký životný štýl, aký by mali zastávať, ale zas stále ten – to, že nie sú tie – tie konkrétne nejaké zákony v určitých situáciách, stále zapríčiňuje nejaké etické zákony konkrétne, ktoré by boli nejaké nové, stále to zapríčiňuje akože veľa – veľa konfliktov medzi ľuďmi, čo si myslím.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný – práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Z toho vyplýva, že prinášanie všeobecne platných zásad pre život v spoločnosti musí podľa názoru HZ podliehať určitej taktike: treba ich podávať takým spôsobom, ktorý ľudia dokážu prijať – tým „pripraveným“ viac konkrétne, menej pripraveným len všeobecne. Preto členovia Hnutia zjednotenia nehovoria o niektorých bodoch svojho učenia – napríklad o mesiášstve reverenda Moona.

c/ Sociálne vzťahy a kultúrna atmosféra

Hoci veľká a podľa vyjadrení participantov najdôležitejšia skupina navzájom prepojených významov, ktoré motivovali participantov na vstup do HZ, bola viazaná na „modely života“ a „modely pre život“, ktoré ponúka ideológia HZ, významný vplyv na nich mala aj kultúra prostredia HZ ako špecifickej náboženskej subkultúry a sociálne vzťahy HZ v konkrétnej bratislavskej malej sociálnej skupine¹.

Náboženská skupina HZ poskytuje množstvo blízkych osobných vzťahov. Adept členstva sa stretáva s pozornosťou ostatných členov. Stretávajú sa nielen na každotýždenných bohoslužbách, ale v užších spoločenstvách na domácich bohoslužbách, na školeniach a seminároch, na spoločných výletoch do prírody a pod.

Participant hovorí o svojich prvých dojmoch z HZ. Ako motivačný činiteľ môžeme uviesť potrebu afiliatívnosti:

„Mňa zo začiatku priťahovalo na tom to, že sa všetci zaujímali o seba neformálne. Chodili sme do prírody, bolo to spoločenstvo mladých ľudí, ktorí spolu dobre nažívali, mali dobré vzťahy.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Prejavy osobného záujmu, empatie k adeptovi, ochotné zodpovedanie otázok patria medzi prvé dojmy novo prichodiacich. Členka hnutia takto formuluje svoj prvý dojem z návštevy HZ:

¹ Pozn.: Hoci sme to nedoložili priamym pozorovaním, podľa vyjadrení participantov je podobná kultúra sociálnych vzťahov charakteristická aj pre skupiny HZ v iných krajinách

„...je to úžasné, keď človeka ani nepoznáte, vidíte ho, rozprávate sa s ním 5 – 10 minút druhý či tretíkrát, a on príde za vami a vám povie – ty, XY, čo ti je? Ja som si myslela, keď som ťa videla, že sa rozplačem. – To mi nikto nepovedal, ani medzi pracovníkmi, kde som pracovala vyše 20 rokov. A tu sú ľudia tak citliví jeden na druhého, tak si všíma jeden druhého, že keď vidia, že vám čosi je, vždy sa nájde niekto, kto prejaví záujem a snaží sa vám pomôcť. A myslím si, že takto by sme mali aj v celej spoločnosti žiť.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povoláním učiteľka.)

Spoločenstvo nahradzuje rodiny členov HZ (viacerí participanti vypovedali o deficitných vzťahoch v ich nukleárných rodinách):

„...tak nejak aj na základe vzťahu s ľuďmi“. Bolo to „celkom prirodzené a celkom fajn“, a aj teraz po vstupe do HZ „tie vzťahy medzi ľuďmi, myslím, že ma to veľmi napĺňa, s tým som veľmi spokojná, vlastne aj také – také rodinné vzťahy, súrodenecké vzťahy, to je pre mňa veľmi dôležité. Tá úprimnosť tiež je v tom, no a – vlastne aj to, že som v spoločenstve takom – takom väčšom spoločenstve ľudí, že nie som len vo svojej vlastnej rodine s tými najbližšími, ale s viacerými ľuďmi. To – to ma napĺňa.“ (Žena, 33-ročná, vydatá, ukončená VŠ, zamestnankyňa v súkromnej firme.)

Spoločenstvo HZ je pre participantov ideálom medziľudských vzťahov a odporou v ich úsilí konať morálne:

Ot.: „A čo teda Ti dáva toto spoločenstvo?“ – Odp.: „Dáva mi zase vieru, že môže byť svet aj lepší. Pretože keď sa pozerám na ten svet okolo seba, a hlavne teraz, či už zoberieme politiku alebo spoločnosť a všade – korupcia na každom kroku. Prečo? Pretože človek nie je schopný dodržiavať iba základné morálne a etické pravidlá. Čiže preto verím, že nielen ja som sa zrazu nejak pobláznil a myslím si, že dobro zvíťazí nad zlom, a nie som teda naivný a rozprávkový poslucháč, ale vidím, že je tu viacero ľudí, a nemyslím teraz, povedzme, len tu na Slovensku, ale tým, že som mal možnosť precestovať celý svet, kde vidím, kde aj ľudia vytvárajú takéto spoločnosti. Nie úzke uzavreté komunity, ale kde, povedzme, aj ukážu dobrý vplyv na spoločnosť cez aj ich spoločnosť, ich firmy, zamestnanie, alebo dokonca aj to, kde pôsobia. Noviny, a tak ďalej.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Účastník výskumu sa presvedčil, že pravidlá fungovania spoločenstva HZ fungujú v rôznych svetových kultúrach, ktoré navštívil. Optimizmus mu dodáva práve prenosnosť vzorcov správania, v ktoré verí:

„...myslím si, že čo ma tak nejak ešte viac ako chytilo za srdce, bolo práve, že som videl určitých ľudí, alebo – stretol som určitých ľudí, ktorí ako pre mňa boli a povedal by som zostali takým určitým príkladom, že – ľudí, ktorých som dovtedy nemal možnosť stretnúť tam, kde som sa pohyboval.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Členovia HZ mohli slúžiť pre participantov nielen ako vzor spoločenstva, ale aj ako silné individuality, ako vzor integrovanej osobnosti:

„A práve preto, že jeden môj veľmi blízky priateľ, asi dá sa povedať, že najbližší, ktorý bol mnou rešpektovaný hlavne kvôli tomu, že to, čo hovoril, aj žil – a ja som mal možnosť vidieť jeho život, aký je, bolo pre mňa dostatočným takým – silným dôkazom toho, že sa môžem na neho obrátiť aj v takých veľmi vážnych veciach, no a keď on mi povedal vlastne o božom Princípe ako niečo, čo po jeho životnom hľadaní vidí ako odpoveď na tie otázky, ktoré sme sa im venovali aj spoločne, tak ma to začalo zaujímať a mal som možnosť potom aj ja mať také intenzívne zážitky s Bohom a vlastne s božím Princípom a uvedomiť si, že je to cesta, ktorou chcem ísť, aby som nejak mohol uskutočniť vo svojom živote to, čo považujem za správne.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Osoba sprostredkujúca náboženské učenie sa stáva identifikačným modelom pre adepta. Spolu s mystickými zážitkami a spoznaným učením odpovedajúcim na existenciálne otázky tak vznikol komplex dôvodov, ktoré viedli k jeho pripojeniu.

Participanti často pred pripojením sa k hnutiu pesimisticky hodnotili súčasný vývoj a budúcnosť spoločnosti. Vzor pre fungovanie spoločnosti, ktorý predstavujú spoločenstvá HZ, im súčasne dával nádej, že ľudstvo má ešte šancu: že

„...s takýmito mladými ľuďmi svet pretvorí sa dá.“ (Žena, 55-ročná, rozvedená, dôchodkyňa pracujúca pre Federáciu rodín za svetový mier, pôvodným povoláním učiteľka.)

Súčasťou toho, prečo sa participanti cítia vo svojej skupine dobre, je nielen uspokojovanie ich citových či sociálnych potrieb. Spoločenstvo je orientované smerom navonok, na aktívny náboženský život, na projekt reformy sveta a svojím členom poskytuje predovšetkým prácu na spoločnom ciele:

„...ono to aj pomáha pracovať s tými ľuďmi, ktorí majú rovnaké myšlienky, ako – ciele, ako také nejaké väčšie ciele, ako – by som povedala – nielen tie osobné, lebo tie má každý svoj – ale v tých – v tej širšej úrovni. Teda urobiť – pokúšať sa spolu o niečo.“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

d/ Zmysel života

Z výpovedí sa dala zachytiť aj výrazná potreba sebadisciplíny a sebaobetovania zmysluplnému cieľu:

„To, že vstávam ráno na piatu, to je malý zlomok toho, aby som dokázal robiť väčšie veci. Keby som neveril, že to má zmysel, tak nebudem vstávať. Viete, tak toto – je to trochu takou okľukou odpoveď na členstvo v cirkvi, ale... – Ot.: „Tá potreba zmyslu?“ – Odp.: „Hej, určite. Ja myslím, že človek by mal robiť niečo, čomu verí, a je dobre, keď tomu aj rozumie, že prečo to ako má zmysel.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Denný režim sa pre participanta stal výcvikom v sebaaprekonávaní.

Sebaaprekonávanie však muselo mať zmysel spočívajúci v prijatej ideológii.

Viacero participantov zastávalo názor, že cirkev ako formálna organizácia pre nich nie je taká dôležitá ako myšlienky, na ktorých je založená:

„Nebazírovali sme na cirkvi. Dôležité bolo nové poznanie.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

V HZ panuje všeobecne dojem, že tradičné cirkvi umožňujú prihlásiť sa k morálnemu presvedčeniu len formálne, zatiaľ čo v praxi tolerujú „dvojtvárnosť“:

„...pre mňa je veľký rozdiel, alebo – mohol som aj hlbšie spoznať tú rozporuplnosť, povedzme, aj v tých tradičných cirkvách, kde – a keď to vidím aj v súčasnej politike, alebo – preto mi je ľúto povedzme aj KDĽ, že má určité morálne hodnoty, ktoré hlása, na druhej strane – niečo úplne iné robí. Ja viem, že – či už moc, alebo peniaze – sú lepkavé, ale – to je práve hodnota toho morálneho charakterového človeka, aby sa nedal zväbiť tým vonkajším svetom, alebo... Takže – preto určitým spôsobom aj neskôr také jednoznačné vyhranenie za – či už právo, morálku alebo to, čo je dobré, takže aj to náboženstvo sa môže postaviť.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Iný participant definuje potrebu autentickejšieho života ako potrebu žiť v pravde:

„Ja som s tým pripájaním doslova čakal tak dva roky, hej, lebo som ako myslel, že pravda nemusí byť tak organizovaná, tak jak – hej, že na niektorých stretnutiach – raz mám pravdu, môžem byť aj sám s ňou, hej, lenže som zistil čoskoro, že tá pravda sa nejako (smiech) vytráca, sa mení na niečo iné, na polopravdy, až toto ma jako presvedčilo, že sa dajú uchovať v tom stave pôvodnom. Myslím, že rozumovo som dospel k tomu, že chcem byť viacej angažovaný.“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ a správca zariadenia HZ.)

e/ Osobný vzťah k Bohu

Špecifickou témou z oblasti motivácie k pripojeniu bola predstava Boha ako blízkeho priateľa, ktorý – zviazaný princípmi, ktoré musí sám dodržiavať – musí čakať, pokiaľ mu ľudstvo svojím správaním nepomôže poraziť Satana. Boh sa trápi nad skazeným ľudstvom a – na rozdiel od tradičných monoteistických náboženstiev – ho možno urobiť šťastným:

„Najviac ma oslovilo to, že som si uvedomil, že ja som taký ako – priateľ Boha, že Boh existuje akože, v prvom rade, a že som taký priateľ ako Boha, a že dokonca by som – že som neni ako v takej pozícii, že ja ho nemôžem urobiť šťastným, ale že môžem aj toho Boha ja môžem urobiť šťastným, to ma – to ma ako potešilo na tom, že nechcel som byť nejaký ako – každý

človek má takú – takú túžbu nebyť nikomu na príťaž, a že v tomto som to cítil také... Tradičné náboženstvá majú skôr taký pohľad na toho Boha, ako stále od neho niečo ťahať, a ja som mal takú – tak nejaké výčitky svedomia, že keby som mal takú vieru, že – že som – stále som tu niekomu na príťaž. Čiže som chcel jako cítiť niečo, tak že ja môžem urobiť aj toho Boha šťastným, to ma ako dosť priťahovalo ako.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný – práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Boh v predstave príslušníkov Hnutia zjednotenia má psychiku podobnú človeku, vrátane pocitov bezmocnosti či opustenosti. Reprezentuje láskavú rodičovskú autoritu, ktorá má svoje slabosti (je zraniteľná). Prestáva byť tajomný, jeho zámery možno pochopiť. Možno byť voči nemu empatický. Ani jeho hnev nie je absolútny: HZ neuznáva princíp večného zatratenia.

Predstava „ľudského Boha“ bola pre viacerých participantov prijateľnejšou alternatívou náboženského prežívania, než tá, ktorá im bola sprostredkovaná v detstve:

„...veľa mi to pomohlo, že napríklad ne – není už taká predstava vo mne, že nejaké peklo naveky, že teraz, keď ja niestačím nejak na to, aby sa tak veľmi dobre v živote, že tam pôjdem navždy, a – dovidenia, už som stratená. Takže – napríklad mi toto pomohlo, že ta – tá vízia, že Boh je rodičom, a rodič nikdy nenechá svoje dieťa, aby aj niekde trpelo, proste – zabudne ...“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Participantka si – ako uviedla v inej časti svojej výpovede – v období pripojenia odtrpela nepochopenie a až „drastickú“ reakciu zo strany rodičov. Vzťah k Bohu jej nahradil insuficientný vzťah k rodičom.

f/ Potreba sebarealizácie, spoznávanie sveta

V celku motivačných súvislostí, ktorý viedol k pripojeniu sa k spoločenstvu HZ, sa vyskytovali aj menej uvádzané – vedľajšie dôvody, ktoré však zohrali svoju rolu pri pripojení sa. Udržiavať zahraničné kontakty, možnosť cestovať a učiť sa cudzie jazyky, nadväzovať kontakty s mnohými ľuďmi rôznych národov a etník patria predovšetkým pre mladých ľudí k celkom prítlačlivému životnému štýlu:

Ot.: „Okrem tohto celkového vlastne zlepšenia vo vzťahu k ľuďom – ktoré také vaše potreby vám to členstvo v Cirkvi zjednotenia naplňuje?“ – Odp.: „Ako čo – napríklad – po ekonomickej stránke je to v podstate také isté, ako keď som študoval, asi na takej istej životnej úrovni žijem. Viacej ešte mám možnosť ako ísť do zahraničia, lebo sú také stretnutia zahraničné, že mám možnosť aj cestovať aj do západnej Európy, aj do východnej, aj do Rumunska, aj do Juhoslávie, alebo tak. Čiže toto – mám tu akože možnosť, že môžem akože s priateľmi a ku priateľom ísť aj do zahraničia, čo je dosť ťažké ako – vidím, akože väčšinou.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný – práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Niektorí mali už predtým záujem o prednáškovú či pedagogickú činnosť, prípadne záujem o sociálnu prácu:

„...ja som jako začínal také aktivity, jako v tomto hnutí, tým, že som začal prednášať, a to ma ako tešilo. Bol som rád, bo som študoval za učiteľa, takže bol som rád, že môžem prednášať takéto – takéto veci, a že môžem s ľuďmi diskutovať na takéto témy. To ma ako dost’ – dost’ ako tešilo; rád som – rád som veľmi debatoval s ľuďmi o takých veciach. Čiže to bolo v podstate dost’ rýchlo, lebo ako som vypočul toto, tak som hneď začal ako prednášať.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný – práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Aktivity v prospech HZ majú výrazne spoločenský charakter. Môžu vyhovovať ľuďom, ktorí túžia uplatniť sa v spoločnosti, medzi nimi aj tým, ktorí túžili prekonať osobnostnú plachosť a zaujať výraznejšiu sociálnu pozíciu.

Zhrnutie

Časti výpovedí participantov, ktoré sa týkali obdobia pripojenia, obsahujú dva koncepty:

- 1/ samotný priebeh pripojenia sa k Hnutiu zjednotenia
- 2/ subjektívne dôvody vedúce k tomuto kroku.

Priebeh pripojenia:

Z výpovedí participantov výskumu vyplýva, že na pripojenie sa k Hnutiu zjednotenia boli vopred pripravení svojím životným zameraním a životnou situáciou. Pripojenie z tohto dôvodu nevnímali ako zmenu, ale skôr pokračovanie či vyústenie ich doterajšej životnej cesty.

Obdobie váhania, či uveriť alebo dištancovať sa, sa u participantov nevyskytovalo. Jediný prípad, keď účastník výskumu cítil zmätok, až životnú dezorientáciu, sa týkal ostrých vyjadrení známej náboženskej autority z prostredia tradičnej veľkej cirkvi, ktoré mal na adresu rev. Moona a Hnutia zjednotenia. Princíp prijali bezvýhradne, a to aj tí, ktorí sami seba prezentovali ako nekonformných.

Vstup do HZ je významnou životnou udalosťou. Prináša so sebou celkovú zmenu životného štýlu: treba dodržiavať náboženské rituály a aktivity aj v súkromnom živote, zúčastňovať sa náboženských aktivít skupiny, ku ktorej sa jedinec pripojil, často cestovať do zahraničia. Náboženskou úlohou sa stáva aj založiť si rodinu s partnerom, ktorého vyberie náboženský predstaviteľ. Prijatie takého silného záväzku bez

predchádzajúceho procesu voľby a rozhodovania poukazuje na problém tzv. predčasného uzatvorenia identity. V životnej etape po pripojení bude zaujímavé sledovať výskyt prejavov závislosti od (náboženských) autorít, ktoré sú podľa Marcíovej teórie spojené so stavom predčasného uzatvorenia identity.

Priebeh pripojenia charakterizovali participanti aj z časového hľadiska: jedni sa pripojili a začali aktívne v hnutí pracovať rýchlo, po niekoľkých týždňoch. Druhá skupina participantov nevnímala presný začiatok pripojenia sa k hnutiu: členmi sa stávali postupne, zapájaním sa do jeho nových a nových aktivít.

Podľa postoja jednej účastníčky nie je pozitívne oceňované náhle „obrátenie sa“. Pravdepodobne preto, že adepti majú byť najprv dobre oboznámení s Princípom, ktorý študujú individuálne aj skupinovo, podrobne a na viacerých úrovniach náročnosti. Aj smerom k verejnosti sa obracajú skôr s ponukou zúčastniť sa na prednáške, než s výzvou ihneď sa pripojiť.

Subjektívne dôvody na pripojenie:

Z výpovedí participantov, ktoré sa vzťahovali k predchádzajúcim životným obdobiam,

vyplýva, že túto udalosť nechápu ako jednorazový zlom v životnej línii, ale v kontexte ich doterajšieho životného príbehu. Preto treba odpovedať na otázku, ako vidia motivačné súvislosti, vedúce k pripojeniu.

Dominantným motívom, ktorý vyjadrovali všetci participanti, bola fascinácia učením Princípu. Táto absolútna zhoda vypovedá o silnej organizačnej kultúre¹ hnutia, akou sa vyznačujú aj iné hodnotovo orientované typy organizácií. Princíp vytvára štruktúru významov, spoločnú pre všetkých participantov výskumu. Svoje životné príbehy vytvárajú okolo tejto štruktúry.

Konkrétne motívy, ktoré sa priamo viažu k hodnoteniu významu Princípu, možno kategorizovať na:

– „Model života“, ktorý dáva odpovede na otázky o zmysle života, božích zámeroch s ľudstvom či povahe medziludských vzťahov, a to vo forme, ktorá bola prístupná participantom.

– „Model pre život“, ktorý poskytuje jednak čiastkové ciele do budúcnosti a konečný cieľ, ku ktorému môže participant smerovať svoj život, a jednak inštrukcie, ako riešiť konkrétne problémy v prítomnosti.

¹ Pozn.: Termín „organizačná kultúra“ sa používa v aplikovanej sociálnej psychológii. Predstavuje „...systém zdieľaných významov, ktorý udržiavajú členovia, aby organizáciu odlišili od iných organizácií.“ (Robbins, 1996, s. 681)

– Osobný vzťah k Bohu, ktorý sýti potrebu blízkeho priateľského vzťahu alebo potrebu pripútania sa k láskavému rodičovi.

– Sociálne vzťahy a kultúrna atmosféra bratislavskej skupiny (v období po pripojení sa v dôsledku častého cestovania a účasti na spoločných projektoch vybuduje silná sociálna identita s celým medzinárodným hnutím). Hnutie poskytuje intenzívne blízke „rodinné“ vzťahy. Na nových členov zapôsobilo vzájomné prejavovanie živého neformálneho záujmu. V skupine nachádzajú jedincov, ktorí slúžia ako vzory integrovanej osobnosti. Pocit, že také množstvo ľudí má spoločné ciele, ich napĺňa optimizmom, že ciele aj dosiahnu. Navzájom sa podporujú vo svojich postojoch a vo svojom spôsobe života.

Spoločnosť kategorizujú na spoločenstvo Hnutia zjednotenia, prostredníctvom rev. Moona napojené na „božiu rodovú líniu“, a na „padlý svet“, ktorý stále existuje pod nadvládou Satana.

Konverzia pomohla participantom dostať sa z obdobia (adolescentnej) krízy, a to predovšetkým tým, že sa vyrovnali so vzťahom k rodičovskej autorite. Nestali sa voči nej autonómny, ale nahradili ju inými postavami: obraz Boha a náboženských vodcov – „pravých rodičov“ – je sociálnou reprezentáciou jasne čitateľnej, mocnej a láskavej rodičovskej autority, ktorá svojim deťom jasne hovorí, ako sa veci majú, čo majú dodržiavať a čoho sa vyvarovať; učenie Princípu je pre nich jasným vodidlom: poskytuje životnú orientáciu aj konkrétne návody na žiadúce konanie a súčasne odôvodnenie tohto konania. Participantí mali pocit, že Princíp odpovedá presne na tie otázky, ktoré si práve kládli.

Prijatie tohto obrazu umožnilo participantom prijať na seba záväzky vyplývajúce z identity dospelého človeka. K rolovým záväzkom príslušníka HZ patrí založiť si rodinu a starať sa o ňu, konať predpísané rituály, zúčastňovať sa na aktivitách hnutia a pod. Získali novú životnú perspektívu, legitimizovanú osvojenou ideológiou a potvrdenú žitou náboženskou praxou.

Participantí výskumu získali aj spoločenstvo „súrodencov“ – spoluveriacich, ktoré sa vzájomne podporuje v praktizovaní nového života a má aktívny postoj k okolitej spoločnosti. Obete, ktoré museli priniesť, zvýšili v ich očiach hodnotu tohto kroku.

Participantí tematizovali obdobie pripojenia sa k Hnutiu zjednotenia, charakteristické náboženskou konverziou, v zmysle jeho kontinuity s predchádzajúcim životom, ako prirodzené a plynulé, niekedy rýchlejšie a v iných prípadoch pozvoľnejšie,

pričom sa vyskytovali mystické zážitky. Výpovede na tému konverzie boli také podobné, že je zrejma súvislosť s náboženskou organizáciou.

To podporuje zistenia Beckforda (1981) o priebehu konverzie. Náboženská organizácia poskytuje určitú paradigmu, ktorú konvertiti používajú ako vzor pre vysvetlenie – a zrejme aj priamo pre prežívanie – svojej konverzie. V súlade s paradigmou niektoré aspekty konverzie zvýraznia, zatiaľ čo iné odsunú do úzadia alebo úplne potlačia. Napríklad u Svedkov Jehovových sa očakáva, že konverzia bude pomalá, postupná, kognitívneho charakteru. Skúsenosti s náhlym osvietením či zjavením nie sú v súlade s ich paradigmou, a preto sa tieto prvky počas konverzie nevyskytujú.

Z uvedeného vyplýva, že náboženská konverzia, tento vnútorný zážitok duchovného zvratu, má diskurzívnu povahu. Jej podobu určuje spôsob, akým sa o nej hovorí v relevantnom spoločenstve. Aj v prípade výpovedí členov Hnutia zjednotenia mal náboženský diskurz, striktno určený Princípom, najsilnejší vplyv na participantov prieskumu. Dôraz kladený na učenie Princípu, ktoré bolo najsilnejším udávaným motívom pre pripojenie sa k Hnutiu zjednotenia, je prirodzený: jeho štúdium je predsa hlavnou súčasťou náboženského života členov Hnutia zjednotenia.

Dôvody na konverziu, ktoré účastníci výskumu uviedli, treba interpretovať v kontexte ich životných príbehov. Zodpovedali ich aktívnej snahe o hľadanie nového spôsobu ako rozumieť sebe a svetu a ako v ňom konať.

Participantí výskumu si zrejme nemyslia, že pri náboženskej konverzii k Hnutiu zjednotenia má dominantné postavenie aktivita náboženskej skupiny (nábor pozostávajúci z jednotlivých praktík či dokonca praktiky brainwashingu), ale naopak, ako určujúca sa javí aktivita jedincov, ktorí sa snažili naplniť existenciálnu potrebu zmysluplného životného príbehu.

5.4 Obdobie po pripojení

Participantí vnímali toto obdobie hneď od začiatku intenzívne (hoci ostatné sociálne kontakty sa celkom neprerušili, ale ustúpili do pozadia; v popredí záujmu bolo intenzívne prežívanie diania v HZ), i extenzívne (najviac času strávili v prostredí HZ).

V rámci hnutia sa integrovali do mládežníckych organizácií HARP (pre stredoškolskú mládež) a CARP (pre vysokoškolskú mládež)¹, čiže do organizácií rovesníkov.

HZ možno charakterizovať ako spoločenstvo živých spoločenských podujatí. Jeho príslušníci sa neobmedzujú na kontakty vnútri bratislavskej skupiny, ale cítia sa byť príslušníkmi medzinárodného, multietnického spoločenstva. Cestujú často v premenlivých medzinárodných tímoch po svete kvôli získavaniu zdrojov, školeniam v ideológii Princípu, práci na medzinárodných projektoch a akciách hnutia.

Na otázku o svojich kontaktoch mimo hnutia často odpovedajú, že sa snažia udržiavať ich, ale nemajú na ne dost' času. Väčšina členov, a najmä tí, ktorí predtým žili pomerne osamoteným spôsobom života, udávajú väčší počet aj intenzitu spoločenských kontaktov, než pred pripojením. Vo vzťahu k vonkajšiemu svetu sa cítia byť otvorení, sami aktívne nadväzujú kontakty. Odmietanie a apriórnu nedôveru cítia práve zo strany okolia, pričom ako najviac zraňujúce udávajú odmietanie zo strany vlastnej rodiny a z okruhu blízkych známych.

Okrem záväzku vyplývajúceho z členstva v HZ je tu aj a perspektíva založenia Pravej rodiny (dobrovoľného, avšak viac-menej vyplývajúceho z členstva) a zmena vzťahov s blízkym sociálnym okolím. Možno povedať, že život participantov výskumu sa po vstupe do HZ radikálne zmenil.

5.4.1 Reflexia novej identity

Proces identifikácie s HZ nebol u všetkých účastníkov výskumu rovnako zavŕšený: väčšina sa úplne stotožňovala s členstvom v HZ, avšak jeden participant – napriek členstvu v HZ a napriek absolvovanému výberu partnerov – sa vyjadril, že ešte nie je úplne veriacim príslušníkom HZ:

„A ešte napríklad – ešte sú také veci napríklad, že – to duchovné dajme tomu, že ako – akože dá sa to nejako logicky, že na to prísť, ale dajme tomu, že úplne – nie že presvedčený som o tom neni, ale – akože úplne tomu veriť, že nejaký kontakt fanatický, tak to sa podľa mňa nedá. Že jako – veriť proste neni to, že niekto mi niečo povie a ja tomu verím, že ja som skôr ten typ, že rozmýšľam o tom, a proste – prídem na to, že to je pravda, a neni to pravda ... alebo život ukáže, či to je pravda.“ (Muž, 24-ročný, slobodný, ukončená VŠ, čakateľ na civilnú vojenskú službu.)

¹ Pozn.: CARP (College Association for the Research of Principle) – organizácia vysokoškolskej mládeže Hnutia zjednotenia

Citát vyjadruje potrebu účastníka výskumu samostatne si premyslieť a prakticky sa presvedčiť o pravdivosti učenia Princípu. Takisto zatiaľ nie je odhodlaný prijať členstvo v organizácii:

„...že to bol môj cieľ, že nikde nepatriť, byť jako úplne iný, ako všetci.“ – Ot.: „Takže – vlastne – teraz máte pocit, že niekde patríte?“ – Odp.: „Hmmm...ťažká otázka.“ ... – Ot.: „Alebo je to také nevyjasnené?“ – Odp.: „Ale viem, že k týmto ľuďom mám ako najbližšie, čo sú v cirkvi. Ale nedá sa povedať, že by to bolo akože v tom, že v cirkvi.“ (Muž, 24-ročný, slobodný, ukončená VŠ, čakateľ na civilnú vojenskú službu.)

Účastník rozhovoru vyjadril, že chcel byť „úplne iný, ako všetci“ (na inom mieste svojej výpovede o tomto svojom postoji hovorí ako o životnej filozofii). Pritom sa už stotožnil s Princípom a prešiel výberom partnerov, avšak jeho celá výpoveď naznačuje, že svoje členstvo v HZ ešte nepovažuje za celkom záväzné.

Participant vypovedali aj o ľuďoch, ktorí sa síce pripojili, svoje členstvo však neskôr prehodnotili a z hnutia odišli:

„Viackrát sa stali prípady, že jeden člen rodiny – zvyčajne dieťa – priviedol do HZ aj svojich rodičov. V tomto prípade priviedol starší brat priviedol do HZ celú rodinu, niektorí odpadli, niektorí ostali na pokraji hnutia – a jeden brat bol proti.“ (Muž, 31-ročný, ženatý, VŠ, VŠ – pedagóg.)

Nevieme, koľko percent ľudí sa o HZ zaujímalo, zúčastnili sa na úvodných prednáškach a napokon svoju účasť prehodnotili a kontakty s hnutím prerušili. Väčšina návštevníkov seminárov sa nestáva členmi hnutia. Podľa vyjadrenia predstaviteľa hnutia sú aj takí, ktorí sa na činnosti hnutia objavujú sporadicky a s HZ sa identifikujú len čiastočne. Vplyv aktivít hnutia na adeptov má teda rôzny výsledok. Ten nezávisí len od nich, ale predovšetkým od pripravenosti účastníkov seminárov pripojiť sa – od ich motivácie.

Účastníci výskumu vnímali svoju novú identitu v kontexte celého života. Niekedy viac zdôrazňovali kontinuitu s minulosťou, inokedy prežívali svoju novú identitu ako zmenu oproti minulosti. Zdôrazňovanie kontinuity sa vyskytovalo v tých výpovediach, ktoré obsahovali aj pozitívne hodnotenie rodičovských autorít, sprostredkujúcich náboženské hodnoty (v jednom prípade išlo o starú mamu). Možno sa domnievať, že pozitívne ukotvenie identity v minulosti malo vplyv na pocit kontinuity životného príbehu.

Nasledujúce citácie pochádzajú z výpovedí tých, ktorí zdôrazňovali zmenu:

Ot.: „...napriek tomu – zmenili ste nejakým spôsobom svoj hodnotový systém? Vidíte nejakú zmenu?“ – Odp.: „Áno, vidím – v tom, že teraz odkedy som sa pripojila, snažím sa omnoho viacej vedome premýšľať o Bohu, a okrem ľudských vzťahov položiť na jedno z dôležitých miest môj osobný vzťah k Bohu...toto je rozdiel. Za tým som si svoj vzťah k Bohu nebudovala vedome nejakou sebadisciplínou a náboženskými spôsobmi, ako je – ja neviem – pravidelné štúdium božieho slova, ako sú pravidelné modlitby a iné, som predtým nerobila pravidelne, ale iba podľa nálady...Toto sa teda pre mňa zmenilo. Aj na tie priateľstvá, ktoré teraz mám, aj na všetko usilujem sa pozeráť tak, aby som do toho zahrnula Boha.“ (Žena, 24-ročná, slobodná – zasnúbená, ukončená VŠ – bakalársky stupeň, práca pre Federáciu za svetový mier.)

Zmena, o ktorej participantka hovorí, je zmena identity z nábožensky indiferentného na náboženského človeka. Prejavila sa v myslení – v posúvaní Boha reprezentovaného učením Hnutia zjednotenia do pozície centra identity. Účastníčka výskumu o nej hovorí ako o vedome reflektovanom a vôľovom procese. Svoju premenu uskutočňuje „sebadisciplínou a náboženskými spôsobmi“.

O „radikálnej zmene“ hovorí aj nasledujúci účastník rozhovoru. Svoju zmenu opisuje v perspektíve sociálnych vzťahov:

Ot.: „...to, že ste sa pripojili – riešilo vám to vaše nejaké osobné problémy?“ – Odp.: „No – rozumiem otázke veľmi dobre. Či to proste zmenilo môj život nejak radikálne. Ja by som povedal, že určite. Pretože som spomínal ten okruh mojich kamarátov, slovensky povedané – z mokrrej štvrte – hoci som nebol nejak viazaný moc na to, ale určite by som postupne nejakým spôsobom proste bol taký bežný občan, ktorý by nejakým spôsobom to považoval za normálne. A že som sa teda neplánoval oženiť, to musím povedať, že toto som zmenil, tento názor, ale až neskôr, keď tie ideály rodiny, na začiatku sa nehovorilo o ideáloch rodiny ... som povedal – určite chcem teda takúto rodinu. Takže mám pocit, že by som bol starým mládencom, pretože v rodine máme takú tradíciu (smiech)...“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ a správca zariadenia HZ.)

Model budovania blízkych vzťahov, ktorý si účastník výskumu osvojil v primárnej rodine, nahradil radikálne odlišný model Princípu. Intenzívny pocit zmeny sa týkal aj vzťahov s rodičmi:

„Určite boli takí, ktorí sa s tým zoznámili a bol to pre nich veľmi silný zážitok. Boli tým nadšení, a – došiel najbližší víkend domov, a začal o tom rodičom rozprávať. Rodičia reagovali inak, ako očakával. On očakával, že – pre neho to bol silný zážitok a niečo nové, a očakával, že rodičia budú reagovať podobne. Rodičia reagovali odmietavo, tak boli tie situácie rôzne. Buď sa stávalo, že ho rodičia vyhodili, alebo robili nejaký nátlak, že buďto teda môžeš chodiť domov, keď tam nebudeš chodiť, alebo takisto tie deti povedali, tak ja keď nie ste ochotní akceptovať to, čo ja si vyberám, tak ja nedôjdem viac, alebo dôjdem za mesiac. Ja som reagoval podobne – keď som sa chystal, že pôjdem do tej Ostravy, vtedy som s tým chlapcom, ktorý ma s tým zoznámil, ja som býval na priváte. Vtedy som odišiel z domu.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Nadšenie z novej náboženskej identity a radikálne odlišná interpretácia tejto udalosti rodičmi spôsobilo, že si prestali rozumieť. Nedorozumenie medzi rodičmi a deťmi predznamenalo radikálnu odlišnosť ich prežívania, hodnotenia v rámci diskurzu HZ od spoločenského diskurzu, reprezentovaného názormi a hodnoteniami blízkych osôb, ale aj verejných činiteľov makrosociety (predovšetkým vo vyjadreniach cirkevných predstaviteľov a novinárov). Od svojho vstupu do HZ sa účastníci výskumu musia vyrovnávať s negatívnym prístupom okolia. Prežívajú ho ako nespravodlivosť zo strany spoločenských inštitúcií a interpretujú ho ako pôsobenie Satana: táto interpretácia dodáva zmysel tomu, aby odolávali spoločenskému protitlaku, ktorý je pre nich potvrdením správnosti ich projektu zjednotenia sveta.

Tak ako odchod z domu je dôsledkom zásadného neporozumenia medzi členmi HZ a ich rodičmi, aj izolácia medzi členmi HZ a ostatnou spoločnosťou je dôsledkom rozdielu v hodnotách a v celkovom životnom nasmerovaní.

Dôsledky izolácie – bývanie so spoluveriacimi, občas aj prerušenie štúdia kvôli vnímaniu naliehavejších životných cieľov – vytvára obraz celkovej zmeny v životnej línii participantov. Účastník výskumu reflektuje zmenu vo svojom živote ako zmenu hodnôt a postojov:

„Spadli zo mňa pochybnosti. Prudko sa zmenili moje hodnoty alebo – uhol môjho pohľadu.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Žiaden respondent neoznačil svoju konverziu termínmi ako „obrátene“ či „znovuzrodenie“, ktoré bežne používajú príslušníci kresťanských letničných hnutí. Aj v prípade, že pristúpenie k Hnutiu zjednotenia vnímali ako prudkú zmenu v niektorých aspektoch života, neinterpretovali túto zmenu ako totálnu zmenu životnej línie, ale vždy ako jej pokračovanie a naplnenie doterajšieho života, ako „zmenu v rámci kontinuity“.

Nasledujúca participantka sa naďalej pokladá za katolíčku. Rozdiely v učení, ktoré sme charakterizovali ako radikálnu reinterpretáciu biblických textov, chápe ako „dôkladnejšie vysvetlenie“ toho, čo jej predtým nebolo jasné. Participantka integrovala do jedného celku náboženskú diskurzu, ktoré sa na úrovni oficiálnych vyjadrení náboženských predstaviteľov katolíckej cirkvi a Hnutia zjednotenia pokladajú za antagonisticky vyhrotené:

„Ale ja som to tak nevnímala, a ja som to brala ako také pokračovanie. Vlastne pretože ja som nikdy necítala, že som sa obrátila, alebo nejaké – nikdy nič také som nezažila, skôr akože

našla som práve na to, čo som chcela, také dôkladnejšie vysvetlenie, a proste to, čo ma najviac zaujímal, ako že Boh je na mne – pre mňa – tým istým Bohom, ale viem o ňom ešte viac. Takže – tak.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Iná participantka síce reflektuje, že učenie Princípu sa odchyľuje od katolíckej náuky, ale chápe ho ako naplnenie či zdokonalenie tradičného kresťanstva:

„Z hľadiska ideálov mojej babky môžem povedať, že toto je kontinuita v tej kresťanskej tradícii. Ale z hľadiska katolíckej viery – ako vieme, hlavný ideál v katolíckej viere je kňazstvo, teda celibát. A z toho hľadiska ideológia vnímania vzťahov človeka a Boha, ktorú prezentuje Cirkev zjednotenia, alebo teraz Federácia rodín za svetový mier a zjednotenie, tak prezentuje niečo úplne nové.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Vedomie kontinuity s kresťanstvom sa tu spája s predstavou „úplne nového“ v zmysle zdokonalenia či reformy. Pre svoju katolícku výchovu participantka použila metaforu základnej školy, pre pripojenie k HZ metaforu „ďalšej triedy“:

„Takže nemôžem hovoriť, že som sa oddelila, lebo bez vedomostí, čo som dostala v základnej škole, keby som sa nenaučila písať, tak by som nemohla ísť do ďalšej triedy. Tak taká kontinuita.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Svoje životné ciele preformulovali v súlade s ideologickým diskurzom hnutia.

Pocit zmeny „seba“ zvykli participanti formulovať ako pocit sebazdokonalenia. Ich životným cieľom bolo pracovať na sebe. V kontexte ideologického diskurzu hnutia vyjadrovali potrebu dôsledne uplatňovať vieru v každodennom živote, odpútať sa od padlej povahy (zbaviť sa sebeckosti), zvládnuť odškodnenie, byť vzorom pre iných, odpúšťať. Cieľom HZ, ktorý si participanti osvojili, je nielen realizovať žité náboženstvo vo svojom živote a v živote vlastnej náboženskej skupiny, ale reformovať celú spoločnosť, a to cestou hnutia pravých rodín a prepájaním politickej sféry s náboženstvom: politika a politické prostriedky sú vnímané ako eticky nečisté, treba nad nimi zaviesť duchovný dozor.

V súlade s uvedenými cieľmi charakterizovali participanti svoje sebazdokonalenie v týchto oblastiach:

1. V osobnej aktivite: predtým sa snažili žiť nábožensky, ale pripadali si pasívni, ťažko odolávali tlaku okolia. Až po pripojení k hnutiu získali „silu a presvedčenie“:

„Tak môžem povedať, že predtým som to cítil akože v takom zmysle, že stále som sa pokúšal akože neviem – taký kresťanský postoj ako žiť, ako že skutočne poctivým kresťanským životom, ale stále tam bolo také obdobie, že to išlo do úzadia, a zasa pre – prišiel ten svetský spôsob života, a sa to tak prelínalo – povedal by som, že – mesiac po mesiaci, až bolo to v takom akože protiklade, a stále som akože sa snažil viac prebojovať akože k tomu kresťanskému životu, ale na druhej strane nemal som akože dost' sil, pretože som akože vo vnútri sám chápal, že musím akože tú svoju vieru podložiť aj skutkami. Akože – po tom pripojení, keď som sa pripojil, tak – hm – viacej som – akože získal som takú silu aj presvedčenie, že – akože je správne akože žiť ako životom viery, a tak by som to charakterizoval.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Pôvodne boli síce väčšinou nábožensky založení, avšak vo vzťahu k svetu sa správali pasívne, zatiaľ čo teraz cítia potrebu robiť niečo aktívne. Aktivitou mysleli jednak misijnú aktivitu, jednak vedenie ľudí, dávať ľuďom osobný príklad, prednášať Princíp (je to možnosť jasne vysvetliť ľuďom, ako vníma Boh tento svet, aký je jeho zámer a v čom mu musí ľudstvo vyjsť v ústrety). Aktivita sa prejavovala aj v účasti na projektoch hnutia: rozpracované programy hnutia poskytovali aktívnu účasť na misii – na svedčení, prednáškach, v získavaní prostriedkov, pri kázaní a modlitbách na bohoslužbách a pod. Právě rodiny vytvárajú systém malých spoločností, akýchsi bližších rodinných vzťahov. Celok vytvára intenzívny spoločenský život, do ktorého sa zapojili aj ľudia, ktorí boli pôvodne osamelí, plachí a pod., a zrazu si trúfli napr. prednášať pre neznámych hostí. Nerozhodnosť, nesmelosť, pasivita, vyčkávanie sa menili na silné presvedčenie, odvahu, aktivitu. Dostavil sa pocit prílevu energie, „dáva mi to silu“. Participanti získali zmysel pre tímovú spoluprácu aj schopnosť odolávať tlakom spoločnosti.

Zvýšil sa počet spoločenských kontaktov, ktoré nadobudli multikulturálnu dimenziu: na úrovni sociálnych vzťahov – kontakty s inými rasami a etnikami v rámci hnutia:

Ot.: „Takže v bohatosti vašich sociálnych stykov sa nič nezmenilo po tom, čo ste vstúpili do CR. – Odp.: „Nemôžem povedať, že sa nezmenilo, naopak, sa prehĺbilo. Predtým som mala tie stretnutia, čo sme mali spolu rôzne spoločenské skupiny na národnej úrovni, ale odkedy som v Európe, tak ja som nadobudla asi taký svetový charakter v mojich vzťahoch, lebo mám priateľov nielen osobne, čo pôsobia v rôznych krajinách a v rôznych spoločenských charitatívnych organizáciách, trebárs pracujú s rodinami, starajú sa o sociálne prípady, atď. Z toho hľadiska mi zmenilo ten rozmer, tá dimenzia, na inú úroveň. Ja nie som už človek, ktorý rozpráva len jedným jazykom, pozná len jednu tradíciu, ale ten rozmer je iný. Uvedomujem si, že ako to je dôležité – chápať iných ľudí, iné národy, kultúru, zvyklosti, a myslím, že na to je reverend Mun – dáva veľký priestor, aby ľudia boli otvorení, milovali bezpodmienečne iných a aby neboli zaťažení určitými konceptami.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Ponuka cestovať po svete v rámci získavania finančných prostriedkov pre hnutie a kvôli návštevám sesterských komunit v cudzine je zaujímavá predovšetkým pre mladých členov hnutia. Takto spoznajú aj cudzie a pre nás exotické kultúry. Mnohí z nich sa učia cudzie jazyky – predovšetkým angličtinu, aby mohli udržiavať medzinárodné kontakty a prekladať pri bohoslužbách hosťom z cudziny:

„Tak v podstate sú to problémy, ako zo všetkými ľuďmi, že ľudia sú veľmi rôzni, prišli z rôznych ciest, z rôznych potomkov, z rôzneho zázemia, kultúry, z rôznych škôl, a dokonca i jazyk – u nás máme veľmi mnohé jazyky, u nás je to veľmi medzinárodné spoločenstvo, ja aj teraz som napríklad tlmočil pri kázni, a nie všetko tak presne človek povie alebo zachytí.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Na základe pozorovania bohoslužieb treba dodať, že okrem „hlavného“ tlmočníka pre celé plénum do slovenčiny členovia bratislavskej skupiny bežne tlmočia aj skupinkám hostí z cudziny do nemčiny či kórejčiny. Jazyky sa učia aj kvôli komunikácii s príbuznými partnera/partnerky, ktorí sú väčšinou zo zahraničia:

„...ako vyzerá to taký – taká prekážka – tá jazyková bariéra, ako – vzhľadom k tomu, ako – maďarčina je trochu ťažšia, pre nás není až takým problémom, hovoríme obaja po anglicky, ale vzhľadom k tomu, ako – ako vytvoriť, nadviazať ten kontakt s rodičmi ako partnerky, ktorí sú starší a už nemôžu sa ako – aktivovať do tej angličtiny, čiže v podstate v myslí mi ako ostáva jediná tá možnosť, ako – študovať tú maďarčinu trochu, a jej zasa tú slovenčinu, aby mohla s tými mojimi rodičmi nejako nadviazať kontakt.“ (Muž, 25-ročný, slobodný, SŠ, nezamestnaný – práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Znalosť cudzích jazykov nie je podmienkou, avšak väčšina členov hnutia ovláda aspoň jeden cudzí jazyk.

2. V pocite oslobodenia. Oslobodenie bolo vo výpovediach tematizované vo viacerých kontextoch. Napríklad ako emancipácia od rodičov:

„... ja som mame hovoril – bratovi, čo je o 7 rokov mladší a ženatý, sa do života nestará a mne, čo som starší, sa stará. Ona hovorila – až keď budeš ženatý a budeš mať svoju vlastnú rodinu. Ja reku – čo keď budem mať 70; budeš si stále myslieť, že som malý chlapec? A to sa netýkalo iba raňajok; ja som sa niekedy aj celý deň postil, a keď som prišiel večer zo školy, nič som nejedol, čo pripravila. Z toho bývala nahnevaná. Takéto maličkosti mi robili najväčšie problémy. A to sa preniesie – „ty si taký preto, lebo chodíš medzi tých...“ – Ot.: „A teraz si už zvykla?“ – Odp.: „Ona to akceptovala, že je to môj život. Jej život to neovplyvnilo, ona si ponechala a mieni si ponechať svoju vieru, a my príliš nediskutujeme na tejto rovine, pretože moja mama je človek jednoduchý.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Účastníci výskumu sa cítili byť oslobodení od strachu z represie inštitúcií komunistického režimu:

„Konkrétne o Princípe som nikdy nezapochyboval – ak som pochyboval niekedy, tak o sebe, hej? O sebe som veľakrát pochyboval, ale o Princípe nie, hej? Našiel som odvahu, keď som spoznal Princíp, že som napísal list – ako – vedeniu komunistickej strany tam, kde som pracoval, nakoľko sa nemôžem vyrovnat' s rozporom medzi ideológiou marxistickou a kresťanskou, žiadam o zrušenie členstva strany, lebo úlohy člena strany si nemôžem zodpovedne plniť, hej?“ (Muž, 59-ročný, ženatý, VŠ, strojný inžinier.)

Učenie Princípu participant prijal ako „nespochybniteľný“ oporný bod, ktorý mu dodal odvahu prejaviť svoj názor a vyvodiť z neho praktické konzekvencie.

Ďalšia citácia sa týka oslobodenia od krízového životného obdobia:

Ot.: „Ešte mám takú poslednú otázku, že čo vás najviac oslovilo na učení Cirkvi rodiny a voči čomu z toho učenia ste kritický?“ – Odp.: „No v tomto našom hnutí a cirkvi alebo Federácii rodín – hovorím – najviac ma oslovilo to, že človek môže zažiť určité oslobodenie, vzkriesenie, by povedal veriaci, že môže zostať blízko k Bohu, že nájde vlastne ten svoj pôvod.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Z kontextu celej výpovede vyplýva, že oslobodením participant myslel oslobodenie od intenzívne prežívaného obdobia krízy identity. Oslobodenie nastáva identifikáciou s učením Princípu, pre ktorú použil metaforický výraz „vzkriesenie“. Participant hovoril aj o pocite slobody ako o slobodnom životnom rozhodnutí:

„Bol to boj, ale nie v takom zmysle, že nejaký veľký boj, ale skôr ako taký slobodný akože – vlastne sa rozhodnúť osobne. Či je to pre mňa prínosom, alebo nie. Takže ja môžem povedať – sám, že sám dobrovoľne som sa rozhodol.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Citácia poukazuje na protikladne odlišné vnímanie pripojenia sa k Hnutiu zjednotenia: to, čo okolie vníma ako podľahnutie nátlaku sekty, participant interpretuje ako svoje slobodné rozhodnutie.

Iný účastník výskumu hovoril o oslobodení od predsudku:

„Napríklad – čo ja osobne vnímam na jednom takom konkrétnom prípade – môj vzťah k Jehovistom sa veľmi zmenil. Pretože som si uvedomil, že to sú ľudia, ktorí ako sa snažia žiť pre nejaký ideál najlepšie, ako vedia. To, že sú v mnohých veciach ako pomýlení, podľa mňa – predtým to vytvorilo blokádu medzi nami. Nedokázal som sa vôbec na nich ani pozrieť a boli mi doslovne odporní. A potom som si uvedomil, že je to niečo, čo som zdedil ako predsudok od spoločnosti, o čom som nikdy do hĺbky nerozmýšľal, a že keby som v Jehovistovi videl najprv človeka, ktorý rovnako ako ja túži po šťastí a po láske, tak by som sa na neho pozeral inak. V tomto naozaj môžem povedať, že som sa stal takým slobodnejším pri pozeraní sa na ľudí v tom, aby som ľudí nesúdil.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Podobne ako v kresťanskom diskurze o morálke, kde sa hovorí o oslobodení od hriechu, dala nasledujúca účastníčka rozhovoru výraz „oslobodenie“ do spojitosti so slobodou od erotického pokušenia:

„Na základe toho, že Boh je otec, teda – vzťah brat a sestra – nie je to sexuálny vzťah, ale je to zamerané na určité hodnoty, spoločné záujmy, trebárs služba druhým. Tak to sa mi veľmi páčilo, že – bývam s nimi, ale žiadny z tých chlapcov sa na mňa nepozeral očami, že ma skúma, alebo že ma vyzlieka, ani ja sa takto nepozerám, a to mi dalo tú úžasnú slobodu, aby som sa venovala môjmu osobnému rastu a mojej výchove.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

„Sloboda od erotiky“ je opäť v protiklade k „oslobodenej erotike“, ktorá sa od 60. rokov stáva normou v čoraz liberalizovanejšom kultúrnom systéme Európy. Participantka výskumu pokladá sexualitu za moc, ktorá zväzuje; jej kontrolované potláčanie, ktoré je jednou z črt subkultúry Hnutia zjednotenia, pokladá za oslobodzujúce. Opäť nastáva antagonizmus dvoch spoločenských diskurzov – diskurzu našej „profánnej“ spoločnosti, v ktorom je potláčanie sexuality znakom potláčania (prípadne vzdania sa) osobnej slobody jednotlivca, a diskurzu Hnutia zjednotenia, kde sexualitu treba držať pod kontrolou práve preto, aby neohrozovala slobodný rozvoj jedinca.

3. Účastníci výskumu sa charakterizovali ako *schopnejší pomáhať druhým, obetovať sa pre druhých*:

„Tak jako predtým jako vravím, že som bol dost' taký utiahnutý človek aj myslím si, že stále som taký trošku utiahnutý, ale ako – hodne sa v tom ako zmenilo... Ja napríklad teraz chodím, a veľmi rád tam chodím, a dokonca sa snažím byť aktívny, do jedného kresťanského spoločenstva, ktoré – akože – je tam – sú tam ľudia z mnohých – z viacerých cirkví, a snažím sa ako pomáhať, nájsť akože cestu pre pomoc tým ľuďom, ktorí prežívajú homosexuálne sklony, alebo ako takú určitú krízu tej svojej identity v sexuálnej oblasti, a túži – túžia s tým niečo robiť v tom, v tom kresťanskom duchu.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Z utiahnutého plachého jedinca sa stal zapálený prednášateľ, ktorý sa – v intenciách diskurzu Hnutia zjednotenia o homosexualite – usiluje, aby sa jeho homosexuálne orientovaní rovesníci „vyliečili“.

4. Ďalším spôsobom sebazdokonalenia bola udávaná väčšia *schopnosť prekonávať konflikty* vo vzťahu k autorite aj v partnerskom vzťahu. Ako sme spomínali v 2. kapitole, konflikt narúša jednotu spolubytia, a preto sa mu treba vyhnúť.

Stratégiou je vzdanie sa svojho vlastného sebakpresadzovania v prospech celku „štyroch pozícií“¹.

Nasledujúca citácia sa týka aplikácie tejto stratégie v praktickom živote vzťahu účastníčky rozhovoru k autorite kňaza:

Ot.: „Keď idem na bohoslužby, mám dojem, že kňaz sa niečoho dotkol zle, mám trebárs výhrady voči niektorým obradom. Máte aj vy taký kritický odstup, alebo všetko prijímate tak, ako sa vám to podá?“ – Odp.: „Chcela by som vám povedať, v mojej rodine je silný zmysel pre tradíciu. Z mojej babičky som to získala a samozrejme – ja veľmi rada idem do každej cirkvi na omšu alebo na bohoslužbu, a tie obrady v katolíckej cirkvi – ja to vnímam ako svätosť, ako niečo – ja si myslím, že ľudia zvonka to nechápu, pretože nezažili vnútorne, čo to znamená, trebárs tá eucharistia. Ale pre kňaza, ktorý každodenne slúži iným ľuďom, ten eucharistia je odmena po tej tvrdej práci, teda skrze to ten človek cíti spojenie s Bohom skutočne a že tá sila prichádza. To záleží od môjho vnútorného postoja. A samozrejme, keď človek ide do kostola, tak vidí všelijaké maľby a všeličo, niekedy to je až príliš, ale nie je to moja povinnosť, ja to vnímam ako žena, že žena má rôzne deti alebo rôznych súrodencov, a každý je inakší a inakším spôsobom prezentuje svoju tvorivosť, svoj potenciál, že ja, keď niečo sa mi veľmi páči, tak sa orientujem na to a ak sa mi to nepáči, tak uvažujem nad tým, prečo sa mi to nepáči, a keď je tam dostatočne silný dôvod, tak to riešim tak, že zaujmem nový postoj k tomu a nový impulz v sebe nájdem skrze štúdium božieho slova, atď. Ale čo si ja uvedomujem – ak narážate na to, že niekedy na našich bohoslužbách niekedy sú ľudia rôznych národov a preklady, atď, a angličtina nie je dokonalá. Ale myslím, že ako každý, keď začína, v tom vývoji sa nachádzajú určité ťažkosti, ja by som osobne bola za to, aby – to sú slová rev. Muna – srdcia mali jazyk a aby sme nestrácali čas s prekladmi. Ale samozrejme, každý sme hriešnik, máme určité tendencie posudzovať druhých, ale božie slovo jasne učí, že tak, ako Boh učil Kaina, aby nezabil Ábela, tak vždy v našom vzťahu s ľuďmi sme – tak ako rev. Mun učí – že niekto je v pozícii pre nás a Ábel ako človek, ktorý je bližší k Bohu, a niekto v pozícii Kaina. Teda, keď ja vidím svojho Ábela, tak musím v sebe pestovať tú pokoru, že i keď v nedokonalom zmysle mi to podá, že trebárs keď jeho angličtina nie je dobrá, tak pre mňa to musí byť taká výzva, aby som sa ja zdokonalila, aby moja angličtina bola lepšia, než jeho. V tom prípade sa ten zmysel existencie nejakého kňaza, nejakého Ábela, ktorého mám počúvať, splní. Ale keď mám svojho Ábela, tiež nie je to ľahké milovať človeka, ktorý trebárs je horší než vy vo všetkom a vás neposlúcha, i keď chcete jeho dobro, tak v tom prípade zase je to pripomienka pre mňa, aká som ja voči Bohu.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Neposudzovať druhých a v prípade, že vidíme chybu na strane „Ábela“ – človeka, ktorý je voči nám v „pozícii subjektu“ – pestovať kritickosť voči sebe, sústrediť sa na to, čo nám vlastne prekáža, a zmeniť svoj postoj.

Z pohľadu človeka „zvonku“ sa ponúka otázka, či authority občas nepotrebujú jasnejšiu spätnú väzbu alebo dokonca tvrdšiu korekciu „zdola“, či autorita človeka, ktorý je na vrchole mocenskej pyramídy hnutia a nemá už nad sebou žiadnu pozemskú autoritu, nemôže fatálne zlyhať.

Výhodou nepresadzovania svojho „ja“ voči druhému je, že sa zachovávajú stabilné, často harmonické vzťahy. Nasledujúca citácia sa vzťahuje na manželský vzťah:

¹ Pozn.: Pozri 2. kapitolu tohto textu

Ot.: „A vidíte nejaké nedostatky aj na vašom manželovi?“ – Odp.: „Ano, samozrejme. (smiech) Ako – čo vám teraz konkrétne poviem...“ – Ot.: „Mne ide o to, ako vlastne vy s tým vašim učením neagresivity a odpúšťania a nezasahovania do toho druhého človeka, prijímania vlastne všetkého, že, či ale môžete povedať aj nejakú kritiku – toto sa mi na tebe nepáči, alebo tak?“ – Odp.: „Ako – ja napríklad vždy som bola takého názoru, že keď sa mi na tom druhom niečo nepáči, a teraz, keď ja mu to poviem, a mu to vôbec nepomôže. Akože to neni cesta, že ja začnem nejak vytykať niekomu chyby. Akože ja mám ich sama a viem, že mi to nepomôže, keď mi niekto ešte to stokrát zopakuje, vieš čo, ty si taká, ale skorej mi pomôže, keď – dajte mi nejak – proste že mi pomôže to nejak bud' prekonať, alebo mi pomôže nejak si niečo uvedomiť, alebo skôr – ja neviem – napríklad – to, čo viem, že veľmi dokáže človeka zraniť, keď človek kritiku – kritizuje toho druhého, že – to neni akože cesta, keď spoznám – spoznáme Boha alebo aspoň nejak – nejakú lásku hľadáme, tak vieme, že inou cestou sa tú harmóniu buduje. Že keď viem, že – neviem: niečo sa mi na ňom nepáči, ako je oblečený, tak mu nepoviem – vieš čo, to je hrozné, – tak mu radšej kúpim niečo nové (úsmev). Proste – ja som skôr zástancom takejto metódy.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Keďže manželstvo a rodina sú náboženským poslaním, manželským konfliktom sa venuje značná pozornosť aj v kázaniach pri nedel'ných bohoslužbách. V praktickom živote manželov sa vyskytujú aj otvorené konflikty. Pri ich zvládaní pomáha koncepcia odškodnenia: nehody bývajú výsledkom nahromadeného hriechu v živote predkov v oboch rodových líniách a utrpenie z manželského diskomfortu je odškodnením, ktorým sa odčisňujú hriechy predkov:

„...problémov je vždy veľa, že taký je život. To je celkom normálne, prirodzené, ale tak, ako sme aj dnes počuli zhodou okolností na tej kázni, tak máme mnohých predkov, my to takto chápeme, ktorí nám to dedičstvo zanechali aj dobré, aj zlé vlastnosti, aj dobré skutky, aj zlé, ktoré vykonali v spoločnosti alebo v rodine. To sa odráža na nás, alebo – lepšie povedané – aj keď my si to tak neuvedomujeme, ale to určité bremeno alebo záťaž, ten spôsob uvažovania, je v nás, a určité reakcie máme také, že ich musíme niekedy prekonať, a to nie je jednoduché, pokiaľ nepochopíme, čo sa vlastne deje, že máme určité skraty.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Kým v majoritnej spoločnosti vystupuje do popredia koncept individuálnej zodpovednosti, v učení HZ sa zodpovednosť za vznik konfliktu rozkladá na pojem viny a zodpovednosti nielen účastníka manželskej hádky, ale aj viny predkov oboch manželov v ich priamej rodovej línii, ktoré pôsobia v súčasnom manželstve. Táto explanácia slúži ako „paušálne“ vysvetlenie, prečo vznikla konkrétna hádka. Tento (z pohľadu človeka „zvonku“) mýtus rodu pomáha prekonať problém dnešného manželstva, že keď nastane konflikt, musí byť vždy na vine niekto z manželskej dvojice. Namiesto hľadania vinníka musia manželskí partneri v HZ venovať energiu hľadaniu

riešenia, pretože zodpovednosť za vyriešenie konfliktu nesú výlučne teraz žijúci manželia.

Odškodnenie je súčasne nábožensky motivovaný dôvod, prečo treba vzniknutú situáciu vytrpieť. Z pozície hádkou osobne ukrivdeného sa partner posúva do role heroickej: ak situáciu unesie, zlepšuje stav duchovného základu po predkoch vo svojej pokrvnej línii. Ak sa navyše snažia uniesť situáciu obaja partneri, konflikt možno rýchlo ukončiť.

Odškodnenie hriechov páchaných predkami v priamej rodovej línii oboch manželov je v Hnutí zjednotenia poslaním manželstva, s ktorým partneri doň vstupujú:

„...sme mali tú určitú vieru a presvedčenie, že musíme ísť tou cestou, ktorá odškodní, napravi určité chyby, tak sme si nevybrali podľa krásy, výšky alebo váhy, ale sme to akceptovali a samozrejme, že v tej praxi je to potom ťažšie, to vyzerá spočiatku, aspoň v našom prípade to tak bolo, ale – myslím, že je to dobrá škola do života...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Manželstvo nemá uspokojiť telesné a iné vizuálne preferencie partnerov, ale uzmierovať predkov v rodových líniiach manželov, vychádzajúc z ideológie Hnutia zjednotenia. Konflikty redukuje aj tendencia nepresadzovať svoje nároky asertivitou či kritikou toho druhého. Jej korene sú v odlišnom prístupe k pojmu „ja“ v európskych a ázijských nábožensko-filozofických systémoch. V judaizme a kresťanstve sa Boh prihovára jednotlivcovi. Spása človeka závisí od jeho individuálneho úsilia, od individuálnej slobody a zodpovednosti. Vytvára sa systém sebareflexie a vzťahov k sebe samému (self). Prostredie, ktoré jednotlivca obklopuje, je priestorom na realizáciu tohto self. Budhizmus a hinduizmus predstavujú opačný prístup: akékoľvek sebapresadzovanie voči okoliu znamená nevyhnutný konflikt, disharmóniu, ktorá plodí ďalšie konzekventné disharmónie. Ich podstatou je ilúzia „Self“, ktorej sa treba zbaviť (Krišnamurti, 2005).

Slovom, zdôrazňovanie sebapresadenia voči prostrediu (napríklad sociálnemu prostrediu) poukazuje na európske myšlienkové korene, a naopak, prispôsobovanie seba prostrediu, uprednostňovanie harmónie, má hinduisticko-budhistický pôvod. Učenie HZ sa v tematike sociálnych vzťahov opiera o ázijskú koncepciu. Participantí označujú zvyšky „sebeckých“ postojov ako svoju povahu (niekedy „starú povahu“, povahové črty, ktoré patria do tzv. starého sveta) a v rámci sebazdokonaľovania sa snažia tieto črty korigovať:

„Ale zasa napríklad ja mám takú povahu dosť kritickú (úsmev), ako že malá ako chyba mi neujde (úsmev) ako z pozornosti, a myslím si, že – ako samozrejme mi to pomohlo s tým, aby nejak tak pozitívnejšie pozerat', akože to hnutie pomohlo mi k takým, k hľadaniu takého pozitívnejšieho pohľadu, aj takého konštruktívneho, že – proste s tým kritizovaním ako veľa nedosiahnem. Že skôr radšej nejak budem hľadať nejakú cestu alebo niečo v sebe začať zmeniť alebo urobiť alebo – keď sa niečo nepáči, tak skúsím radšej niečo dobré urobiť, ako nejak len hovoriť, že toto je zlé, ako – to vie každý, takže...“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

5 V hodnotovom systéme: ako najdôležitejšie hodnoty obdobia po pripojení boli udané hodnoty pravej lásky a čistoty, vzťahu k Bohu a pod., ktoré možno charakterizovať ako hodnoty učenia Princípu, vyjadrované terminológiou tohto učenia. Vo sfére tzv. vyšších hodnôt bola identifikácia s Princípom úplná, participanti ju vyjadrovali výrazmi používanými na bohoslužbách hnutia a vo vieroučnej literatúre, ako napr. „pravá láska“, „srdce“ a pod. Vyššie hodnoty však vo výpovediach vcelku zodpovedali hodnotám, ktoré vyznávali aj pred pripojením sa k hnutiu. Napríklad, tolerancia ako hodnota. Oproti stavu pred pripojením nastal príklon k hodnotám partnerského a rodinného vzťahu. Participanti zaznamenali zmeny aj v nazeraní na povahu vzťahu – v zmysle potlačenia vedome prežívanej hodnoty erotickej prítlačivosti a obratu k „hlbším a trvalejším hodnotám“, ktoré súviseli s vierou vo výber partnerov HZ:

Ot.: „A zmenilo sa niečo na vašich takých preferenciách hodnotových, alebo ostali približne rovnaké? – Odp.:“ ...napríklad tak som spomínal dievča, tak – skôr ma zaujímalo pekné telo, alebo pekná tvár a aj keď samozrejme ma zaujímalo – čo ja viem – povaha, ale predsa len – človek si to tak neuvedomil, ale ťahal viac to fyzické, pretože bol mladý a som si zrazu začal uvedomovať, že sú hlbšie a trvalejšie hodnoty, že – fakt – človek nevie sám seba natoľko kontrolovať a hodnotiť, aby mohol sám povedať hneď takto z voleja, že niekto sa mi páči, alebo – toto by bol dobrý pár alebo dobré manželstvo...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

6. V kvalite spolubytia: Vzťahy vnútri bratislavskej skupiny participanti charakterizovali ako blízke vzťahy.

„Pre mňa je akože veľmi hodnotné to, že som tu našla mnohých priateľov... s ktorými máme spoločné nejaké záujmy, máme spoločné vízie, alebo proste spoločné aj také problémy, alebo to, jak vnímame život, takže myslím si, že môžem ako s čistým svedomím povedať, že mám tu akože dosť veľa priateľov. To ma akože tak s nimi spája. Ľudia, ktorým môžem dôverovať, s ktorými proste môžem aj taký súkromný čas milo stráviť, takže ...“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Spoločným pohľadom na svet sa vytvára takmer rodinné spoločenstvo. Pre tých členov hnutia, ktorí majú nedostatok blízkych vzťahov mimo HZ, bratislavská skupina môže úplne sýtiť túto ich potrebu.

Samotní participanti hovoria o vzťahoch vnútri hnutia ako o vzťahoch rodinných:

„...nikdy som v tých vzťahoch nezažil nič také hlboké, ako som zažil trebárs v tomto spoločenstve... Nevravím zas, že so všetkými ľuďmi, to znamená že so všetkými ako súrodencami, ale...prínajmenšie trebárs že s takými troma ľuďmi som zažil veľmi hlboké vzťahy a ... ako – som si aj uvedomil po určitom čase v tomto hnutí, že ... že ako ... možno že každý sa na to môže dívať ináč, ale ja to ako vidím v tom, že ktoré sú najväčšou hodnotou, sú zároveň aj najväčším kameňom úrazu medzi nami. Preto teda je naším cieľom vytvoriť rodinu. Nielen tú úzku rodinu tých manželov a detí a povedzme, starých rodičov, alebo vnúčat, ale my sa považujeme za rodinu celkove, tak ako bratia a sestry trebárs v kresťanských iných cirkvách sa považujú za rodinu, tak my to akcentujeme, zdôrazňujeme, a chceme tú formálnu stránku veci dať do praxe, aby sme naozaj boli lepšou rodinou.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Participantí odlišujú vzťahovú blízkosť voči ľuďom v hnutí: niektorí sú im bližší, s inými si až tak nerozumejú. Rodinný charakter hnutia pripomína tzv. rozšírenú rodinu: nukleárne rodiny požehnaných párov žijú v širšom rodinnom spoločenstve, čo prináša väčšie množstvo príbuzenských v kontaktov, než väčšinou v rodinách majoritnej spoločnosti.

7. V kognitívnej sfére: Pocit väčšieho poznania: prichádzajú odpovede na otázky, ktoré si predtým participantí kládli a ktoré sa týkali ich partnerských, rodinných vzťahov i vzťahu k Bohu. Takto hodnotí prínos členstva v hnutí k poznaniu života nasledujúci participant:

„Rozumiem omnoho viac ako životu a tým veciam akože, čo sú s tým spojené. Napríklad, že viem, že keď niečo spravím, tak – akože dajme tomu, že vtedy som vedel, že to je zlé, ale som si to neuvedomoval. Napríklad teraz už viem, že by som to, dajme tomu, nespravil, hej, komu by to mohlo ublížiť, taký – širší prehľad som získal, ne – neviem to opísať slovami. Čo sa týka nejakých alebo morálnych zásad dajme tomu, že – proste – určité veci sú pre mňa ako teraz úplne striktné a úplne samozrejmé. A možno v minulosti to bolo také, že – také bádanie a nevedel som presne... – Ot.: „Vedel by ste povedať tak konkrétnejšie, na – taký príklad dať, že čo je pre vás striktné, čo v minulosti vlastne nebolo nejak veľmi dané?“ – Odp.: „Napríklad otázka vernosti dajme tomu. Ako v manželstve, to je úplne jednoznačná vec.“ (Muž, 24-ročný, slobodný, ukončená VŠ, čakateľ na civilnú vojenskú službu.)

Pochopenie „podstaty Boha“ – ako Boh prežíva svet a konanie participanta v ňom. Boh nepredstavuje v interpretácii Princípu absolútne dokonalú entitu, nepreniknuteľnú a v podstate nepochopiteľnú, naopak – je to starostlivý otec, ktorý má svoju „psychiku“ – prežíva radosť a zármutok. Modlitby často smerujú k tomu, aby veriaci rozveselili Boha. Boh reprezentuje láskavú autoritu, ktorej treba pomôcť k naplneniu jej cieľa – nastoliť božie kráľovstvo na zemi. Tento spôsob viery je pre mnohých psychologicky prijateľnejší, neobsahuje žiadne večné tajomstvá, svojou podstatou je zrozumiteľný. Participantí cítili oveľa väčšiu blízkosť k takejto interpretácii Boha, než je bežná,

konvenčná, viac neurčitá. Spoznali kľúčový význam rodinných hodnôt. Pre hodnotenie učenia Princípu používali metaforu školy: zatiaľ čo tradičná cirkevná náuka predstavuje základnú školu, Princíp je akoby vysoká škola – je pre participantov vyšším stupňom náboženského poznania. Má pre nich absolútnu interpretačnú prioritu.

Súvislosť spomenutých zmien s pripojením sa participantov k hnutiu možno potvrdiť ako súvislosť spomenutých motívov a ako súvislosť časovú, nie však kauzálnu v zmysle podmienenosti osobnostných zmien učením hnutia. Adolescencia je obdobím, v ktorom sa dotvára sebaopínanie mladého človeka a výsledkom je často odklon od spôsobu, akým ho vychovali rodičia alebo ako ho videlo jeho sociálne okolie. „Zmenil sa“ je častý výrok dospelých. Zmena však nie je totálna. Hoci identita člena HZ prekrýva všetky ostatné a zasahuje podstatným spôsobom aj do intímnej sféry jedinca, existujú také oblasti javov, ktoré ňou nie sú ovplyvnené. Napríklad, participantka vníma a porovnáva slovenskú spoločnosť s poľskou:

„Vidíte takéto rozdiely a sú nejaké veci, povedzme, menej príjemné v tomto slovenskom prostredí?“ – Odp.: „Tak – zdá sa mi, že – že také – neviem, možno že to tiež plynie z toho, z akého prostredia pochádzam, ale zdá sa mi (úsmev), že Poliaci sú takí aktívnejší ľudia. Že proste – no, že...“ – Ot.: „V čom sú aktívnejší?“ – Odp.: „Ako môžem to nazvať: a tak všeobecne to vnímam, že namiesto toho, aby toľko kritizovali, že skôr niečo urobia. Že keď niečo je zlé, tak nájdu nejakú cestu, aby si nejak pomôcť (úsmev). A že sú proste takí viac v tom, že berú iniciatívu do svojich rúk, by som povedala.“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Citát hovorí o vnímaní rozdielov v národnej mentalite. Účastníčka výskumu, ktorá interpretovala učenie Hnutia zjednotenia ako pokračovanie či „umocnenie“ svojej pôvodnej katolíckej výchovy (napriek tomu, že obe náboženské organizácie sa rozchádzajú v najdôležitejších otázkach), vidí súvislosti sveta, ktoré nesúvisia s náboženským presvedčením, celkom realisticky.

5.4.2 Reakcie okolia na pripojenie sa a na členstvo participantov v HZ

Výpovede participantov sa týkali ich nukleárnej rodiny (predovšetkým orientačnej rodiny), rovesníckych skupín a kolektívu na pracovisku.

Reakcie zo strany členov primárnej rodiny na pripojenie boli až na jednu výnimku negatívne. Pre nových členov hnutia predstavujú najväčší problém. Najmä od rodičov cítili silný tlak, aby opustili hnutie. Tlak prežívali ako vydieranie a hrozby vyhodenia

z domu či odmietnutia prispievať na štúdium. Situáciu v rodine niekedy označovali ako „peklo“.

Rodičia sa občas radili s farárom, ktorý počas socializmu mohol iniciovať perzekúciu orgánmi totalitného štátu; vyskytli sa aj prípady, keď sami rodičia z pocitovanej bezmocnosti vytvárali koalíciu so štátnymi orgánmi a udávali vlastné deti. Niekedy vypovedali v ich neprospech, len aby prokurátor navrhol vyšší trest a aby dieťa po jeho odpykaní bolo „poslušnejšie“. Znamenalo to stratu dôvery medzi rodičmi a deťmi. To býval hlavný dôvod, prečo členovia HZ utajovali pred rodičmi informácie. Len jeden z participantov vypovedal o odlišnej situácii:

„Ja som za toto, tiež preto to hovorím, že ja som za toto veľmi vďačný, že naši rodičia, teda moji rodičia sa skôr snažili vždycky mňa pochopiť a podporiť v tom, aby som sa nemýlil a aby som žil pre dobré hodnoty. Keď videli, že sú tie hodnoty dobré, ktorým verím, tak boli spokojní. Nemali záujem o to, aby sme išli do konfliktu. Oni tiež čítali všetky tie články a v nich všelijaké publikácie existujú, v ktorých sa píše o tom, aká sme veľmi nebezpečná sekta a ako máme vymyté mozgy a sami si to mohli oskúšať na nás, či máme vymyté mozgy, a majú si to možnosť oskúšať každý deň, keď sa rozprávame o našich problémoch, ktoré máme.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participant výskumu vidí základ konfliktov s blízkymi osobami v tom, že namiesto osobnej skúsenosti sa riadia vopred získanou negatívnou informáciou. V jeho prípade sa rodičia riadili svojím vlastným úsudkom, motivovaní snahou pochopiť, prečo sa ich dieťaťá takto rozhodlo. V tomto prípade zostali vzťahy v rodine nenarušené.

Participant pripisovali tieto reakcie viacerým okolnostiam. Väčšinou išlo o religióznych rodičov, ktorí boli nešťastní z toho, že učenie HZ vnímali ako protikresťanské: konkrétne nemohli akceptovať, že reverend Moon je v ňom považovaný za mesiáša. Často udávaným dôvodom bolo, že verejnosť je ovplyvnená literatúrou, plnou negatívnych informácií o hnutí.

Participant vypovedali o dôvodoch rodičov niekedy aj s empatickým nadhľadom: Členstvo v hnutí si vyžaduje intenzívne spolubytie v skupine (modlitby, svedčenie, účasť na seminároch a pod.) a jedinec sa v rodine začne vyskytovať menej ako predtým. Zážitky, ktorým pripisuje veľký význam, prežíva mimo prostredia rodiny. Jeho nadšenie z náboženských zážitkov, prípadne zážitkov zo skupiny a iné emócie, sú rodičom nejasné. Ak sa chce s rodičmi o to podeliť, oni v tom vidia príznak nebezpečného pôsobenia sekty a reagujú negatívne. Deti aj rodičia začínajú vzájomne posudzovať svoje správanie podľa odlišných interpretačných rámcov a majú pocit, že sa od seba vzdiaľujú. Napríklad – život podľa učenia Princípu si vyžaduje časté pôsty, ktoré majú

význam odškodnenia. Matka navarí jedlo a dospelé dieťa tento materializovaný výraz lásky a starostlivosti – na rozdiel od minulosti – odmietne z dôvodov, ktoré ona nechápe alebo neuznáva. Dieťa začne realizovať aktivity spojené s hnutím aj v nočných hodinách. „Ponocovanie“ je v očiach rodičov ďalším symptómom významnej zmeny v správaní – „už to nie je on“. Mladý človek prežíva pripojenie sa k HZ ako svoje autonómne rozhodnutie a rodičia v tom vidia, že ho niekto zmanipuloval; vidia vplyv sekty, ktorá ho chce od nich odtrhnúť. Nastávajú tak poruchy v komunikácii, pretože je čoraz menej možné zdieľať spoločné významy.

V podmienkach totality, keď bolo hnutie ilegálnou organizáciou a hrozil únik informácií k štátnym orgánom, veriaci pred rodičmi často utajovali informácie o hnutí aj o svojich adresách pobytu (centrá sa za socializmu z konšpiratívnych dôvodov sťahovali z miesta na miesto), čo pre rodičov bolo ďalším znamením zhubného vplyvu sekty.

Dnes, keď hnutie vystúpilo z ilegality, sa používa aj opačná stratégia: namiesto izolácie od rodín nastúpila stratégia redukovania obáv rodičov. Členovia hnutia pozývajú svojich rodičov na semináre, ktoré hnutie organizuje pre získavanie priaznivcov vo verejnosti (existujú aj špeciálne „rodičovské semináre“). Rodičia vidia, že ich deti nedržia v hnutí násilne, že sú tam zo svojho vlastného rozhodnutia. Efekt hodnotia pozitívne – slovami participanta „...už im to tak nevádi.“ Obavy rodičov, že dieťa bude „sektou od nich odtrhnuté“, však pomáha redukovať najmä pravidelný kontakt s nimi, písomný aj priamy a – vzhľadom na prevažne náboženské založenie rodičov – aj spoločné trávenie cirkevných sviatkov v kruhu ich orientačnej rodiny. Vzťah s rodičmi sa niekedy upraví aj tým, že rodičia majú kontakt s prokreačnou „požehnanou“ rodinou svojho dieťaťa.

Často však žiadna stratégia nepomohla a pocit dôverného vzťahu medzi rodičmi a deťmi sa vytratil.

Reakcie členov rovesníckej skupiny na pripojenie:

Sledované reakcie prostredia sa vzťahovali ku skutočnosti vstupu participanta do HZ a k sprievodným ukazovateľom, ktoré mohli osoby z okolia zaznamenať ako zmeny v správaní participantov. Reakcie okolia môžeme deliť na dve základné kategórie: pozitívne – akceptujúce a negatívne – odmietajúce túto skutočnosť. Negatívne reakcie mali v reflexiách participantov silnú prevahu.

Priatelia a známi reagovali na členstvo participantov v hnutí odmietavo; niektorí participanti označili túto zmenu za „drastickú“. V niektorých prípadoch rovesníci odmietli kontakty s konvertitom „a priori“, bez diskusie. Inokedy prejavovali spočiatku

odmietavé postoje, neskôr sa navrátili k normálnym priateľským vzťahom. Dôvody odmietavého postoja reflektovali niektorí participanti ako obavy svojich kamarátov, že ich budú chcieť verbovať do hnutia.

Mládež trávi väčšiu časť života v rovesníckych skupinách, než ostatné vekové kategórie. Odmietavé postoje rovesníckej skupiny sa zvyknú prežívať ťažko – niektorí participanti hovoria o pociť krivdy či „bolesti“. Postoje rovesníkov vnímajú participanti často ako apriórne odmietavé, bez možnosti vydiskutovať si vzájomné výhrady.

S odmietaním zo strany rovesníkov sa participanti často vyrovnávajú prehodnocovaním svojich bývalých priateľských vzťahov: s tými, ktorí participanta jednoznačne odmietli, mal predtým len vzťahy „povrchnej sympatie“, tie priateľstvá mu nič podstatné neprinášali a pod.

Príčinou vytvárania tejto stratégie bola snaha prekonať pocit krivdy (bol použitý aj nehodnotiaci výraz „bolest“) z odmietnutia.

Vzťahy s rovesníkmi však mávajú aj menej odmietavý priebeh: najmä po r. 1989 sa vyskytujú aj tolerantné postoje a časť priateľov a známych reaguje spočiatku odmietavo, keď sa však presvedčia, že nebudú „verbovaní“ svojimi priateľmi do hnutia, vzťahy sa vrátia do pôvodného (skoro pôvodného) stavu.

Reakcie kolektívov na pracovisku na pripojenie:

Prenasledovanie na pracovisku bolo v podmienkach totalitného štátu závažným činiteľom, ktorý bezprostredne vplýval na hmotné zabezpečenie príslušníka HZ a väčšinou sproblematizoval jeho pracovnú kariéru. Prostredníctvom útvarov ŠtB boli pracoviská prepojené s represívnymi orgánmi a voči „moonistom“ postupovali koordinovane.

Diskriminácia na pracovisku pretrváva do určitej miery dodnes. Nemá formu perzekúcie, skôr možno hovoriť o diskriminácii v rámci pracovného kolektívu:

Ot.: „Aké sú postoje obyvateľstva tu a teraz na Slovensku, ľudí z okolitých bytov; stretávate sa s nejakými problémami?“ – Odp.: „Existujú určité problémy, ktoré. Sem-tam niekto zažije na pracovisku. Je jeden starší človek, ktorý robil desiatky rokov vo výskumnom ústave, popri svojej práci mal študentov, a v tom sa mu stalo, že jeho šéf jednoducho odrádzal študentov, aby nešli za ním, ale aby si vybrali niekoho iného, že je nejaký sektár, alebo mu priamo povedali, že nemôže tú prácu robiť. To zrejme preto, že sa prejavil aj na pracovisku vo svojej viere, že to nezamlčal. Nemyslím, že by tam robil nejakú divokú propagáciu, len to asi spomenul.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Zmienka o angažovanosti v hnutí alebo vyjadrenie vlastného postoja k viere, vlastné priznanie sa k hnutiu niekedy stačia na vyvolanie diskriminačného správania okolia.

Participantí majú dobrú skúsenosť s tým, keď ubezpečia svojich známych, že sa nebudú usilovať „niekde ich dotiahnuť“. Toto verbálne ubezpečenie, umožňuje jednak otvorene vyjadriť svoje náboženské postoje, a jednak uvoľňuje obavy priateľov z toho, že priateľský vzťah sa zrazu predefinuje. Ak sa toto nedarí a bývalí priatelia sú naďalej odmietaví, členovia hnutia môžu uplatniť stratégiu zmeny postoja voči nim, spojenú s prehodnotením minulosti: boli to len plytké, v podstate nevýznamné priateľstvá, len „vzťahy povrchnej sympatie“.

Získavanie nových adeptov je však súčasťou poslania členov HZ. Keďže je to tendencia priam opačná spomenutým stratégiám, určité napätie medzi členmi HZ a ich sociálnym prostredím nemožno nikdy vylúčiť.

Reakcia spoločenských štruktúr na pripojenie:

Spoločnosť vo všeobecnosti reagovala na pripojenie sa participantov k HZ prevažne negatívne. V období pred rokom 1989 participantov najtvrdšie postihovali negatívne reakcie zo strany spoločenských inštitúcií a štátneho aparátu, spadajúce pod pojem diskriminácie a perzekúcie.

Aj v súčasnosti participantí vypovedajú o neochote rôznych inštitúcií, na ktoré sa obracali so svojimi žiadosťami, ako aj o hostilnom postoji tradičných cirkví, napríklad voči záujemcom o požehnanie manželských párov z radov nečlenov HZ:

„Aj keď sa spoločenstvo malo stretnúť niekde, tak im povedali, že síce tam miesto je, ale vám ho netreba dávať. To iste vyplýva z toho, že sme robili aktivity v rámci Federácie rodín, keď bol teraz ten festival na Slovensku, ale nie ako na udalosť Cirkvi zjednotenia ako na konfesijnú záležitosť. Ľudia reagovali na to pozitívne, ale boli potom prípady, že im telefonovali, že to chcú zrušiť, pretože v jednej – dvoch dedinách na Slovensku, keď sa kňaz dozvedel, že sú rodiny, ktoré sa toho chcú zúčastniť, priamo z kancelárie povedal, aby vystúpili z katolíckej cirkvi a že pôjdu rovno do pekla a nepustí ich na sviatosti a vyložene pod nátlakom donútil tie manželské páry, aby podpísali, že to odmietajú.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, elektrotechnik.)

Keď sa veriaci rodičia detí, ktoré sa pripojili k Hnutiu zjednotenia, obracajú na svojich kňazov kvôli informáciám o tejto náboženskej spoločnosti, dostávajú od nich také negatívne informácie – ústne aj písomné – že sa začnú obávať o svoje dieťa. Hostilné pocity zo strany sociálneho prostredia participantov sa často vyznačujú akýmsi negatívnym synergickým efektom: vytvorí sa koalícia odmietania a – slovami participantky – „všetko sa postavilo proti mne“. (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

5.4.3 Partnerské vzťahy

Podľa učenia Princípu je náboženským cieľom príslušníka HZ vytvoriť dokonalú rodinu. Preto venuje ideológia hnutia značnú pozornosť tomu, ako majú vyzerat' partnerské vzťahy. Z tohto dôvodu hnutie oslovuje predovšetkým mladú populáciu, ktorá stojí na prahu partnerského života. Problémy vzťahov vo dvojici sú častým námetom kazateľov na nedeľných bohoslužbách.

Významnosť tejto témy dokresľuje aj skutočnosť, že prakticky všetky emotívne prejavy participantov, týkajúce sa obdobia po pripojení, sa vzťahovali k téme partnerských vzťahov.

Záujem HZ vychádzal v ústrety potrebám participantov. Tí často hľadali jasný a jednoznačne formulovaný návod, ako sa orientovať v partnerskom živote:

„Tiež som bola konfrontovaná s rôznymi názormi na rodinu – jedno, ktoré ponúka katolícka cirkev a ktoré sa učí u nás v škole, a druhé, ktoré ponúka taká – svetská výchova. Ako trebárs o postoji ku partnerovi, ku sexualite a tak ďalej. Tie problémy, keď som bola v strednej škole, boli veľmi vo mne, že som nemala štandard, podľa čoho rozhodnúť, či je to správne, alebo nie je to správne.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

„Názory katolíckej cirkvi“ a „názory svetskej výchovy“ vyjadrujú dva prístupy k láske – konzervatívny, zdôrazňujúci záväznosť a stabilitu, a liberálny, zdôrazňujúci slobodu voľby pri uplatňovaní práva na lásku a nadväzujúci na sexuálnu revolúciu 60. rokov, ktorou boli inšpirovaní rodičia participantky. Názory participantov – v zhode s ideológiou HZ – sú určitým variantom konzervatívneho prístupu.

V dnešnej spoločnosti žijú vedľa seba oba uvedené prístupy a od nich odvodené spôsoby diskurzu o láske a partnerských vzťahoch. Pravdepodobne nikdy v dejinách európskeho novoveku neexistovalo také množstvo väčšinovou spoločnosťou tolerovaných prístupov k láske a sexualite – od striktného asketizmu až po sexuálnu promiskuitu – ako v súčasnosti. Pri vytváraní identity mladého človeka to môže spôsobiť problém etickej orientácie: participantke výskumu chýbali jasné morálne kritériá, podľa ktorých by mohla posúdiť, čo je „správne“ a čo „nesprávne“ v oblasti, ktorá je pre mládež veľmi významná.

Mladí ľudia hľadajú aj jasné všeobecne platné vysvetlenie, prečo dochádza ku konfliktom vo vzťahu, ktorý sa predsa začal ich zamilovanosťou. Preto práve Moonovo

učenie o páde človeka najviac oslovuje mladých príslušníkov HZ. Motívom pre partnerský vzťah má byť túžba vytvoriť tzv. pravú rodinu – teda pod nevyhnutnou podmienkou výberu partnera a požehnania Pravého otca – mesiáša naplniť svoje Princípom stanovené životné poslanie. Na túto úlohu sa pripravujú a zanietene diskutujú o problematike partnerských vzťahov. Bratislavská skupina uskutočňovala aj „svetsky“ orientovaný výcvik v partnerskej komunikácii.

Participantí v súlade s učením Princípu hovorili, že na počiatku ich partnerského vzťahu je prítomná láska k Bohu, a nie sexuálna láska.

Problém „duchovnej lásky“ a „sexuálnej lásky“ nie je exkluzívnym problémom Hnutia zjednotenia. Diskurzom o konceptoch „duchovnej lásky“ a „sexuálnej lásky“ sa v európskej kultúre tradične zaoberá kresťanské náboženstvo a krásna literatúra.

Duchovná láska (agapé) sa v kresťanskej etike chápe ako cit spolubytia, ktorým človek prekračuje (transcenduje) seba samého a začína žiť pre iných, súčasne však zahŕňa aj lásku k Bohu. Podobný postoj ako kresťanstvo má aj svetský humanizmus. Agapé je nielen cit, ale zároveň aj etický záväzok pre každého veriaceho.

Okrem agapé obsahuje láska aj atraktivnosť: priťahuje nás niečím, čo uspokojuje naše potreby. Na rozdiel od altruistického smerovania agapé – od seba k druhým ľuďom – tu ide o hedonistické¹ hľadanie a prežívanie pôžitku (telesného, viazaného na sexuálny pud, ale aj na duševnú slasť – napr. na intelektuálne pôžitky), obrátené opačne – k sebe samému; ide o egoistické smerovanie. V prípade partnerského vzťahu ide predovšetkým o erotickú príťažlivosť.

Kým agapé býva hodnotená ako žiaduci ideál lásky, nejednotnosť panuje v hodnotení egoistického komponentu lásky. Na jednej strane existuje názor, že každý medziľudský vzťah (nielen partnerský) má obsahovať harmonicky zladené egoistické a altruistické sklony v človeku – v zhode s prikázaním „Miluj bližného ako seba samého“ (Mt 19, 18).

Na druhej strane stojí presvedčenie, že akékoľvek prežívanie (sexuálneho) pôžitku je a priori hriešne – tolerovateľné je v manželstve, ideálom je však celibát. Jeho zástancami, ktorí výrazne ovplyvnili kresťanskú sexuálnu morálku, boli cirkevní otcovia – biskupi Ambroz a Augustín (Johnson, 1999).

Tradícia cirkevných otcov teda spája sexualitu s hriechom a snaží sa obmedziť ju výlučne na inštitúciu manželstva. Stredoveká rytierska poézia však za pozitívnu morálnu hodnotu považovala aj nekonzumovanú erotickú príťažlivosť, ktorá zušľachtľuje dušu

¹ Pozn.: O hedonizme ako egoistickom etickom systéme – pozri: Neff., 1993, s. 100.

a pestuje vernosť. Aj v tejto „platonickej“ podobe však básnici vypovedali o rozporoch erotickej lásky: je nestála, chaotická, prináša utrpenie, zbavuje milujúceho sebakontroly.

Renesančný autor Leone Ebreo oceňuje telesnú žiadostivosť ako prostriedok na posilnenie skutočnej lásky – tá sa môže začať ako erotická príťažlivosť, kvalitu skutočnej lásky však preverí až čas (Mészáros, 2001).

Napokon existuje názor, že altruizmus je falošná mystifikácia, ktorú potrebujú slabí jedinci, aby sa chránili pred silnejšími. Tí altruizmus nepotrebujú a sústreďujú sa výlučne na uspokojovanie svojich individuálnych potrieb. Hedonizmus ako životný štýl sa úplne zriekol altruizmu ako mystifikácie. V priamej opozícii voči kresťanstvu emancipoval sexualitu spod jarma morálky. Spoločenskou morálkou neviazané hľadanie rozkoše a spredmetnenie ženy na objekt ukájania svojich pudov, ktorého reprezentantom bol markíz de Sade, súviseli s nástupom pornografie a s objavovaním rôznych techník súložie (Mészáros, 2001).

Ľudskej sexualite sa venuje veľká pozornosť. Polaritne vyhranené stanoviská k nej dávajú tušiť, že sexualita je hodnotovo silne ambivalentný fenomén: na jednej strane býva hodnotená ako najvyššia slasť, na tej druhej je vnímaná ako naruživosť, ktorá sa môže vymknúť spod kontroly.

Hnutie zjednotenia sa v diskurze o láske a telesnosti – špecificky v presvedčení o potrebe dostať erotickú príťažlivosť pod kontrolu viery – približuje ku kresťanskému stanovisku, avšak odlišuje sa tým, že súčasťou náboženskej praxe je vytváranie manželského zväzku podľa jednoznačných pravidiel, ktoré majú sexualitu jedinca držať pevne na uzde. Celibát nie je žiadny ideál a nepovažuje sa za zásluhu. Ideálom je vytváranie rodín podľa pravidiel obsiahnutých v Princípe.

Participantí výskumu boli všetci, s výnimkou jednej (mladistvej) osoby, buď ženatí/vydaté, alebo prešli výberom partnera. Konceptiu romantickej lásky spojenú s určitou mierou rizika a neistoty zamenili za koncepciu manželstva ako náboženského poslania, s ktorým spájajú pocit istoty a stability.¹

a/ Výber partnerov

Výberu partnera sa adepti zúčastňujú na základe vlastného dobrovoľného uváženia. Na samotný výber však nemajú vplyv. Záujemcovia odovzdajú svoje fotografie, stručné údaje a životopis do ústredia. Pôvodne partnerov vyberal reverend Moon osobne a panuje presvedčenie, že pri tom využíval svoje nadprirodzené schopnosti odhadnúť kompatibilitu partnerov vzhľadom na ich rodové línie.

¹ Pozn.: Pozri ďalej kapitolu 5.4.3c/ „Etapu plného partnerského súžitia“.

V posledných rokoch táto povinnosť prešla na národných predstaviteľov. Bežná prax pri výbere partnerov, ktorú možno voľne interpretovať ako zmierovanie východného sveta so západným, je vytvárať etnicky zmiešané manželstvá – v bratislavskej skupine sa vyskytujú páry slovensko-kórejské, prípadne slovensko-japonské. Vytvárajú sa však aj páry, kde obaja manželia sú európskeho, prípadne aj čisto slovenského pôvodu. Podobne sa v rámci Európy uskutočňujú výbery partnerov z národov, ktoré mali v minulosti vzájomné konflikty, napríklad páry slovensko-maďarské.

Dôvodom na rozhodnutie zúčastniť sa výberu partnerov je teda snaha založiť si ideálnu rodinu, čo možno chápať ako zavŕšenie duchovného vývinu jednotlivca. Členovia HZ sa s ním identifikujú až počas svojho členstva v hnutí, v dôsledku pôsobenia ideológie Princípu. Participant hovorí, že túžbu založiť si rodinu si uvedomil až po niekoľkých rokoch účasti v HZ. V snahe vysvetliť, prečo nemal takúto túžbu už predtým, používa koncept nevedomého motívu:

„...ja som vyrastal v rodine ... dobrej rodine a dobrých vzťahoch medzi členmi tej našej rodiny, takže – nevravím, že to bola nejaká taká vedomá túžba, vedomý môj cieľ, to sa stalo možno až neskôr, možno až – dá sa povedať – po niekoľkých rokoch, čo som už vlastne v tomto hnutí, ale – myslím si, že tak nejak v hĺbke každého človeka je tá – táto túžba ... zapísaná.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Adepti výberu partnerov očakávajú, že aj ich partner bude v manželstve prioritne sledovať „princípové“ ciele a bude sa podľa nich riadiť. Ideológia hnutia stojí v strede sféry blízkych vzťahov už od počiatku.

Jedným z motívov je potreba sebaobetovania. Vzdanie sa aktívneho hľadania životného partnera je jednou z obetí, ktoré prináša život podľa Princípu. Prinášanie obetí však v diskurze participantov patrí k zmysluplnej existencii. Vzdanie sa časti osobnej slobody v prospech Princípu označil participant za hodnotu samu osebe:

Ot. „Je to dôležité – to dobrovoľné obmedzenie sa v prospech niečoho, čo má pre vás zmysel?“ – Odp.: „Áno. Napríklad, viete o požehnaní, počuli ste už o tom? Že reverend Moon vyberá partnerov? Ono tiež – to nie je to ľahké prijať partnera, ktorého nepoznáte, nevidíte, a zrazu poviete – áno, naveky s týmto človekom budem žiť. A človek keby neveril, že to má zmysel, tak to nemôže robiť, hej.“ (Muž, 29-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Prečo nie je ľahké prijať partnera, ktorého si človek nevybral? Kritériá výberu partnera možno charakterizovať ako zamilovanosť, erotickú atraktivitu a aj

„racionálnejšie“ kritériá spoločných záujmov, vzdelanostnej úrovne, schopnosti materiálne zabezpečiť rodinu. Zoberme si napríklad kritérium erotickej atraktivity. Človek si v predchádzajúcom živote toto kritérium osvojil ako hodnotu a keď hovorí v inej časti svojej výpovede o tom, že existuje ženská krása, má na mysli určité variačné pásmo ženskej krásy, ako je chápané v kontexte súčasnej celosvetovej kultúry. V jeho rámci existuje kvalita, ktorá priťahuje participanta. Ak participant hovorí, že nie je ľahké prijať Moonom vybratú partnerku – vyžaduje to sebaaprekonanie práve tak, ako príkaz vstávať na bohoslužby o piatej hodine ránej. Hovorí aj o vzdávaní sa hodnôt našej spoločnosti, ktoré stále platia aj pre neho, v prospech poslušnosti a sebaobetovania, pre ktoré sa dobrovoľne rozhodol. Svoje chcenie presúva z roviny individuálnych rozhodnutí a individuálnej zodpovednosti – „ja chcem“ (interpretované v ázijských duchovných náukách ako egoizmus jednotlivca) – do služby učenia – toho, čo vyžaduje Princíp. Estetickej hodnoty a erotickej atraktivity partnera sa vzdáva preto, aby „dokázal robiť väčšie veci“ určené jeho náboženským presvedčením.

Učenie Princípu mu na druhej strane pomáha prekonať vnútorný konflikt – napätie medzi zvnútornenými, dovtedy žitými normami okolitej spoločnosti a normami hnutia. Učenie Princípu tak dostáva monopolné postavenie v utváraní prirodzeného sveta mladého človeka s jeho súkromnou históriou priateľských a partnerských vzťahov, nadväzovania známostí, vytvárania manželstva a zakladania rodiny.

Zatiaľ čo sebaobetovanie v prospech niečoho možno charakterizovať ako motív, ktorý vyžaduje odvahu vykročiť do neznáma, vyskytuje sa aj motív s opačnou charakteristikou – potreba istoty. Participant vypovedá o tom, že by sa aj rád zosobášil, ale manželstvo vníma ako riskantný podnik bez záruky úspechu. Manželské páry v Hnutí zjednotenia a učenie Princípu sú pre nich zárukou toho, že aj ich vlastný vzťah bude stabilný. Výber partnerov zbavuje jedinca s nižšou sebadôverou neistoty, či si dokáže sám kvalifikovane vybrať vhodného partnera. Výber partnerov v jeho očiach poskytuje určitú (nie však stopercentnú) záruku úspešného vzťahu:

„Viete čo – ešte kedysi, keď som bola mladšia a ešte aj akože – nepoznala som (úsmev) reverenda Moona ani takýto spôsob, ja som tak rozmýšľala, že – ako je to možné, že – napríklad som sa – nie že vždy, ale niekedy som si dávala takú otázku, že – dokážem si sama sebe toľko dôverovať, aby si vybrať človeka, a teraz – prisahaj, že do konca života s ním budem. Že a čo keď niečo, čo – neviem čo, z neho vyjde, a teraz – že proste to nedokážem, a tak? Takže mala som aj také otázky, čo bolo mi to také ťažké, tak že som aj rozvažovala – uvažovala na tom, že možnože nikdy sa nevydám kvôli tomuto (smiech) – že proste – neviem. Nevie, či dokážem takto nejak sa zaručiť za niečo. Ale tu mi pomohlo to... že vlastne v takej čistote taký – proste – ja si myslím, že keď dvaja ľudia majú taký istý cieľ a proste prejdú nejakým takým tréningom

svojej vlastnej osobnosti a majú také isté proste ideály, že naozaj ten Boh je pre nich najväč – najdôležitejší, čo pre mňa bolo vždy akože priorita nomer jeden... potom už som verila, že – videla som viacero takých manželstiev už predtým, videla som, že fungujú, takže mala som proste dôveru, že – prečo nie?“ (Žena, 28-ročná, vydatá, SŠ, cudzia štát. príslušníčka (Poľsko), zamestnankyňa súkromnej firmy.)

Túžbu po bezpečnom, stabilnom domove, kde by nehrozili konflikty a rozvod, ako motív často udávali participanti, ktorí prežili disharmonické vzťahy v primárnej rodine:

„...určite toto hnutie mi pomohlo – aby som to teda správne formulovala – odhodlať sa k tomu mať manžela. Z rodiny, z ktorej som pochádzala, asi keby som tam zostala a nespoznala niečo takéto, tak možno by som sa v živote nevydala.“ (Žena, 33-ročná, vydatá, ukončená VŠ, zamestnankyňa v súkromnej firme.)

Často negatívne prežívali debaklové vzťahy svojich rovesníkov:

„...aj predtým som sa samozrejme že túžil trebárs mať pri sebe niekoho, koho akože by som mohol milovať, nejakú partnerku alebo – dievča, a... ale ako úprimne povedané, že sa mi nikdy nejak nepodarilo vytvoriť nejaký vzťah ako – možno ma niek – častokrát ma odradilo to, že som videl, že... keď som pozoroval trebárs vzťahy ako medzi mojimi kamarátmi, sa mi proste nepáčili tie vzťahy také, aké boli.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Ako už bolo povedané, vybraté páry nemajú žiadnu spoločnú minulosť – väčšinou sa predtým vôbec nevideli alebo sa len náhodne stretali pri aktivitách v rámci hnutia. Participanti často úprimne vypovedajú, že ak sa poznali osobne ešte predtým, než boli spárovaní, tak o seba nemali nijaký osobný záujem, „v živote by o seba nezavadili“, a už samotné rozhodnutie akceptovať partnera, ku ktorému nič nepocitujú, považujú za odškodnenie nepriaznivého dedičstva po predkoch.

Zoznámenie sa s vybratým partnerom sa často odohráva prostredníctvom fotografií. Prvý pohľad na fotografiu predstavuje silný zážitok. Participanti rozhodne neprežívali prvý kontakt s vybratým partnerom úplne odovzdane – napríklad hovoria, že to bol pre nich krok do neznáma, dostavuje sa aj pocit pochybností, strachu a neistoty:

Ot.: „A ako to – ako to vlastne prebiehalo, keď ste sa po prvýkrát z – videl tú fotografiu vašej snúbenice, lebo – vy ste predtým vôbec nevedel, ani ste nemal typ, ktorej národnosti bude, alebo – mimochodom – akej národnosti je vaša snúbenica?“ – Odp.: „Z Maďarska.“ – Ot.: „Z Maďarska...“ – Odp.: „No – ja som nevidel fotografiu, lebo najprv som videl ju, ale už týždeň predtým som vedel meno aj odkiaľ je, takže – aj sme sa rozprávali cez telefón (úsmev), ale – no, bolo tam napätie určite, určitá aj obava, aby som bol schopný ju prijať, teda akože – bral som to akože prirodzenú vec, ale..“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Boli aj jednoznačne pozitívne reakcie. Participanti vypovedali aj o potešení a „vďačnosti Bohu“, keď videli fotografiu svojho partnera:

„No a z toho hľadiska ako ten prvý moment človek sa veľmi teší, keď dostane tú fotografiu, a keďže som dobrovoľne poslala moju fotografiu – učenie ako v našej cirkvi je tak, že Boh vyberá partnera, a skrze Krista my považujeme reverenda Moona za druhý príchod, nemusím sa s tým tajiť, ako pravých rodičov, tak preto dovolila som, aby on mi vybral partnera. A keď som ako dostala tú fotografiu, som bola veľmi vďačná Bohu, veľmi vďačná reverendu Moonovi a veľmi vďačná, že som mohla dostať svojho životného partnera...“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Okamih spoznania svojho životného partnera je teda vnímaný ako významná životná udalosť.

Tento zážitok býva silný a obsahuje aj „neprincípový“ erotický komponent: (reakcia participantky na opakovanú otázku o tom, či sa jej vybratý partner páči podľa fotografie):

„...môžem povedať, ak už chcete počuť, že môj manžel sa mi páči. Že skutočne sa mi páči. Ako – páči sa mi.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Toto priznanie však nasledovalo až po tom, čo participantka vyjadrila ideologicky podmienené myšlienky o láske ako zabudnutí na svoje vlastné potreby, o uprednostňovaní vnútornej krásy pred vonkajšou a pod.

Výber partnera podľa kritérií osobných preferencií erotickej príťažlivosti, zamilovanosti či lásky, ktorým sa prevažne riadi naša spoločenská prax, je v rozpore s praxou výberu partnerov. Treba však spomenúť, že pred nástupom romantizmu sa aj v našich krajinách výber manželských partnerov riadil úplne inými, neromantickými kritériami, ako napríklad príslušnosťou k rovnakej sociálnej vrstve, potrebou roľníkov spájať pozemky, v prípade členov panovníckych rodín politickým záujmom krajiny. Partnerov pre svoje deti vyberali rodičia, čo je aj v dnešných časoch v mnohých krajinách sveta (napr. v Indii) bežný jav. Napriek ľudovým piesňam a príbehom o nešťastnej láske, ktorých je naša literatúra plná, však neexistujú podklady pre tvrdenie, že by týmto „neslobodným“ spôsobom vznikalo viac nešťastných, nestabilných manželských zväzkov, než v súčasnosti.

FFWP organizuje výber partnera a požehnanie nielen pre príslušníkov HZ, ale aj pre záujemcov mimo hnutia. Federácia rodín teda funguje aj ako zoznamka pre verejnosť (*Rodina je zmyslom života*, 1999).

Po výbere partnerov sa stáva, že si to partneri (a to aj členovia HZ) rozmyslia a nechcú spolu žiť. Spoločenstvo zvykne tolerovať ich rozhodnutie a môžu sa aj znovu uchádzať o výber partnerov.

b/ Obdobie oddelenia

Obdobie oddelenia, ktoré nasleduje po požehnaní páru, slúži podľa Princípu na odškodnenie a na duchovné dozretie oboch partnerov. Pre partnerov samotných je to však aj príležitosť zvážiť si, či chcú spolu žiť. Stáva sa, že si to rozmyslia, skonštatujú, že sa k sebe nehodia, a rozídu sa. V hnutí sa to zvykne interpretovať ako ich zlyhanie – zvíťazil egoizmus nad odovzdanosťou Bohu. V hnutí sa poskytuje poradenstvo pre partnerov; ak však trvajú na svojom, nie je to dôvod na vylúčenie zo spoločenstva, a dokonca sa podľa tvrdení participantov môžu znovu zúčastniť výberu partnerov; prípady rozchodu partnerov sa vyskytujú aj v bratislavskej skupine. V tomto čase žijú partneri zvyčajne vzdialení od seba a stretávajú sa len zriedkavo. Sexuálny vzťah pred dovŕšením obdobia odlúčenia je ťažký hriech: učenie Princípu hovorí, že v partneroch nie je v tom čase ešte vyvinutý zodpovedný vzťah k Bohu a na jeho miesto sa môže dostať Satan – tak ako sa to stalo pri nezrelom spojení Adama a Evy v raji. Rev. Moon jednoznačne odporúča: „Ak ste synom či dcérou Boha, nesmiete ukázať ani ten najmenší záujem o niekoho iného ako o partnera, ktorého vám vybral Boh.“ (Prameň života, 38/1999, s. 4.)

Aký význam pripisujú participanti pohlavnej zdržanlivosti a ako ju uplatňujú vo svojej životnej praxi?

Pohlavnú abstinenciu pomáha dodržiavať **identifikácia s myšlienkami Princípu**:

Ot.: „A ako sa dokážete vyrovnávať vlastne s tým problémom toho zákazu predmanželského sexu, ktorý teda v tomto spoločenstve je veľmi striktný, že?“ – Odp.: „Je to striktný, ale akože je to klasický kresťanský ideál, ktorý chápem akože tak isto, ako mnohí kresťania, takisto akože že je to nevyhnutná podmienka pre to, aby som mohol si založiť dobrú rodinu. Takže – ja to chápem ako, že je to veľmi striktné, ale sám vo vnútri cítim, že to je akože dobré. Takže na základe toho, že cítim, že je to dobré, tak nie je to veľký problém až pre mňa to dodržiavať, hej? Samozrejme, pokušeniu sa nedá vyhnúť nikdy. Ale akože sám vo vnútri cítim, že akože to je dobré, a preto to neberiem ako zákaz, ale beriem to ako životný štýl, ako – beriem to ako normálnu vec, ktorá sa dotýka môjho života.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Pri stotožnení sa s učením Princípu hrá opäť dôležitú úlohu vedomie kontinuity: participant tematizuje obdobie oddelenia ako napĺňanie kresťanskej tradície. Obdobie oddelenia trvá u mladých párov 3 roky, v prípade starších manželov 40 dní, ženy nad 30

rokov môžu žiť s partnerom intímne ihneď. Rovnako aj tí, ktorí už boli ženatí (ak, pravdaže, nežili v tzv. pravom manželstve – teda v manželstve s večným partnerom), nezachovávajú obdobie oddelenia.

Striktné dodržanie pravidla pohlavnej abstinencie a erotiky vyžaduje veľké – z pohľadu člena majoritnej populácie až neprirodzené – sebaovládanie. Výpovede participantov naznačujú určitú stratégiu smerom k zmierneniu tohto nekompromisného pravidla, ktorá spočíva v určení hraníc. Participant si spolu s manželkou **stanovil hranice** dovolených kontaktov takto:

„...ja trebárs, ja si o sebe neviem predstaviť, že by sme začali ako mať – trebárs ten...rodinný život že by sme začali to – trebárs – že by sme začali žiť spolu ako sexuálne bez toho, aby sme predtým vôbec nejak – aby k ničomu ako nedošlo aj trebárs na tej fyzickej úrovni, k prejavom lásky akože – či už je to pobožkanie, alebo nejaké objatie,...“ – Ot.: „K týmto prejavom zatiaľ u vás nedošlo?“ – Odp.: „Práveže ako došlo, ale ja si myslím, že takým veľmi prirodzeným spôsobom... ja v tom ako nevidí – j ja trebárs ako – neprežívam kvôli tomu nejaké výčitky svedomia zatiaľ, pretože – trebárs ja neviem – na nejakej prednáške sa povie, že by sa nemali dotýkať – jako ja chápem význam toho, že ako – niektorých ľudí to môže viesť – trebárs – keď sa začnú dotýkať, tak už – proste – tak – proste – jak keď niekomu podáš prst, tak zobere celú ruku, hej, a viem, že toto nebezpečenstvo je – tu je – a – ale myslím si, že keď si jako tí dvaja ľudia stanovia jasné hranice, že odkiaľ pokiaľ, už predtým, než trebárs dôjde nejak – k vyburcovaniu tých vášní, tak – aj ľahšie sa im tá vášeň a...proste potom nejak ovládať...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Učenie Princípu sa venuje kontrole partnerských vzťahov z hľadiska dominancie vo vzťahu (učenie o štyroch pozíciách), aj z hľadiska eroticko-sexuálneho (kde má byť v predstihu pred erosom vytvorený vzťah agapé). Napriek tomu sa vyskytuje problém – nepripravenosť na manželstvo. Riešením je „duchovná príprava“ na partnerský vzťah – účasť na prednáškach a seminároch, kde sa pertraktujú jednotlivé „úskalia“ manželského života a „princípový“ spôsob ich riešenia:

„Napríklad ja som mala vnútornú prípravu veľmi dlhoročnú – vnútornú teda, tak v tom prípade ako – nevedelo mi, ja som bola ochotná prijať aj človeka, ktorý by bol možno aj invalid, možno by bol ako – proste – škaredý z vonkajšieho pohľadu, ale hľadám ja vnútornú krásu.....my sme tak vedení, jako keďže som už od deväťdesiateho prvého, my sme vedení k tomu, že ja – človek má hľadať vnútornú krásu človeka, nie vonkajšiu krásu.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Viacero participantov si dobrovoľne predĺžilo obdobie oddelenia: v tomto zrejme panuje určitá voľnosť a rozhodnutie o začiatku spoločného sexuálneho života spočíva na manželoch:

„...no napríklad si uvedomujem, že ako – som veľmi nezrelý na takéto vzťah, aj keď možno v porovnaní s väčšinou týchto mladých ľudí, ktorí sú teraz okolo nás, tak možno, že som ďaleko – ďaleko vpred, ako to ja nedokážem posúdiť, ale ja osobne stále cítim, že veľa vecí mi ešte chýba, aby som naozaj mohol tak nejak zvládnuť ten vzťah, ako by som si želal, ale... preto aj to chcem povedať, že – že to obdobie oddelenia možno sa aj nejak predĺži, alebo...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

„Obdobie oddelenia“ teda nemá len náboženský význam (odškodnenie¹) a morálny význam (disciplinujúce, obmedzujúce pravidlo), ale plní aj funkciu akéhosi moratória – pomáha členom hnutia oddialiť „definitívne“ rozhodnutie o naplnení partnerského vzťahu s tým, že je tu možnosť dobrovoľného predĺženia tohto obdobia. Tí participanti, ktorí vo výpovedi zdôraznili obavy z partnerského vzťahu vzniknutého na základe ich vlastného rozhodnutia, prejavili nízku sebadôveru, súčasne vyjadrili aj pocit nepripravenosti na partnerský vzťah. Nízka sebadôvera súvisela s nízkou dôverou v kvalitu vzťahu. Participant ju formuloval aj ako obavu z nepochopenia, z toho, že keď sa partnerke otvorí, môže to byť zneužitú. Súčasne cíti, že túto obavu má aj partnerka:

„...niekedy sa človeku stane, že sa aj čl... myslím si, že keď človek sa raz otvorí nejak – otvorí so svojou dušou alebo svoje srdce, že – ako musí byť pripravený na to, že ten druhý človek aj nechtiac ho môže nejak zraniť a – mne sa to stalo a – ako – je to pre mňa stále takým problémom... do určitej miery aj ako v manželskom vzťahu, že ťažko niekedy rozpráva s manželkou, a ... pretože máme strach vlastne jeden – obidvaja teda dá sa povedať, že máme taký strach z takého nepochopenia a...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Obavy participanta sú dôkazom toho, že náboženská viera a v jej duchu vedená duchovná príprava nestačili na vytvorenie pocitu dôvery a sebadôvery.

Problém pripravenosti na partnerský vzťah sa vyskytuje aj u tých, ktorí už dlhšie žili staromládeneckým spôsobom života a pre manželstvo sa rozhodli v neskoršom veku.:

„...spojili sme svoje životy dosť neskoro. Až po štyridsiatke. Teda tých problémov bežných ešte aj z toho, že sme boli dosť usadení, tam vzniklo oveľa viacej, že už sme sa nejakým spôsobom ťažšie prispôbovali...“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ a správca zariadenia HZ.)

Obdobie oddelenia má svoju obdobu v európskej tradícii v čase medzi zásnubami a svadbou – hoci požiadavku pohlavnej zdržanlivosti dnes dodržiavajú len členovia niektorých náboženských spoločenstiev. Participanti ho vnímali pozitívne a niekedy ho prekvapivo aj sami predlžovali.

¹ Pozn.: Pozri kapitolu „Hriechy a ich odškodnenie“.

c/ Etapa plného partnerského súžitia

Manželstvo požehnaného páru sa chápe ako večne platné, teda na rozdiel od kresťanskej predstavy aj po smrti, a nevera je vážnym priestupkom: partnerský vzťah sa zakladá na absolútnej čistote a vernosti. Pretože podľa učenia HZ v požehnanom manželstve sa plodia deti nezaťažené hriechom Adama a Evy, naštepené na božiu pokrvnú líniu, pohlavné orgány sa považujú za sväté (výrok rev. Moona) a patria výlučne a navždy partnerovi, ktorý bol jedincovi vybratý. Manželstvo a rodina má v HZ veľkú vážnosť. Spoločenské príležitosti v rámci hnutia sa často konajú v prítomnosti rodinných príslušníkov vrátane detí. Založiť si rodinu neznamená izoláciu od spoločenstva – od rodín sa, naopak, očakáva, že sa budú na podujatiach aktívne zúčastňovať.

Participanti považujú inštitúciu manželstva v rámci hnutia za stabilnejšiu a s kvalitnejšími partnerskými vzťahmi, než vo väčšinovej spoločnosti.

Svoje manželstvo nehodnotili z hľadiska uspokojovania svojich vlastných potrieb či predstáv o šťastí, ale z hľadiska naplňovania božej vôle tak, ako je vysvetľovaná v učení Princípu. Vyjadrovali sa v pojmoch, ako „vnútorná krása“ (partnera), „sebazdokonalenie“ či „výzva“ (na premáhanie „egocentrizmu“), „obohatenie“ (o duchovný svet partnera) a dôležitú rolu hrajú deti:

„...ja by som si ju nikdy nevybral z vonkajších znakov, a po tých dvanástich rokoch spoločného života zisťujem, že teda to, čo od nej dostávam, že je oveľa cennejšie, ako nejaká krása, alebo nejaké takéto veci. Že je takým partnerom, naozaj partnerom. Na moje zdokonalenie (smiech). V tom dobrom, aj – v každom zmysle. Nehovoriac teda o chlapcovi, ktorého máme...“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ a správca zariadenia HZ.)

Postavenie muža a ženy:

Manželstvo má vytvárať harmonický celok. Harmónia sa dosahuje najmä prijatím hierarchickej pozície muža a ženy, ktorá je Princípom pevne daná (Boh v pozícii subjektu voči človeku, človek voči prírode, muž voči žene, manželia voči deťom – pozri „Učenie o 4 pozíciách“). Asertívne sebaapresadzovanie je v tomto chápaní cudzorodý prvok. Členovia HZ nesúhlasia s tvrdením, že asymetria vo vzťahu medzi mužom a ženou znamená nadvládu muža a utlačanie ženy. Medzi objektom a subjektom vidia jednak vzájomnú závislosť, jednak aj muž je vo vzťahu objektu voči Bohu (a žena vo vzťahu subjektu voči deťom). Hierarchická asymetria partnerov teda neznamená

svojevôľu. Adjektíva „objektívny“ a „subjektívny“ používajú členovia Hnutia zjednotenia špecificky, práve v naznačenom hierarchickom význame:

„A svojím spôsobom aj moja manželka – ja by som to nazval, že ja som veľmi subjektívny, kdežto ona je veľmi objektívna, alebo skôr – človek, ktorý chce nasledovať svojho muža.“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Autoritatívne správanie muža možno interpretovať skôr ako „neprincípové“ zneužitie postavenia. V otázke spoločného bývania, dôležitej u párov s medzinárodným zložením, či v otázke pracovnej kariéry sa prispôsobuje väčšinou žena mužovi, spoločenstvo však má vplyv na životné rozhodnutia obidvoch. Vyskytujú sa aj manželstvá príslušníkov HZ s partnermi inej viery. Členovia HZ zastávajú názor, že neznalosť Princípu jedného z partnerov je síce určitou nevýhodou, ale na druhej strane to môže byť vyrovnané lepším duchovným základom po predkoch.

Závaznejšie než požehnanie je obdobie začiatku sexuálneho života dvojice: podľa učenia až vtedy dochádza k prijatiu požehnania a k jeho napĺňaniu. Napriek tomu aj v tomto období v určitom (nezistenom) množstve prípadov dochádza k rozvodu.

Problémy vyplývajú z osobnostnej nezrelosti, neskúsenosti a nevedomosti o párovom súžití. Participant sa v partnerskom vzťahu cítil zaskočený: vychádzal z predstavy, že partnerský vzťah bude pokračovaním priateľských vzťahov, pričom len pribudne aspekt sexuality. V súčasnosti prichádza k poznaniu, že párový vzťah má iné kvality a prináša iné problémy:

„...no, nechcem o tom rozprávať až tak veľmi, ale – ale ako s – ja trebárs ako pociťujem v našom vzťahu také určité... problémy, ako dôsledok takej našej nezrelosti, trebárs v tej citovej oblasti, že možno každý z nás má od toho partnera trochu iné očakávania, aký ten partner je a čo je nám schopný dať v tom naozajstnom vzťahu, ale – že trebárs ja som skôr tak nejako očakával, že moja partnerka bude taká – trebárs taký typ človeka, jak – aké boli tie moje priateľky, aké som mal predtým, hej, že – že taký človek, s ktorým sa môžem podeliť o všetko, ktorému môžem proste povedať všetko. Ale jako – ako nevravím, že nemôžem manželke povedať všetko, ale niekedy je to veľmi ťažké pre mňa, lebo – trebárs to, čo poviem vám, ale bo to, čo poviem nejakému inému človeku, pre ňu to vyznie úplne ináč, pretože jej sa to veľmi citovo dotýka, tieto všetky veci, ktoré súvisia s mojím životom a s naším vzťahom.“ – Ot.: „Ona je proste taká veľmi citlivá, že?“ – Odp.: „Je veľmi citlivá a zrejme možno mala také očakávanie, že ja budem nejaký ako princ, ktorý ju bude obľetovať, ako – ako – nevravím, že to je zle, možno to je prirodzená túžba ženy, že – že muž proste sa bude starať o ňu a bude jej prejavovať lásku, a ja viem, že to dosť zanedbávam niekedy, a sa to odráža potom na tom vzťahu, že – sú rôzne nehody niekedy a...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Rozdielna kultúrne podmienená mentalita manželov, ich rodičov sa premieta do partnerských vzťahov členov hnutia. Aj v manželských pároch, kde obaja pochádzajú zo

Slovenska, si participanti uvedomovali vzájomné rozdiely vyplývajúce napríklad z pôvodnej príslušnosti k odlišnej viere, z odlišného modelu rodiny a pod., a tieto rozdiely sa premietajú do ich každodennosti:

„Ona pochádza z katolíckeho prostredia a ozaj má také maniere dobré, čo sú typické, s touto kultúrou spojené, akože skôr zákon a tak, a vy ste asi postrehol, že inklinujem skôr k umeniu, tak to sú úplne iné závislosti, ja po mnoho rokov vnikám do jej sveta a zisťujem, že má veľa pozitívneho, hoci celý – celý by som nechcel v ňom žiť asi, ani nemohol... Vyložené protiklady sme teda..“ (Muž, 52-ročný, ženatý, ukončená SŠ, podnikateľ a správca zariadenia HZ.)

Výpovede participantov naznačujú aj absenciu lásky a telesnej príťažlivosti. Naznačujú to napr. štylisticky – jemnou iróniou v odpovedi na otázku, či ich manželstvo je šťastné:

Ot.: „Čiže v podstate považujete svoje manželstvo za dobré, za šťastné...“ – Odp.: „No – keby sme to len takto v globále povedali, tak ono by to znelo trošku tak naozaj príliš tak povrchné, že ako – my to chápeme tak, že my sme sa nenarodili preto, aby sme boli okamžité šťastní, že to nie je nejaký instantný prášok, že okamžite sme šťastní. V každom prípade – hovorím – my sme neboli nejak zalúbení do seba na prvý pohľad, ale berieme to skôr ako cestu určitej nápravy, a fakt nás spájajú tie deti alebo tie dobré naše vlastnosti nás spájajú a snažíme sa – ako – prekonať tie vlastnosti, ktoré sú nám nepríjemné, alebo ktoré patria do toho starého sveta.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Participant sa rozhodol pre manželstvo z náboženskej povinnosti. Výpoveď ponúka interpretáciu, že svoje manželstvo nepokladá za šťastné. Koncept šťastia napadol iróniou (jemnou agresivitou), prirovnajúc šťastie k instantnému prášku, teda k niečomu umelému, lacnému, komerčnému.

Osobitnou témou je oblasť sexuality. Možno ju naplniť iba v požehnanom páre, a to až po uplynutí obdobia oddelenia. Predmanželský sex je striktné zakázaný. Mimo požehnaného páru predstavuje problém: ako narábať so svojim vlastným sexuálnym pudom, keď ho nemôžem odreagovať ani masturbáciou:

„... každý to rieši svojím spôsobom ... ako je ťažké pre mňa o tom hovoriť, že niekedy... je pravda, že to napätie v človeku je také veľké, že proste aj tých zmyslových podnetov, ktoré nielen akože v tom vzťahu manželskom, ale trebárs človek ide po ulici, ja ako mladý človek, mladý muž proste, to veľmi akože – podvedome to ovplyvňuje psychiku, jeho myseľ, že sa jednoducho v tom človeku nahromadí tá – tá energia, aj trebárs tá sexuálna energia, to sexuálne napätie...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Čo si počať s erotickou príťažlivosťou k osobám, s ktorými nežijem v pozeňnanom páre, ak už príťažlivosť samotná je hriechom a pritom ju nemám pod kontrolou? Nasledujúce citácie svedčia o tom, že kontrola erotickej príťažlivosti je problém, s ktorým sa participanti konfrontujú:

„Hovorím vám, že nielen ten, kto – že – že dokonca aj ten, ktorý sa len pozerá akože žiadostivo na ženu, že pácha smilstvo, a ja ako – cítim, že toto je možno veľa mladých ľudí to neberie ako problém, že už v tej spoločnosti sú tie hodnoty také poprekrúcané, že to berú úplne normálne, ale ja som to nikdy normálne nebral a ani to neberiem a ako hodne ma to trápi. ...ako myslím si, že toto je taký problém, ktorý ma najviac trápi, pretože potom tento problém ako ovplyvňuje môj – moje ďalšie ako – vzťahy v rodine trebárs aj s manželkou...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Problém, ktorý trápi participanta, je vnútorný konflikt medzi snahou zachovať sa podľa učenia Princípu o páde človeka (všetko zlo pochádza z nezrelej sexuality) a svojím sexuálnym pudom. Intrapsychický konflikt medzi morálkou a sexualitou ústi do pocitov viny:

„Keď za tým hľadá nejaký trebárs ten sexuálny význam, tak samozrejme, že...že ten človek uznal aj nejaké morálne hodnoty, tak ho to vedie k takému určitému tlaku už, k tým výčitkám svedomia... myslím si, že toto je aj môj prípad...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Pocity viny sú úzko späté s identitou. Vedomie priestupku voči ... poukazuje na záväzné stotožnenie sa s prvkom „modelu pre realitu“, voči ktorému sa jedinec previnil. Identifikácia s príliš striktnými morálnymi pravidlami usmerňujúcimi sexualitu¹, ktoré v praktickom živote nemožno celkom dodržať, vyúsťuje do pocitov viny.

Participanti tento problém spracúvajú rôzne. **Stratégie na zvládanie sexuality** možno zadeliť do troch kategórií: 1/ redefinovanie, 2/ oderotizovanie kontextu vzťahov oboch pohlaví v rámci hnutia a 3/ modlitba.

Redefinovanie pomáha v prípade, že pôvodný výraz je zaťažovaný negatívnou konotáciou (v tomto prípade výraz „zákaz“, použitý v otázke).

Ot.: „A ako sa dokážete vyrovnáť vlastne s tým problémom toho zákazu predmanželského sexu, ktorý teda v tomto spoločenstve je veľmi striktný, že? – Odp.: „Je to striktný, ale akože je to klasický kresťanský ideál, ktorý chápem akože tak isto ako mnohí kresťania, takisto akože je to nevyhnutná podmienka pre to, aby som mohol si založiť dobrú rodinu. Takže – ja to chápem, ako že je to veľmi striktné, ale sám vo vnútri cítim, že to je akože

¹ Pozn.: Zástanci nekompromisnej sexuálnej morálky sa opierajú o pasáž z Matúšovho evanjelia, podľa ktorej je každý žiadostivý pohľad na ženu hodnotený ako cudzoložstvo (Mt 5, 27 – 30).

dobré. Takže na základe toho, že cítim, že je to dobré, tak nie je to veľ – veľký problém až pre mňa to dodržiavať, hej? Samozrejme, pokušeni sa nedá vyhnúť nikdy. Ale akože sám vo vnútri cítim, že akože to je dobré, a preto to neberiem ako zákaz, ale beriem to ako životný štýl, ako – beriem to ako normálnu vec, ktorá sa dotýka môjho života.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Výrazy „kresťanský ideál“, „životný štýl“, „normálna vec“, ktoré použil participant výskumu ako synonymá slova „zákaz“, so sebou nenesú negatívnu konotáciu obmedzenia, neslobody (slovo „zákaz“ participant v celej výpovedi nepoužil).

Redefinovanie možno niekedy definovať aj ako racionalizáciu¹. Autor nasledujúcej citácie dodatočne redefinoval sexuálny kontext na iný, nešpecifikovaný:

„...ja si myslím, že to, že sa mi trebárs páčia ako iné ženy, ako nemusí byť hneď ako niečím zlým alebo hriešnym, ale... možno aj závisí od toho, jak sa človek na to pozerá, a čo trebárs – aký význam dáva tým svojim myšlienkam a tým svojim pocitom.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Ako však možno interpretovať záujem o ženy – „páčia sa mi“ – inak než erotickou príťažlivosťou? Autor citácie mal zrejme na mysli estetický motív. Oceňovanie ženskej krásy Princíp nijako neupravuje.

Vzhľadom na širší kontext výpovede tohto zdroja (pozri predchádzajúce citácie) však výčitky svedomia stále „tlačia“ a racionalizácia zjavne nepomáha. Je otázne, do akej miery nebezpečné môžu byť pre svojho nositeľa príliš silné pocity viny, ak nemôže dlhodobo potlačiť svoj sexuálny pud.

Oderotizovanie vzťahov medzi mužmi a ženami vnútri HZ, pozorovateľné obliekaním (oboje u žien výrazne menej vyzývavé, menej „sexy“). Oderotizovanie pestujú členovia hnutia predovšetkým vo vzájomnom správaní:

„...v Hnutí zjednotenia som zažil aspoň teda s tromi ľuďmi, že boli to všetko trebárs – zhodou okolností ako – dievčatá alebo ženy, s ktorými som mal tie vzťahy, ako veľmi také hlboké priateľstvo, že trebárs som ako ten vzťah vôbec neprežíval jako – sexuálnu príťažlivosť, samozrejme som ich bral ako ženy, to je normálne, ale akože – bral som ich skôr ako sestry, abo priateľky, ktoré – to ako beriem priateľa ako chla – nejakého – muža.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Modlitba: vnímanie Boha ako transcendentálnej autority, pred ktorou možno problém ventilovať (podobne ako v poradenskom procese):

¹ Pozn.: V psychol. význame – ako „ospravedlnenie neúspechu pri dosahovaní cieľa dodatočne pripísanými dôvodmi“ (Šaling, Samo, Šalingová – Ivanová, Mária: Veľký slovník cudzích slov. SAMO, Bratislava 2003).

„A niekedy úprimne povedané, že ...častokrát si s tým neviem rady, že jediný, na koho sa v tom môžem obrátiť, je na Boha...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

So sexualitou súvisí téma antikoncepcie. Postoje k nej sú podobné postojom Vatikánu: v podstate ju odmietajú. Treba vychovávať mládež k zodpovednému postoju k sexualite, zatiaľ čo antikoncepcia podnecuje nezodpovedné správanie.

Bola však zaznamenaná určitá postojová pružnosť. Ako vidieť z odpovede jedného účastníka, k antikoncepcii možno mať dva prístupy – jeden voči ľuďom z „vonkajšieho sveta“ a druhý voči členom HZ:

„Ja osobne jako – neuznávam antikoncepciu, ako trebárs používanie kondómov a takto, aj keď si myslím, že trebárs keď ide nejaký mladý človek, ktorý ako – proste v tých vzťahoch aj keď mladý je častokrát veľmi promiskuitný, že je vždycky lepšie ten kondóm použiť aj z hľadiska toho, že môže dôjsť k nákaze AIDS a iných chorôb aj, aj keď zas na druhej strane to môže viesť k takému nezodpovednému chovaniu..“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Jediným schváleným spôsobom regulácie počatia okrem sexuálnej abstinencie ostáva metóda plodných a neplodných dní:

„... my osobne akože sme ako proti tomu, a myslím si, že práve tá metóda toho plánovaného rodičovstva prirodzeného je ako – ako veľmi dobrým – ako ja si osobne myslím, že to je spôsob, aký – aký Boh chce, aby ľudia nejak žili spolu, pretože – ono je to úplne prirodzené, aby žena poznala nejak svoje telo, a ...a problém je v tom, že dnešné ženy, mladé ženy, sa vôbec ako neučia toto poznávať. Že ...ak, tak si prečítajú možno v nejakej knižke niečo, ale ...ja si myslím, že – aj trebárs rodina toho dievčaťa, že oni by mali byť nejak vedení k tomu, aby – a nielen ženy, samozrejme, aj muži ako v mnohých oblastiach, ale trebárs v tejto konkrétnej oblasti aby ženy dokázali – poznať trebárs ten svoj cyklus, a poznať ...nejak, že kedy trebárs – má plodné dni, kedy nemá plodné dni.“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

Veľká časť manželstiev je programovo národnostne heterogénna, z čoho vyplývajú rozdielne predstavy o fungovaní manželstva.

Účastníci vnímajú rozdiely vo zvykoch i v myslení partnera, ktorý pochádza z inej krajiny, a naučia sa lepšie si rozumieť, až keď sa oboznámia s kultúrou, z ktorej pochádza:

„...kým som tam nebola, aj to – to si myslím, že ešte bolo dosť málo – rok, hej, na to, aby som ho nejak pochopila, ale – mnohé veci som mohla pochopiť, a to, čo sa mi zdalo trebárs čudné, nejaké jeho reakcie, alebo – predtým som si myslela, že jak – preboha, jak tak môže rozmýšľať, je (smiech) blázon alebo čo, tak som zistila, že vlastne tak rozmýšľajú všetci. Alebo

prinajmenšom jeho rodina, alebo väčšina u nich, takže som pochopila, že mnohé veci sú vlastne aj ako kultúrne určité pohľady, alebo názory; takisto on to môže potvrdiť o mne.“ (Žena, 36-ročná, vydatá, ukončená VŠ, architektka, v súčasnosti na materskej dovolenke.)

Väčšie problémy môžu nastať medzi príslušníkmi odlišných kultúrnych okruhov. Napríklad, rodičia dievčaťa z moslimskej krajiny odmietajú pustiť svoju dcéru, ktorá sa zúčastnila matchingu, na Slovensko za svojím partnerom. Motívom je strata kontroly orientačnej rodiny nad budúcnosťou jej vzťahu:

„No – ja mám taký komplikovaný akože – matching, lebo ona – vlastne moja partnerka je z Albánska a ona akože je z moslimského pozadia, takže to je akože dosť komplikované, tam jako riešiť. To je dosť také komplikované, by som povedal. Vôbec nepoznáte albánsku mentalitu, a podobné veci.“ – Ot.: „Mhm, to nepoznám. A tam je to komplikované jej rodinnými príslušníkmi? Nechcú ju sem pustiť?“ – Odp.: „Nejde o to, ale proste – napríklad – v moslimských krajinách je to tak, že – akože muž so ženou buď spolu vôbec nič nemajú, alebo sú hneď ako svadba.“ – Ot.: „Áno.“ – Odp.: „Proste tam niečo medzi – neexistuje. A – bol prípad, že jej sestru – ona bola zmečingovaná Pravým otcom so Slovákom, a on ju akože odmietol po nejakých dvoch alebo troch rokoch. A tam je to akože totálna urážka. Proste že niekoho odmietnuť akože – to je pre nich nemysliteľné. A proste jej rodina má z toho nejakú takú nieže traumy – niečo také. A to sa ako musí prekonať.“ (Muž, 24-ročný, slobodný, ukončená VŠ, čakateľ na civilnú vojenskú službu.)

Participant vníma kultúrnu normu, ktorou Hnutie zjednotenia upravuje styky slobodných mužov a žien, v porovnaní s albánskou kultúrou ako liberálnejšiu: v hnutí sa síce dôsledne dbá na absenciu erotických vzťahov pred požehnaním páru, avšak muži a ženy sa stretávajú a voľne vytvárajú „sesterské“ a „bratské“ vzťahy, a spoločenstvo sa neuzatvára pred tými, ktorí sa s partnerom rozišli.

Hnutie zjednotenia ťažšie preniká do moslimskej spoločnosti: napr. pri misii v Nigérii v roku 1977 reagovalo obyvateľstvo na aktivitu „predpožehňavajúcich tímov“ len na kresťanskom juhu krajiny, zatiaľ čo na moslimskom severe bola misia bez odozvy (v Nigérii požehnali 9,2 milióna párov, 1998). Zrejme existuje rôzny stupeň akceptácie Hnutia zjednotenia v jednotlivých kultúrach.

Z výpovedí je zrejmé, že matching nemôže zabrániť diskomfortu v partnerských vzťahoch. Pravdepodobne viaceré z manželských vzťahov členov HZ by sa rozpadli, nebyť ich náboženského postoja a tlaku spoločenstva HZ. Partnerské konflikty teda existujú. Keďže manželia majú ostať „večnými manželmi“, členovia hnutia používajú niektoré stratégie na jeho udržanie. Najdôležitejšiu z nich možno označiť ako pozitívnu konotáciu pôvodne negatívneho javu: postavenie konceptu „partnerský konflikt“ do významových súvislostí, v rámci ktorých ho členovia hnutia nepovažujú za nezmyselnú,

trápnu, ponižujúcu skutočnosť. Konflikty v diskurze HZ predstavujú výzvu duchovného a dokonca kozmického významu: existencia konfliktov je znamením toho, že nad svetom vládne Satan (Satan rozdeľuje), a zjednocovanie protikladov na úrovni rodiny – predpoklad ich zjednocovania na úrovni národnej – je procesom znovu nastoľovania božej nadvlády nad svetom (Boh zjednocuje).

Takýto významový kontext spôsobuje iný postoj ku konfliktom, než je bežný v spoločnosti: posilňuje sa význam pociťovaného utrpenia. Zmierňovanie a unášanie konfliktu sa stáva heroickým činom, víťazstvom dobra nad zlom.

Postoj „konflikt ako výzva na zjednotenie“ je preto odlišný od bežného postoja „konflikt ako prostriedok sebaapresadenia“. Postoje ku konfliktom závisia od našich diskurzov o roli jednotlivca v sociálnej skupine. Ak vychádzame z predstavy o existencii jedinca v intenciách jeho sebarealizácie, jeho individuálnych práv a zodpovednosti, prípadne jeho individuálneho poslania (predstava bežná v európskej kultúre), pozeráme sa na konflikty ako na nevyhnutnú a prirodzenú súčasť našej existencie, ktorá má v sebe viaceré pozitívne významy (iniciuje potrebné zmeny, učí jedinca riešiť problémy a pod.). Ak však vyjdeme z kolektivistického paradigmy, ktorú obsahuje učenie Princípu, konflikt bude znamenať negatívny fenomén, ktorý narušuje jednotu a harmóniu sociálneho celku. A celok – v tomto prípade rodina – je viac než jednotliví členovia. Príslušníci HZ sa navzájom vyzývajú k etike žitia pre druhých („to live for the sake of others“) a prekonávaniu vlastného očakávania ako prejavu egocentrizmu. Participantka v tomto slova zmysle hovorí jednoduchými slovami o zmysle manželstva:

„Manželstvo je, aby človek pestoval lásku predovšetkým. A láska je zabudnúť na seba.“
(Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Učenie Princípu je teda zamerané na vyhnutie sa konfliktu vo vzťahoch aj za cenu potlačenia svojich individuálnych želaní. Ideál manželského súžitia spočíva v predstave páru, kde je individualita jednotlivcov potlačená v prospech zjednotenia oboch manželov.

Problematické vlastnosti, ktoré plodia manželské konflikty, patria do „starého sveta“, čím sa rozumie naša súčasná realita, svet, ktorý je ešte v područí satana. Ich výskyt sa interpretuje dvoma spôsobmi: jednak ako duchovná nevypelost', ako „pozostatok padlej povahy“ jednotlivca, jednak ako dôsledok pôsobenia negatívnych skutkov, ktoré sa nakumulovali pôsobením predkov v rodovej línii každého partnera.

Zát'az po predkoch sa prejavuje v reakciách na partnera, najviac zrejme v skratových, nepremyslených reakciách. Je to zát'az, za ktorú v prítomnosti žijúci partneri nemôžu, ani si ju neuvedomujú vedomí, ktorú však môžu odstrániť odškodnením – znášaním utrpenia, napríklad pocitov krivdy a pod. To je ich duchovná povinnosť: môžu to urobiť len oni, čím oslobodzujú svojich predkov, ktorí to zavinili:

„No samozrejme, že problémov je vždy veľa, že taký je život. To je celkom normálne, prirodzené, ale tak, ako sme aj dnes počuli zhodou okolností na tej kázni, tak máme mnohých predkov, my to takto chápeme, ktorí nám to dedičstvo zanechali, aj dobré, aj zlé vlastnosti, aj dobré skutky, aj zlé, ktoré vykonali v spoločnosti alebo v rodine. To sa odráža na nás, alebo lepšie povedané – aj keď my si to tak neuvedomujeme, ale to určité bremeno alebo zát'az, ten spôsob uvažovania, je v nás a určité reakcie máme také, že ich musíme niekedy prekonať, a to nie je jednoduché, pokiaľ nepochopíme, čo sa vlastne deje, že máme určité skraty.“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

„Pochopenie“, ktoré spomína participant, nespočíva v psychologickej rovine vysvetlenia, ale v rovine morálnej. Subjektom morálky je len sčasti osoba, prevažne ide o „rodovú“ morálku, o morálku predkov. Participant vyjadruje svoj názor na podiel individuálnej zodpovednosti a zodpovednosti rodovej:

„Ja to chápem ako bod, keď každý má svoju zodpovednosť a on sám vnútorne musí byť odhodlaný vyriešiť tie problémy a konflikty, ktoré môžu nastať a – akože – je to trochu nevýhoda, ale zase tí ľudia zvonku môžu mať iný základ. Ja to poviem takto, že už ich predkovia, ich rodičia alebo prarodičia prekonalí nejaké také konflikty a oni môžu ich mať vyriešené. Na druhej strane môžu byť zasa týmto zaťažení, že mohli nejak duchovne zdediť určitý odpor alebo určitú nenávisť voči niekomu bez toho, aby sami nejak to zažili, alebo takto to cítim. Takže tu vidím aj dosť dôležitý ako ten osobný základ, čo sa netýka len nášho života, ale aj ten duchovný základ, ktorý máme zdedený po svojich predkoch.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Akékoľvek negatívne správanie sa tak dá vysvetliť ako účinok duchovného základu zdedeného po predkoch vo svojej rodovej línii. Toto vysvetlenie na jednej strane eliminuje osobný pocit viny či hľadanie vinníka v partnerovi, na druhej strane poskytuje motív na znášanie partnerských konfliktov – je to odškodnenie priestupkov, ktorých sa dopustili predkovia. Zniesť konflikty má v rámci konceptu odškodnenia metafyzický zmysel. Existencia konfliktov súvisí aj s predstavou, že to, v čom predkovia zlyhali, sa opakuje v živote participantov, aby to úspešne zvládli oni sami:

„Možno je – ja mám taký názor na to, že to súvisí aj s určitou obnovou možno našich rodových línii mojich rodičov a manžela a jeho rodičov, a my vlastne niekedy prichádzame cez problémy, ktoré ani nie sú, že my sami sme nositeľmi tých problémov, ale ktoré prichádzajú ako

nejaké situácie, ktoré sa majú obnoviť. “ – Ot.: „Aha – obnoviť a odčiniť. “ – Odp.: „Odčiniť – presne, ako – určité – zapltenie, dalo by sa to tak povedať. “ (Žena, 36-ročná, vydatá, ukončená VŠ, architektka, v súčasnosti na materskej dovolenke.)

Pre ľudí, ktorí sa s ním identifikujú, je tento explanačný rámec funkčný a pomáha im stabilizovať partnerský vzťah. Pri prekonávaní konfliktov pomáha okrem explanačného rámca Princípu aj žitá náboženská prax v spoločenstve, upriamená na zjednocovanie partnerov:

„... niekedy tie konflikty sú aj dosť také ostré (úsmev) a drsné, takže určite tá viera v Boha aj v to praktizovanie aspoň mne osobne nejak pomáha riešiť tieto konflikty. Niektoré sa časom vlastne prestanú byť konfliktami, keď nejak sa – sa to vyrieši, alebo o – obidvaja sa v podstate naladíme na rovnakú nôtu alebo ducha, niektoré pretrvávajú. “ (Žena, 36-ročná, vydatá, ukončená VŠ, architektka, v súčasnosti na materskej dovolenke.)

Pri tejto stratégii na zvládanie konfliktov akoby neexistovali aktívne stratégie na riešenie konfliktu (vyjednávanie, mediácia): aktívne stratégie totiž vychádzajú z koncepcie sebapresadenia. Tu existuje len „vzájomné naladenie sa na rovnakú nôtu“, alebo trpné znášanie sporu. Ako prevencia konfliktov pôsobí už spoločná identita v základnom postoji k manželstvu, odvodená zo spoločne zdieľanej ideológie:

„...vidím akože možnosť stretu charakterov a tak ďalej, čo akože si uvedomujem, ale akože zistil som, že som schopný to vyriešiť na základe toho, že poznám tú svoju partnerku a viem, že ona má takisto úprimný vzťah a snaží sa tiež naplniť ten ideál rodiny. Takže v tom vidím ako ten základ – v tom Bohu a v tom ideáli rodiny, že – že sme schopní akože prekonať aj ťažkosti. “ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Participant si uvedomuje, že medzi ním a jeho partnerkou existujú určité rozdiely, ktoré by mohli pôsobiť konfliktogénne. Zhoda v napĺňaní životných cieľov daných spoločne zdieľanou ideológiou je však dostatočne silná na to, aby tieto vplyvy neutralizovala. Vedomie spoločnej náboženskej identity prináša manželom vopred daný pocit istoty, že ich vzťah prekoná všetky problémy:

„Ale myslím si, že akože keby – keby sme nemali nejaký taký – ten vyšší pohľad alebo taký nejaký vyšší ideál, ktorý by nás viedol v tom vzťahu, že – ako – veľmi ľahko by mohlo dôjsť – ten vzťah by bol veľmi krehký a takéto problémy by mohli spôsobiť, že ten vzťah by sa rozpadol. Ale jako ja – mám v tomto takú istotu, že – ako viem, že ten vzťah sa jednoducho nemôže rozpadnúť, aj keď môžu byť problémy, aj keď – proste je to nejaká taká vnútorná istota, také presvedčenie, že – že tie problémy sa jednoducho dajú riešiť, len ako treba keď dvaja ľudia nejak... aby ich viedol nejaký taký ten vyšší ideál, spoločný ideál, spoločné hodnoty. “ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

„Vyšší pohľad“, „vnútorná istota“, „vyšší ideál“ sú prívlastky, ktoré možno pripísať každej náboženskej viere. Participant vníma spoločné zdieľanie ideálu ako stabilizujúci faktor partnerského vzťahu.

Podľa ideológie HZ uprednostňovanie svojho vlastného šťastia svedčí o prevahe egoistického vzťahu k svetu, a ten patrí do ríše satana. Premôcť sa, trpieť, unieť problém, že manželka ho nepriťahuje, ba pociťuje voči nej odpor, je naopak, odškodnením chýb v zdedenom základe po predkoch, ktoré človeka posväcuje. Cieľom nie je uspokojovať svoje vlastné potreby, avšak ani ustupovať individuálnym potrebám partnera vo vzťahu, ale „budovať harmóniu“; myslieť na celok, ktorý je nadradený obom jednotlivcom.

Ako bolo povedané na začiatku tejto kapitoly, partnerské vzťahy sú v HZ veľmi dôležitou témou – v jeho teológii aj v jeho náboženskej praxi. Medzi návštevníkmi aktivít HZ sa preto vyskytujú ľudia, ktorí majú partnerské problémy. Príkladom je návštevníčka prednášky pre verejnosť, ktorú oslovila myšlienka lásky a čistoty v medziľudských vzťahoch. Návštevníčka aktuálne prežíva rozpad manželského vzťahu:

„Len keďže mám spoluzodpovednosť aj za toho partnera, tak tým pádom som prebrala zodpovednosť aj za tú jeho priateľku, ktorú on vlastne ako maloletú – to, čo som spomenula – dá sa povedať – zneužil, pretože bola maloletá, čiže preberám zodpovednosť ja aj za ňu. Ale on to nechápe. A keď ho prosím, aby bol slušný, aby sa k nej správal úctivo, tak ako on mi povie, že – že či som normálna, že však ona teoreticky môže byť mojím nepriateľom. Hovorím, ale – ale čo je to nepriateľ? Takže – je to pekné, je to zaujímavé, len mám obavy, že to dievča nezmaturuje, lebo sme boli na plavárni spoločne včera, môj syn, manžel a ona, a zverila sa mi, že má problémy s profesorkou slovenčiny, ktorá je taká a onaká, a že ju – ju asi nepripustí k maturite, lebo vraj napísala nejaké dôležité písomky na nedostatočnú. Tak teraz rozmýšľam nad tým, či mám ísť za pani riaditeľkou a povedať, že som jej priateľka a že teda – že ju tú slovenčinu doučím, len bohužiaľ fyzicky na to nestačím.“ (Žena, 35-ročná, vydatá, ukončená VŠ, asistentka obchodného zástupcu.)

Účastníčka výskumu sa zo všetkých síl usiluje zachovať si pred druhými aj sama pred sebou sebaúctu. Chce sa vyhnúť rozvodu. Je evidentné, že situácia manželského trojuholníka nevyhovuje nielen jej, ale ani synovi, ktorý je prítomný pri rozhovore, prerušuje matku a na mikrofón vyjadruje svoj nesúhlas so správaním otca¹.

Rozvod, pochopiteľne, nepatrí do inštrumentária prostriedkov v HZ na riešenie manželských nedorozumení. Stáva sa však, že problémy vyústia do rozvodu.

Participant vo svojich výpovediach väčšinou vysoko oceňujú partnerský vzťah. Aj keď tu zohráva rolu ideológia hnutia, ktorá presadzuje hodnoty partnerského života

¹

Pozn.: Na žiadosť účastníčky výskumu nemožno synove vstupy do rozhovoru uverejniť.

a rodinného vzťahu, a výpovede na túto tému sú preto nutne poznačené ideologickým pohľadom, vyskytujú sa spontánne prejavy spokojnosti s manželským životom.

Jeho dôležitou súčasťou sú deti – bez nich nie je možné vytvoriť „základ štyroch pozícií“.

d/ Deti

Aj v prípadoch, keď je zrejmé, že participanti majú v manželstve navzájom chladnejší vzťah, spájajú ich deti:

„...a keby čo bolo, tak vždycky sa zhodneme aspoň na tom, že máme deti, máme tri deti, a nie každý pár je požehnaný pár z našej cirkvi, nie každý má deti, alebo, povedzme, s veľkou ťažkosťou majú len jedno alebo si adoptujú jedno, a osvoja, takže my sme radi, že máme tieto deti, a že sú zdravé, že sú pekné a sú nadané, takže...“ (Muž, 49-ročný, ženatý, VŠ, právnik a prekladateľ.)

Ak je partner neplodný, je tu problém. Dieťaťom, naštepeným na božiu rodovú líniu, sa môže stať len dieťa narodené požehnaným párom. Adopcia dieťaťa z detského domova nie je vylúčená, v zmysle ich učenia však nejde o tzv. požehnané dieťa; tak ako všetci, ktorým sa nedostalo požehnanie od rev. Moona k partnerstvu, je takéto dieťa stále naviazané na satanskú rodovú líniu. Takáto situácia môže nastať. Nieкто sa môže pripojiť k hnutiu s deťmi z prvého manželstva, s nemanželským či adoptovaným dieťaťom. V radách pravým rodinám (časopis Prameň života) možno nájsť odporúčenie – nerobiť medzi „požehnanými“ či ostatnými deťmi žiadne rozdiely (to však neznamená, že nemôžu vznikajú problémy z ich rozdielného statusu). Ak neplodnému páru neostáva iné riešenie než adopcia, odporúča sa adoptovať si dieťa niektorého požehnaného páru hnutia. Gandow sa zmieňuje o tzv. „dare dieťaťa“ – praví rodičia môžu dieťa dať na osvojenie neplodnému páru; taký dar predstavuje jednu z najväčších obetí, ktoré môžu manželia priniesť.

Predstavy o partnerskom vzťahu sú teda tematizované odlišným spôsobom, než v majoritnej európskej spoločnosti, ktorá sa riadi všeobecne akceptovanou paradigmatom romantickej lásky. Participanti sú presvedčení o tom, že manželstvá v HZ sú stabilnejšie než bežne v spoločnosti. Na stránke Federácie rodín za svetový mier sa tvrdí, že „v porovnaní manželských párov iniciovaných manželmi Moonovcami a FFWP s ostatnými párami vo svete sa ukázalo, že rozvodovosť je minimálne 10-krát nižšia, vzájomný vzťah je obojstranne naplňujúci a páry nežijú len zo zotrvačnosti“. (Rodina je zmyslom života, 1999.)

Stret odlišných predstáv o spôsobe výberu partnera sa premieta do vzťahov s rodičmi snúbencov:

Ot.: „...myslíte si, že vaši rodičia – ako teda – neviem ani, ako reagovali na vaše rozhodnutie zasnúbiť sa – či budú schopní vlastne prijať takýmto spôsobom získanú nevestu do rodiny?“ – Odp.: „No určite to nie je jednoduché pre nich. Ale pokiaľ viem, tak pre rodičov je stále ťažké prijať partnera svojho dieťaťa, pretože stále chcú, aby ten partner bol úplne podľa ich predstáv, takže ten partner nikdy nenaplní tieto predstavy, ale určite tam prevláda tá obava, že ako bol tam ten matching a nerozhodol som sa sám a že to je zlé a že práve preto to môže skrachovať, že tam nie je nejaký – nejaká tá sexuálna túžba na začiatku, ale že je to skôr akože taká náboženská túžba na tom začiatku tej rodiny, takže akože to akože z toho majú veľkú obavu. Že práve preto to môže stroskotať.“ (Muž, 28-ročný, slobodný – zasnúbený, VŠ, práca v stavebnej firme.)

Mladý člen HZ si osvojuje radikálne odlišnú interpretáciu manželstva a oprávnene očakáva neporozumenie zo strany rodičov. V primárnej rodine spolu súperia dve odlišné koncepcie manželského života. Súčasťou obáv participanta zo vstupu do manželstva je očakávanie či vyostrenie rodinného konfliktu. Ten môže vyústiť do emancipácie od rodičov, keď obe strany akceptujú vzájomné (sveto)názorové odlišnosti. Inou možnosťou rodinných vzťahov je prerušenie kontaktov s rodičmi a saturácia blízkych vzťahov v HZ.

6 INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV VÝSKUMU

6.1 Vonkajší svet a spoločenstvo: priestorovosť bytia členov HZ

Príslušníci HZ (podobne ako iní veriaci) prežívajú svet ako zmysluplný celok, v ktorom dominuje teleologický princíp. Prežívajú aj mystické zážitky, všeobecne vymedzené ako pocit splývania s entitou vyššieho rádu (Boh, príroda) v snoch či v bdelom stave. Výpovede účastníkov výskumu poukazujú na diskurzívny charakter mystických zážitkov: ich obsah zodpovedal religióznym diskurzom, v ktorých boli vychovaní a na ktorých sa zúčastnili v neskorších obdobiach života.

Podľa členov HZ už v detstve ich silne oslovoval význam dobra a zla. Silný eticky angažovaný vzťah k svetu si vybudovali pod vplyvom dospelých autorít. V období pred pripojením ho vyjadrovali väčšinou nábožensky, ale niekedy aj ako nenáboženskú životnú filozofiu. Etika sa preto stala najvýznamnejším spôsobom orientácie vo svete. Spôsob, akým vypovedajú o svojich životných hodnotách, konštruujú podľa učenia Princípu. Ako hodnoty dobra uvádzajú vieru v Boha, stabilitu a harmóniu v sociálnych vzťahoch. Hodnotami zla je pokrytectvo, vyznávanie materialistických hodnôt, sexuálne pôžitkárstvo.

Sily dobra a zla rozdeľujú svet na dve oblasti, ktoré sú ostro ohraničené. Učenie Princípu ich nazýva „božia strana“ a „satanova strana“. Členovia HZ sa identifikujú s „božou stranou“, ktorá v ich existenciálnej topografii predstavuje oblasť, kde sa nachádza spoločenstvo HZ a kde sa aplikuje učenie Princípu. Je to ich „vnútorný svet“. Účastníci výskumu sa identifikovali s náboženským spoločenstvom HZ prostredníctvom stotožnenia sa s učením Princípu. O prijatí Princípu hovorili ako o vedomom a psychologicky zrozumiteľnom akte, ktorým sledovali zámer nájsť zmysel života v sebaapresahujúcich životných cieľoch. Princíp obsahuje zásady, ktorými sa riadia v bežnom živote. Poskytuje transcendentný cieľ – pričiniť sa o nastolenie Božej vlády na Zemi. Učenie Princípu je súčasne prostriedkom na to, aby jednotlivec uveril v poslanie rev. Moona a jeho manželky. Fotografia „pravých rodičov“ má každý člen HZ doma na mieste, kde koná modlitby. Ich fotografia je vystavená aj na mieste každotýždennej bohoslužby.

Pri analýze učenia Princípu sme identifikovali jeho črtu, ktorú možno pomenovať ako explanačná univerzalita: podávanie autoritatívnych vysvetlení všetkých záhad Boha a človeka, ktoré kresťanská vierouka ponecháva nevysvetlené. Tým vzniká vieroučný systém, ku ktorému nemožno nič podstatné pridať a ktorý je uzatvorený pochybnostiam a novým pohľadom. V jeho rámci sa nevytvárajú žiadne názorové platformy. Preto sme ho nazvali „uzatvorený systém ideí“.¹ Ideológia môže byť otvorená voči novým pohľadom, čím umožňuje vznik rôznych názorových prúdov vo svojom vnútri. Uzatvorený systém ideí neponecháva priestor pre názorovú diverzitu. Namiesto toho podáva univerzálne platné vysvetlenia.

Prečo sa jedinec opiera o uzatvorený ideologický systém? Členovia Hnutia zjednotenia uvádzali potrebu svetonázorovej **istoty**, ktorú mohla naplniť len úplnosť vysvetlení sveta a správneho fungovania človeka v ňom a nespochybniteľná autorita predstaviťa náboženského hnutia. Ideológia poskytla nemenné pevné jadro identity bez protirečivosti, pochybností, neistoty. Tieto nepríjemné stavy boli vo výpovediach členov HZ dôsledkom pôsobenia „padlého sveta“. Z rozprávání účastníkov výskumu je zrejmé, že aj v minulosti ťažšie tolerovali medzerovitost' ideologického modelu, v ktorom boli vychovaní, a ťažšie znášali problematizovanie autorít.

Pretože „vnútorný svet“ je dobrý a čistý, treba ho chrániť pred znečisteným „vonkajším svetom“, ktorý je ešte v područí Satana. Ako prostriedok ochrany slúžia očisťovacie rituály, pri ktorých sa používa tzv. svätá soľ: tovar, ktorý pochádza z „vonkajšieho sveta“, a osoby, ktoré vošli do kontaktu s „vonkajším svetom“, sa po príchode do „vnútorného sveta“ – do rodiny členov hnutia alebo do ich spoločných priestorov – musia rituálne očistiť. „Svätou soľou“ možno taktiež posväcovať vybrané verejné priestranstvá, ktoré sa tak stávajú súčasťou „vnútorného sveta“. Modlitbami, pôstmi a inými prostriedkami možno vykúpiť ďalšie oblasti či osoby z moci Satana. Týmto spôsobom sa oblasť „vnútorného sveta“ rozširuje, až sa rozšíri na celý dnešný svet.

Na jednej strane treba spoločenstvo chrániť, na druhej strane spoločenstvo chráni svojich členov tým, že poskytuje útočisko pred vonkajším svetom. Viacerí už pred pripojením hľadali spôsob, ako sa ubrániť tlaku ku konformite. Navštevovali iné náboženské komunity, boli členmi hudobnej skupiny, kolektívne sa venovali športom, pričom vo výpovediach poukazovali na odlišnosť týchto skupín od vonkajšieho sveta,

¹ Pozn.: Otvorenosť či uzavretosť systému ideí súvisí s myslením, ktoré Nakonečný (1998) nazýva „otvorenou“ a „uzavretou“ mentalitou (Nakonečný, 1998, s. 336)

ktorú charakterizovali predovšetkým ako hodnotovú odlišnosť. Tieto spoločenstvá boli súčasťou ich vnútorného sveta, kde mohli uskutočňovať svoje pozitívne hodnoty a vzájomne sa v nich podporovať. Funkciu podpory výrazne napĺňa aj spoločenstvo HZ. Jeho členovia v ňom okrem blízkych sociálnych vzťahov nachádzajú aj sebarealizáciu, často cestujú a spoznávajú iné kultúry a pod. Stávajú sa sebaistejšími vo vzťahu k „vonkajšiemu svetu“ a cítia, že zdokonaľujú svoje schopnosti.

„Vonkajší svet“ je priestorom intenzívneho boja dobra so zlom. Je to oblasť, ktorej členovia HZ pripisujú negatívne hodnoty. Patrí sem majoritná spoločnosť, od ktorej sa oni oddelili. Pripúšťajú, že sa tam vyskytujú aj dobrí ľudia, ale aj tí podliehajú negatívne vplyvu Satana. Vonkajší svet vnímajú ako pokrytecký (za socializmu) a konzumný, vyznávajúci materialistické hodnoty, vulgárnosť a sexuálne pôžitkárstvo (po r. 1989). Jeho vývoj hodnotia pesimisticky ako úpadok, ako vývoj k horšiemu. Ani tradičné cirkvi pre nich nepredstavujú garantov etického ozdravenia sveta: považujú ich za príliš povrchné a formalistické, mnohým cirkevným predstaviteľom pripisujú pokrytectvo.

Členovia HZ sa nemôžu – na rozdiel od niektorých iných náboženských komunit – izolovať od „vonkajšieho sveta“, pretože ho majú zmeniť. Žijú v oboch svetoch: do „vonkajšieho sveta“ sa narodili a musia zvládať jeho nároky, pracujú v ňom, hľadajú v ňom spojencov. Spoločenstvo pre nich predstavuje domov – dodáva im istotu, transparentné pravidlá vo vzťahoch a základnú životnú perspektívu.

6.2 Spolubytie

Spoločná viera prináša aj spoločné uznávanie obmedzení, ktoré regulujú sociálne vzťahy. Výrazne sa to prejavuje v partnerských vzťahoch: vzhľadom na cieľovú skupinu, ktorú sa hnutie snaží osloviť, a na „rodinný“ charakter ideológie HZ sa možno domnievať, že nová náboženská identita rieši predovšetkým tie existenciálne problémy adeptov, ktoré sa týkajú rodiny a partnerského vzťahu. Mnohí sa obávali vytvoriť takýto vzťah, pretože by mohli dotyčného stratiť – túto možnosť zažili u svojich rodičov. Ak sa jedinec bude pridŕžiavať tohto „modelu pre život“, je tu určitá záruka, že jeho vzťahy budú stabilné. Výmenou za pocit bezpečia a stability sa jedinec do značnej miery vzdal

vlastnej kontroly nad svojím životom v prospech autority náboženskej organizácie a jej vodcu.

Rizikom vo vzťahoch môže byť sexualita. Tá predstavuje silu, ktorú jedinec takisto nemá úplne pod kontrolou. Ako bolo naznačené v niektorých výpovediach, môže sa obávať toho, že ju nezvládne. Každý, kto chce mať svoj osud vo vlastných rukách a napredovať v napĺňaní svojich životných predsavzatí, musí sa naučiť zaobchádzať s ňou. Jedinec sa však môže obávať svojej sexuality natoľko, že si bude želať, aby mu pomohla aj sociálna kontrola – napríklad kontrola jeho orientačnej rodiny. Ako povedal jeden participant výskumu, „keď je človek pod dohľadom rodičov, nerobí také veci“.

Učenie Princípu sa prioritne zaoberá touto témou: podľa neho problémy nášho sveta sú výsledkom toho, že sexualita Adama a Evy sa pôsobením Lucifera vymkla spod kontroly Hospodina. Učenie a náboženská prax HZ ponúka riešenie – najprv záväzne definovať (posvätiť) dvojicu ako manželov a až následne dovoliť, aby sa rozvíjala erotická a sexuálna zložka partnerského vzťahu, a to pod kontrolou náboženskej viery a sociálnej skupiny členov HZ. Ako naznačujú niektoré výpovede účastníkov výskumu, pocit erotickej príťažlivosti sa za týchto podmienok nemusí dostaviť.

HZ venuje veľkú pozornosť kultivácii medziľudských vzťahov. Vzťahy sú javom, ktorý možno vnímať ambivalentne: na jednej strane s obavami (vzťah nepodlieha úplnej kontrole jedinca), na druhej strane je nemožné vzťahy nemať. Jedným zo spôsobov, ako vyriešiť tento rozpor, je predefinovať vzťah medzi jedincom a tými druhými. V európskej kultúre sa ujíma predstava od seba nezávislých jedincov, ktorí chcú realizovať svoju individuálnu slobodu, a preto sledujú svoje individuálne ciele a hľadajú sebe vyhovujúcich priateľov či životných partnerov. Individuálne sebakpresadzovanie prináša do vzťahov s druhými napätie, rivalitu a konflikty, ktoré môžu narušiť párovú či skupinovú kohéziu. Aby sa jedinec vedel realizovať a súčasne udržať vzťahy, musí sa asertívne presadzovať a konštruktívne riešiť konflikty.

Hnutie zjednotenia ponúka inú, kolektivistickú koncepciu vzťahu medzi jedincom a tými druhými. Východiskovou predstavou nie je individualita, ale jednota s ostatnými. Princípová vierouka hovorí o „pravej láske“: „Pravá láska je životem pro druhé. Pokud úpřimně milujeme druhého člověka, chceme, aby byl lepší než my, dokonce stokrát, tisíckrát lepší. **Potom neprosazujeme jen sami sebe, ale dokážeme postavit svého partnera na první místo.**¹ Takovou láskou milují rodiče, kteří jsou vždy připraveni

¹ Pozn.: Zvýraznil autor.

svým dětem pomoci. Žádný milující rodič pak nežárí na úspěch svého dítěte, naopak rodiče jsou šťastní a hrdí na jejich úspěch.“ (Marešová, 2003, s. 11.)

Pravidlá kolektivistické identity a kontrola vzťahov sú v rámci HZ explicitne uvedené v učení Princípu. Pravidlá a spôsob kontroly vzťahov vyplývajú z „učenia o štyroch pozíciách“, ktorého zmyslom je zachovanie hierarchickej pozície každého člena a kontroly tým, kto je v pozícii „najvyššieho subjektu“. Cieľom je udržať stabilitu vo vzťahoch (vyhnúť sa konfliktom) a vytvoriť jednotu, ktorá je aj náboženským poslaním. Problémom je, že tento model nerieši vzťahy, ktoré sú rovnocenné. V rámci HZ sa aj v takýchto prípadoch snažia voči rovnocennému vzťahu postaviť niekoho do pozície najvyššieho subjektu. Napríklad, Bednárík (1977) uvádza, že „horizontálny“ spôsob vzájomnej komunikácie medzi jednotlivými hierarchicky rovnocennými centrami HZ bol možný len po dohode s bratislavským centrom, ktoré je voči ostatným centráam na Slovensku v pozícii najvyššieho subjektu.

Kolektivistická identita je iným modusom spolubytia, než pestovanie individuálneho seba – vedomia. V odlišnom moduse spolubytia majú niektoré koncepty odlišný význam. Napríklad sloboda a zodpovednosť má iný význam pre ľudí, ktorí v živote realizujú svoje vlastné ciele, a iný význam pre členov HZ, ktorí sa snažia predovšetkým zodpovedne zastávať svoju rolu a pozíciu v rámci pevne daného sociálneho poriadku. Ak hodnotíme postavenie človeka s kolektivistickou identitou a priori ako neslobodné, môžeme sa dopustiť rovnakého omylu, ako keby on apriórne hodnotil nás ako egoistov. Dotyčný môže prežívať svoju slobodu a my našu obetavosť, avšak tieto pojmy sa budú vzťahovať k odlišnému chápaniu individuálnej identity.

Podobné problémy nastanú s hodnotením asertivity. V identite konštruovanej podľa „učenia o štyroch pozíciách“ pre ňu zdanlivo nie je priestor: človek v postavení objektu nemôže protirečiť autorite v postavení subjektu. Účastníci výskumu však vypovedali, že sa po vstupe do HZ cítia byť sebavedomejší vo vzťahu k verejnosti, že dokážu pred ňou vystúpiť, viesť seminár a diskutovať, osamostatniť sa od rodičov, čo súvisí s asertívnym postojom k ľuďom v „neprincípovom“ svete. Spolubytie v rôznych menších spoločenstvách vnútri HZ je teda iného druhu než spolubytie príslušníka HZ s ľuďmi vo vonkajšom svete. Práve kolektivistická identita mu dodáva istotu pri jeho presadzovaní sa smerom „navonok“. „Učenie o štyroch pozíciách“ má svoju plnú platnosť vo vnútornom svete hnutia, kde sa vzťahy budujú podľa „princípového“ modelu. Pre vzťahy s „padlým svetom“ má obmedzenú platnosť. V tejto oblasti sa príslušníkom HZ odporúča, aby sa bránili, keď ich napadnú, aby boli sebavedomí a vedeli sa presadzovať.

Preto sa medzi členmi HZ, ktorí sa programovo usilujú o mier, môže propagovať kórejské bojové umenie „Won – hwa – do“, určené na sebaobranu.

Vzťah k rovesníkom z vonkajšieho sveta charakterizujú členovia HZ väčšinou ako problematický. Vyčítajú im životný štýl, ktorý kriticky hodnotia ako hedonistický. Občas sa nevedeli medzi nich zaradiť. Majú medzi nimi aj svojich priateľov, avšak aj tí patria do vonkajšieho sveta. Od vonkajšieho sveta cítia tlak na to, aby sa mu prispôsobili. Svoj vzťah voči vonkajšiemu svetu opisujú ako odcudzenie.

„Vonkajší svet“ svojimi postojmi voči spoločenstvu HZ vplýva na jeho formovanie. Účastníci výskumu vo svojich výpovediach uvádzali toto:

– Pri formovaní identity náboženskej skupiny HZ zohral veľkú úlohu politický režim. Represie totalitného štátu na jednej strane odradili mnohých záujemcov o členstvo v hnutí, na druhej strane významne posilnili identitu tých, čo v hnutí vydržali, a to napriek strate zamestnania a iným perzekúciám. Tí, čo vydržali, dodnes tvoria jadro bratislavskej skupiny HZ. Vzájomný antagonizmus spoločenských štruktúr na jednej strane a spoločenstva Hnutia zjednotenia na druhej strane sa začal oslabovať po páde socializmu. Nová stratégia po zmene politického režimu je stratégiou otvárania dverí. Patria sem aktivity ako návštevy veriacich iných náboženstiev, prednášky pre širokú verejnosť, dni otvorených dverí pre rodičov svojich členov.

– V neformálnych inštitúciách (rodina, rovesnícka skupina) a neformálnym spôsobom aj na pracovisku pretrváva hostilný postoj voči HZ (hoci v menšej miere než za bývalého režimu). Na členov hnutia pôsobí podobne ako perzekúcia za bývalého režimu: posilňuje ich náboženskú identitu a skupinovú súdržnosť. Utvrdzujú sa vo svojom náboženskom poslaní bojovať proti Satanovi, ktorý má v područí padlý vonkajší svet. Vonkajší svet však nevnímajú len negatívne. Vidia v ňom aj pozitívne sily, ktoré však treba podporiť. Je to priestor na pastoráciu, na vnášanie pozitívnych hodnôt ich spoločenstva.

Aký dopad má identifikácia s uzatvoreným systémom ideí na začlenenie jedinca do spoločnosti? Členovia HZ si vo svojom občianskom živote plnia všetky povinnosti. Ak nepracujú pre hnutie, vykonávajú povolania vyžadujúce vyššiu kvalifikáciu, majú buď stredné vzdelanie s maturitou alebo vysokoškolské vzdelanie, dopĺňované v rámci hnutia jazykovými znalosťami. Ako vyplýva z pozorovania konverzácie, pri témach, ktoré sa netýkajú ich systému viery a presvedčení (napr. pri politických témach, v rozhovoroch o športe, záľubách a pod.), účastníci výskumu zastávajú bežné „civilné“ stanoviská, ktoré sú aj vzájomne rozdielne. Podobne civilne vystupujú na pracovisku (pravdaže, ak

necítia potrebu svedčiť v prostredí pracoviska). Jediný z účastníkov výskumu, patriaci do tzv. druhej generácie – t. j. ktorého rodičia sú požehnaným párom – vypovedal o bezproblémových vzťahoch v škole, pretože nepotrebuje presvedčať spolužiakov o svojom náboženskom presvedčení.

Správanie príslušníkov HZ na zhromaždeniach hnutia a v kontakte s verejnosťou sa vyznačuje veľkou kultivovanosťou a striedmym vystupovaním. Ak sa stretnutia konajú za prítomnosti rodinných príslušníkov a detí (a to býva väčšinou, s výnimkou oficiálnych udalostí pre obmedzený počet hostí), možno pozorovať pozitívny citový vzťah, dobrú komunikáciu rodičov s deťmi a spontánne správanie sa detí na verejnosti, adekvátne ich veku. Prevažujúce témy verejných vystúpení sú – celosvetový mier, medzináboženský dialóg a význam rodiny, teda témy akceptovateľné slovenskou verejnosťou. Identifikácia s učením Princípu teda nemusí svojich nositeľov vylučovať z bežného občianskeho života. Účastníci výskumu skôr vidia problém v postojoch okolia, ktoré im mylne pripisuje neschopnosť včleniť sa do spoločnosti. Vnímajú, že okolie sa k nim správa odmietavo, ak ich identifikuje ako vyznávačov hnutia: ak okolie nie je informované o ich príslušnosti k hnutiu, nevznikajú vo vzájomných vzťahoch žiadne problémy.

6.3 Časovosť členov HZ

Časovosťou nazývame ukotvenie identity v minulosti, previazanie minulosti s prítomnosťou (kontinuitu v čase) a projektovanie časového horizontu budúcnosti s vytýčenými cieľmi a stratégiami na ich postupné dosahovanie. V nasledujúcom texte chceme postihnúť charakteristické črty časovosti účastníkov výskumu.

Minulosť:

Členovia HZ odvodzovali sled svojich rozhodnutí, ktoré napokon viedli k ich pripojeniu sa k HZ, od diskurzu o životných hodnotách a cieľoch, ktorý sa odohrával v primárnej rodine. Väčšinou boli vychovávaní v náboženskom duchu, prípadne sa u sprostredkujúcich autorít stretli s intelektuálnou potrebou hľadať zmysel života.

Spôsob, akým konštruovali svoju identitu v nadväznosti na minulosť, vo väčšine výpovedí poukazuje na problém vo vzťahoch v primárnej rodine. Niekedy hovorili o vzťahových problémoch priamo, inokedy boli implicitne obsiahnuté vo výpovediach (napríklad, keď participant hovoril o zlepšení vzťahu k rodičom počas členstva v HZ). Hoci určitá miera vzdoru je v období puberty a adolescencie bežným javom, pre viacerých participantov boli rodičia neprijateľní ako identifikačné vzory. Ich výchovné snahy prežívali ako plytkú formálnu výchovu, na ktorej však rodina trvala. Ak sa negatívne hodnotenie netýkalo oboch rodičov, problematickým rodičom bol väčšinou otec. Konflikty medzi generáciou rodičov a starých rodičov, ktorí ich zvnútorňovali a prežívali ako svoj vlastný intrapsychický konflikt. Účastníci výskumu preto nemohli od rodičovských autorít prevziať tradičný model náboženstva. Tým došlo k čiastočnému prerušeniu odovzdávania kultúrnych a sociálnych vzorov. Svoju súčasnú identitu nemohli naviazať na minulosť.

Vyskytli sa však aj dve výpovede o harmonických vzťahoch v primárnej rodine a hodnotenie vzťahu k rodičom ako citovo vreleho. V jednom ďalšom prípade bol láskavou autoritou starý rodič. Vo všetkých týchto prípadoch členovia HZ zdôrazňovali pocit kontinuity svojho členstva v HZ s predchádzajúcimi obdobiami života; dokonca niektorí tvrdili, že vlastne ani neodišli z katolíckej cirkvi. Hodnotenie rodičovských vzoroch ako láskavých autorít zrejme súvisí s tým, že člen HZ neprežíva zmeny v životnej línii ako prudké zlomy, ale vníma svoj život ako kontinuálny proces. Tento spôsob vytvárania identity jedinca pokladáme za pevné ukotvený v minulosti.

Pred vstupom do HZ existovalo špecifické predvstupové obdobie, spojené so zmenou životných etáp (ukončenie strednej a začiatok vysokej školy, základná vojenská služba), prípadne obdobie zintenzívnenia problémov vo vzťahoch. Absentoval či zanikol partnerský vzťah, rozpadla sa rovesnícka skupina, jedinec cítil nespokojnosť sám so sebou. Významnou udalosťou bol prechod z menšieho slovenského mesta či dediny na vysokú školu do Bratislavy a internátne ubytovanie, prípadne pobyt vo vojenskom útvare – prvýkrát mimo prostredia orientačnej rodiny. Členovia HZ ho väčšinou zažili v období adolescencie. Vyskytol sa však participant, ktorý mal vtedy po 30. roku života, aj jedinec, ktorý prežíval bilančnú krízu s podobnými charakteristikami v dôchodkovom veku (ten pristúpil k HZ z iniciatívy svojich detí). Krízové obdobie života teda nebolo nevyhnutne zviazané s obdobím adolescencie.

Väčšina ľudí, ktorí študujú na strednej alebo vysokej škole, zažije prechod zo života v primárnej rodine do internátneho prostredia a úplné osamostatnenie sa od rodiny.

Samotný fakt prechodového obdobia je teda normálnou súčasťou života. Jedinci sa však odlišujú tým, ako toto obdobie prežívajú: od pocitov radosti z emancipácie od rodičov až po pocity ohrozenia zo straty starých istôt či z neznámej budúcnosti. Členovia HZ, hoci vnímali aj pozitívnu stránku tohto obdobia – emancipáciu od rodičov, šancu nájsť novú životnú orientáciu, ho prežívali skôr ako ohrozenie. Obávali sa vytvoriť partnerský vzťah, lebo ho vnímali „vzhľadom na dnešnú dobu“ ako neistý, rizikový. Inštitúciu manželstva hodnotili podľa príkladu manželstiev svojich rodičov alebo priateľov ako nestabilnú. Na druhej strane pre silné morálne založenie boli pre nich neprijateľné krátkodobé príležitostné vzťahy. Tento rozpor niektorí riešili rezignovaním na akýkoľvek partnerský vzťah, iní zas zotrvali na predstave ideálneho partnerského vzťahu bez nadväznosti na realitu. Neexistencia partnerského vzťahu, oslabené väzby na nukleárnu rodinu a rozpad rovesníckej skupiny spôsobujú osamelosť.

V tomto období sa odohrali prvé kontakty s členom HZ ktorý, ich súčasne pozval na prednášky pre verejnosť.

Prítomnosť:

Účastníci výskumu vnímajú **vývoj udalostí** od konverzie po súčasnosť odlišne od svojho okolia – od svojich rodinných príslušníkov a sociálneho okolia. Svoje hľadanie novej identity a pripojenie sa k HZ vnímajú ako návrat k pôvodnému Božiemu plánu, zatiaľ čo okolie vníma ich správanie a postoje ako niečo nové, pre nich nevysvetliteľné a ohrozujúce.

Členovia HZ v rámci svojej kolektívnej identity určenej Princípom vnímajú odlišne aj **významnosť súčasnej epochy**. Súčasnnosť prežívajú výrazne odlišne od ostatného okolia, a to ako významnú historickú etapu. Žijú vo „veku splneného Zákona“, keď sa v osobe rev. Moona uskutočňuje „druhý návrat“ Mesiáša predpovedaný v biblických textoch. Význam tohto obdobia spočíva v ich viere, že teraz je jedinečná možnosť uviesť svet do stavu, ktorý tu bol pred pádom Adama a Evy, t. j. zjednotiť ľudstvo a nastoliť pôvodnú komunikáciu s Bohom. Je to pre nich významné a rozhodujúce obdobie svetových dejín.

Prežívať takto svoju súčasnosť nie je exkluzívnou črtou spoločenstva HZ. Viaceré náboženské hnutia inšpirované židovsko-kresťanskou tradíciou prežívajú súčasnosť podobne. V zmysle tejto tradície dejiny nie sú sledom cyklicky sa opakujúcich udalostí (ako v starších náboženstvách), ale majú začiatok a koniec, svoj zmysel, ktorý má ľudstvo naplniť (Novotný, 1997, s. 8). Z tohto pohľadu sú rôzne prvky v správaní členov

náboženských spoločností, ako napr. svedčenie na verejných priestranstvách či dôsledné uskutočňovanie zásad náboženského života v súkromnom živote jeho vyznávačov, úplne racionálne a zrozumiteľné.

Budúcnosť:

Ciele vytýčilo učenie Princípu – napr. svadba, odchod do zahraničia, spôsob výchovy detí a pod. „Súkromná budúcnosť“ jednotlivcov a ich rodín sa prepojila s budúcimi aktivitami hnutia, ktoré sú praktickým uskutočňovaním ich náboženského poslania. Konečným cieľom pre členov HZ je zjednotený svet Božej vlády, časovo situovaný do neurčitej, avšak blízkej (za života dnešných generácií dosiahnuteľnej) budúcnosti.

6.4 Stratégie a následky

Účastníci výskumu uvádzali rôzne fázy vývinu svojej identity v kontexte ich životného smerovania ku stavu identity, ktorý sme bližšie určili ako osobnú integritu. Formovanie svojej identity konštruovali vo výpovediach ako cielené aktivity, zamerané na dosiahnutie tohto cieľa. Účastníci výskumu sa **izolovali** od majoritnej spoločnosti, **hľadali vyhovujúci model sveta**, **rozhodovali** sa medzi rôznymi životnými možnosťami, **stotožňovali** sa s netradičným ideologickým systémom. Podľa výpovedí účastníkov výskumu sa z týchto aktivít utvárala stratégia¹ aktívneho, vedomého sebautvárania, ktorú sme bližšie určili ako **stratégiu obnovenia komunity**.

Pre účastníkov výskumu boli bežnými prostriedkami, ktoré uplatňovali pri realizácii tejto stratégie

- čítanie duchovne orientovanej literatúry,
- praktizovanie meditácie a modlitby,
- vstup do rovesníckej skupiny, ktorá zdieľala podobné preferencie,
- aktívne vyhľadávanie a nadväzovanie kontaktov s viacerými netradičnými

náboženskými spoločenstvami.

¹ Pozn.: Pod stratégiou rozumieme spojenie vedomého aktu a zámeru.

V diskurzívnom rámci účastníkov výskumu sa ako poslednou z fáz stratégie zameranej na dosiahnutie osobnostnej integrity javí aj

– konverzia pripraveného jedinca na člena HZ. Participanti ju vnímali ako návrat k autentickému náboženstvu, ako premostenie obdobia diskontinuity. Ideológia HZ sa pritom stáva súčasťou identity konvertitu, a to veľmi dôležitou súčasťou: integruje jeho identitu do zmysluplného celku. Preto sa stáva najvyššou životnou hodnotou, pre ktorú je schopný obetovať blízke vzťahy či postavenie v práci, vystaviť sa nepriazni okolia či podstúpiť väzenie.

Aké **následky** má konverzia?

Status príslušníka HZ je totálnym statusom: obsahuje rolové záväzky, ktoré silne zasiahli do ich doterajšieho života – určili priebeh ich pracovnej kariéry aj súkromia. Príslušníci HZ boli so svojou situáciou spokojní – nadobudli pocit sebaistoty a našli zmysel života. To im umožnilo asertívne sa prejavovať vo vonkajšom svete – v oblastiach, ktoré len voľne súvisia s prijatou ideológiou: tvorivo pristupovať k práci, rozvíjať svoje záľuby, zaujímať postoje k verejnému daniu. Konvertiti uvádzali pozitívne zmeny v sebahodnotení, ktoré zaraďujeme do kategórie „sebazdokonalenie“; dokázali sa emancipovať od rodičov, nadobudli sebaistotu a začali aktívne presadzovať náboženské hodnoty, s ktorými sa stotožnili. Objavili v sebe schopnosť pomáhať druhým.

Náhradou za bývalé sociálne kontakty získali nové, a to nielen na úrovni blízkych vzťahov v bratislavskej skupine, ale aj na medzinárodnej úrovni. Identifikácia s ideológiou hnutia priniesla uvedené pozitívne zmeny, avšak súčasne kládla na konvertitov nové nároky, a to pri vytváraní stabilných vzťahov – v manželstve a v rodine, ale aj všade tam, kde treba zvládať hierarchiu nadradenosti a podradenosti. Účastníci výskumu vypovedali o svojom správaní, zameranom na zvládanie nárokov, ktoré na ne kladie náboženské učenie. Toto správanie sleduje cieľ – uchovať si nadobudnutú identitu.

Konkrétne formy správania a aktivít zameraných na tento cieľ sme pomenovali ako **stratégie na zvládanie nárokov vyplývajúcich z členstva v HZ**.

Pri vytváraní stabilných vzťahov sa uplatňuje:

– Stratégia vyhnutia sa konfliktu, a to ako dobrovoľné potlačenie svojich záujmov v prospech nadradeného celku. „Princípová“ stratégiu riešenia konfliktov hodnotia príslušníci HZ veľmi pozitívne – ako poslanie jednotlivcov vytvárať jednotu.

V diskurzívnom rámci individualistického utvárania identity sa však javí negatívne – ako potlačanie práv jedinca, ako rezignácia na asertívne sebahpresadenie.

– V oblasti partnerských vzťahov ako stabilizujúci faktor pôsobí už samotné vedomie, že manželia zdieľajú spoločné náboženské hodnoty.

Stratégie vznikajú často ako dôsledky vzťahov s okolím, hoci okolie ich pripisuje „sektárskej povahe“ spoločenstva. Hnutiu sa vyčítalo, že bráni styku mladých členov s ich rodičmi. Stratégia pomenovaná ako „izolácia (od rodiny)“ však vznikla práve preto, že rodičia vyvíjali tlak na svoje deti, aby s hnutím prerušili kontakt. V liberálnejšej súčasnosti volí hnutie opačnú, vyššie spomínanú stratégiu otvorených dverí.

Dôležitou stratégiou správania v oblasti partnerských vzťahov a všeobecne vo vzťahoch medzi mužmi a ženami je „stratégia zvládania sexuality“. Patrí sem oderotizovanie vzťahov medzi mužmi a ženami vnútri hnutia, čo predstavuje celý komplex správania a obliekania a kultivovania „bratských“ a „sesterských“ vzťahov. Sexuálnu apetenciu pomáha tmiť aj odporúčaná striedmosť v jedle a časté pôsty. Stratégiou vyplývajúcou priamo z učenia Princípu je výber partnera prostredníctvom náboženského predstaviteľa a rituál požehňavania párov, čím sa hnutie najviac zviditeľňuje v očiach verejnosti. Absencia romantickej lásky a vzdanie sa nárokov na erotickú atraktivitu partnera/ partnerky verejnosť často prijíma negatívne, ako dôkaz „nenormálnosti“ členov hnutia.

Vyskytujú sa aj stratégie, ktoré vznikli kreativitou jednotlivcov a používajú ich len niektorí. Príkladom je stratégia predefinovania konceptov, ktoré majú negatívnu konotáciu (napr. nahradenie výrazu „zákaz predmanželského sexu“ výrazom „životný štýl“), alebo stratégia zmäkčovania noriem (partneri v období odškodnenia si napríklad stanovili hranice „povolených kontaktov“, ktoré nebudú považovať za hriech, fakticky však zmäkčili normu nedotýkania sa seba navzájom).

Podľa výpovedí sú aj modlitby nástrojom na zvládanie sexuálneho napätia. Modlitba ako individuálny aj kolektívny prejav viery, ako pomenúvanie, podelenie sa o problémy a starosti s Bohom, ako meditácia presahuje účel stratégie. V HZ sa (napokon ako v každej náboženskej skupine) využíva pravidelne. Konverziou a identifikáciou so spoločenstvom HZ nastala zmena v prežívaní i v správaní jedincov. Táto zmena bola viditeľná v ich sociálnom prostredí, ktoré však nechápalo jej príčiny.

Vedomie odlišnosti posilňuje vo verejnosti odpor voči hnutiu, ktorý musia jeho členovia prekonávať. Rodina, rovesnícka skupina či pracovný kolektív pripisujú zmenu pôsobeniu „sektu“ a vyvíjajú tlak na návrat jedincov k predchádzajúcemu správaniu.

Tomuto tlaku možno podľahnúť a utvárať svoju identitu iným spôsobom. Členovia HZ to však nerobia. Vyvíjajú a prijímajú ďalšie stratégie, ktoré majú nastoliť znesiteľný modus vivendi v spolubytí s okolitou spoločnosťou tak, aby pritom ubránili svoju novú identitu. A nielen to. Keďže ich cieľom je zjednotenie svetových náboženstiev, potrebujú pre tento cieľ získavať verejnosť, náboženských a politických predstaviteľov.

Ideológ Hnutia zjednotenia, jej tvorca a náboženský vodca rev. Moon – napriek deklarovanejmu cieľu zjednotiť svetové náboženstvá a uzmiarovať medzirasové a medzietnické vzťahy – je v celospoločenskom náboženskom diskurze kontroverzne tematizovanou osobnosťou. Kým príslušníci HZ a sympatizanti v ňom vidia nespochybniteľnú charizmatickú autoritu, odporcovia v ňom, naopak, vidia manipulátora, ktorý svoju moc nad ľuďmi zneužíva vo svoj osobný prospech.

Identifikácia s náboženskou autoritou a ideológiou, ktorú verejnosť väčšinou odmieta, je stratégiou, ktorá prináša problémy vo vzťahu k ľuďom mimo hnutia, a preto vyvoláva potrebu nových stratégií zameraných na prekonávanie nepriateľských postojov a nedôvery okolia. Pretože aj jedinec, ktorý konvertoval, bol pôvodne súčasťou tohto diskurzu, musí sa s novými nárokmi vyrovnávať aj sám v sebe.

Stratégia otvárania dverí:

Po pripojení sa k HZ participanti získali blízke vzťahy vrátane partnerských, avšak ich spolubytie sa polarizovalo na pozitívne vzťahy vzájomnej podpory vnútri hnutia a na negatívne vzťahy odcudzenia voči okolitej spoločnosti. Členovia HZ však so spoločnosťou chcú a musia komunikovať. Aby zvládali vzťahy k okoliu, uplatňujú stratégie, ktoré majú jednak obranný a jednak podporný charakter.

Stratégia otvárania dverí slúži na eliminovanie hostilného prístupu a na navodenie dobrých vzťahov v oblasti pôvodnej rodiny, priateľov, rovesníkov a verejnosti.

Spočíva v aktívnom vytváraní a udržiavaní osobných kontaktov s ľuďmi mimo hnutia. Príslušníci HZ majú dobré skúsenosti so seminármi pre rodičov, ktoré pomáhajú zlepšovať vzťahy najmä medzi mladšími členmi hnutia a ich rodičmi. Semináre sa konajú aj pre verejnosť. Nemajú za cieľ získať nových členov, ale hľadajú medzi známymi osobnosťami a vo verejnosti predovšetkým sympatizantov, ktorých pozývajú na svoje akcie. K stratégii otvárania dverí patria aj návštevy bohoslužieb iných cirkví a debaty s ich veriacimi.

Na odolávanie nepriateľským postojom okolitej spoločnosti slúži aj vzájomná sociálna podpora, ktorá je spojená s mnohými aspektmi života v náboženskom spoločenstve, ako: účasť na bohoslužbách – spoločné zdieľanie vierouky a rituálov,

vzájomné navštevovanie sa v kluboch rodín, spoločné aktivity – svedčenie, kontakty so skupinami v iných krajinách a pod. Podpora je významnou normou správania v subkultúre HZ.

Verbálne stratégie:

Rozprávania, ktoré vznikli ako reakcie participantov výskumu na pološtruktúrované interview, neboli vopred pripravené. Ako každý nepripravený, neformálny rečový prejav neboli celkom koherentné ani z hľadiska syntaktického, ani obsahového. Výpovede participantov nášho výskumu naznačujú, že v okamihu, keď ich výskumník vyzval, aby hovorili o svojej skúsenosti v súvislosti so vstupom do náboženského spoločenstva, občas ťažšie hľadali myšlienky, akoby vo výpovedi svoju identitu práve konfigurovali. Navyše, výsledný profil súčasného stavu procesu identifikácie v sebe občas odkrýval navzájom sa vylučujúce, rozporné prvky, prekryté spôsobom vedenia rozhovoru:

Ot.: „Povedala ste, čo vás na učení CR zaujalo; vedeli by ste povedať, k čomu sa staviate kritickejšie?“ – Odp.: „Ja sa nestaviam kritickejšie na učenie. Totiž ja – keď som ja ako dieťa – je to dôležité, aby som sa ako dieťa naučila milovať svojich rodičov, byť vďačná za to, čo ja dostávam. A ako študentka tiež je to dôležité ako podmienka pre mňa, aby som mohla byť dobrou študentkou, aby som sa naučila vážiť môjho učiteľa, aby som naučila sa reflektovať nad vecami, ktoré on hovorí, a – na to mám slobodu, hej, – a naučila sa určitým spôsobom aj nasledovať. Lebo ani rodič nechce to zle – nič nechce zle pre svoje dieťa. Možnože niekedy povie, ale to je dobro pre to dieťa. Za tým stojí rodičovské srdce. Ani učiteľ by nestál pred malými deťmi preto, že chce im ublížiť, ak je dobrý učiteľ. Teda podozrievať niečo o rev. Moonovi, alebo že by sa mi niečo nepáčilo, to by som sa protirečila seba samej, pretože keď ja niečo skúmam, tak musím byť otvorená, trebárs keď nejaký fenomén vedecký sa začína skúmať, tak človek musí mať naozaj otvorené srdce, otvorenú myseľ, a hlavne dôvery v seba a dobro v tom druhom.“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participantka výskumu – študentka sociológie – uvádza vedľa seba dve navzájom protikladné ponímania termínu „otvorenosť“ ako totožné pojmy. „Byť otvorený“ v diskurze HZ znamená bezvýhradne sa otvoriť a prijať autoritu a učenie rev. Moona. Výrazy ako „vedecký fenomén“, „skúmať“, „reflexia“ nadobúdajú celkom iný zmysel v kontexte učenia Princípu, s ktorým sa participantka stotožnila, skôr než začala chodiť na prednášky sociálnych vied. Kontext kritickej reflexie sociálnej reality (v diskusii na prednáške a seminári k nemu patrí aj spochybňovanie tvrdení svojho učiteľa) participantka nepripúšťa. Participantka si uvedomuje odlišnosť sveta viery, o ktorej má podať svedectvo, od sveta vedy, do ktorého patrí výskumník a sčasti aj ona sama. Aby prekonala tento rozpor (ktorý prežíva ako rozpor medzi spoločenstvom HZ a „padlým

svetom“ okolitej spoločnosti) a aby sprístupnila svoj svet výskumníkovi, použila uvedené výrazy v posunutom kontexte.

Tieto „rozpory prekonávajúce“ spôsoby výpovede sme nazvali „verbálne stratégie“. Poukazujú na to, že identita nie je úplne kohézna, ale je zložená z rozporných aspektov.

Predefinovanie pojmov spojených s výberom partnerov, ktoré pomenávajú pasívnu rolu účastníkov matchingu; namiesto – boli sme vybratí – hovoria členovia HZ:

„...sme sa tak dostali k sebe...“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

„...bola mi predstavená dievčina ... a sme sa teda rozhodli, že by sme mohli byť teda snád dobrý pár a sme sa potom zobrali. – Ot.: „Mhm, čiže vy ste sa zoznámili nie tou klasickou cestou vlastne toho – toho výberu partnerov, ale na základe nejakej priamej – na základe skôr doporučenia, hej?“ – Odp.: „Hmm – ja by som ani nepovedal, že, povedzme, keď sa hovorí o Cirkvi zjednotenia, tak je to vždycky ako výber alebo nanútenie. Ja si vždycky myslievam, a u mňa to tiež vždycky aj bolo, že existuje sloboda. Nechcem to teraz vulgarizovať, ale v podstate všetky sprostredkovacie kancelárie, či už sobášne alebo tak ďalej, robia niečo podobné. Sprostredkujú stretnutie dvoch partnerov. A to si myslím je aj v Cirkvi zjednotenia, kde je to akurát za tým účelom, že sú to ľudia, ktorí zmýšľajú, povedzme, nábožensky rovnako, majú na určité názory, alebo určité presvedčenie rovnaký smer, rovnaký názor, a...“ (Muž, 47-ročný, ženatý, ukončená VŠ, podnikateľ.)

Účinok výpovede, ktorý sledoval participant, spočíval v znižovaní „exotickosti“ výberu partnerov zdôrazňovaním podielu osobnej slobody pri rozhodovaní. Skreslenie významu nastalo pri porovnaní matchingu s činnosťou zoznamovacích kancelárií: pri matchingu predsa nejde o zoznámenie, ale o spôsob výberu, keď partnera vyberie duchovná autorita. Náboženská praktika, ako je výber partnerov, ktorá azda najviac rezonuje v informovanej verejnosti, sa stavia do prijateľnejšieho svetla, ak sa podsunie kontext zoznámia sa. Vzniká dojem, že vlastne nejde o nič nové, že podobné praktiky spoločnosť už dávno akceptuje. Stratégia predefinovania pojmov môže účinkovať ako apel smerom k poslucháčovi („nie sme takí čudáci, ako sa o nás hovorí“), ale aj smerom k sebe samému – človeku, ktorý sa snaží sám v sebe integrovať svoj sebaobraz ako rozhladeného človeka, žijúceho v dnešnom svete, ktorý je nad vecou, a súčasne člena hnutia, riadiaceho sa jeho normami. Táto verbálna stratégia teda zmierňuje konfrontáciu vnútroskupinovej identity s európskymi kultúrnymi normami v rámci sebachápania participanta. Navzájom rozporné zložky identity sa tak môžu vyskytovať spoločne v jeho mysli.

Predefinovanie pojmov sa prejavilo aj v súvislosti s problematikou konfliktu v partnerských vzťahoch:

„Ja myslím, že v každom manželstve akože prichádzajú určité problémy alebo sa vyskytnú nejaké – nie konflikt, ale ni – nejaká situácia, ktorú treba riešiť, k nej sa postaviť, zaujať nejaké stanovisko.“ (Žena, 30-ročná, vydatá, ukončená SŠ, práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

– Použitie neutrálneho slova „situácia“ má znížiť váhu skutočnosti, že napriek všetkému sa vyskytujú vo vzťahu konflikty. Použitie záporu v súvislosti so slovom „konflikt“ („nie – konflikt“) sa v identickej výpovedi vyskytlo dvakrát.

Neosobný štýl výpovede (prechod podmetu z prvej na tretiu osobu): (po otázke na skúsenosť participanta)

„...máme vyhradenú jednu izbu, akože – určite že v tú chvíľu, kedy trebárs človek cíti nejak ... neviem, či je to správne slovo – nejaké to vzrušenie, alebo proste tú vášeň, že trebárs už by chcel ísť aj ďalej, ale ako že...“ (Muž, 24-ročný, ženatý, ukončená SŠ, na civilnej vojenskej službe.)

V časti výpovede, kde opisoval podmienky svojho súžitia so svojou partnerkou, účastník výskumu hovoril v 1. osobe, pri chúlостivej téme sexuálnej apetencie a jej odreagovania však prešiel na 3. osobu.

Vyhnutie sa odpovedi na položenú otázku:

Azda najčastejší spôsob, s ktorým sme sa stretávali počas interview, bola distorzia významu otázky pri zachovaní štylistickej formy odpovede na ňu. Táto stratégia, motivovaná viac sledovaním vlastných úvah participanta než sledovaním významu položenej otázky (ktorá môže byť pre participanta „nepohodlná“) je úplne bežná. Napríklad, participantka sa touto stratégiou snaží vyhnúť sa reflexii matchingom vybratého snúbenca z hľadiska jeho telesnej príťažlivosti (podľa dojmu zo zaslanej fotografie):

Ot.: „Predsa len – myslím si, že – jako – vyzeráte celkom pôvabne, a váš – vyvolený, alebo ten – tá fotografia toho vášho partnera – tiež prezrádza čosi o jeho aj telesnej schránke, že – myslíte si, že naozaj tá – ten telesný zovňajšok nie je vôbec dôležitý, alebo – pocítili ste pri pohľade na tú fotografiu aj – vnímali ste ho aj cez tú – cez tú telesnosť? Ved' tá fotografia hovorí práve o tom telesnom výzore.“ – Odp.: „Áno. To je pravda jako, vnímala som ho aj navonok, že ako vyzerá, ale som sa tešila, som bola veľmi vd'ačná, že napríklad – ja pochádzam z kresťanskej tradície, a on...“ (Žena, 32-ročná, slobodná – zasnúbená, VŠ, cudzia štát. príslušníčka (Peru), práca pre Federáciu rodín za svetový mier.)

Participantka evidentne zahovorila tému erotickej príťažlivosti, ktorou by sa podľa učenia Princípu nemala dať príliš unášať, resp. transformovala ju na tému významu medzinárodného manželstva, ktorá je menej ohrozujúca.

Použitie verbálnych stratégií poukazuje na isté rozpaky účastníka rozhovoru pri uvádzaní určitej témy vo výpovedi. Medzi témami, ktoré boli sprevádzané rozpačitými pocitmi, bola kompatibilita učenia Princípu s vedeckou kritickosťou, pasivita jedinca vo výbere partnerov, partnerský konflikt v požehnanom manželstve a prežívanie erotického vzrušenia počas obdobia oddelenia.

7 ZISTENIA

Vo výpovediach členov HZ sa proces vytvárania identity javí ako vedomé konanie, pri ktorom jedinci využívali **stratégie** na dosiahnutie **cieľa** – identity ako integrácie predstáv o svojom bytí vo svete. Výpovede sú v tomto ohľade kompatibilné s Eriksonovou (1999) koncepciou identity ako výsledku vedomého úsilia subjektu.

Osobnú integritu uvádzali členovia HZ ako prioritnú hodnotu, ktorej podriadili svoje životné smerovanie už predtým, než nadviazali kontakt s HZ. Patrili medzi hľadačov vhodného ideologického modelu a napokon dosiahli integrovanú identitu pomocou náboženského učenia. Svoju konverziu k učeniu Princípu participanti konštruovali ako dobrovoľný a cieľavedomý akt. Na význam dosiahnutia identity pre jedinca a na integratívnu funkciu „ideologických obrazov“, medzi ktoré patrí náboženská vierouka, upozorňuje aj Erikson (ibid.).

Učenie Princípu dodáva identite členov HZ špecifický charakter:

1/ Absolútne prijímanie autority náboženského vodcu dáva tušiť závislosť členov hnutia od vodcu.

2/ Explanačná univerzalita chráni pred ďalšími pochybnosťami tým, že poskytuje svetonázorovú istotu.

3/ Učenie Princípu poskytuje návod na vytváranie stabilných sociálnych vzťahov vnútri hnutia. Predovšetkým v oblasti partnerských vzťahov sa uprednostňuje bezpečie a stabilita pred spontánnou citovosťou. Sexualita sa dostáva pod dôslednú kontrolu.

4/ Ideológiu hnutia, predovšetkým v témach viery, morálky či partnerského života, vyjadrujú členovia HZ identickými výrazmi a slovnými obratmi, a to bez ohľadu na vek, pohlavie či dĺžku členstva v HZ.

Ideológia hnutia teda vytvára pevnú, nemennú a jednotnú štruktúru, okolo ktorej sa integruje identita člena hnutia. Jej cieľom je brániť okolnostiam, ktoré by mohli vychýliť dosiahnutý stav identity z rovnováhy. Podobným spôsobom Marcia (2002) charakterizuje stav predčasného prebratia záväzku (foreclosure) u dospelých.

Participanti výskumu konštruovali svoju konverziu predovšetkým ako kognitívny proces; emocionálna stránka konverzie (prijatie spoločenstvom, podporná atmosféra skupiny) bola v ich podaní druhoradá. Pozorovanie praktík pri získavaní nových členov však prináša poznanie, že emocionálne pôsobenie spoločenstva na adeptov je

dôležitejšie, než ako to hodnotili členovia HZ. Lofland (1977) referuje o výsledkoch výskumu, v ktorom zúčastnení výskumníci pozorovali konverziu adeptov v dvoch nemenovaných centrách HZ na západnom pobreží USA. Podľa autora členovia HZ vyvinuli začiatkom sedemdesiatych rokov „jeden z najdôvtipnejších, najsofistikovanejších a najefektívnejších“ spôsobov ovplyvňovania konverzie adeptov za účelom efektívnejšieho získavania členov. Systém spočíval v starostlivo prepracovanej postupnosti pri odhaľovaní základných prvkov viery a cieľov hnutia, od zamlčania milenaristických aspektov hnutia pri prvých kontaktoch s adeptom až po úplné odhalenie poslania rev. Moona. Súčasťou stratégie na povzbudenie konverzie adeptov bola zásada pôsobiť na adeptov najprv na emocionálnej rovine. Až na základe pozitívnych emócií začali adeptom postupne vykladať kognitívnu štruktúru vierouky. Musíme teda pripustiť, že aj účastníci nášho výskumu mohli byť viac ovplyvnení „technológiou“ emotívneho pôsobenia spoločenstva HZ, než ako to reflektovali vo svojich výpovediach. Bezvýhradné a vlastne absolútne prijímanie autority rev. Moona je výrazom jeho moci nad členmi HZ. Moscovici (1985, s. 17) tvrdí, že jedinci, ktorí podliehajú charizmatickému vodcovi, nevnímajú, ako sú ním ovplyvňovaní. Jeho nariadenia či posolstvá nekriticky prijímajú a akceptujú ako svoje vlastné presvedčenie. Pritom majú ilúziu, že sa vedome a samostatne rozhodujú. Emocionálne pôsobenie charizmatického vodcu na sympatizantov či ich závislosť od neho sú prejavy jeho moci.

Identifikáciu s uzatvoreným systémom ideí vnímajú členovia HZ ako návrat do stavu pôvodnej jednoty s Bohom, ktorú porušili prví ľudia – Adam a Eva. To má špecifický dopad na sociálne vzťahy. Spoločenstvo HZ má niektoré znaky primordiálneho spoločenstva (Geertz, 2000, s. 285-343): konvertiti našli „pravé“ rodiny, ktoré jedincovi pripíšu presne definovanú pozíciu a ktoré vytvárajú celosvetové spoločenstvo „rodového“ príbuzenstva. Väzby na toto spoločenstvo sa udržiavajú spoločnou vierou, ktorú jeho členovia pokladajú za dôležitejšiu než osobnú náklonnosť. Vyskytujú sa aj okolnosti, ktoré primordialitu popierajú: jednak samotný fakt, že do spoločenstva vstupujú adepti na základe svojho rozhodnutia, ako aj skutočnosť, že zámerne vytvárajú multietnické a celosvetové spoločenstvo: „návrat“ do rodového spoločenstva sa tak spája s univerzalizmom náboženského presvedčenia – členom „pravej“ rodiny sa môže stať každý človek. Každý tak môže získať stabilné rodové spoločenstvo, ktoré pritom nevyvoláva etnické konflikty, ale svojím spôsobom – prostredníctvom výberu partnerov - naopak uzmieruje rozhádané etniká. Vzťah jedinca k spoločenstvu HZ má kvalitu primordiálnej lojality, ktorá má podľa Bačovej (1997b/)

úzke väzby na vytváranie identity jedinca. Členstvo v HZ saturuje potrebu jedinca, ktorý prešiel existenciálnou krízou, obnoviť rodinné spoločenstvo a širšiu komunitu, pevne a nespochybniteľne „patríť niekam“.

Spôsob vytvárania osobnej identity v HZ je importovaný z ďalekého východu. Markusová a Kitayama (2003) študovali súvislosť kultúry s typom identity. Určili dva odlišné spôsoby, ktorými jedinci vytvárajú svoju identitu: **nezávislý** a **vzájomne závislý**. Pri nezávislom konštruovaní sa identita jedinca vytvára podľa organizačného rámca jeho vlastných myšlienok, pocitov a aktivity. V prípade vzájomne závislého spôsobu vytvárania identity sa jedinec riadi tým, o čom predpokladá, že sú myšlienky, pocity a aktivita tých druhých, s ktorými je vo vzťahu. Autori výslovne uvádzajú, že nejde o rozdiel v hodnotách, ale o rozdielne spôsoby bytia.

Konštruovanie identity podľa princípového modelu „základu štyroch pozícií“ patrí do vzájomne závislého konštruovania identity, bežného vo východoázijských krajinách. Na Slovensku však pôsobí nezvyčajne. Účastníci výskumu sa narodili do slovenskej kultúry a až po náboženskej konverzii začali svoju identitu konštruovať inak. Preto citlivo vnímajú napätie medzi „nezávislým“ a „vzájomne závislým“ konštruovaním identity, čo sa pri našom výskume prejavilo v udalosti výpovedi, pri prezentácii tém ako individuálna sloboda, spôsob výberu partnerky/partnera či partnerské konflikty. Tieto témy majú iné významové súvislosti v diskurzívnom rámci „nezávislého“ a iné v diskurzívnom rámci „vzájomne závislého“ konštruovania identity.

Ďaleký východ pre nás predstavuje vzdialený, odlišný kultúrny okruh. Ako je možné, že jedinec, pochádzajúci z jedného kultúrneho okruhu, začne svoju novú identitu budovať podľa vzoru odlišného kultúrneho okruhu? Markusová a Kitayama (2003) hovoria, že vnútri jednotlivých kultúrnych okruhov existuje veľká diverzita v spôsobe sebadefinovania jedincov. Nezávislé sebadefinovanie nemusí vyhovovať každému. Jedincovi prináša nevyhnutnosť vymedziť sa voči okoliu, správať sa asertívne, a to prináša napätie. Naopak, vzájomne závislé sebadefinovanie prináša bezpečné miesto v spoločenstve. Keď nastane možnosť identifikovať sa s ideológiou, ktorá hlása morálny princíp „žiť pre druhých“ („to live for the sake of others“) a pritom ponúka pevne stanovené vzorce vzťahov, nájde svojich vyznávačov.

Výpovede účastníkov výskumu poukazovali na problém ukotvenia identity v minulosti. Výpoveď jedinca o jeho identite však nie je vecnou správou „o tom, ako to skutočne bolo“. Ako hovorí Berger (1991, s. 53-62), príbeh identity je neustálou a ustavične premenlivou reinterpretáciou. Jedinec rekonštruuje svoju minulosť („prepisuje

životopis“) vždy znovu v súlade so svojimi súčasnými ideálmi. Tematická analýza výpovedí mohla odhaliť len súvislosti, ktoré pripúšťa text výpovedí. V našom výskume sa objavili dva odlišné varianty ukotvenia identity v minulosti:

1/ Typicky sa členovia HZ kvôli problémom vo vzťahu k rodičom nemohli identifikovať s náboženstvom ani s identifikačným vzorom rodičovskej autority. Neukotvenosť identity v primárnej rodine súvisela s vnímaním pripojenia sa k HZ ako zlomu v životnej línii. Nepochybne sa však nedá hovoriť o jednoduchej príčinnej súvislosti. S neprijateľnosťou rodičovskej autority sa deti a mladiství konfrontujú bežne, avšak len niektorí konštruujú svoju identitu pripojením sa k náboženskému hnutiu.

Súvislosti medzi insuficientným ukotvením identity v minulosti a rýchlosťou, bezproblémovosťou procesu konverzie, sa na príklade Martina Luthera ako historicky známej osobnosti, ktorá prešla spirituálnymi zážitkami podobnými náboženskej konverzii, dotýka Erikson (1996).¹ Tam, kde je väzba na minulosť slabá či dokonca pretrhnutá, je pohotovosť k „odhodeniu minulosti“, k novým začiatkom väčšia, než u človeka so silnými väzbami na minulosť.

Paradoxne tí, pre ktorých boli rodičia neprijateľní ako identifikačné vzory, sa v ranej dospelosti neemancipovali od akýchkoľvek rodičovských vzorov, ale naopak, „osvojili“ si mocné identifikačné rodičovské vzory manželov Moonovcov spojené so silnými záväzkami a s výrazne patriarchálnou kultúrou tohto náboženského hnutia. Existenciálne a daseinsanalyticky orientovaná antropológia vysvetľuje tento spôsob sebaidentifikácie charakterom vzťahov, ktorým bol jedinec vystavený v ranom detstve. Wucherer (2003) vypracoval koncept „rozporného seba porozumenia“ (das widersprüchliche Selbstverständnis), ktoré nastáva ako dôsledok narušeného vzťahu rodičovskej autority k dieťaťu. Keď rodič svoju lásku podmieňuje tým, aby sa dieťa prispôbilo („ak nebudeš robiť to, čo chcem, nebudem ťa mať rád“), vzniká medzi nimi represívny vzťah. Dieťa neskôr tento vzťah zvnútorní ako represívny vzťah k sebe samému a k ostatným. Tak vzniká tendencia trápiť sa (prípadne aj iných) nereálnymi požiadavkami na dokonalosť. Tento typ vzťahov spolubytia sa zvykne zachovávať tým, že jedinec prijme vysvetlenie, v rámci ktorého je potreba dokonalosti normálna a žiaduca (Wucherer, 2003, s. 53-56).

O formatívnom vplyve výchovy v primárnej rodine na identitu dospelého jedinca sa vyslovuje viaceró autorov. Diskurzívna psychológia kladie dôraz na diskurzívne zdroje, z ktorých jedinec čerpá v priebehu socializácie. Harré a Gillett (2001, s. 120 – 121) ich

¹ Pozn.: Pozri kapitolu 1.3.

charakterizujú ako zdroje, ktoré sa aktivizujú v situáciách každodenného života, aby boli jednotlivcovi k dispozícii na identifikáciu a popis pojmu seba. Podľa Plichtovej a Štulrajtera (2001) jedinci nadväzujú v ďalšom svojom vývoji na tieto diskurzívne zdroje, aj keď si to explicitne neuvedomujú. Diskurzy, v ktorých žijeme, jednoducho tvoria rámec našich identít, ktorý len ťažko možno prekročiť.

Výskum náboženského správania v primárnej rodine na vzorce správania adolescentov, ktorý viedli Lee, Rice a Gillespie (1997), hľadá odpoveď v spôsobe, akým prebieha sociálne učenie. Autori zisťovali súvislosti medzi vzorcami správania pri rodinných bohoslužbách a postojmi a správaním adolescentov – detí z rodín príslušníkov cirkvi Adventistov siedmeho dňa¹. Výsledky priniesli poznatok, že zapojenie adolescenta a jeho aktívna účasť na rodinnej bohoslužbe je pre jeho identifikáciu s náboženstvom rodičov oveľa dôležitejšia než len jeho pasívna prítomnosť. Dokonca v rodinách, kde sa adolescenti zúčastňovali na bohoslužbách len pasívne (hoci pravidelne) a aktívnu rolu v nich mali výlučne rodičia, vykazovali adolescenti v priemere nižšie hodnoty v položke „aktivita vo viere“ než v tých rodinách príslušníkov cirkvi Adventistov siedmeho dňa, v ktorých sa domáce bohoslužby vôbec nekonali. Formálna prítomnosť na bohoslužbách nudila a vzbudzovala odpor, podobne ako u viacerých účastníkov nášho výskumu. Výskum teda potvrdil, že rodičia sa stávajú prijateľnými identifikačnými vzormi vtedy, keď umožnia svojim deťom aktívne participovať na tom, čo je pre nich dôležité (Lee, Rice, Bailey, 1997).

2/ Vyskytujú sa aj takí členovia HZ, ktorí pozitívne hodnotia vzťahy k rodičom. Tí hovoria o zmenách vo svojom živote po pripojení k HZ skôr ako o kontinuite s minulosťou. Predovšetkým tento druhý variant pritiahol našu pozornosť. Spoločenské vedy totiž reflektujú náboženskú konverziu k netradičným náboženským hnutiam v súvislosti s negatívnymi vplyvmi rodinnej výchovy, osobnosti či sociálneho prostredia konvertitu. Možnosť, že sa k netradičnému náboženskému spoločenstvu pripojí jedinec, ktorý svoju primárnu rodinu hodnotí ako harmonickú a má vytvorené sociálne vzťahy aj mimo náboženského spoločenstva, ostáva nepreskúmaná.

Výskum priniesol nasledovné odpovede na výskumné otázky uvedené v úvode tejto práce.

¹ Pozn.: Toto spoločenstvo patrí ku konzervatívnym kresťanským cirkvám snažiacim sa dôsledne vnášať biblické princípy do súkromného života svojich členov. Dôležitú rolu v jeho učení hrá zdravý spôsob života.

Akým spôsobom interpretuje svoju identitu jedinec, ktorého pôvodná identita prešla konverziou?

1/ Všetci účastníci výskumu zdôrazňovali svoju cieľavedomú aktivitu.

2/ Svoju identitu interpretovali ako kontinuálny proces, na ktorý sa pripravovali vo svojom predchádzajúcom živote.

3/ Zmenu, ktorú na sebe pozorovali, interpretovali pozitívne ako sebazdokonalenie.

4/ Svoju novú identitu opisovali v termínoch diskurzívneho rámca učenia Princípu.

Akými stratégiami sa jedinec vyrovnáva s touto zmenou?

Zaznamenali sme tri kategórie stratégií, uplatňovaných v súvislosti so zmenou identity po pripojení:

a/ **Stratégie na zvládanie nárokov vyplývajúcich z členstva v HZ** (stratégia vzájomnej podpory, stratégia vyhnutia sa konfliktu) sledujú cieľ uchovať si identitu člena HZ.

b/ **Stratégia otvárania dverí**, zameraná na zlepšenie vzťahov k vonkajšiemu svetu – rodinám členov HZ, verejnosti i inštitúcií.

Aké motívy ku konverzii uvádzali účastníci výskumu?

Z analýzy výpovedí vyplýva ako dominantný motív potreba bezpečia a istoty. Istota sa v spoločnosti spája s kultúrnou tradíciou sociálnych väzieb, viery, noriem, rituálov a pod., tvoriacich kultúrnu identitu. Hnutie zjednotenia ponúka identitu, ktorá prináša potrebnú istotu a ukotvenie. Ako sme konštatovali v predchádzajúcej kapitole, významnou črtou kultúry hnutia je regulácia vzťahov pomocou pravidiel a hierarchickej kontroly. Regulácia prináša stabilitu, na druhej strane obmedzuje spontánnosť vo väčšej miere, než „vonkajší svet“.

V opozícii voči regulovanej kultúre stojí sexualita a erotická príťažlivosť, vnímaná aj ako ťažko regulovateľný silný pud, a teda spojená s určitým nebezpečenstvom. Vo výpovediach participantov výskumu vystupuje ako sila, ktorá môže pôsobiť proti tradičným kultúrnym normám a spoločenským štruktúram.

Myšlienku opozície kultúry a sexuality formuloval Sigmund Freud (Freud, 1990, s. 273). Podľa Freuda spočíva pôvod kultúry práve v potrebe spoločnosti regulovať ľudskú sexualitu.¹ Hrozí však, že potlačanie sexuality môže spôsobiť veľké tlaky a nakoniec

¹ Pozn.: Opozíciou kultúry, založenej na potláčaní sexuality, a sexuality sa zaoberal S. Freud v esejach „Nespokojenosť v kultúre“ a „Kultúrní sexuálni morálka a moderní nervozita.“ (Freud, 1990)

kultúru zničiť. Preto Freud odporúčal zmierniť tento tlak. Na jeho myšlienky čiastočne nadviazala tzv. sexuálna revolúcia šesťdesiatych rokov tendenciou sexualitu skôr ventilovať, než ju potláčať.

Učenie Princípu vo svojskom podaní príbehu Adama a Evy a následných dejín ľudstva takisto tematizuje opozíciu kultúry a sexuality, avšak má opačný postoj – zavádza silnejšiu reguláciu sexuality než viktoriánska morálka, ktorú Freud kritizoval.

Téma regulácie a spontaneity v oblasti sexuality súvisí s ďalšou otázkou, ktorú sme si položili na počiatku nášho výskumu:

Aké obete musí príslušník HZ priniesť, aby získal svoje nové sebaurčenie, a čo za to získava?

Participanti svojou identifikáciou s náboženským učením HZ uprednostnili hodnotu bezpečia a istoty pred spontánnym utváraním vzťahov lásky a sexuality. Uprednostnili reguláciu správania uzatvoreným ideologickým systémom, predovšetkým „pravidlom štyroch pozícií“, a obetovali spontánne nadväzovanie kontaktov.

Nešlo však o obchod, o sledovanie toho, čo je výhodné pre jedinca. Ako vypovedali účastníci výskumu, pocit istoty a zorientovanosti potrebovali pre sebaapresahujúce životné ciele. Sociologická teória racionálnej voľby (Gartrell, Shannon, 1985) príliš zjednodušuje: uznáva užitočnosť náboženstva, pretože ľudia sa usilujú získať „náboženský kapitál“ – výhody vyplývajúce z viery, a „sociálny kapitál“ – výhody vyplývajúce z kohéznej skupiny. Je to však redukcionistické, ekonomizujúce vysvetlenie, ktoré neberie do úvahy, že existujú dve zásadne odlišné kategórie motívov:

1/ „Investovanie kapitálu“ a **očakávanie odmeny** za „cnostný život“ sa od

2/ **žitia pre transcendentnú** ideu líši tak zásadne, že aj viaceré náboženské texty (napríklad kresťanské či budhistické) prvú kategóriu motívov jednoznačne zavrhnú a druhú vyzdvihujú. Podobne odlišuje egoistické a afiliatívne motívy sociológ Jan Keller: „Sociologie si dobře uvědomuje, že je poněkud odlišné, projevuje – li člověk zájem jen sám o sebe a o své problémy, anebo také o druhé lidi a o jejich problémy.“ (Keller, 1997, s. 129)

ZÁVER

Výskum prináša porozumenie dôvodom, pre ktoré členovia HZ konvertovali k učeniu Princípu, a dominantnej roli, ktorú ideológia zohráva pri utváraní ich identity. Pripojenie sa k netradičnej náboženskej spoločnosti, pre okolie konvertanta také nepochopiteľné, dostáva zmysel v súvislosti boja o identitu, tak ako o ňom vypovedali účastníci výskumu. Dôležitou súčasťou identity jedinca je osvojenie si schémy, ktorá mu umožní orientovať sa vo svete. Nejde len o poznanie, ale predovšetkým o vieru. Výsledky výskumu svedčia o mimoriadnej dôležitosti náboženského učenia pre integráciu identity členov HZ. Dosiahnutie takého stavu identity, keď jedinec chápe svoj život ako dôležité poslanie, je hodnotou, pre ktorú veľa obetovali. Podriadili jej svoj život a prekonali značné ťažkosti. Sociálne vzťahy v spoločenstve sú síce dôležité, ale nemajú zmysel samy osebe: slúžia na vzájomnú podporu pri realizácii náboženského učenia v praxi a súčasne vytvárajú nový, „princípový“ svet.

Každý prevzatý systém ideí sa prejavuje v postojoch a konaní jedinca špecifickým spôsobom. Súčasťou výskumu preto bolo charakterizovať učenie Princípu. Pri jeho analýze sme natrafili na vlastnosť, ktorú sme pomenovali ako uzavretosť: náboženské učenie vysvetľuje všetky metafyzické záhady, ponúka návod na usporiadanie osobného a rodinného života, a to takým spôsobom, že neponecháva priestor pre pochybnosti či iné interpretácie.

Poskytuje pevnú životnú orientáciu a tým aj pocit stability, ktorý hľadali členovia HZ. Tí reflektujú proces nadobúdania terajšej identity ako vedomé sebautváranie. Ak sa stotožňujeme s touto koncepciou identity, identifikáciu s učením Princípu možno považovať za takú stratégiu dosahovania identity, ktorá sleduje predovšetkým istotu a stabilitu. Naopak, otvorený systém ideí poskytuje len všeobecné návody pre život. Tým umožňuje ďalšie tvorivé konštruovanie (je ofenzívnou stratégiou pri vytváraní identity), avšak môže ho sprevádzať určitá miera napätia a neistoty.

Z pohľadu nezávislého, individualistického konštruovania identity, ktoré je v našej kultúre majoritné, je táto stabilita zaplatená určitou mierou osobnej slobody a zodpovednosti. Súčasťou konverzie účastníkov výskumu však bola zmena individualistického sebaoponovania na ponímanie seba v kontexte spoločenstva s druhými. V jeho rámci existuje aj odlišná koncepcia slobody a zodpovednosti, ktorú uprednostnili členovia HZ. Sú s ním spokojní; slovami jedného z nich „našli, čo hľadali“. Zistili sme, že na tento spôsob sebaidentifikovania sa netreba pozeráť

s dešpektom: „uzavretý systém ideí“ a pevná životná orientácia majú pozitívny význam pre tých, čo ju potrebujú. Poskytuje im sebaistotu, a tým umožňuje, aby boli v jeho rámci aktívni, aby boli sebaistejší a dosiahli životnú spokojnosť.

Kultúra, v ktorej žijeme, favorizuje individualistický spôsob konštruovania identity. Oceňuje sa identita ako výsledok tvorivosti jedinca. V našej spoločnosti však žijú ľudia, ktorí si želajú konštruovať svoju identitu iným spôsobom. Necítia sa dobre v postmodernom hodnotovom chaose. Chcú mať jasne danú životnú orientáciu a chcú spoločnosť, v ktorom budú mať svoje nespochybniteľné miesto. Majoritná spoločnosť im v tom nemôže brániť: stratila by aj svoju vlastnú náboženskú slobodu.

Ideológia HZ je previazaná s organizáciou hnutia, ktorá vykonáva kontrolu nad osobným životom svojich členov. Jej výraznou charakteristikou je vodcovský princíp. Ten je však typický pre zakladateľov viacerých náboženstiev vrátane tých najrozšírenejších. Kumulácia moci v rukách jedného človeka môže spôsobovať problémy: doteraz však neboli publikované žiadne prípady zneužitia moci vodcu voči členom HZ, ako v prípade tzv. zhubných kultov. Domnievame sa, že tak ako uzavretý systém ideí môže byť pre mnohých ľudí riešením problémov spojených s dosiahnutím identity, nemožno vylúčiť ani náboženské organizácie založené na vodcovskom princípe. Namiesto spoločenskej exklúzie však treba s nimi nadväzovať kontakty, a tak ich integrovať do spoločnosti, aby procesy, ktoré sa v týchto skupinách odohrávajú, boli transparentné pre majoritnú spoločnosť a jej inštitúcie.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- Ako v Nigérii požehnali 9,2 milióna párov. 1998. In *Prameň života: Časopis Hnutia zjednotenia (len pre vnútornú potrebu)*. [Bratislava]: S.n., 1998. Prepis z neidentifikovateľného internetového zdroja. Roč. 3, č. 21, s.1, s.5.
- ALIJEVOVÁ, Dilbar. 2000. Osobnostná identita: kontinuita verzus diskontinuita. In *Sociológia: Časopis sociologického ústavu Slovenskej akadémie vied*. 2000, roč. 32, č. 4, s. 319-343.
- ARENDTOVÁ, Hannah. 1994. *Krize kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0424-4.
- BABITZ, Richard. 2004. *Kvalitatívna analýza pološtruktúrovaného interview* [diplomová práca]. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2004.
- BAČOVÁ, Viera. 2003. Osobná identita – konštrukcie – text – hľadanie významu. In ČERMÁK, Ivo – HŘEBÍČKOVÁ, Martina – MACEK, Petr (eds): *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 201-214.
- BAČOVÁ, Viera. 1997a/. O veľkých a malých konštrukciách identity. In BAČOVÁ, Viera – KUSÁ, Zuzana (eds): *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 1997. ISBN 80-967621-3-3, s. 12-21.
- BAČOVÁ, Viera. 1997b/. Primordiálny versus inštrumentálny základ etnickej a národnej identity. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. ISSN 0009-062X, 1997, roč. 41, č. 4, s. 303-313.
- BARKER, Eileen. 1984. *The Making of a Moonie: Choice or Brainwashing?* Oxford: Basil Blackwell, 1984. ISBN 06-31132-47-3.
- BECKFORD, James A. 1981. Accounting for conversion. In *British Journal of Sociology*, 1978, vol. 29, no. 4, p. 249-262. Zdroj: LOFLAND, John – SKONOVD, Norman: Conversion Motifs. In *Journal for the Scientific Study of Religion*, 1981, vol. 20, no. 4, p. 373-385.
- BEDNÁRIK, František. 1997. K štúdiu netradičných náboženských spoločenstiev: Cirkev (hnutie) zjednotenia na Slovensku. *Slovenský národopis*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 197-213.
- BERGER, Peter Ludwig – LUCKMANN, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Prel. Jiří Svoboda. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Prekl. z angl. orig. *The Social Construction of Reality*. ISBN 80-85959-46-1.
- BERGER, Peter Ludwig. 1991. *Pozvání do sociologie: humanistická perspektiva*. Prel. Eduard Urbánek. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1991. Prekl. z angl. orig. *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*. ISBN 80-85469-08-01.

- BERZONSKY, Michael D. 2007. Identity formation: The role of identity processing style and cognitive processes. In *Personality and Individual Differences*. ISSN 0191-8869, 2008, vol. 44, no. 3, p. 643-653.
- BONDY, Egon. 1995. *Buddha*. 2. vyd. Praha: Maťa, 1995. ISBN 80-901915-1-7.
- BOSS, Medard. 1992. *Nárys medicíny a psychologie (vybrané kapitoly: svazek první)*. Prel. Oldřich Čálek. Praha: J&J, nakladatelství pro filosofickou, psychologickou a lékařskou literaturu, 1992. 86 s. Prekl. z nem. orig. Grundriß der Medizin und der Psychologie.
- BOSS, Medard. 1994. *Včera v noci se mi zdálo*. Praha: Grada; Avicenum, 1994. ISBN 80-85424-74-6.
- CONDRAU, Gion. 1989. *Daseinsanalyse*. Freiburg, Schweiz: Verlag Hans Huber, 1989. ISBN 3-456-81834-3.
- ČERNÝ, Vladimír. 2007. Čo je život? In *Týždeň*. ISSN 1336-5932, 2007, roč. 4, č. 10, s. 58-59.
- DAVIS, Patricia M. 2005. Dreams and Visions in the Anglo – Saxon Conversion to Christianity. In *Dreaming*. Springer Netherlands, June 2005, vol. 15, no. 2, p. 75-88.
- Duchovný svet: mierové posolstvá*. 2006 [online]. Bratislava: Federácia rodín za svetový mier, Február 2006 [cit. 2006-02-21]. Dostupné na internete: <<http://www.federaciarodin.sk>>.
- Duchovné príčiny chorôb. 1996. In *Prameň života: Časopis Hnutia zjednotenia (len pre vnútornú potrebu)*. [Bratislava]: S.n., 1996, roč. 1, č. 7, s. 2.
- ERIKSON, Erik Homburger. 1999. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-291-X.
- ERIKSON, Erik Homburger. 1996. *Mladý muž Luther: studie psychoanalytická a historická*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1996. ISBN 80-901601-6-6.
- FILIP, Miroslav. 2003. K Fodorově koncepci významu. In *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. ISSN 0009-062X, 2003, roč. 47, č. 3, s. 193-205.
- FRANKL, Viktor. 1994. *Vůle ke smyslu: Vybrané přednášky o logoterapii*. Prel. Vladimír Jochmann. Brno: Cesta, 1994. Prekl. z nem. originálu Der Wille zum Sinn. ISBN 80-85139-29-2.
- FREUD, Sigmund. 1990. Psychologie masy a analýza Já. In STROMŠÍK, Jiří (ed.). *Sigmund Freud: O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0109-5, s. 210-275.
- FREUD, Sigmund. 1991. Teorie libida a narcismus. In FREUD, Sigmund: *Vybrané spisy I*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9, s. 291-303.

- FREUD, Sigmund. 1984. Triebe und Tribschicksale. In MITSERLICH, ALEXANDER et al (eds): *Sigmund Freud: Psychoanalyse: Ausgewählte Schriften*. Leipzig: Verlag Philipp Reclam jun. 1984, s. 229–249.
- GADAMER, Hans – Georg. 1999. Řeč a rozumění. In SOKOL Jan (ed.). *Hans-Georg Gadamer – Člověk a řeč: výběr textů*. Praha: Oikúmené, 1999. ISBN 80-86005-76-3, s. 30-44.
- GANDOW, Thomas. 1993. *Mun – Bewegung*. München: Münchener Reihe in Evangelischer Presseverband für Bayern e. V., 1993. ISBN 3-583-50656-1.
- GARTRELL, David C., SHANNON, Zane K. 1985. Contacts, Cognitions, and Conversion: a Rational Choice Approach. In *Review of Religious Research*. 1985, Vol. 27, No.1, s. 32-48.
- GEBSATTEL, Victor-Emil. 1992. Filoktétův luk: Myšlenky k personální antropologii. In NĚMEC, Jiří (red.). *Bolest a naděje: deset esejů o osobním zrání*. Praha: Vyšehrad, 1992. ISBN 80-7021-056-7, s. 15-33.
- GRONDIN, Jean. 1997. *Úvod do hermeneutiky*. Praha: Oikúmené, 1997. ISBN 80-86005-43-7.
- HARRÉ, Rom – GILLET, Grant R. 2001. *Diskurz a myseľ: Úvod do diskurzívnej psychológie*. Bratislava: IRIS, 2001. ISBN 80-89018-08-4.
- HEIDEGGER, Martin. 1972. *Sein und Zeit*. 12. vyd. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1972.
- HLAVINKA, Pavel. 2003. Vybrané problémy Bossovy Daseinsanalýzy. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. ISSN 0009-062X, 2003, roč. 47, č. 1, s. 78-91.
- JOHNSON, Paul. 1999. *Dějiny křesťanství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-41-0.
- JU, Hyo Won. 1998. *Boží Princip: výklad*. Praha: Ideál, 1998. ISBN 80-901017-1-2.
- KARLÁKOVÁ, Katarína. 2004. *Analýza výpovedí netradičného náboženského spoločenstva* [diplomová práca]. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2004.
- KELLER, Jan. 1997. *Dvanáct omylů sociologie*. 4. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-25-7.
- KIMOVÁ, Jong un. 2000. *Úvod do teologie*. Praha: Ideál, 2000. ISBN 80-901017-2-0.
- KOHUT, Heinz. 1991. *Obnova self*. Prel. Mudr. Petra Votýpková. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1991. Prekl. z angl. orig. The Restoration of the Self.
- KOLLÁRIK, Teodor – SOLLÁROVÁ, Eva. *Metódy sociálnopsychologickej praxe*. Bratislava: Ikar, 2004. ISBN 80-55107-65-3.

- KRIŠNAMURTI, Jiddu. 2005. *Otázky a odpovědi*. Bratislava: Eugenika, 2005. ISBN 80-89227-08-2.
- LAMBERT, Yves. 2004. A Turning Point in Religious Evolution in Europe. In *Journal of Contemporary Religion*. ISSN 1353-7903, 2004, vol. 19, no. 1, p. 29-46.
- LOFLAND, John. 1977. „Becoming a World – Saver“ Revisited. In *The American Behavioral Scientist*, 1977, vol. 20, no. 6, p. 805-818.
- LOFLAND, John – SKONOVD, Norman. 1981. Conversion Motifs. In *Journal for the Scientific Study of Religion*, 1981, vol. 20, no. 4, p. 373-385.
- LOFLAND, John – STARK, Rodney. 1965. Becoming a World – Saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective. In *American Sociological Review*, 1965, vol. 30, no. 6, p. 862-875.
- LUŽNÝ, Dušan. 1997. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova universita, 1997. ISBN 80-21016-45-0.
- MACEK, Petr. 2003. Identita jako proces: Vývojový přístup a styly sebedefinování. In ČERMÁK, Ivo – HŘEBÍČKOVÁ, Martina – MACEK, Petr (eds). *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-86620-06-9, s. 180-200.
- MARCIA, James E. 2002. Identity and Psychosocial Development in Adulthood. In *Identity: An International Journal of Theory and Research*. ISSN 1532-706X, 2002, vol. 1, no. 2, p. 7-28.
- MAREŠOVÁ, Radka. Cca 2003. *Slib rodiny: Podle knihy True Family Values*. [Bratislava]: S.n., cca 2003. Interný dokument hnutí.
- MARKUS, Hazel Rose – KITAYAMA, Shinobu. 2003. Culture, Self, and the Reality of the Social. In *Psychological Inquiry*, 2003, vol. 14, no. 3-4, p. 277-283.
- MAY, Rollo. 1973. *Man's Search for Himself*. New York: Dell Publishing, 1973. ISBN 0-385-28617-1.
- MAY, Rollo. 1994. *The Discovery of Being*. New York; London: W.W. Norton & Company, 1994. ISBN 0-393-31240-2.
- MÉSZÁROS, Ondrej. 2001. *Závan transcencie: O časovosti lásky*. Bratislava: Kalligram, 2001. ISBN 80-7149-326-7.
- MOSCOVICI, Serge. 1985. *The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. ISBN 0-521-27705-1.
- MUHR, Thomas. 1997. *ATLAS.ti. Version 4.1 for Windows 95 and Windows NT : The Knowledge Workbench : Visual Qualitative Data Analysis, Management, Model Building: Short User's Manual*. Berlin: Scientific Software Development, 1997.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1998. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-1290-7.

- NOVOSÁD, František. 1995. Heidegger: základná myšlienka. In *Filozofia*. ISSN 0046-385X, 1995, roč. 50, č. 6, s. 263-274.
- NEFF, Vladimír. 1993. *Filosofický slovník pro samouky neboli Antigorgias*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0383-3.
- NOVOTNÝ, Tomáš. 1997. *Nebeská brána: Devět znaků sekty*. Praha: Oliva, 1997. ISBN 80-85942-32-1.
- Nový Zákon*. Mt 19, 18.
- PARDEL, Tomáš. 1977. *Motivácia ľudskej činnosti a správania: Kapitoly zo všeobecnej psychológie*. Bratislava: SPN, 1977.
- PLICHTOVÁ, Jana. 2002. *Metódy sociálnej psychológie zblízka: kvalitatívne a kvantitatívne skúmanie sociálnych reprezentácií*. Bratislava: Médiá, 2002. ISBN 80-967525-5-3.
- PLICHTOVÁ, Jana – ŠTULRAJTER, Martin. 2001. Sociálne reprezentácie individuálnych práv v diskurze mladej generácie. In *Československá psychologie – Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. ISSN 0009-062X, 2001, roč. 45, č. 3, s. 226-242.
- PLICHTOVÁ, Jana. 2001. Diskurzívne verzum tradičné chápanie mysle. In HARRÉ, Rom – GILLET, Grant R. *Diskurz a myseľ: úvod do diskurzívnej psychológie*. Bratislava: IRIS, 2001. ISBN 80-89018-08-4, s. 7-30.
- POKORNÝ, Petr. 2005. *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-779-0.
- RICOEUR, Paul. 1997. *Teória interpretácie: diskurz a prebytok významu*. Prel. Zdeňka Kalnická. *Filozofia do vrecka 32*, Bratislava: Archa 1997. Prekl. z angl. orig. Interpretation theory: discourse and the surplus of meaning. ISBN 80-7115-101-7.
- RICOEUR, Paul. 1981. The hermeneutical function of Distanciation. In THOMPSON, John B. (ed.): *Ricoeur, Paul: Hermeneutics and the human sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981, p. 131–144.
- ROBBINS, Stephen P. 1996. *Organizational Behavior: Concepts, controversies, applications*. 7th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall International, 1996. ISBN 0-13-192519-9.
- Rodina je zmyslom života: úvod*. 1999 [online]. Bratislava: Big Ghost, 1999- [cit. 2002-03-18]. Dostupné na internete: <<http://bigg.host.sk/rodina/invitati.htm>> .
- SALAJKA, Milan. 2000. *Orientační teologický slovník*. Praha: Ježek, 2000. ISBN 85-996-25-1.
- SINGER, Jefferson A. 2004. Narrative Identity and Meaning Making Across the Adult Lifespan: An Introduction. In *Journal of Personality*. ISSN 0022-3506, 2004, vol. 72, no.3, p. 437-460.

- SOENENS, Bart – BERZONSKY, Michael D., et al. 2005. Identity Styles and Causality Orientations: In Search of the Motivational Underpinnings of the Identity Exploration Process. In *European Journal of Personality*. ISSN 0890-2070, 2005, vol. 19, no. 5, p. 427-442.
- SOMIT, Albert. Brainwashing. 1968. In SILLS, David (ed): *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan, 1968, vol. 2, p. 138 – 143. Zdroj: LOFLAND, John – SKONOVD, Norman: Conversion Motifs. In *Journal for the Scientific Study of Religion*, 1981, vol. 20, no. 4, p. 373-385.
- SPOLEČENSTVÍ DUCHA SVATÉHO PRO SJEDNOCENÍ SVĚTOVÉHO KŘESŤANSTVÍ. 1998. *Boží princip: výklad*. Praha: Ideál, 1998. Prekl. z angl. orig. Exposition of the Divine Principle. ISBN 80-901017-1-2.
- STRAUSS, Anselm. 1995. Identity, Biography, History, and Symbolic Representations. In *Social Psychology Quarterly*. ISSN 0190-2725, 1995, vol. 58, no. 1, p. 4-12.
- STRAUSS, Anselm – CORBIN, Juliet. 1990. *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park; London: SAGE Publications, 1990. ISBN 0-8039-3251-0.
- STRAUSS, Claude – Lévy. 2000. *Štruktúrna antropológia II*. Bratislava: Kalligram, 2000. ISBN 80-7149-370-8.
- SYŘIŠŤOVÁ, Eva. 1977. *Imaginární svět*. Praha: Mladá fronta, 1977.
- TÍŽIK, Miroslav. 2006. *K sociológii novej religiozity*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. ISBN 80-223-2131-1.
- WEBER, Max. 1998. Protestantská etika a duch kapitalismu. In: Weber, Max. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikúmené, 1998. ISBN 80-86005-48-8.
- WILSON, Andrew – PAK, Joong Hyun. 1998. Pohnúť nebeskú šťastenu. Prel. Miroslav Rybár. In *Prameň života: Časopis Hnutia zjednotenia (len pre vnútornú potrebu)*. [Bratislava]: S.n. 1998. Prekl. z angl. orig. True Family Values. Roč. 3, č.27, s.3-4.
- WUCHERER–HULDENFELD, Augustinus Karl. 2003. *Ursprüngliche Erfahrung und personales Sein*. Wien: Böhlau Verlag, 2003. ISBN 3-205-77089-7.